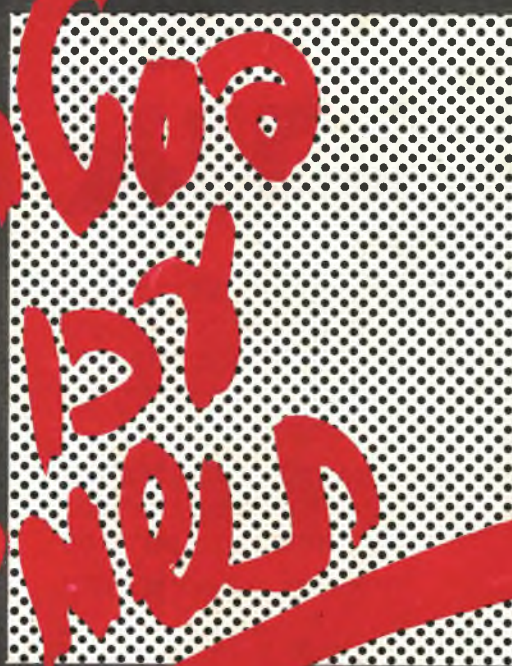

שבתון לקל

פסטיבל
דבוב
תשמי'ל

אורי צבי גרינברג - 90 להולדתו

קח אנרגיה ו...

זה קורה לך לעתים קרובות...
מיכל הדלק אינו מלא, בצמיגים חסר
מעט אויר וגם אתה זקוק לאיזו שהיא הפסקה.
בכל דרך שתיסע, תפנה את ההגה ימינה
ו... שם היא מחכה, התחנה האדומה ירוקה.
אתה נכנס, מתדלק במשאבת הדלק המשוכללת,
מוסיף שמן, בודק ואולי אף לוגם משקה ו...
ממשיך עם אנרגיה מחודשת.
תודה להתראות ו... דלק צלחה!

באק צלחה ו

פסטיבל לתיאטרון אחר בעכו. עמ' 24.

שירה וסיפורת

רותי: שיר; למי: שירים 7

אריה סיון: שירים 11

יאירה גנוסר: שירים 11

ענת לויט: שירים 13

רפי ויכרט: שירים 19

זאב צהור: שירים 30

יעקב ברגנסקי: שירים 31

מרים מיכאליס: כליל החורש; סיפור 69

ראובן מירן: דרומית לאנטארקטיקה; סיפור 70

מסות ומאמרים

פנחס גנוסר: בשולי "כלפי תשעים ותשעה" (על אצ"ג) 15

יוחנן ארנון: הסוציאליסט האנוס (על אצ"ג) 16

חנה יעוז: בלדותיקנה של א.צ. גרינברג 18

אברהם בלאט: שירת לייזר אייכנרנאנד 20

יאירה גנוסר: מקרה יעל 21

ש. שפרה: "הקקן הוא — פרגים אחרונים" (מקרא בשירי אסתר ראב) 23

ביקורת ספרים

אהוד בן-עזר — קיצור דרך: על החלום הרביעי לדוד מלמד; חוץ מפרט זה או אחר הכל אמת לאכנר כץ; בית נטוש ליהואש כיבר; פתח-תקוה בראשית המאה; זכרונות לחיים יעקובזון 6

שמואל רגולנט על אור ההר לזרובבל גלעד 7

יערה בן-דוד על מי שמכיר אותי עכשיו לארנינה קשתן 8

מרים עקביא על שיגור לנכד לליאופולד לויין 8

רחל דנה על בודליר לז'אן פול סרטור 9

חנה יעוז על שירת נתן יונתן; מונוגרפיה לצבי לוז 9

זיוה שמיר על ביאליק; עגנון — מחקר ופרוש להלל ברזל 12

ידידיה יצחקי על הצרצר משורר הדלות לזיוה שמיר; הפרידה מן האני העני לזן מירון 14

מדורים קבועים

לפי שעה: המלצת "עתון 77" 5

תיאטרון — מוסף מיוחד מוקדש לפסטיבל עכו:

שמעון לוי: לפני עלות המסך; הקדמה 24

בלהה פלדמן: ציפור ביד 24

דורון פולק: פה ושמה 26

ג'ורג' שכידדה: הימנוס; עברית: אגנס לב 32

אברהם שושנר: נפט 36

אכנר בן-עמוס: שרה אשה עיקשת 46

תמר גרינברג: מזמור לדוד 53

דניאל לנוני: הזיות קמות במזרח 62

שירה

אריה סיון: שירים כמעט פוליטיים. עמ' 11.

אצ"ג — 90 להולדתו. (22.9.1896). עמ' 15.

עמוד השער:

תמונות מההצגות בפסטיבל עכו, סוכות 86.
צילם: רמי נבון.

חתום על "עתון 77"

לכבי' תי"ד 16452, ת"א
הנני מבקש להיות מנוי על "עתון 77" לשנת 1987/1986

שם ומשפחה

כתובת

טל'

מצורף בזה צ'ק על סך 25 ש"ח עבור 10 גליונות, כולל משלוח המשוך על בנק

חתימה תאריך

שנה טובה

לקוראים ולמשתתפים של "עתון 77" מאחלת המערכת.

ITON 77
Literary Monthly
In collaboration with Beit-Berl

Editor: Jacob Besser
Assistant Editor: Amela Einat

Managing Editorial Board: Shimon Ballas, Shlomo Ben-Ami, Josef Gorni, Aharon Harel, Amnon Jakont, Sasson Somekh, Shlomo Tanny.

Theater: Nurit Yaari, Shimon Levy, Galia Shifmann.

الإدارة وهيئة التحرير:
شمعون بلاص، شلومو بن عامי
יוסף גורני, אמנון גאקונט, סאסון
סומיך, שלמו טאני, אהרון גארניל
الحرر: يعقوب بيسر، المحرر المساعد: غابلا شيفمان

עתון 77

ירחון לספרות ולתרבות בשיתוף עם "בית ברל"

שנה י', מס' 81-80, תשרי-חשוון, ספטמבר-אוקטובר.

העורך: יעקב בטר
עוזרת עורך: עמלה עינת

מערכת והנהלה: שמעון בלס, שלמה בר-עמי, יוסף גורני, אהרן הראל, שלמה טנאי, ששון סומך.

עריכת מדור לתיאטרון: נורית יערי, שמעון לוי, גליה שימפן.

עריכה גרפית: גבי צוריקובר-קווה.

מועצת מערכת: יצחק אורבך, אורפז, גילה בלס, מיכל גוברין, יוסי הדר, אהרן זיידנברג, א.ב. יהושע, [דן פייס], יורם קניוק, עוזר רבין, ש. גיורא שוחם, אנטון שמאט.

המו"ל: אגודת סופרים ואמנים לקידום הספרות והתרבות בישראל — עמותה.
מזכיר המערכת: מיכה בטר
ניקוד: שמואל רגולנט

בסיוע: משרד החינוך והתרבות, המועצה לתרבות ולאמנות הסתדרות העובדים הכללית, המרכז לתרבות ולחינוך. קרן התרבות אמריקה-ישראל.

המערכת והמנהלה: תי"ד 16452 ת"א, טל' 03-456671.

המערכת אינה אחראית לתוכן המודעות; המערכת אינה עונה בכתב על פניות כותבים ואינה מחזירה כתבי יד אלא אם צורפה אליהם מעטפה מבוטלת.

הפונים למערכת מתבקשים לטלפן אך ורק למס' 03-456671. חומר יש לשלוח רק בדואר רגיל, כשהוא מודפס ברווח כמול על צד אחד של הנייר. פגישות עם העורך רצוי לתאם מראש.

סדר, צילום, לוחות והדפסה: דפוס בארי, קיבוץ בארי. הפצה: "אטלס" בע"מ.

המודכז לתיאטרון ניסויי

מתוך קבוצת התיאטרון — תנועה "תמרנע", "5 צעקות" — בהשראת "הקלות הבלתי נסבלת של הקיום" — למילן קונדרה.

- * מהם התנאים שמציע המת"ן?
- * אולם לתקופת חזרות
- * אולם ל-8-6 הצגות הראשונות של היצירה
- * ציוד תאורה וקול מקצועיים באיכות גבוהה, בהתאם לצרכי ההפקה.
- * כוח אדם טכני לתפעול ההפקה
- * פירסום ויחסי-ציבור, מודעות ותכנית

אנו פונים בזה לכל אנשי התיאטרון המבקשים להתמודד עם חומר ניסויי שלא ניתן לעצבו במסגרות התיאטרוניות הממוסדות.

לפרטים נוספים ולהגשת הצעות: קרן תל-אביב לספרות ולאמנות ע"ש יהושע רבינוביץ

רח' אידלסון תל-אביב 65 241
טל' 03-664020, 657030

ההחלטות הרפורטזאריות מתקבלות על-ידי הועדה האמנותית של מת"ן. והיא המנסחת את הדרישות האמנותיות והקובעת אילו הפקות תכללנה במסגרת הפרוייקט.

2. "אהבתו הראשונה של המורה לטבע" מאת יורם פורת ובבימויו. הפקה זו, נסיון נועז וחדשני, הן מבחינה תכנית והן מבחינה צורנית, הועלתה באולם "מסקין" שבתיאטרון הלאומי "הבימה" (אוגוסט 1985).

3. "אדון דרייפוס, אדון מוליר" מאת איתמר לוי ובבימויו. הצגת יחיד (בביצוע גיל בן-דוד), המהווה הפגנת מחאה של שחקן צרפתי-יהודי בראשית המאה כנגד האנטישמיות (אפריל 1986, בית "יד לבנים").

4. "חמש צעקות" בבימויה של נאווה צוקרמן. מופע של קבוצת "תמונע" שהועלה בהשראת "הקלות הבלתי-נסבלת של הקיום" למילן קונדרה (תיאטרון "בית לסין", מאי 1986). הפקה זו זכתה להצלחה רבה ולשבחים בפסטיבל התיאטרון באדינבורו, אוגוסט 1986.

5. "עוגה, עוגה, עוגה" — הצגתו של רוני פיסקר. משל פוליטי חריף על חברה במצור — המעוצב באמצעות סמלים חזותיים, מסיכות ובובות ("בית לסין", יולי 1986).

על מנת לאפשר קשת רחבה ככל האפשר של ניסויים תיאטרוניים יצרה קרן תל-אביב קשר עם גורמים רבים בעיר תל-אביב, המוכנים להעמיד לרשות המת"ן ויוצריו חללים שונים ומגוונים.

מת"ן הוקם לפני כשנה כמפעל משותף לקרן תל-אביב לספרות ולאמנות ולבנק דיסקונט לישראל על בסיס שתי מגמות יסוד:

א. להוות מסגרת לפעילות תיאטרונית ניסויית ובלתי-שגרתית — הן לאנשי תיאטרון צעירים העושים צעדים ראשונים על הבימה המקצועית, והן לאמנים ותיקים המבקשים להרחיב את גבולות העשייה התיאטרונית שלהם.

הפרוייקט מאפשר איפוא, ליוצרים בתחומים השונים של התיאטרון להציג במהלך השנה וללא קשר עם פסטיבל עכו, כרטיס-ביקור שיש בו מן היוצא-דופן.

ב. לבסס בעיר תל-אביב, שהיא מרכז למערכת ענפה של חיי-יצירה ותרבות פנינה קטנה ונבחרת שתהיה נקודת-מפגש בין תיאטרון-השוליים (Fringe) לבין קהליה העד של: אמנים, בני-נוער וחובבי הניסוי התיאטרוני.

עד כה הועלו במסגרת המת"ן חמש הפקות:

1. "ציון" מאת רפי אהרון. ניסיון להתמודדות דראמטית ופיוטית עם בעיות עלייתה לישראל וקליטתה של יהדות תימן (שהוצג בתיאטרון נוה-צדק, בחודש יוני 1985)

אקדמאים – לחו"ל

אחד מהמאמרים בגליון זה, עוסק באקדמאים שקיבלו את כל הכשרתם החינוכית – החל בגן-הילדים וכלה בלימודיהם הגבוהים, כאן, אצלנו, בבית, בישראל. ואף על-פי-כן, הם מעניקים את פרי השכלתם לסטודנטים הלומדים מקצועות עבריים באוניברסיטאות זרות.

מספרם של אלה, הולך וגדל. הוא נאמד במאות. אנשי מחקר, מומחים שמשכמם ומעלה בתחומי ההומניסטיקה, שהמירו את הקתדרות כאן באלה שבארצות-הברכה ובמקומות אחרים. חלק מהם עדיין מפצלים את שנת-הלימודים לשניים – מחציתה פה ומחציתה שם. מצב דומה שורר גם בקרב המומחים למדעים מדויקים. בלשון מעודנת מדובר ב"בריחת מוחות", ובלשון בוטה יותר – אנו בעיצומו של תהליך המוביל לדלולה המוחלטת של האקדמיה הישראלית. והשאלה – האם מי שצריך לסיים-לב, לכך, ער אכן למשמעותה החמורה של התופעה. ואם כן, איך ניתן להבין את הנסיון האווילי, המזיק והבלתי-צודק לדרוש מסטודנט, בנוסף לשכר-הלימוד הגבוה כשלעצמו, הפקדה של 1,500 ש"ח לשנה? עדיין זכורה לנו הבטחתו של שמעון פרס על-סף הבחירות האחרונות, שאם הוא יעמוד בראש הממשלה הבאה, ידאג אישית לבטל לחלוטין את שכר הלימוד במוסדות להשכלה גבוהה. הוא עדיין עומד בראשות הממשלה.

הרצח באיסטנבול

בעת כתיבתו של שורות אלה, לא ידוע עדיין בביטחון מיהם מבצעי הרצח הנתעב באיסטנבול. אולם ברורים שני דברים: א. מי שעשה ויום מעשה נורא זה, אינו יכול להיות אלא עלוב-נפש פאנאטי הפוחד יותר מכל מהידידות אנושית. ב. מדובר במעשה שאין לו כינוי בלקסיקון האנושי, זולת קאניבאליזם פשיסטי הפוגע באנשים רק משום שהם יהודים העומדים בתפילתם. ובחסר לרצחנים מסוג זה, אין כל דרך זולת מלחמה בהם עד חורמה. יחד-עם זאת, אסור שפגע מסוג זה, ירפה את ידיו מחיפושיו דרך שלום, שרק הוא, בסופו של דבר עשוי למנוע מעשים כאלה. ובהקשר זה, מדכאת העובדה שגם הפעם לא שמענו עדיין את המחאה החריפה של שכנינו הערבים בכלל, ושל אנשי-הרוח הפלסטיניים בפרט. לתגובה כזו אנו מצפים. ולגבי יהודי תורקיה נאמר: אנא, בואו לכאן. יש לכם פה מולדת. לא מי-יודע-מה, לא מושלמת, קשה, לעתים-מאד. אבל, כדברי אלכסנדר פן: "יבלה ומופקרת, אך בכל זאת מולדת". ואין דרך בטוחה וטובה ממנה.

עכר-86

גליון זה, הכפול והמוגדל (80 עמ'), מתעד את רובו של החומר הדרמטי – מחזות ומעין-מחזות – שיעלה בפסטיבל לתיאטרון אחר בעכו, סוכות תשמ"ז. למיטב ידיעתנו, הרי זה נסיון תיעודי ראשון מסוגו, שיאפשר לחוקרי העתיד להתייחס לאירוע תיאטרוני זה. מובן מאליו שמדובר במחזאות נסיונית שרמתה איננה אחידה. אך יחד עם זאת, זהו תיאטרון חזק, ישר וללא טיפוס, הצומח מתוך מציאות חיינו. אנו מקווים שהקורא ידע להעריך מבצע זה שנטלנו על עצמנו, ואנו מודים לחברינו בדפוס בארי, השוקדים זה שנים על הפקתו של העיתון, על המאמץ המיוחד שהשקיעו בגליון זה אשר חייב היה להופיע למועד מסויים.

הקיצוץ הנוסף יחסל את התרבות

תקציב מוסדות התרבות הכולל בתוכו את מכלול ההקצבות בנושא, מזו של הפילהרמונית ועד לזו של להקת מחול כלשהי במקום כלשהו, אינו עולה על 16 מיליון דולר. סכום מנוחך בהשוואה לכל הוצאה לאומית אחרת. גם בהתייחס לתקציב משרד החינוך עצמו, עדיין מהדהדים דבריו הקשים של שמואלי – המנכ"ל היוצא – ("דבר", 29.8) על העברת סכומי עתק לפרוייקטים האמורים לבטא כביכול את מורשת-ישראל, כמו: הכנסת מורים-רבנים לבתי-הספר הממלכתיים; תכנית ברי-מצווה שלא במסגרת האגף לתכניות לימודים וכי וכי. האיום, על-כל-פנים, לקצץ גם בתקציב מינימליסטי זה, אם אמנם יתגשם, אין ספק שיחסל את מכל שנותנו עוד בתחומי התרבות בכלל ובתחום היצירה על ענפיה השונים – בפרט, שכן, מה יעשו מוסדות שאין באפשרותם לגייס תרומות מנדבנים וממצנטים אמריקאיים המחפשים כותל כלשהו שישא את "שלטן-משפחותיהם"? לא תהא להם ברירה אלא להיסגר. התיאטראות יציגו פרסות אידיוטיות למען הקופה ולמען פרנסת השחקנים. המוזיאונים יצמצמו את פעילותם עד לאפס. כתבי-העת יפסיקו להופיע. ומה שיישרד, יהיו אולי דפדפות בדפוס מחשב, בדומה לעלוני של כיתות ח. המו"לות, הממוקדת כבר עכשיו בסדרות טלביזיוניות, תפיק רק ספרי-בישול וכיוצא-ב.

מי שהיה פעם "עם-הספר", חדל זה מכבר להיות "אור-לגויים", אבל לו ניתן היה לו להידמות אף לאחת מהמדינות האירופיות, גם הנידחת שבניהן, במובן התרבות והיצירה, היינו אומרים – דיינו. קשה להבין כיצד אין מחלקי התקציב הלאומי רואים שגם אם יקציבו את כל תחולת סלם, עד הפרוטה האחרונה שבו, לנושא הביטחון, תפסיק מדינה זו להתקיים כבית לאומי לעם הזה, ללא תשתית תרבותית רצינית. אנו מאמינים, שיש עדיין בישראל ציבור שאיכפת לו שתרבותה של המדינה לא תצטמצם לאירועי מימנות; להגינות פגאניות אצל הבאבא סאלי ובדומה לכך – בליג בעומר במירון. אם אכן עוד קיים ציבור כזה – "שיקום" ושיאמר באופן חד-משמעי את מה שנראה לו כ"קו האדום" האחרון.

מימין לשמאל: א.ב. יפה, יהודה גור-אריה, סנדו דוד, יצחק ארצי והשגריר.

יצחק ארצי והשגריר

מימין לשמאל: יעקב כסר, יצחק ארצי והשגריר.

ב-11 לאוגוסט נערכה בשגרירות רומניה בת"א קבלת-פנים לרגל המדור לספרות רומנית בת-זמננו שהופיע בגליון הקודם של העתון. נוסף על נציגות מערכת "עתון 77" נוכחו במפגש: א.ב. יפה שיעץ, כתב ועידכן; יהודה גור אריה וסנדו דוד שתירגמו; ח"כ יצחק ארצי – יוזם הרעיון. התודה שלוחה לכולם.

המלצת "עתון 77"

אימיר יעזוב-קסט: צינורות מוליכי אש; שירים; פואמות; שירים בפרוזה; עקד; 86 עמס ליתן; נסיעה עירונית; שירים; ספרית פועלים; 1986. מלקולם לורי: מתחת להר געש; מאנגלית; מאיר ויזלטיר; הקיבוץ המאוחד/ספרי סימן קריאה; 1986. שי גבאי: מסע באסיה; פתח דבר; ט. ריבנר; ספרית פועלים; 1986. ארנון גוטפלד (עורך): החוויה האמריקנית; כיה"ס להיסטוריה אוני' ת"א/זמורה-ביתן; 1986. יאיר מזור: השכלה כשום שכל; פפירוס; אוניברסיטת ת"א; 1986. מבחר מן השירה הערבית החדשה; ערך ותירגם מערבית; שמואל רגולנט, הקדמה: יעקב מ. לנדאו; הוצ' הקיבוץ המאוחד; תשמ"ז. עודד פיינגרש: צבע בטבע; מסלולי טיולים, צילומים; שמעון בשט; ספרית מעריב; 1986. בת-שבע שריף סגל: החוכה והזכות; שירים; הרר; 1986.

מערכת "עתון 77" אבלה על מותם של הסופר אריה ליפשיץ ושל החוקר-הלקסיקוני ג. קרסל, ומשתתפת בצער המשפחות.

תיקו מכאיב ומעצבן

דוד מלמד: החלום הרביעי; יומן ארועים; ספרית פועלים; הוצאת הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; תל-אביב; תשמ"ו-1986; 175 עמ'.

ספרו השלישי של המספר, יליד פתח-תקה, דוד מלמד, "החלום הרביעי", הוא "יומן ארועים" מן העתיד המסוייט, מעין אוטופיה שחורה המתרחשת לאחר הנפילה, לאחר כיבושה של מדינת ישראל על ידי הערבים, וצאתו של המספר לגלות חדשה בגרמניה. הספר משתדל להיות בנוי בצורה עקבית: לאחר שקיבלת את הנתון הראשון, חייבים כל המאורעות המסופרים להתרחש מתוך הגיון "מציאותי" לחלוטין, ללא שום "התערבות" אוטופית-סוריאליסטית נוספת לבד מאותה הנחת-יסוד, שהאסון שעליו מושגת הסיפור, אכן אירע. עם זאת, הסיפור אינו נמלט מהיותו גם, ואולי בעיקר — כמין משל ובו, כמו במשחק של טעויות אופטיות המבוסס על רישום שתוך הסתכלן בו משנה צורתו — אתה קורא וברקע מתחלפות כל הזמן

דוד מלמד

זהויות ומתעוררות אנאלוגיות. הפליט הישראלי אמנם מזכיר, בעבודתו ובמצב משפחתו מששורה בטטחים הכבושים — את הפליט הפלשתינאי, אך הכובש הערבי בישראל מתחיל להיות דומה לגרמני שבימי מלחמת העולם השנייה, והישראלים המגורשים לפולניה — ליהודי הגולה לפני אותה מלחמה. ההיסטוריה חוזרת על עצמה. לא רק העירדה נולדת מחדש, והאנטישמיות, והנאציזם באירופה, גם הציונות מתחילה להיווצר מראשיתה פעם נוספת וזה החלום הרביעי על שיבת ישראל למולדתו. דוד מלמד מתאכזר מאוד למציאות הישראלית של ערב הנפילה, השטחיות, הנהנתנות וההתבהמות של הרוב החילוני, הקיצוניות המטרופת של המיעוט הדתי-משיחי, שלוש מלחמות נוספות, שלושה נצחונות מפוארים, בשערי רמת-עמון, דמשק וקהיר, תוך תנופת התנחלות, מחודשת בעבר-הירדן המזרחי, והסוף, כמו, דומני, ב"שואה 2" של עמוס קינן — ישראל קורסת דווקא מפני התרחבותה, כשכול צבאותיה נמצאים מחוצה לה, במסעות כיבושים (זה, אגב, מה שקורה גם ב"המשמנאים והמרזאנים" לאגודה מורואה). דוד מלמד, אחת התקוות הגדולות של הספרות העברית הצעירה, ובייחוד שהוא בא מן המחנה הדתי השפוי (ומפתח-תקה, כמובן) — מיטיב לתאר את הגעגועים העזים אל ההווה הישראלית המיוחדת, אל התרבות

העברית, אפילו אל הסתמיות הישראלית, הדימויות, שנעשית יקרה עד כאב רק לאחר שהמובן-מאליו הופך לחלום מכאיב. אלה הם געגועים אל הוויית קוצים, המלווים כמוטו את הסיפור ולקוחים כאילו משני מקורות בלתי-מוזכרים גם יחד, קמשוניה של אסתר ראב והוויית הקוצים של הסב והנכד בסיים "מכאן ומכאן" לכברו. תפקידו של הסיפור, של "יומן האירועים" הזה, הוא לזעזע, לפרוץ לו נתיב אל מעבר לקהל הקוראים הקבוע של הספרות העברית, שפניה אליו היא כפנייה אל קוראי "דבר" ו"הארץ" — לשכנע את המשוכנעים. עם זאת, הסיפור אינו נעדר פגמים. התנופה, הברק וההמצאה המחודשה שבחלקו הראשון, כמו קפיס מקומם לדשדוש-מה ולא-בהירות כיצד לסיים את המשל, בחלקו השני, היציאה של המספר וחבריו בסירת-דיג מקפריסין לחופי הארץ, נמין פארודיה שחורה על אש"ף וגעגועי הפלשתינאים ארצה, מותירה את הסיפור במין תיקו מכאיב ומעצבן.

ייחודי ומקסים

אבנר כץ: חוץ מפרט זה או אחר הכול הכול אמת; שבא, הוצאה לאור בע"מ; תל-אביב; 1986; 224 עמ'.

אחד מידידיו של אבנר כץ הגדיר את כתיבתו כ"פארודיה על גראפומאניה". הגדרה שאינה רחוקה מן האמת, וניתן לומר שבתחום זה של הומורסקות על נושאים טריוויאליים-כביכול, שמפרסם אבנר כץ מדי יום רביעי כמוסף "דבר אחר" של תחן "דבר" מזה ארבע שנים, ואשר מתוך יכול שלוש השנים הראשונות, 137 רשימות, בחר את 67 הבאות בספר — הגיע אבנר כץ לידי סגנון סיפור ייחודי ומקסים, שמשחק עם העברית, כמו דן בן-אמון בתקופתו הטובה כסטיירקאי, כמו הגששים, ומוסיף רובד מקורי ביותר לספרות התת-תקנית, שלעניות דעתי מוזמנת לה אריכות ימים יותר מאשר לחלק ניכר מן הספרות התקנית שלנו, כי בספרות התת-תקנית שולט כלל ברזל אמנותי חמור אחד, שנשכח משום-מה כמעט כליל בספרות התקנית — אסור, אסור בשום פנים ואופן — לשעמם. אבנר כץ מתחיל משפט כמו אידיוט מלומד, במין זומרים של לא-כלום לשוני, המורכב מקלישאות דיבור של יום-יום ומליצות שחוקות, ותוך שהוא מתפתל, כאינו יודע גם לסיים את המשפט, הוא מותיר אחריו יצירת מופת סגנונית, המושכת לא פעם השראתה מכשרונו כצייר וכמאייר. כגון, שם של רשימה: "הסתכל נא לצד ימין ואומר לי — מה אתה רואה? / מעניין! אני רואה רק חול/ ועתה, יקירי, הואל נא להסתכל לצד שמאל — מה הינך רואה עכשיו? / אה, עכשיו אני רואה חול, / אם כך, אמור מעתה: ימין ושמאל רק חול וחול." (שם, עמ' 32).

ומתוך הרשימה: "סיפור התמרזן הגדול חלק א' (מבוא): "ובכן, נסו לתאר לכם מין דבר שכזה: קו מרוחק של אופק רך, רוטט, מטושטש, צהבהב, המבדיל בין קודש לחול, בין שמיים למדבר, ועכשיו שימו לב: פתאום, כמו צרחה של עוף מטורף, יוצא מהקו האופקי הזה צינור מים והוא מתנפל עליכם בפאניקה, מתקדם במהירות ובמסלול מעוות, קורע באכזריות את הנוף המדברי הזה לשניים — ואז הוא נעצר, כך סתם ללא סיבה והגיון, כאילו פג כוחו לפתע, וממנו מתרומם עכשיו, בקו אנכי, לצלילי יללת הרוח, עוד צינור שאת קצהו חותם ברז, ומתברר הזה

מטפטפות להן טיפות מים טיף-טיפ טיף-טיפ, ומהטיפות הללו נקווית לה למטה שלולית עכורה, רלוטה, חסרת הכרה כבר בעודה באיכה, ומעליה ממש כבר חוגגים הזכוכים והצרעות, היתושים והפשפשים והפרעושים, ומסביב לשוללית הזאת ולחרקים אלה נטועים אוהלים שכאילו צמחו שם מן האדמה ונראים יותר כמו כרעות, או יבלות של חול, וכל זה עומד שם כמו חלום נטוש ומוזנח, ובחלום הזה נמצאים אף אנו, טור ארוך של דיכאון ועגמת-נפש, וכו'." (שם, עמ' 63).

איוריו של אבנר כץ לספרו, המזכירים במקצת את איוריו המקוריים של יוזף לאדא ל"החיל האמין שווייק", אינם מוציאים שם רע לסגנון הגראפומאני המושלם של המחבר, ואם יש לעורך מה להוסיף, שיכתוב פה, לא על אחריותי. ■

כמו המשך ל"חדר משפחה"

יהואש ביבר: בית נטוש; רומן-סיפורים; בית הוצאה כתר; ירושלים, 1986; 128 עמ'.

כתיבתו של יהואש ביבר לא זכתה עדיין להערכה שהוא ראוי לה, לא רק כסופר מובהק לילדים ובני-נוער, אלא כמספר מעולה ורגיש "למבוגרים". הרומאן הראשון שלו, "חדר משפחה" (הוצאת לוי-אפשטיין, 1972), הוא סיפור מעולה ורגיש על ילדות נפתלת בקיבוץ בגליל, בראשית שנות הארבעים. חבל שעותקי הספר הזה נעלמו כמעט כליל עם היבטל ההוצאה, וזה שנים לא יצאה מהדורה חדשה שלו. ילדותו של יהואש ביבר בקיבוץ מתניים שבגליל העליון מפרנסת

עד היום חלק ניכר מכתיבתו, לנוער ול"מבוגרים" גם יחד, שבעת הסיפורים המקובצים ב"בית נטוש", שחלקם מוכר לנו מספריו הקודמים "בשנה השלישית למלחמה" ו"צמות כסלי נצרים קלועים" — הם כמין המשך לרומאן "חדר משפחה". הרומאן מסתיים בשנים שלפני קום המדינה, כאשר גיבורו הנער, שי, נשאר עם אביו בקיבוץ, בעוד האם האהובה נעלמת ויוצאת מחייהם. הסיפורים שב"בית נטוש", חלקם חוזרים אל תקופת ההתכוננות בקיבוץ, על רקע השנים הראשונות שלאחר המלחמה העולמית, ורובם מתרחשים בחיפה, אליה מפונים ילדי הקיבוץ בעיצומה של מלחמת 48'. יהואש ביבר מיטיב, ברומאן כמו גם בסיפורים, לתאר ברגישות ובחושניות רבה את רצון החיים המתעורר בנער מן הפרובינציה, הקיבוץ הגלילי המרוחק —

לנוכח העולם האחר, החדש, של חיים עירוניים, של יופי, של געגועים, של סכל בלתי מוכר קודם, של פינוק ועונג חושים. יש לציין גם את העיצוב המופתי של הספר, עטיפה מקסימה של אסף ברג. נייר חום-צהבהב משהו, והדפסה מאירת עיניים ללא אף שגיאת דפוס, וכדי שלא יאחד בחוסר אובייקטיביות, אוסיף ואומר שיהואש ביבר הוא גם ידידי מזה שנים רבות, יחד למדנו, באותה תקופה, באוניברסיטה בירושלים, ויחד החילוננו את כתיבתו, כשני פרובינציאליים אמיתיים. ■

זכרונות פ"ת

חיים יעקבזון: פתח-תקה בראשית המאה; זכרונות; הוצאת המחבר התשמ"ו-1986, (רח' ההגנה 12, פתח-תקה); 86 עמ'; מולטיליט.

לפני יותר מתריסר שנים שלחה אלי מורה מפתח-תקה מחברות אחדות של זכרונות אחד מבני הוותיקים, חיים יעקבזון. קראתיים בעניין רב ואף העתקתי לי אותם למשמרת בתוך החומר שאני אוסף על פתח-תקה, והתכוונתי לגנוב מהם לסיפורים ולרומאן שכתבתי ושאני מתכוון לכתוב על פתח-תקה, ודומני שבאחד מסיפוריי אף השתמשתי בשיר שמצאתי (ושהיה מושר אז), על פי מחברתו של יעקבזון. איני זוכר אם החזרתי לו את המחברות המקוריות ואם לא. מעודי לא פגשתי בו אישית, והנה, הפתעה, איש, בן 82 כיום, הוציא את מחברותיו בחוברת לא-עבה, ועלי להמליץ, בפני כל חובכי חיי עברה של המושבה וקהל הסופרים מכניה — בייתוד על פרקי "מראה פ"ת לפני 70 שנה" של יעקבזון, המחמישים חיי יום-יום וסדר עונות השנה במושבה בצורה מעניינת ומעוררת רצון לגנוב. דומני שבמחברות ששלח לי היה יותר חומר מאשר כמה שנדפס בחוברת, ישתמשו אפוא סופרים אחרים בנדפס, ואני — בכוא היום, בגנוז, ונודה כולנו לר' חיים יעקבזון שזיכה אותנו בזכרונותיו היפים. ■

אהוד בן עזר

הודעה מטעם הנהלת העיתון

מחירו של גליון זה — הכפול והמורחב — הועלה בלית-ברירה ל-6 ש"ח. מחיר הגליון הרגיל יועלה ל-3.5 ש"ח. מנויים שיחתמו עד ל-1.11.86 יהנו מהמחיר המוזל הקודם. על שיעור ההעלאה של מחיר המנוי לאחר התאריך הנקוב, תבוא הודעה מיוחדת. שקוראינו הנאמנים יקבלו מחיר חדש זה החיוני לעצם קיומנו, בהבנה.

עם "אור ההר"

זרובבל גלעד; אור ההר; שירים; הוצאת הקיבוץ המאוחד; 1986; 78 עמ'.

זהו ספר השירים השלשה-עשר של זרובבל גלעד. כצירוף המקורי "אור-ההר", המעלה קונטציה מיקראית "הר-ההר" כגבול אדום, אליו הגיעו בני ישראל מְקֹדֶשׁ בְּרַנֵּעַ, והוא נקדש על ידי משה ואהרן – אין זרובבל מתיחס אלא לאור הנוגה מהר הגלבוע, הסוגר מדרום על עמק-חרוד, יורת-קדומים עשירת-מאורעות, שהיתה למיתוס, ואגדות שקמו סביבו מאז ועד היום. ההר הזה משמש מוטיב קבוע בשירי זרובבל ומהווה ליוצר מקור רב-השראה. הר הגלבוע, הנשקף מול עין-חרוד עומד איתן, כאז פן עתה, בכל חלופות-העיתים, "ולא יעמם זֶהְרֹו/הרי ותם קרם אל לב/ וידבר שיר" הילת-קדומים חופפת עליו, ואין המשורר מבקש אלא להיות "חַרְג־אור זַעְרוֹי מאורה-ההר" על רכס-ההר נפלו שאול המלך ובניו הגיבורים בקרב נגד הפלשתים, אך לא לשוא נפלו הלוחמים, גבורתם היתה סמל לזרות, שהן על שם גיבורים אלה נקראים הרי-הרכס, וההרים הללו "עצים ובורים ומכשרי-ישועה".

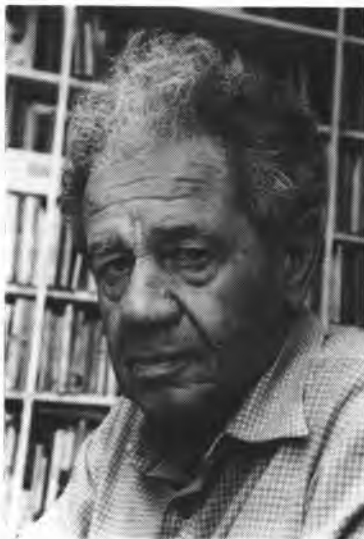
האגדות נשזרות פושטות צורה ולובשות צורה, עדות לקשר האמין שבין העם לארצו. בשיר "על העין" (בספר "הקיקליו"), מספר השומר על חלומו, שבו ניגלו החלוצים, שופי-הפנים והזרועות, שקללו דרך באדמת-הביצות, הם ונערותיהם, ולאחר מכן, כעצם הלילה, ניגלה אליו גם שאול המלך בפניו הקודרים, אך למראה הצעירים, שחידשו את בריח-הקדומים, קָרַן אור-פניו... יודע המלך, כי העם לא נבוס, אם יש לו ממישיכים כאלה.

וגם המשורר זכה להָאָרָה פנימית. כ"גן-השעשועים", בתוך מיְקֻלְלוֹת-המשחקים ניבוק לעיניו פתאום מראה המלך שאול, כשהוא צועד בטָרֶם קרב ותולש את שִׁיחַ-הְעֵלָה, טלאי סגול, שהפך לאדום על חזרו...

הגלבוע זוכה לגילוי בשיר "הנשיקה הראשונה", המוקדש ליוזיק איש-החוגים מביית-השיטה. שעה שהלה ניחפס לרגע של השתפכות-נפש למראה העמק הפורח, שנשקף לו מרוב המשורר מראש ההר, הוא אומר ולרבות-התרגשות, שאותה ניבחרת-ארץ, כמוה כאישה, שבפיה חָתַם את נשיקתו הראשונה...

אך לסחֻבִים שבגלבוע נתונה אהבתו המיוחדת של זרובבל. הוא שר על "צְבֻעֵי-הקִטְשָׁה העזים של צֶבֶב וחום תֶּנֶב נָגַר... אוהב פריחה אֶלֶהית הַעוֹלָה בְּאֶדְמַתְנוּ" ("פריחת-האורנים"). זה הפרח המקסים, שיש בו מציגה נפלאה של ענווה והכרת ערך עצמו, לדבריו, וכשהמשורר ניתקל בגילויים של רישעות חזון בְּעֵיר, הריהו מוצא מיפלט ב"ציו עלי-הפוחית" הָאָרְגָמְנִים שֶׁלוּ המאדים בפי חֲדַפְפִּמֵי ויוצקים כף עז של אֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא-מְנַחַח ("אור-ההר").

ואין האדם אלא תבנית נוף-מולדתו, כדברי טשרניחובסקי, ומשוררו ממחיש לנו תפיסה מעמיקה זו בשירי טבע רבים, חרובבל הוא משורר טבע מובהק. האדם והטבע חד הם. הטבע מעניק לעובד לא רק פְּרָכָה חומרית אלא גם כוחות-נפש אדירים. זרובבל מאוחת לנו, אם במישירן ואם בעקיפין, כי ככל שניכרה אזינו, וככל

זרובבל גלעד

והעורב, ואם נרצה למנות את שאר בעלי-הכנף בספריו השונים, יקצר המצע מהשתרע. נוסף לנופיו המקסימים, שופע הטבע צלילים עשירים ומרתקים, סוד-שית, שרק המשורר מסוגל להבינו. הוהָבֵן מחלל בסתר-הסכך, והצולצול מופיעה במיצול-שיר; שירתו של הסככי היא "זרימת-לב ישירה אל וְרֵס-הזמן", העורבני מצוות, והדחול מרטט, הַיִּנְיֹוּ המיוחס מדגל מעץ אל עץ, זימרתו של החשמן מסתלסלת בניגון של נְטִיפּוֹת; זרובבל שר על צִחְקַת-הַחֻכְלִיל במזרח ועל רִינַת-החִמְרִיה ועל שִׁיח של צפור המצייצת אליו בחבורת "כתינוק הקורא בתורה"; ועוד תילה הלשון למספר ולאלה המקטרגים, כי יש לו "צפרים בראש", הוא משיב בשיר ירגש, שבו הוא מודה ומתוודה, שאמנם הוא אוהב את הצפרים הפשוטות ופריט-ניגונן, אבל אל תחשבו, אומר זרובבל, ש"אין אני שומע את שתיקת-האָפֹהוֹת" הכואבות והשכולות, ואין הוא רואה "על אַמְתִּי-ידו של שכני את הסִפְרוֹת הַבּוֹעֲרוֹת", הוא מודע לכך, אך רק מן המאגר הניצחי והאינסופי של הטבע ניתן לעמוד בפני תלאות-החיים. ואף על פי שליבו יוצא אל הצפרים ואל העצים, הריהו עומד איתן בשתי רגליו על קרקע-המציוואת. הוא מלגלג על יִפְי־הנפש, המתלמזמים מדעת מן המתרחש סביבם, אך יודע המשורר, שאפילו הצפור הנחולה, משאת-נפשם של הרומנטיקנים, "גם היא אין לה אֶלָּא כְּמִהָה אחת: למצא בין שרש-העֶשְׂבִים תולעת קִטְנָה".

ומן הצפורים אל העצים. כשזרובבל רואה את האיִקְלִיפּוֹס, בן-טיפוחיו, ששתלו בהיותו נטע רך, יודע המשורר, כי העץ לא שכחן, אף על פי ששניהם שונים זה מזה. מן העץ האדיר הוא לומד חכמת-דורות: איתנות, שרשית, סובלנות, ענווה חרישית ותעצומות-נפש. "גם אם היִדְרָן יסב לאָחוּר, אָתָה לא תנוס", גם מן האלון הקליפורני, בן שלש מאות השנים, הוא לומד שתיקה וענווה, שהרי הלה ראה בחייו הארוכים את הטוב ואת הרע, את מלחמת הלקנים באדומי-העור ומלחמת האזרחים גם יחד. ולנוכח עין הסְקוּיָה עומד המשורר נפעם ומשֶׁתָּאָה, כיון שהעץ רָאָה חיים כשלשת אלפים שנה, והריהו מתחדש יום-יום, והוא מכֻרַב בירכת-הנהנין על קיומו. הוא ניצב זקוף, נישא למרומים "וגזנו כִּסְנָה הַבּוֹעֵר בְּהַלּוֹ":

ואכן, רק בטבע זוכה האדם להתגלות אלהית. ומהי בשורתו? "היותו – הגותו/ והוא מקיים את צו-הַבְּרִיָּאָה". אל תהי צדיק הרבה, ואל תתחכם יותר. למה תישומם?

וכשיר "געגועים לעפרוני" משלכות כמה שורות מרטיטות על שושנה, אשת-נעוריו, שנגדעה בטרם עת, דמות נערצה כהליכותיה ובכיש-נפשה, ואותה צלקת שהותירה בפנפו לא הגלידה, אף כי ארכו הימים, והיא קורנת פה ושם בשיריו ומרעייה מיתרים דקים: "איך נשָׂאָה כְּתַפְּף־הַדָּקָה/ מִשָּׂא יסורים נורָא זֶה/ כאותו יום מָר ונימהר נמלא החלל צוֹיחֹת-עורבים ניחרות חמרת-העפרוני נאלמה, נֶאֱהֻכְתִּי בְּקֶן-הָעֵפֶר". נהמת ליבו של המשורר זועקתו באה לביטוי עז כשירו "צפור-האש", שהוקדש לזיכרה. דומה שכל הכאב והיסורים, שהודחקו פנימה, שלא להישף חלילה, עדיין חומרים ומפפעים, ודומה שלא נחו מועפם: "עֲמָדָה על השיח/ על יד על יד/ עֵינַי שְׁקִיּוֹת חֲלַלְתָּ/ וצל סמיי מטיל/ הֲרִי-הרים/ של שתיקות/ של שירים שלא הגשור/ ככרי נָהַר בְּמַעְמָקִים... אָפְלו השרש בעבי-העפר פָּרַץ בְּלֶבְכָה... והיא מחרישה שם/ בתוף האש/ בעֵינַי חֲכָמָה מִסְרַת/ תבונה מַעְבֵּר לָאש/ מַעְבֵּר לַזְעָקָה/ וְלִשִׁיר – ואור לא מְאָאן/ והצפור צלחה בלהבות, והשמים היו לָדָם, והבכי חומר במעמקי-הלב. ואין מְנַחֵם.

ובפרק הקליפורני האחרון מופיעים כמה מוטיבים יסודיים בשיריו. גם כאן מוצא המשורר שפה משותפת עם החי והצומח. הוא משתאה למראה האלון הקליפורני הישיש, ועץ הסְקוּיָה בן אלפי-השנים, ולבו עֵלֵן למראה הדוררים הססגוניות המפורות לו מן המולדת, אך הוא מצר על שהבורא קיפח אותן אצלנו כהיותן אפורות בלבד. חן מיוחד ופשטות נילכבה הוצק בשיר "בקצה-הרחוב", המעלה דרישה בין המשורר לעקרת-בית קליפורנית אצל גן-הָרֶק המטופח שלה. על שאלת המשורר מדוע אינה מגדלת מלפפון ועגבניה, משיבה האישה, שבעלה אוהב את תבשיליה, שהיא רוקחת מן ה"זוקני" (קישואים) והבטטה, וכשתבשיליה עולים על שפתיו, הוא אומר, שהוא טועם את טעם-שפתיה ומתבקש מניחוחותיה, וגם הכנים מְחַרִּים-מחזיקים אחריו ומוסיפים, שחצילים כְּשֵׁלָה אינם גדלים כשום חווה, ויש בהם טעם של אהבה –

"אור-ההר" הוא ספר מקורי ורענן. זוהי שירה ישראלית שרשית, הקשורה קשר אמין לאדמה, האומרת "הן" לחיים על אף הכל; זוהי שירה שחמתה לא הדליחה את תומָתָה. טול את הטבע משירת זרובבל ונטלת את נישמתה. שירתו עשירת-גוונים ובעלת קונטציות היסטוריות ואקטואליות, ויש בה מבנית-הלב והמייחה, והיא מזכירה כפשטותה ובעמקותה את שירת רחל, זלדה ואסתר רבא. ומהי בשורתו של זרובבל? מן הצפור הקטנה, הגיבחתן, הוא למד כי "השיר לא יָמּוֹת", כל עוד ידע האדם להאזין למנגינת-הפלאים שבטבע ולהתפעם ממראי-עיניו; רק בכוחה של השירה, שהיא שפת-המראות ולשון-הלשונית, אנו עשויים להתעלות ולהשקף על העולם ממצפה גבוה, מעבר לזוטות וליום-קטנות, ואם נדע להקשיב רב־קשב לקולו של המשורר "הממלא בפעימת-לב/ מסתורית/ שְׁנָה שְׁנָה את החצור/ בִּפְרֵחַ עֵץ הַיִּקְרָנָה", אפשר שאורחות-חינו ישתנו מן הקצה אל הקצה, ורק אז נשיב אל ליבנו, כי "מַעְבֵּר לְחֶשְׁבוֹן הַקָּטָן/ יש מְנַן גְּדוֹל/ אֵלָיו יש לִכְנֹן את הלב/ אולי הִי אַז פְּנֵי הַדְּבָרִים מְשֻׁנָּם".

שמואל רגולנט

רהי

■ שלושה שבועות בלי גשם
רקיע עטוף צעיפי צמר גפן דקים
או שמיכות עננים כהות
כמעט ככדות
ורק טפטוף ינקד את השכילים.

שלושה שבועות בלי גשם
בבהק תכלת מכאיב
שוב נשאת תפלה אל תקנת
עב מתרחקת

והרקיע ריק

למי

הפשתי בגד נפשו...

הפשתי בגד נפשו
בכתב הזכרונות
פי אם היה בגד
אז גם יצוג הגוף
גם קולו
ואיך סאן היה
משחזר איש
מתוך העצבים ומוצא
קורות מהשטוח
חיים בשכבות האור
כמו העצים
דרך קנקני התרים
רוח במשכי הבקר
מחזיר תנועות עלים,
חיים על כל ענף
ואני מבדילה ככר פעת
את ההיה
מן ה־
אין

■ מאנגלית: אסי דגני
בבקר
מתחת לעצים
אני יוצאת עם הפלך
(אין לי כלב)
ברחובות הצרים
מתחת לעלנה
(אך העלים הצהיבו ואינם)
מתוך הרגלי שית,
רחש לחשים
נד החוד העוקב,
נע אחר החמר
(רשעה לי להעיר
על נדאות
השתיקה).

מתוך הספר "פנומברה" שיופיע בקרוכ.

פנים חדשות

ארנינה קשתן; מי שמכיר אותי עכשיו; שירים בהוצאת "אלף" 1986; 48 עמ'. נעמה לביארי; חול שתקני; שירים בהוצאת "עקד" 1986; 31 עמ'.

מכין ספרי הביכורים, שראו אור באחרונה, שניים ראויים לתשומת לב ונראה שיש בהם ניצנים להמשך מבטיח: "מי שמכיר אותי עכשיו" לארנינה קשתן ו"חול שתקני" לנעמה לביארי.

השיר המודפס על עטיפת ספרה של ארנינה הוא כרטיס הביקור האישי שלה לעולמה: "מי שמכיר אותי עכשיו / כל יכיר / כשיוצאת מהמקלחת / נותנת / לתלחילי / על האף צלקת חדשה / כמו אה ודי היה בכל האחרות / וכלי אבא" (עמ' 7). הביטוי השירי שלה ישיר למדי, נוגע בתוך האמיתי של הדברים, נקי מ"פחות" מיותרות. שני מוטיבים מרכזיים בקובץ משתקפים פה: דמות האב והמות. אלה שירים ליימים העוסקים במימד האישי-חיוני במין כצורך הנובע מתחושת אובדן או החמצה אך יש בהם משום השלמה עם המצב הנתון: "אני רוכנת מאחורי האופק, בעדינות / רואה את שוליו של חלום". הנפליה המינורית אינה מאחרת לבוא: "בנקודות התמהוץ על עירונתן הקרירה של אצבעותי / נמסים" (עמ' 6). נוכחות האב בשירים חזקה דווקא על רקע העדרו, ומכאן האסוציאציות הנלוות של המוות. "כמעט כל הזכרונות / כמו מעבר / למסך / אני מוקלמת אותם / ואבא / שמת כל כך / הולך ומתבקע בתוכי לסיסים" (עמ' 37).

לאחר שהחבילה המשפחתית התפרדה היא נותרה לבדה "בליל הסדר / כמו בכל שאר הלילות" (עמ' 39). מכיוון שאין עוד אחיה בעבר מנסה היא להתייצב כהוויה הנכשורת, אך לרוא: "בתים נוספים / צצים כל הזמן / אף אחד לא שלי (עמ' 17). התלישות והבדידות משתקפות גם בלגדי "יש לי עגנועים לאניה / מתחת בלגדי אני ערומה" (33). בחלק מהשירים נחשף האני השירי באופן ישיר. באחרים הוא עולה בעיקר מהתיאור בגוף שלישי. למשל השיר על הסנדלר הזקן האפל או השיר "היא עומדת בפרופיל" (26).

היחס להווה ולעתיד מוכתב ע"י זיכרון העבר. כהווה — "טבעת הנישואין שלי / שכמו לא היו / מעלה רקב". האם בנכר, האב מת. האובייקטים הם המקשרים בין האתמול לעכשיו: טבעת הנישואין, שהיא ירושתה של סבתא והאלכום המשפחתי. הגשר לעתיד הוא הבת. שהיא המפלט והתקווה: "האוכל / ברחמה בתי / להתננס / כבוא היום / ולו גם כלאה להיות / ובלבד שאמלט עצמי / מן הבלתי נמנע" (8). השפה חותרת לפשטות, וכזה כוחה. לכן נתפס לעתים מאמץ מיטאפורי כמלאכותי: "על המגש הצהוב / בירכתי האכסיומות / מונח ראשה הערוף של נשמת" (36). הרצף התחבירי נשמר בדרך כלל, והדבר נוסך תחושה של זרימה. גם את השירים הקצרים, המיכתמיים ניתן לקרוא כמשפט תחבירי אחד ("התהום המרגיעה", "תגידו תודה", ועוד), אך נראה שאין כוחה בהם דווקא. בראיית המציאות שלה יש הרבה מהמורעות לתחושת האינאונים. כשה"אני" סוקר את עצמו מבחיץ באמצעות התמונתיות: "האם הכלב שלי / הורעד עכשיו בחלומי / רואה את פרפורי התפוררותי?" ההמשך מרגיש אמת פסיכולוגית ידועה: "מה, תתאם, אני היא הרואה / עכשיו בלי לחלום / או / פרפורי התפוררותו / ואת שלי" (11).

בגרות האישי, שנצרפה בסבל קיומי, מפעמת בשירים, אבל הבשלות הפיוטית חסרה עדיין, אם כי סימניה ניכרים פה ושם, כמו למשל הזיכרון ממזוקקה של

ארנינה קשתן

הזידה בשיר "לידיה" או השיר "הוצאנו את הדירה". א"פ כן מהווים השירים דריסת רגל מבטיחה בנוף הספרותי שלנו.

שירי הקובץ "חול שתקני" של נעמה לביארי נעים סביב נסיונה של הכתבת להגדיר תחושות ומצבים, אלא שבאן, בניגוד לקובץ הקודם, הקונקרטיזציה והלוקליות בולטים יותר, וכן המודעות לחשיבות הליטוש הלשוני. נמצא כאן שירים, שעיקרם תיעוד של רגעים שונים, הנימה הבלתי אחידה משווה להם רבגניות מסוימת: שירים של לבדיות והסתגרות בצד שירי אהבה, שגם בהם סולם הצבעים אינו אחיד.

הביטוי השירי, הגם שהוא חותר לדיוק מירבי, נתפס לא אחת כעמום במקצת, אך המסר הבהיר נשמר בדרך כלל: "במפלא ממני היה חלקי בנרפה ממני / ברחובות תל-אביב אני אפוסת כוחות / אפוסים צעדי אל המדרכה" (26). הגישה של נעמה אחר צורת ביטוי אישית ניכרים פה, אם כי לא הייחודיות. ב"קמה מאחרת" כותבת היא ש"בבירחות הקשות אני דולה פנינים / ענקי יום לאחוז בצואר" (28). הרצון לכרוח נובע אולי מתחושת חוסר האונים בהתמודדות עם המציאות, ומכאן ההתבוננות פנימה וההשלכות לרחשי הנפש המינוריים: אבק על המשקוף ב"נוגה אור יורד" מעלה מיד אסוציאציה של רחמים עצמיים.

ה"אני" השירי של נעמה קיים ומתהלך במציאות קונקרטית של רחוב תל-אביב — ובעצם הוא מנותק ממנה. השיטוט הבלתי נלאה משמעו "ניסיונות חוזרים לבקש מנוחה". נטיה זו מתגלמת בתמונת היונה במרפסת, הטועה בכחירת מיקומו של הקן הנבנה בעמל. מה שמאפיין את רוב השירים בקובץ הוא תיאורי מצב נפשי המושפעים מהאווירה של המקום. הלוקליות בוררה, מדובר בנוף אורבני: רחוב גאולה, בחלואות, מלחה, קפה בירושלים, רחובות תל-אביב וציוני המקום מעידים על רצון חזק למצוא אחיזה בגופי הדברים.

כאמור, אין השירים פורטים על נימה אחת. בין התחושות המתוארות — אהבה אירוטית בפריחתה ובדעיכתה, למשל השיר היפה "ריקוד": פתחים רכים שבעורי שואלים עוד לקירבה, / טיפות של משי היו מחוללות בדוק החולצה, / יד זרה הפכה בשולי הבגד הנעורים / קמורים של חסד עד השעה הששית, / חוטים רכים כבר נוגעים אצל צואר, / שוב ושוב מחזרות ידיו אל שער / וקם לקרב עוד את גופי / — מה היה כי שוב ושוב שמח עורי" (24). השיר "דברים טובים" עשוי כמיקשה אחת ומתעלה מהמימד הקונקרטי אל המופשט — הלירי: "דברים קטנים נוספים / קסם שבכמיהה / פניו הטובות של האין, קצותי הבהירים" (10). בערגה לקשר יש לעיתים תערוכת של שמחת היחד עם מפת נפש, אבל אין כאן התייחסות לתחושה מוקדמת בדבר מה שעתידי לקרות. ה"אני" השירי ער לרחשי

הסובך ומתדיין בינו לבין עצמו "אולי לחזור בי מעמדתי הנקשטת, / שאני גוזרת על עצמי, חבלים מקוטעין / חבלים מרושחים אצל פתחי הקיר / שאני מחמירה עם תולדותיהם" (17). כשהכותבת חורגת מהמסלול האסוציאטיבי הצפוי השיר יוצא נשכר יותר (למשל "בשדרה חלומה"). הנסיון לעמעם או לעבות משמעות נראה לעתים שקוף למדי: "יש איש בירושלים שאומר למות — / לא אמרתי שאני אתו לא אמרתי" (19). לסיכום נצפה בסקרנות להמשך דרכה של נעמה לביארי. יש לקוות שהביטוי הלירי האמיתי שלה יתנתב עם הזמן באפיקו הנכון ויגיע ליתר גיבוש וריכוז. ■

יערה בן דוד

שני ספרים על נושא מופר

שיגור לנכד; שירים, ליליאופולד לרין; הוצאת PIW 1985; 134 עמ'. זמרי הגיטו; שירים, ליאן דולגה שצ'פנסקי; הוצאת ISKRY 1986; 75 עמ'.

הלינגוויסטים נוהגים לומר, שאדם השולט בשפה מסוימת, חי חיים המתקיימים באותה השפה. וכמה ששליטתו בשפה זו טובה יותר, כך עשירים יותר חייו. ועפ"י אותה דרך חשיבה — כל שפה נוספת, מאפשרת חיים נוספים. נסיון חי מלמדנו עד כמה נכונים הדברים. איידיעה של שפה מותרה את האדם מחרץ למעגל-החיים ואילו שליטה בשפה נוספת, במקרה של הכוונה לפולנית, מאפשרת לי לפחות לחוש — גם ממרחקים — את דופק החיים המתרחשים עכשיו בפולין, בעיקר באמצעות הספרים הרבים הנשלחים אלינו משם. ב"עתון 77", גיליון 76, אייר תשמ"ו, נסקרו שני ספרים שראו אור לאחרונה בפולין: "לוח שנה לשנת תשמ"ו", ו"שירה עברית חדשה". הרשימה הנוכחית דנה בשני ספרים נוספים.

"שיגור לנכד" הוא קובץ שיריו האחרון של ליליאופולד לרין, משורר יהודי-פולני ותיק (קרובו של רב אציה מאיר לרין), אשר התחיל לפרסם שירה עוד כשנת 1929, ומאז פרסם כעשרים קבצים, שלושה מהם עד 1939, וכל היתר אחר 1948. בנוסף לכך תירגם שירה מגרמנית, רוסי, גרוניט, ליטאית ולטונית.

הקריאה בקובץ הנוכחי משרה תחושה של פרידה. פרידת משורר מכתובתו ומדברים אהובים אחרים. זאת שירה בשלה, ספוגת אפולוגטיקה, לדרך בה כחר למוצאו, למצוקותיו הנפשיות הנגרמות עקב נאמנותו הלאומית הכפולה: "... אני יהודי. הורי נשרפו כיבודים / חסרי מגן ביקום. אני רואה בחלומות / את אמי המעונה העולה בלהבות / מארובות הכבשן, מלאך-קרנן עולה באש / איך להתכחש!..." קטע מתוך פואמה "שיגור לנכד", הפותחת את הספר, שעל שמה נקרא גם הקובץ כולו. וקטעים נוספים: "... אני פולני / כי כפרח הפולני מדבר עולמי / בענן, בצפור, במלה חכמה / שנותנת שם לצחוק ולבכי / שידועת לוועוק גם בדממה... יהודי את פולנויותי אינה מקטינה / פולנויותי מתעמקת, מתיפה ומחמלאה... וייסורי עם-ציון, חכמתו הדגולה / מציתים בליבי הקפוא אהבה כפולה... ובמקום אחר: "... אמונה כשל ילד התפרקה כבר מזמן / לא מלאך לי, לא אל לי, — ולא ששן... והבית האחרון: "... רוכבי אפולקליפה בדהירה מתקרבים /

כבר שומעים צעדים פועמים, רועמים. מאימים... וממני יותר רק על עלוב של רצב / ואולי שורות אלה שכתבתי בעצב / לך, נגדי."

ליליאופולד לרין אין דרך חזרה, וכשקראתי את שיריו חשבתי על יוליאן טובים הענק, שהשפה הפולנית העלתה אותו לפיסגת היצירה, אך גם היתה לו למלכות-מות, וחשבתי על אנשים אחרים, פה ושם, שהקשר שלהם עם הלשון חזק מכל קשר אחר שבעולם.

השירים בספר מתחלקים לשלוש חטיבות: "מניין אני לוקח מלים", "שיקולים" ו"סחכות הביוגרפיה". מדובר כאמור בשירים בשלים, נועזים, הכתובים בידי אדם המתקרב ברגשות מעורבים, לסוף הדרך.

"זמרי הגיטו". ספר זה בניגוד לקודמו, הוא הראשון למחבר בלתי-ידוע: יאן דולגה שצ'פנסקי. השם, פולני מובהק, אך הקריאה בשירים אינה משאירה צל של ספק, שכתב אותם ניצול גיטו ווארשה, ניצול השואה. ארבעים שנה החזיק בתוכו את המטען האיום, תופעה שאינה מפתיעה אותנו, שכן אנו מכירים כמותה או בדומה לה גם בתוכנו. יאן דולגה שצ'פנסקי, שהשואה הרסה את חייו, יתכן והיה מפרסם שירי הגות ואולי שירי אהבה — לולא היה, כלוא כנער בין החומות. ואולי לא היה כותב כלל, ורק החוויות האיומות הן שדחפו אותו לכתיבה? אין לדעת. ובנושא זה כמובן אין לנו אפשרות להסתמך על מודלים ספרותיים קודמים.

על דש הספר כותב מבקר פולני, אלכסנדר בניצקי: "... 'זמרי הגיטו', ספרו הראשון של המחבר, הוא בעל משמעות אמנותית... ביד אמן הצליח הסופר להעלות את אווירת גיטו-ווארשה. החיה את חלקה הגדול של העיר שהיתה, את תרבותה המיוחדת, כפי שיצרו אותה יהודי פולין שאינם עוד, הרחובות המזוהים כספר אף הם אינם קיימים יותר, נעלמו עם תמות העשן... נותר רק גוש מוצק, מאובן באימה — הזיכרון. ולהצלת זיכרון זה באו שיריו של פאן יאן, שירים חסכוניים בצורתם ומרטיטים בתוכם — ממורי דוד של ימינו..."

כל השירים שבקובץ נשענים על שירה עממית, אחדים מותאמים למנגינות, כמו "תזמורת" (KAPELA): "היו ששה אחים", "הולכים הילדים" ועוד. "זמרי הגיטו" היא תעודה מזעזעת, שכמוה מסוגל לכתוב רק עז-ראיה שניסה להדחיק, לטשטש ולשכוח — ולא עלה בידו. ■

מרים עקביא

עיון

המתחפש

ז'אן פול סרטו: "בודלר",

עברית: אבי וימר; בית

ההוצאה "כתר", ירושלים;

סדרת מעו"ף בעריכת מנחם

ברינקר.

עיקר יצירתו של סרטו בניתוח דמותו של בודלר, מתומצתת כמשפט הפסיים את החיבור: "הבחירה החופשית שהאדם בוחר לעצמו, זהה לחלוטין עם מה שכונה בפניו — גורלו".

בודלר על-פי סרטו אינו המשורר המקולל שלא-באשמתו; סרטו מצייץ, אמנם, סימני-דרך קשים ובעייתיים, כשנים האחרות לעינב האדם, בתולדותיו של

והחושך. תפקידו של השיר לבנות פתרון אסתטי להצגת בעיות הקיום האנושי. לפיכך מבחינת הצורה מושם הדגש על נקיזת ההבעה על הבהירות והיגיוניות. ואילו מבחינת התימטית — הדגש הוא על ההתייחסות לריאליה, לזיקות האנושיות ולתפיסת תפקידו הסגולי של השיר. במבט כולל על ארבעים וחמש שנות שירתו של נתן יונתן — מציין לח שתי תופעות ניגודיות, המתיישבות באורח דיאלקטי: מצד אחד תהליך רצוף של תמורות פואטיות, ומצד שני — התמדה של יסודות תימטיים ושל מראות ואידיאות.

לסיכום, נשאלת השאלה — האם ממלא הספר אחר הכוונה המוצהרת להפוך את שירת נתן יונתן לחלק בלתי נפרד מרשימת המרכז הקנונית של משוררי "דור המדינה"? האם מצליח מחקר רציני זה לשנות חלק מ"דרכי ההתקבלות" (על הסיבות ל"דרכי ההתקבלות" של שירת נתן יונתן — כותב צבי לוח הרכה בספרו, והוא מדגיש את הבהירות, הקונקרטיזם, היחס לאדם ולזמן, ובמיוחד את התפיסה הרתמית והמוסיקלית — כל אלה מצויינים על ידו כיוצרים הענות מיוחדת אצל הקורא). שאלה זו נקשרת לבעיה רחבה יותר: מה כוחו של מחקר אחר, ולו גם רציני ביותר לחולל שינויים בקווים ובהערכות של המפה הספרותית העכשווית? באיזו מידה יכול ספר עיון רציני להשפיע על ה"קלטלוג" של יוצרים עכשוויים? דומני, כי למרות ההערכה לזרקור החזק שהפנה צבי לוח אל שירתו

פוטוגרף וביאור: חנה יעוז

של נתן יונתן — עדיין מוקדם לקבוע באיזו מידה משפיע ספרו על "תהליך הקנוניזציה". אולם, אין ספק, כי "אור הזרקור", המופנה בצורה כה מרוכזת אל שירתו של משורר ידוע כל-יך — יש בכוחו לחייב את הקורא להתבוננות מרוכזת ויסודית בשירתו ההווית והעתידה של נתן יונתן.

חנה יעוז

עֵתָאן 77

העתיון
שקורה
ספרות

השמנים תוך חלוקתה לתקופות משנה, ותוך חיפוש אחר קווי הייחוד בתחום המבצע וההגות הפיוטית. הדגש הוא על שינוי ותמורה בדרך לעיצוב פואטיקה עצמאית. על כך נכתב במבוא: "במשך זמן רב, בעשרות שנים ממש, גיבש את הפואטיקה הסגולית לו, מתוך גישושים וחיפוש-עצמיות מקובץ לקובץ, ולא הגיע לבשלות פואטית, אל תפישת שיר משלו. ההולמת את ראותו המיוחדת, אלא בקבצים מאוחרים ובגוף מבוגר".

- נעורים תחת השפעתה של אסכולת שלונסקי-אלתרמן כשנות הארבעים וראשית שנות החמישים.
- משכר פואטי, פגישה פורייה והתעצמות עם שירת "לקראת" כשנות החמישים.
- סלילת דרך אישית משנות השישים ועד ימינו.

בעוד דרכי המבצע והאסכולות עומדות בסימן של שינוי ותמורה, הרי מבחינת התפיסות התמטיות, טוען לוח, כי שירת יונתן מגלה עקביות מתמידה בכל שלבי יצירתו, המתבטאת באחדות של מערכות מוטיבים ומערכות של דימויים-סוד. לוח מדגיש כי ניכר קו של התפתחות מקובץ לקובץ, וכי תהליכי התמורה בתחום הצורני והתימטי — יוצאים שלובים זה בזה. לפי גישה זו — הנושא המרכזי הוא החילופיות, שהיא כשלעצמה נתפסת כתופעה נצחית, ואילו הנופים, יחסי אנוש (כולל זיקות ארוטיות) ותפקידו של השיר כמעשה אנוני — הם האמצעים של הצלה מפני "סחף הזמן". יתירה מזאת, "אחדות פונקציונלית זו יוצרת שיוויון מעניין בתפקודיהם של הנושאים: הנופים שווים לזיקות האנושיות והארוטיות, ואלה שווים לעצם ההבעה השירית" (שם, עמ' 11). מהמרכז החווייתי של "החילופיות" נגזר, לפי תפיסה זו, גם תשתיות הלשון, וגם תשתיות התרבות, ומכאן היניקה מזכרי לשון של קוהלת המקראי, ונגיעה בהרקליטוס היווני. לפיכך, המימוש הקונקרטי והפיגורטיבי של חזוית היסוד — הם הנחל ההולך אל הים, והמדבר המסמל נצח וארעיות גם יחד. ואילו מקורות ספרותיים מודרניים, אינם נותנים סימניהם בשיריו של יונתן אלא באופן זמני. התלות של מערכות המראות במרכז החווייתי — מובילה את המשורר בכיוון של "משורר נופים", ומרחיקה אותו מעיונים תיאורטיים במהות הזמן, האדם והתופעה. הדגש הוא על קונקרטיזציה של מצבים וזמנים אנושיים ונופיים כאחת, ומכאן אף המשכיות של מראות ומוטיבים מקובץ השירים הראשון ועד לאחרון.

מבחינת תימטית — לפנינו התעניינות מועצמת בחלופות הזמן, וממנה נגזרים ההתייחסות לריאליה, לזיקות האנושיות, ולתפישת תפקידו הסגולי של השיר. הריאליה קשורה בשירתו של יונתן למערכת של מראות: מים, שמה, נהר, דרכים ולמערכת של זמנים: כגון, ערב וסתי. מבחינה זו ההתמדה במשך ארבעים וחמש שנות שירה מעידה על המרכזיות ואולי אף על האוטנטיות של לשון המראות. יתירה מזו, לשון מראות זו כרוכה במצב רוח אלגי. הנטייה היא ל"דיבור חרישי", ואפילו רגעים אכסטטיים מעוצבים כ"קול נמוך". ייתכן כי בהתייחסות ל"מצבו של האדם", קיים טון של מחאה, אבל היא מוצנעת מעצם השימוש בטון האלגי. ההתייחסות למצבו של האדם — שמה דגש מיוחד לגבי "קו הקץ". המוות אינו סיום טראגי, אלא סמל לגעגועים המתמידים לים שאילו זורמים הנחלים. הזרימה לאחור (נוסטלגיה) והזרימה קדימה (אלימות) מקרינים על ההווה, ומידעים את האדם בדבר מצבו. אף הזיקות האנושיות יש בהן מכות אהבת החיים והבריות, והזיקות החברתיות והארוטיות פונות במודגש לצד המואר והשפוי של החיים, ועוקפים את הפרורטי

שארל בודלר

היוצר מתוך מודעות מוחלטת. גם לאלה, שראו בבודלר התגשמות של הפילוסוף ב"המשתה" של אפלטון או עסקו במיסטיקה שבשיריו הוא משיב, כי אין רואים ביצירתו מאמץ להשתחרר מן הגוף ולהתמסר לאידאות וליפה. הוא זקוק לאזיקי-הגוף, לארצי, כדי שיוכל לבח להם.

בודלר אליבא דסרטר הוא עצלן, בטלן, מעשן-סמים, גבר שאינו מפרנס את עצמו, שמביא עצמו לבתי-הזונות, אדם שאינו למד ומחכים מן הנסיון, שאינו משלים עם מה שהוא. שעסוק בתכנון תוכניות ולא בביצוען — ועם זאת, מפגין ריסון עצמי, שפיטה עצמית. זהו פיצול אישיות, הנובע מהמתחיות שהוא כופה על עצמו והעמדות הפנים שהוא מציג לעצמו. פיצול שאינו בא לידי פתרון בחייו. זו הסיבה להתנוונותו של בודלר בסוף ימיו, לנסיגה שחלה בו עם הגיעו לגיל 30, הנעוצה בבחירתו לחיות כמעגל, לחזור על עקבותיו, להתייחס אל העבר כהווה, במקום לבחור בהווה ובעתיד. ניתוח אישיותו של בודלר ושל יצירתו, מקרינה גם על מחברו ומהווה שילוב מעשי של הפילוסופיה האקזיסטנציאלית והפסיכואנליזה של יוצר ויצירתו. כאשר היא מנסה ללמד בעצם על בודלר, היא מלמדת גם על תפיסת-הספרות והאדם היוצר בעיני סרטר הפילוסוף, עליהם כתב בחיבורו "מהי הספרות" ושם בחיבוריו על מוריאק, פוקנר, קאמי, דוס-פאסוס ואחרים. היא מלמדת גם על אחריותו, זהירותו וחמימותו של יצירת סרטר-הסופר, שאי אפשר לנתק מהפילוסופיה שלו.

רחל דנה

זרקור על 45 שנות שירה

צבי לוח: "שירת נתן יונתן"; מונוגרפיה: פואטיקה וביקורת; עורך הסדרה: חיים פלג; ספרים פועלים; 191 עמ'.

ספרו של צבי לוח "שירת נתן יונתן" יצא בסדרת "פואטיקה וביקורת" של ספרית פועלים, והוא מוגדר כמונוגרפיה. עבודה רחבה, מעמיקה ויסודית זו שלפנינו נועדה לתת "כרטיס ביקור" מתודש ליוצר ידוע ופופולרי, ולבסס הרגשות קיימות אצל אוהדיו ומקוריו של נתן יונתן, ככיוון של השפעה על תהליך הקנוניזציה של "משוררי דור המדינה", זאת במטרה להציב את המשורר ואת שירתו במקום מרכזי על מפת "השירה הצעירה". צבי לוח סוקר את שירתו של נתן יונתן מראשית שנות הארבעים ועד אמצע שנות

בודלר: מות אביו בגיל 6, היחס שפיתח כלפי אמו ונישואיה כמה שנים לאחר מכן. אך הוא מאשים את בודלר בלבד בטרגדיה של חייו: בחוסר רצון להחבנה, בבחירת הרע, בבחירת התלות הכלכלית ובעיקר — בהונאה עצמית. בודלר של סרטר הוא שחקן בחייו, מבוגר המתנגע לבטיחות שמעניקה הילדות. הוא יוצר עד גיל 30: בביל שיש ליטול אחריות, הוא נסוג. בהסתמך על מכתבים שכתב בודלר לאמו, לאפוטרופוס, על יומנים ועל שיריו, סוחר סטר מבקרים קודמים, אלה שאימצו את יצירת בודלר לטובת הקתוליות, אלה שמצאו סימוכין לנטייתו ההומוסקסואלית הלכה למעשה, אלה שראו בו אפלטוניסט ומיסטיקן — שהלכו שולל אחר אותה הונאה, בה הונה בודלר את עצמו. המבקרים הקתולים — רובו, פומה. מאסן — שהלכו שבי אחרי "הדולוריס" (הכאב) בשירי בודלר, לא בדקו עד כמה "סורי תופת" אלו ממשיים. מבנה הנפש של בודלר שמציג סרטר הוא רזה, הזקוק לתחושת אשמה ושופט, שאינו פותר לעולם את מעגל התליין, אלא נפש המתחמקת מאחריות ורצינות ויוצרת אשמות מתמשכות וחדשות. בסוף ימיו כתב בודלר "יש לי נפש משונה כל-כך, עד כי איני מכיר בה את עצמי". סרטר רואה את המשונות, עליה מצביע בודלר, כהונאה העצמית, בבחירת הנפש לא לבחור את הטוב שלה. "לרגשותיו של בודלר יש מעין ריקנות פנימית... הוא מנסה לפצות על דלותו, אך לשווא, יש להן צליל נבוב".

ז'אן פול סארטר

לאותם מבקרים, שהתייחסו לשימוש המרובה במלים "סיוט", "תיעוב", "סורים" ונדרפתיהן ב"פרחי הרע", משיב סרטר תשובה נחרצת: בודלר מזכיר מטופל נירואסטני, שבהיותו בטוח שיש לו כיב קיבה, התגלגל שטוף זיעה על הרצפה ובכה, אך לא חש כל כאב. כך בודלר, שמאחורי המלים הללו, מסתתר איזה שיוויון נפש, הנובע מחוסר יכולתו להתייחס לעצמו ברצינות, אותה תכנה המתלווה בדרך-כלל להונאה העצמית. ראייה התנהגותית מוצא סרטר במראהו החיצוני המטופח והממורק של בודלר ובתאור שתיאר את הגיבור ביצירת הפרוזה "לה פאנפארלו". שערור הצבע של בודלר גלימתו, סיפורני המסודרות ונגדרותו — שהיקנו לו חזות נשית — נועדו להפתיע את עצמו, לכסות, להתחפש, ליצור תלות בדעת הקהל. וכעדות ב"לה פאנפארלו" — הגיבור, במיטע על עצמו בראי, כל פעם שהוליד דמעה מעיניו. גם בודלר, הוא אינו שוכח את עצמו לעולם, הוא מסתכל בעצמו, כדי שיוכל לראות את עצמו מסתכל. זהו חיפוש החום העצמי בהשתקפות, בצורה, במקום, במהות. בדרך זו רואה סרטר גם את העמדת הפנים ביצירת בודלר, תוך השוואה ליצירת "מקולל" נוסף בשירה הצרפתית. "רמבו אינו מכלה את זמנו בהמצאת רחשים של שאט-נפש כלפי הטבע. הוא מנפץ אותו כמו קופסת-חיסכון. בודלר אינו מנפץ דבר. עבודתו היוצרת מסתכמת בעשיית תחושות ובעריכה... בודלר יוצר צורה לבנה, ראמבו יוצר צורה וחומר". סרטר מגמד את בודלר. הוא אינו אדם

בנקאות במהירות האור

מתי שאתה רוצה ומהיכן שאתה רוצה:

במשרד

כשאתה זקוק למידע מיידית או מעוניין לבצע פעולות
בחשבונותיך, הרם טלפון ל **טלבנק דיסקונט**
או הפעל את **חטאור דיסקונט**
וקבל שרות בנקאי מקיף, מיידית, יעיל.

בדרכך הביתה

עצור באחד מ **ליוויני דיסקונט** וקח לך דף מודפס
על מצב חשבונותיך או בצע פעולות בנק שונות.

בבית

מתוך כורסה נוחה, עם עיתון ביד, טלפן ל **טלבנק דיסקונט**.
בקשתך תיענה בפעולה יעילה ומיידית,
כמו שאתה רגיל בדיסקוויז.

מכל מקום

השתמש במערכת התקשורת הממוחשבת של דיסקונט:
חשוב דיסקונט – מכל הסניפים; **טלבנק דיסקונט** – מכל טלפון,
כספוחט דיסקונט – מכל מקום, לקבלת מידע,
לביצוע פעולות ולמשיכת מזומנים.

שרות בנקאי במהירות האור – מתי, איך ומהיכן שאתה רוצה
בבנק המתקדם ביותר – במיחשוב, בתקשורת ובשרות.

בנק דיסקונט

חטאור • ליוויין • חשוב • כספוחט • טלבנק

כמעט שירים פוליטיים

אש בעצים

ב-1938, בקיץ, בערו היערות על הכרמל באש גדולה. דרזים מעוספיה, בדואים מנאדי-עין ויהודים מדניה ומאחוזת-שמואל ראו איך אילנות בני 50 ובני 500 שנה הופכים לאפר דק.

זו איננה השאלה. גם לא משל למרות שמקבל להשתמש באש-באילנות ביצירות ספרותיות. למשל, "מול היערות" ליהושע; והדגמה הראשונה — משל-יחתם שנאמר לפני יותר מ-3000 שנה.

לא זה המקום לערוך בדיקה השוואתית בין המשל ונמשלו. אבל כבר בקריאה הראשונה עולות תמיהות ושאלות. בסדר, האטד הוא אבימלך, אף מי הם התאנה, הנית וכיו"ב? בעלי-שכם? הללו ששכרו את השכאב הרצחני לחסל את כל אחיו של אבימלך, בני גדעון, באכזריות מחרידה? ואם כן, למי אכפת ש"ה' השיב כל רעת אנשי-שכם בראשם"? ויחתם היתכן שלא רצה בנקמה כפולה כזו, ולו בחלק מחלקי-נפשו?

ובכן? ובכן. אין שום ויכוח, והיציא מזה? אודים נאדמה שחורה. אבל האמירה, האמירה! אותה האוהרה המכרה והשגורה: להזהר באש — בקיץ הקמום, באייר החם והעמוס די בקריאה אחת לא-נכונה ואפלו הכנה מטעית של כונה ואפלו פרשנות לשיר או לספור עוללות להיות גפורר.

ככורים

איני זוכר עוד באיזו שנה היתה הפעם האחרונה שבה הכאתי בכורים לקרן הקיימת, אבל אני זוכר היטב את המקום ואת המעמד: מגרש-הספורט של בית-הספר היסודי שורות-שורות של ילדים לובשי לבן עומדות ומזמרות "פרי גני הנה הכאתי" ו"סלינו על כתפינו, ראשינו עטורים מקצות הארץ באנו, הבאנו בכורים". קצות הארץ הסתכמו ברחובות של השכונה ומה שבטנאנו, הירקות והפרות, נקנו אצל הערבים אשר היו מסתובבים בין הכתים ומכרזים "טמטס, קוסלך, ברוג'נס, בורדוגן". איך גאלה הקרן הקיימת את אדמת הארץ בירקות ובפרות האלה לא שאלתי.

הפעם השניה שבה שמעתי דבורים על בכורים על מגרש-הספורט של בית-הספר היסודי היתה כמה שנים אחר-כך, 1950, אולי — באזכרה שנערכה לבוגרים אשר נפלו במלחמה נקרא שירו של טשרניחובסקי "ראי אדמה" והמספיד, אולי בהשפעת השיר, דמה את הנערים שנטמנו באדמה לבכורים. ועדין לא שאלתי מאומה.

ראש קטן

ראשקטן מה רוצה ראשקטן? הוא רוצה להחביא ראשקטן הוא רוצה להניח עצמו בחיק כלשהו ורצוי רך ככל הניתן. שאלה: מה יעשה ראשקטן כאשר יגלה כי בחיק שלר מנח ראשקטן? התגובה הראשה תהיה, בנדאי די קשה אבל עד מהרה יתעשת ראשקטן בעזרת האמרה אולי לא נעים, אבל לא נורא, לא נורא וכפי שאין טוב בלי רע באותה המדה אין רע בלי טוב: ראשית-כל, אין לו צרף לחשש שהוא יצטרף לשכר את הראש כדי לקבע עמדה, מוסרית או רגשית כפי שמקבל ביחסים אישיים; שנית, אין חשש שהחיק ישנה לו תנוחה לאחר שזכה ראשקטן למנוחה והשלישית, וזה העקר — הלא לשלד הזה אין עתיד, רק עבר, ואת העבר, מסכם ראשקטן ברצינות, אפלו האל הגדול לא יכול לשנות.

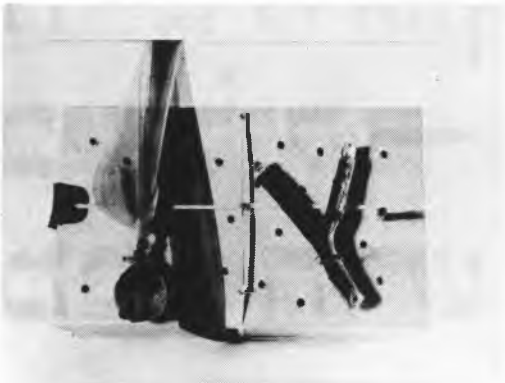
כמעט שיר פוליטי ב'*

הלילה קטלתי יתוש בחוכרת של עתון לוחם. גם הלילה הזה. יתושים רבים מחצתי מתחלת הקיץ בזה והתקררות בדירתי מקשטות בשרידיהם ובדמי. אינני מסיד: גויות היתושים על הקירות והתקרות גם אם אין בהן עדות על אמץ-לב הרי הן מלמדות על אהדות מתכונותי כמו נחישות, דבקות-במטרה, ועוד. אני סוקר את הכתמים האדמים-שחורים האלה כמו שמשון את פגר הארי או כמו טיס המסמן על מטוסו את האויב אשר הפיל בטיל כפי שפגעתי ביתוש המזומזם באותה חוכרת אשר יש בה מן הסתם תכונות העושות אותה כלי-נשק מעלה. עבודה — טיטוס לא הצליח להדכיר את יתושו גם בעזרת קרנט כבד.

אני יודע שאני נלעג, ויש לי התנצלות: את השורות הלעיל אפשר לקרא כדרך שקוראים שירה וכך לראות את היתוש מוצץ-הדם כסמל ובדם — אלונזיה לפסוק מן המקרא. אפשר גם לערוך חלוף מקביל של נקדות תצפית אני — יתוש: גם הראשון אינו יודע לפעמים מה יפגע בו ומדוע ומתי.

ועוד שורה. מי שנעור בכת-אחת מתוך חלום קשה לו להבדיל בין אמצעי למטרה בין המציאות לצוירה. בין תכן לצורה.

* ר' שירי "כמעט שיר פוליטי", "עתון 77", חוב' 61-60, ינואר 85.

מיכאל דרוקס, תולעים, 1976.

יאירה גנוסר

מודליאני 14

לעזר רבין

א
יפים חתולי ההפקר,
יפה תנועת גופם
המהלכת כפרופיל גנוב.

היא, השכנה, שגרה מעלי, הלכה לעולמה. העדרה נקי, שקט. אין עוד דגים לשבת לבן, ערוף-הדין, שהיה מקפיד להגיע, לא אשמע עוד ביום חמשי את השיש המגיב למכותיה.

ב
ארפין ראשי למנת הזקן.
כאבראשי כבר התפלג ממרי.

ועדין
כאבראשי יושב גבוה וחוזר
להטרידני
כעורב ממשי על אנטנה מקומית —

כפיו פסת עתונאות מנקרת:
פטרטים, חלקי כותרת,
תאריך.

ג
ספורי מתנהל בתוך עצמו
כמעט בית קפה אינטימי
בעלים משרתים אורחים
קבועים.

אור לבן בא מן החלון
פטריוארכלי ועור
לאט יגשש באויר
אצבעותיו מתארכות על השלחן

הוא אורחי והוא בעל הבית
כאן יהסס, ארכות, כבוחן את מסעד הפרסא
החמה,
מתרנח בה, בעל בעמיו.

לכל פרט משתנה
יעניק מגע משלו,
כופה עליו הר.

חיים נחמן ביאליק — מבט חדש

הלל ברזל; ביאליק; עגנון; מחקר ופירוש; הוצ' יחדיו; איחוד מוציאים לאור; תל-אביב, תשמ"ו, 390 עמ'.

הלל ברזל. חוקר מובהק של יצירת ביאליק ושל יצירת עגנון. כך את ענק השירה ואת ענק הסיפור של הספרות העברית ככפיפה אחת. למרות השוני והבידול בין מי שבחר בתחביר לשון המקרא לשירה ובין מי שבחר בתחביר לשון חכמים לפרוזה, הוא מוצא גם מכהנה-משותף, רחב וכוללני אומנם, ביניהם: כל אחד מהם היה בדרכו מין "צופה לבית ישראל", המכיר ויודע את כל תולדותיו של העם ואף חוזה לו עתידות, מתוך התפעמות מקנייני הרוח הגדולים שבכל הדורות ומתוך יכולת לשלב עובדה ובריייה, מציאות והזייה. יצירתם של השניים עברה תהליך "קאנוניזציה", וכיום יושבים הפרשנים על מדוכת יצירתם של ביאליק ושל עגנון ומוציאים בה שבעים פנים. הלל ברזל מוסיף בספר זה פנים משלו להבנת יצירתם של השניים. לפנינו ספר עב-כרס, הכולל פרקים בעלי אופי מחקרי ואינטרפרטטיבי, מתוך התמקדות בחטיבות יצירתם המרכזיות, הנלמדות במערכת החינוך לשלביה, מבלי להתעלם מן הכתבים הגנוזים של השניים, שיצאו לאור לא מכבר. כמי שעיקר עיסוקה בחקר ביאליק, בחרתי להתמקד בסקירת החלק הביאליקאי בספר ולשייך את חלקו השני ל"מעגננים". מאחר שכל פרק ופרק בספר הוא מעט המחזיק את המרובה, אבחר בשלושת פרקיו הראשונים. הכותנים יצירות מרכזיות וסוגיות יסוד חשובות ביצירת ביאליק.

התפשטות לאין סוף

בפרק על "מתי מדבר" סוקר הלל ברזל את הגישות השונות בביקורת. ומוסיף עליהן את גישתו שלו. המדגישה את השתחררותו של ביאליק בפואמה זו מכל תלות בסימני זיהוי התנוניים בזמן ובמקום. את שיטת כתיבתו ב"מתי מדבר", הפורצת תחומים ומתפשטת לכל הצדדים ככתם אמורפי, מכנה הלל ברזל בשם "תהימה", מלשון "תהום", שהיא אחת ממלות המפתח כמסתו הנודעת של ביאליק "גילוי וכיסוי בלשון". "תהימה" פירושה התפשטותה של הפואמה לאין גבול, לאין סוף, במישורי טקסט שונים. הניסיון לתהות על שיוכה הז'אנרי של הפואמה, מוליך את הלל ברזל למסקנה, שלפנינו יצירה המשתייכת לז'אנר החזיוני, שתפקידו — לפי יונג — לצייר התנגשויות בין הלא-מרדע הקולקטיבי, העומס, למודע המבוקש אהה. אכן, כדברי הלל ברזל, ביאליק הקיף את המתים האדירים בהוויות מועצמות, כעץ שמש שוכוכבי לכת סובבים אותה, והאדיר את החיות, ואף האלוהות שנגדה מכונן מרד המדבר מקרינה מכוחה הנעלם על כל הישויות, המקבלות מצידן מהות תהומית אינסופית. אכן, שום זיהוי אליגוריסטי חד וחלק אינו יכול ללכוד את מהותם של המתים ומהותן של החיות המלכותיות והמוזיקות כאחד. אולם, עיון בהרצאותיו של ביאליק "השניות בישראל" ו"בשעה זו" עשוי לרמוז לכמה מן ההתכוונות. ניתן להציג את הפואמה כמימושה של

למסומן מיטשטשים, שהוא מערכת סגורה, שכנגדה אי אפשר להעמיד סיפור סמוי מקביל. הטאוטוגוריה (מונח כלאיים, המצרף אליגוריה וטאוטולוגיה) משאירה מערכת יחסים חיתתית ופתוחה לפרשנויות שונות, ללא יכולת הכרעה בין האפשרויות הרבות.

יחס של אדנות לתנ"ך

בפרק על "הזיקות התנ"כיות" עורך הלל ברזל אבחנה מעניינת לגבי יחסו של ביאליק למקרא ולשון המקרא. לשם חידודה, הוא משווה את יחסו לזה של משוררים בתקופות שונות בתולדות השירה העברית: הפיוט הקדום היה, לדבריו משועבר לפסוק — התנ"ך הוא האדון והמשורר הוא העבד. כך גם בשירת הקודש הביניימית. בשירת החול, הירשו לעצמם המשוררים לערוך "עיקום כתובים" ו"סירוס מקראות", כדי להגיע לתוצאה היתולית. אולם, המשורר עדיין הרכין ראשו לפני עליונותו של המקור המקראי. בתקופת ההשכלה, החל כל משורר להשתמש במקראות, או לרמוז אליהן, לפי נטיות ליבו ולפי תפיסתו הסגולית. מביאליק ואילך, החל עידן חופשי יותר: לא כל משורר חייב להתמודד עם מרות הכתובים.

שירת ביאליק אכן עשויה מירקם צפוף של צירופים ובני-צירופים מן המקרא, אך — לדעת הלל ברזל — ביאליק מפגיין אדנות, ונוהג בכתבי הקודש כפי שמחייב שירו המסויים, אדנות שאינה מתכחשת אומנם לתפארת המקור.

להדגמת דבריו, מביא הלל ברזל את פיוטו של ר' יצחק בן-שלום, הקובל לנוכח הרעה לפני האל "אין כמוך באילמים" (מתוך סירוס הפסוק, המספר תהילת-יה: "מי כמוך באלים ה', מי כמוך נאדר בקודש"). כמוהו גם נוהג ביאליק ב"על השחייטה", כשהוא פונה אל המרצח במלים "לך זרוע עם קרדום" (המסרסות את שבחיו של בעל התהילים לאלוהיו "לך זרוע עם גבורה"). אין כאן, לדעת הלל ברזל, מחאה נגד האלוהות וספר הספרים. בנוסח יל"ג, שהרי מקץ כמה חודשים כתב ביאליק על אותן פרעות, ופתח את שירו במלים "קום לך לך אל עיר ההרגה", כדבר אלוהים לאברהם, "הפעם מתוך תחושת וודאות בקימו של השולח המצווה על שליחו".

יורשה לי לחלוק כאן על מקצת מסקנותיו של הלל ברזל: בכתביו של ביאליק אתה מוצא את המחאה היל"גית כלפי שמיים, את הכפירה בעיקר ואת חילול השם לא פחות מאשר בכתביו יל"ג (גם כאן וגם כאן, חברו סיבות אישיות ולאומיות לקיצוץ בנטיעות, אך גם ננקטה פוזה ספרותית-ביירונית, שנתגלגלה בשירה הרוסית). את המחאה נגד קשיות ליבה של ההשגחה ניתן למצוא — בגלוי ובסמוי — בשירים רבים, שבהם מתוארים שמי הברזל, ביטוי פריפראסטי לאדישות ליבה של ההשגחה בעיתות מצוקה ("חבל קבצנים", "איגרת קטנה", "מתי מדבר", "מגילת האש" ועוד). אדישות האל כלפי סבל בראוי מתוארת גם בשירים הסיפוריים או הבאלאדיסטיים ("תקנת עני", "יונה החיט", "אמי זכרונה לברכה"), שבהם הדובר הוא יהודי תמים וכשר, שאינו מעז פניו כלפי שמיים, אך מאחורי הקלעים מסתתר מספר מפוכח ואירוני, התמה אם יש אוזן שומעת ואם יש עין רואה. וכמוכן, התימהון על דרכי הכורא ניכר במיוחד בשירי הזעם והתוכחה, שבאחדים מהם יוצא הדובר חוצץ בגלוי נגד בורא שמים וארץ. ב"בעיר ההרגה" העז ביאליק לחלל שם שמים בדרך, שקוממה אפילו את הצנזור המומר, שפסל חלקים מן השיר לפירסום, בטענה שיש בהם כפירה בוטה. כאן, השיר אכן פותח במעין מצוות ה' לאברהם ("קום לך לך"), אך בהמשך מתגלה האל בכל קלונו ועליבותו, ובמנוולוג מביש, קבצן שירד מנכסיו ואין לבוא אליו בתביעות, כי הוא פשוט פושט-רגל עלוב. אין עוד מקום בכתביו ביאליק, שבו הוא הוריד את האל-הבורא לתהומות כאלה של שיפלות, כבהודאתו מעוררת-הרחמים של האל הקבצן באוזלת-ידו להרשיע את הטבוחים והנענים. אחת מדרכיו של ביאליק בלשון המקרא היא — כפי שהראיתי בדיסרטאציה שלי על שירי ביאליק המוקדמים — שינוי מעמדם הערכי של הצירופים המקראיים: תלישתם מהקשר שלילי ושיבוץם

הלל ברזל

בתשתית קיומה של האומה: מן הצד האחד, היא שואפת להבליע עצמה בתרבויות אחרות, ומן הצד השני, כל רצונה להישאר ברייה בפני עצמה. ב"בשעה זו" הדגיש ביאליק את היסודות שקיבלו הגוים מן היהדות, וכ"גמול" באה השנאה העזה. כל החיות המלכותיות ב"מתי מדבר" נקשרות, מן הצד האחד, לאויבי האומה ודורסיה, ומן הצד השני, למהויות בתוך האימפריאליזם השבטית היהודית, לסמלי העם העברי ויהדות הספר. שלוש החיות מייצגות תהליכים היסטוריים גדולים ומצומצמים. לאורך ההיסטוריה ומן העת החדשה, אך הן גם מייצגות שלושה סגנונות של מפגש עם המתים — או עם נצח ישראל: המפגש האידאולוגי הרוחני, המתגלם בדמות הנשר הנוחת ממרומים; המפגש הליכידינאלי היצירי, המתגלם בדמות הנחש הזוחל על גחונו; והמפגש הממוג ערכי כוח ואסתטיקה, המתגלם בדמותו השמשונית של האריה, המישיר מבט ניכחו ומתמודד עם המתים חזיתית, לא מתוך עליונות ולא מתוך נחיתות. שלושת הסגנונות הללו יכולים להתגלות גם במפגשים שכין העולם העברי לעולם הגויי, אך גם בין נצח ישראל לבין כוחות מרדניים בתוך היהדות, ששאבו ערכים מן העולם הגויי, ובאמצעותם הם מנסים להפוך את הקערה על פיה ולחולל ביהדות הכתב שינויים ומהפכות. "מתי מדבר" היא יצירה פאראדוקסאלית וסבוכה, המשרטטת תופעות היסטוריות ונצחיות בעם ישראל וביקום כולו, המופיעות בחוקיות קבועה. המונח שטבע הלל ברזל — "תהימה" — לוכד את אינסופיותו של התיאור ושל ההגות המסתתרת מאחוריו, אך זהו מונח אישי ואידיוסינקרטי, המכסה יותר משהוא מגלה. אפשר אולי להעדיף על פניו את המונח "משל פתוח", או "טאוטוגוריה", שהיא אליגוריה ללא מוצא, משל שבו הגבולות בין סימן

מתוך יתרון הפרספקטיבה ההיסטורית ובלא "דיסטאנץ" מזירת האירועים, אומר ביאליק בסמוך, עליו להעמיד עצמו בעמדה קרה ומרוחקת, שהיא לפי תפישתו תנאי בל יעבור ליצירת אמנות של ממש. כך גם תפיש את שירת חיבת-ציון, שהגיבה על הפרעות והפגעים בים של דמועות ובפרץ של אנחות, כשירה נחותה, שאינה מצליחה להעמיד "קורלאטיב אובייקטיבי" לאסון, אלא מקוננת עליו במלים מסולסלות.

זיוה שמיר

ענת לויט

עולה מתוך זרות

שמים פהים הם זמן טוב
 לשכת ולכתב. אם אין מלים
 אפשר רק להביט.
 אולי מקף תבוא ישועה לאלם
 שאינו מביא מנוחה וגם נחמה
 אין בו. על תבוסת קולות
 מפרים עד לנרא
 מפניהם נמלטתי עד פה.
 רק רגע של שקט ואחריו
 כבר מדדים ונעשים יציבים הרגעים
 השקטים מדי. ממלאים בנענועים
 אל קולות מוכסים שנצחו בסופו של דבר
 גם הפעם.
 כשיחידו הגשמים אנעל את חדרי וארד
 אל הרחובות, רק לנשם ריח מתקתק
 העולה מתוך זרות, שאינו מצריך קולות
 וגם לא כתיבת מלים.

ישבנו זה ליד זו
 שנינו זרים זה לזו ולחדר האכל
 בפנסיון שבלב פאריס.
 למרות הפדירות ששקרכת לכבות פדי
 ללחם בה שכם אחד ואף פעם לא לנצח —
 רק לרגע. נשענו בנבינו אל הקיר ואפלו
 שפה אחת להביע את כשלונו
 לא היחה.
 נסית לדבר בשפתך. חיכת פאלו קמה
 בך אשליה
 שהבנתי. רק את פני יכלתי להסגיר
 והמלים שדברו אל תוך גרוני
 החזירו גם אותך אל השתיקה.
 אחר כך נרצנו אל השלחן
 ושחקנו בכלי האכל.
 כל אחד בכליו מרד את הזמן
 שנותר לנו לשכת יחד.
 כרגע אחד קמנו שנינו
 ופנינו כל אחד לחדרו.

נסגר אלפום הפריזות.
 עכשו רק לנוח בצד זרים
 ממינים בלי ענין
 לשוב אל שמחת מקבלי הפנים
 להנות מפמיה לגעת
 להחביש בנצחון מדמה
 במסע כבושים מיתר.

מתוך "בינת של גענועים" ספר שירים,
 העומד לראות אור ב"ספריית פועלים".

ניסיתי להראות, כי לו נצמד ביאליק אל האמת הדוקומנטארית, היתה יוצאת מתחת ידיו יצירה שאינה מן העידית של הספרות העברית. כשמלאו שמונים שנה לפרעות קישינוב, יצאו כמה אנשי-רוח מאנשי בסראביה, וביקשו לברוק את מידת הסילוף ההיסטורי ביצירתו של ביאליק — לעמת את העדויות שנרשמו עם מה שכתב ביאליק ביצירה. הללו שאלו: מדוע זה לא שיקף ביאליק ביצירתו את גילויי הגבורה, שהראו רבים מבני קישינוב? מדוע, תחת להציג את גילויי ההגנה העצמית, את תופעות ההקרבה והמסירות, בחר ביאליק לשקף את תופעות הפחדנות ומורץ הלב, הקטנוניות והאנוכיות, ההתבטלות וקבלת הדין, בלא מחאה ובלא הטחה כלפי שמים על העוול.

כאן ניצבת בעיית גבולותיה של ה — Licentia Poetica בכל תוקפה וחריפותה. האם מותר היה לביאליק לשקף את קישינוב כפי ששיקפה? והרי שירו נחרת בתודעת הציבור היהודי לא פחות, ואולי אף יותר, ממסקנות ה"וועדה ההיסטורית", שעם חבריה נימנה, ואולי הביא לסילוף פני ההיסטוריה. האם גם מסופר, שנבה בעצמו את העדויות והיה עד לתוצאות הטבח והפרעות, אין אנו רשאים לתבוע דיוק דוקומנטארי? התשובה לשאלה זו נעוצה, ככל הנראה, בתחומי הפואטיקה, ולא תחומי ההיסטוריה והאידיאולוגיה. ביאליק הציג את המציאות כפי שהציגה, לא כדי לפגוע בקורבנות הטבח, או כדי לסלף את האמת ההיסטורית, אלא כדי להימנע מתגובה סנטימנטאלית, שאינה עולה יפה כיצירת אמנות. אילו השתתף כיצירתו באבלם של אנשי קישינוב, היתה יוצאת מתחת עטו קינה סנטימנטאלית, שאולי היתה נאמנה למציאות ולא היו בה סילופים ועיוותים — אך היתה זו יצירת ספרות גרועה, ולא אחת מיצירות הזעם והתוכחה עזות-הביתו שידעה הספרות העברית.

את הדיוק ההיסטורי הותיר ביאליק למחברות העדויות שרשם, שמחכות עדיין לחוקרי ההיסטוריה. ביצירה בחר לשקף את גילויי הזוועה, ולא את גילויי הגבורה והמסירות. כדי לזעזע את הקורא ולקומם אותו וכדי לטעת בו רגשי סלידה ואשמה. לנוכח הגורל היהודי, הנראה ללא מוצא. במקום להטיח אשמה ישירה כלפי שמים, בחר ביאליק לעשות זאת בעקיפין, כשימו את הדברים בפיו של אל שירד מנכסיו, אשר מודה באוזלת — ידו וברפיונו, אך אינו יכול אפילו להוריד דמעה למראה האסון.

על הכוח המניע סופרים להטיח אשמה ולהוכיח בשער, לשקף את הכיעור, את החולי והמוות ולא את המפעלים ה"קונסטרוקטיביים" ואת עלילות הגבורה ומסירות-הנפש. תהה עמוס עוז בספר מסותיו: "ובכן מה כאן? איזה זדון מובהק, חולני מצד הסופרים שנחלם להם בשכול ובכשולן רוע להם בטובת הכלל? [-] או מחלקת התעמולה של האויב קנתה בסתר את כל הספרות העברית ומשלמת לה שכר-סופרים על פגיעה במוראל הלאומי". ומסקנתו: מול מעשה גבורה או מסירות נפש תהיה הספרות לא יותר מערימת מלים מיותרות, ואילו בהתמודדה עם התבוסה והחולי והייסורים, מצליחה הספרות לחולל מעין נס ו"לתת טעם למכאוב התפל".

הבא אל ביאליק כתיביעה לשקף את גילויי הגבורה וההקרבה ומסירות הנפש בקישינוב, שומה עליו להבין, כי כוחם של ערכים חיוכיים מתמוסס לרוב ביצירת הספרות, או שהיצירה קורסת תחת כובדם. רוב היצירות, ששרו שירי-הלל למפעלים חיוכיים ולערכים מקודשים, או שביכו את אובדנם בדמועות ובאנחות, נחשבות היום לזיכורית של הספרות. בשיר מצבה משל ביאליק ("חזק ואמץ", שנחרת על קבר הרוגי הפרעות בביאליסטוק), שהלל ברזל מביא כאן, גילה המשורר את עיקרי הפואטיקה שלו, בהתמודדה עם זוועות ההרג: "חזק ואמץ -- היה מחלמיש! -- והיית עד קר ואכזרי -- כי חולל כבודנו ודמנו/ וקיץ ושחקים זאת ראו/ ושמש לא בושה להאיר/ ועיני העולם לא כהו". הטורים הקרים והאכזריים הם התשובה למציאות האכזרית, לשמים ללא אל וללא רחמים. מול אדישות הטבע למראה סבלו של האדם, שומה על המשורר לכוש שריון קר ואכזר. גם כאשר המשורר כותב שלא

בהקשר חיובי ולהפך. זהו תהליך סימאנטי מוכר המתואר בספרו של ס' אולמאן "מבוא למדע המשמעות", בפרק Pejorative & Ameliorative Development's שינויי משמעות אלה שימשו את ביאליק לקביעת הסימולטאניות של חיוב ושלילה, סגידה וזלזול, אשליה וראייה מפוכחת. בניגוד ל"ל"ג, ביאליק סירס את המקראות לא כדי לשנות את משמעותן, אלא כדי ליצור תחושה של אמביואלנטיות יחס אוסמוטי בין חיוב לשלילה (שם, עמ' 30-32). את דרכו זו הדגמתי בדוגמאות מתוך "המתמיד". כך, למשל, בתיאור הבהרת היוקדת, העולה על זויתו של הנער המתמיד, נודדת אל "צפת הארון וכרוביו מלמעלה", ניתן לראות כאילו דרכים מורכבות ומעודנות לכך ביאליק מישורי משמעות שונים לכלל אחדות חד-פעמית וייחודית. הבהרת נטולה, כירוע, מתחום עבודת-הקודש, ובאה במקרא בהקשר של דיני קורבנות ותורת כוהנים. בין יתר מהויותיה, היא גם מום בקורבן, הפוסל אותו מלשמש כקורבן (ויקרא, יג). בשירו של ביאליק משתנה תפקידה של הבהרה מכתם עור לכתם אור, ממלה בעלת השתמעויות פחת למלה בעלת השתמעויות של יקר. גם התארים "לבן" ו"אדמדם", הבאים במקור המקראי לתיאור הנגע המבחיל, באים בשירו של ביאליק בהקשר חיובי ומעודן. צידה הבלתי-נעים והדוחה של הבהרת מיטשטש כאן, אך לא נעלם לחלוטין, והוא מלמד על יחסו האמביואלנטי של הדובר כלפי המתמיד וכלפי עולם השיבה, יחס שחיוב ושלילה, אפתיאזזה וזלזול, משיכה ורחייה, משמשים בו בערכוביה (שם, עמ' 28-29).

על כן, חידושו של ביאליק ביחס לשירת י"ג הוא באמביואלנטיות האליהורנית, העולה גם מיחסו לכתבי-הקודש ומן הדרך שבה הוא משתמש בפסוק (אף שגם בשירת י"ג ניתן לחוש לעיתים בניצני של הגישה האמביואלנטית הרומאנטית). צודק הלל ברזל בקביעתו, שבניגוד לתפיסת י"ג, שהיא אידיאולוגית כיסודה וכופה על היצירה השקפת עולם סדורה, גישתו של ביאליק היא פנומנולוגית-חוייתית מיסודה ואינה מותנית בקוד מוסרי ברור, בהנחות מוקדמות או באיזו מישנה סדורה, הנכפיים על היצירה מבחוץ. הסתמכותו של ביאליק על המקורות היא — כדברי הלל ברזל — דינאמית ובלתי מליצית. המקור אינו מופיע כדי להשתבח בו בעיני הקורא, אלא כדי להביא באמצעותו לירי מיצוי עליון של החוייה המיוחדת, שאותה רוצה השיר להביע.

בין ספרות להיסטוריה

בפרק השלישי עורך הלל ברזל השוואה מאלפת בין תיאורו של ההיסטוריון דוכנוב. ראש "הוועדה ההיסטורית", שנשלחה לקישינוב ב-1903 לתעד את תוצאות הפרעות, לבין תגובתו הפויטית של ביאליק, מתברר שבשיר "על השחיסה" מתבטלים לחלוטין תוי הזויה של זמן ומקום. ומי שיקרא את השיר בניתוק מן הידע החוץ-ספרותי, ספק אם יוכל לקשרו לקישינוב, או לכל אירוע אחר, הנתון בזמן ובמקום. גם ב"בעיר ההריגה" בולט תוקפו העל-זמני של תיאור הטבח.

בולטת גם הסחירה בין שני השירים בצורת ההתייחסות אל הפורע ואף בצורת ההתייחסות ליהודי קישינוב. בניגוד לעמדתו המסנגרת העקבית של ההיסטוריון, ביאליק נע בין רחמים להטחת אשמה, בין אהדה לסלידה. להערכתו, הסלידה והגינות היו דרושים לו לביאליק כדי ליצור ריחוק, שהרי הריחוק ("דיסטאנץ") וגם היכולת להתבונן באובייקט מנוקדת התצפית החיצונית) הוא אחד מתנאי-היסוד של האמנות, ואין הוא עומד בסחירה לקירוב ולהתבוננות הפנימית, כי אם משלים אותם. אלמלא נוצר ריחוק, היתה היצירה רצף של קריאות זעקה ושבך פאתטיות, שלא היו משיגות את מטרתן: זעזועו של הקורא למראה הזוועה.

אכן, כדברי הלל ברזל, ההיסטוריה נכתבת בצופן אחר, ורישומה עלינו צריך להיות בתחום האמת ולא בתחום היפה, וגם כאשר השירה וההיסטוריה ננקות לאותו עניין עצמו, הן תיכתנה לפי ייעודים נבדלים. במאמר על הצנורה ועל "חירות הפרט", שפירסמתי בירחון לקציני צה"ל "סקירה חודשית"

השירה מאין תמצא

על עיונים בשירתו המוקדמת של ביאליק

זיוה שמיר: הצרצר משורר הגלות, על היסוד העממי ביצירת ביאליק; פפירוס: בית הוצאה באוניברסיטת תל-אביב; 1986.

דן מירון: הפרידה מן האני העני; מהלך בהתפתחות שירתו המוקדמת של ח"נ ביאליק 1891-1901; הוצאת האוניברסיטה הפתוחה; תל-אביב; 1986.

ההוצאה המדעית של כל כתבי ביאליק, שאת ראשיתה ראינו בפירסום הכרך הראשון – שירים תר"ן-תרנ"ט – לפני כשלוש שנים הוא ללא ספק המפעל המרכזי, המהורה זו תשמש בסיס הכרחי לכל יצירת ביאליק, מהדורה זו תשמש בסיס הכרחי לכל מחקר ביצירת ביאליק בעתיד, ואף תעמיד במבחן חמור כל מה שנכתב עליה עד כה. צפוי היה שעם הופעת הכרך הראשון, המקיף את שמונה שנות יצירתו הראשונות של המשורר, שנות עיצובה של שירתו, גיבוש דרכיה ותפיסת עצמו כמשורר, יופיעו עיונים ומחקרים חדשים בשירתו המוקדמת של ביאליק, המוארת עתה מחדש על ידי שירים גנוזים מאותן שנים וחילופי גרסאות ונוסחים של השירים הקאנוניים. מחקרים אלה אכן לא אחרו לבוא, ובתוך שפע ספרי המחקר ביצירת ביאליק שהופיעו לאחרונה, והעומדים להופיע בעתיד הקרוב, בולטים אלה המונחים לפנינו, פרי מחקרים של שניים מעורכי השירה המהדורה המדעית, בעיסוקם בראשיתה של יצירת ביאליק.

שני הספרים פותחים כשאלת חידושו של ביאליק בשירה העברית, ומשיכים עליה תשובות שונות. זיוה שמיר רואה את החידוש ביצירתו של ביאליק בהכנסת היסוד העממי אל היכל השירה. גורם זה כשלעצמו כבר היה קיים בספרות העברית גם קודם לביאליק, אצל מנדלי למשל. חידושו של ביאליק הוא בכך שהכניס "דמויות עממיות" המדברות בלשון כמרעמית אל תחומי השירה. המיוחד שבמעשה זה הוא בכך שהעברית לא הייתה שפה מדוברת, והנוסח העממי כביכול חייב היה להווצר לפיכך לא בפי העם המדבר, אלא בכתבי המשורר. הדבר ניתן להעשות, אם כי לא בקלות, בפרחה, בשירה הבעיות שהוא מציב קשות הרבה יותר. ביאליק עשה זאת על ידי הכנסת דובר בדוי, בן העם כנושא של מונולוג שירי. אבל מרבית השירים בהם הכניס ביאליק "דבור עממי" נגנוזו או טושטשו בעיבוד מגביה שערך ביאליק בשיריו לפני פירסומם, מגלה שמיר, כיוון ש"צרכי השעה דרשו פאתוס" כפי שגרסה "האסכולה האודסאית" שביאליק היה קרוב לה, והשיר "עממי", הנמוך, לא תאם את צרכיה. לפיכך, לדעת שמיר, לא היה חידושו של ביאליק "דבר בעתו".

כמסתירה מראה זיוה שמיר בבירור רב יסודות של שירה עממית בתשתיתם של כמה וכמה משיריו

דן מירון

זיוה שמיר

המוקדמים של ביאליק, קאנוניים וגנוזים, מתארת את מקורותיהם של שירי ילדים ושל "שירי העם" של ביאליק בנוסח עממי, ובמיוחד עומדת על זיקתה העמוקה של שירת ביאליק ה"עממית" לשירה העממית באידיש. גילווייה של שמיר הם חשובים, לעתים גם מפתיעים ביותר, יש בהם כדי להאיר צד נוסף, מעניין עד מאד בשירת ביאליק המוקדמת, אך ודאי שלא נוכל לראות בכך את הגורם המרכזי בהתהוותה של שירת ביאליק, בהתקבלותה, או בהתגבשותה כגורם המרכזי ביותר בספרות העברית. קשה להסכים לכך שהחידוש הגדול שהכניס ביאליק לשירה העברית, ובכוחו כבש את מקומו בה, הוא גורם שנגנו מיד עם הופעתו, ואין לראותו למעשה אלא ככמה שירים גנוזים ובחילופי גרסאות שעם כל חשיבותם, מקומם יכירם בשולי יצירתו הקאנונית של ביאליק, ודאי לא סמוך למרכזו.

ספרה של זיוה שמיר הכנוי כאוסף של מסות מקדיש מידת חשיבות דומה לשיר מרכזי ביותר ביצירת ביאליק כ"שירתי", ולשיר שחשיבותו מוגבלת מאד כ"יעקב ועשו". אין ספק שבגם "שירי העם", אף אותם שזכו להאסף למהדורות הקאנוניות של שירי ביאליק או שירי הילדים שלו, נופלים במידת חשיבותם ומרכזיותם משירים כמו "שירתי" או "זוהר". חלק ניכר מספרה של שמיר מוקדש דווקא ליצירתו השולית של ביאליק, ככל הנראה בעקבות מנעה ההדוק עם חלקיה הלא קאנוניים של יצירת ביאליק, בעבודת האיסוף והעריכה של המהדורה המדעית. יחס זה, הנראה לי לא נכון, עשוי להתקבל עקב היותו של הספר אוסף מסות, העוסקות בנושא לא מרכזי ביצירתו של המשורר הגדול. דומה שאין בו יומרות ליותר מזה, אף לא טענה לתקפות טוטאלית.

ספרו של דן מירון, לעומת זאת נושא בהחלט יומרות אנציקלופדיות לתפוס ולהקיף את יצירת ביאליק בעשור הראשון שלה במלוא היקפה, תוך עיון מעמיק בהקשריה, בתוצאותיה ובהשתמעויותיה בבחינות פואטי-טקסטואליות, ביוגרפיות, היסטוריות ואידאולוגיות. גם במפעלו של מירון אתגר לכל מחקר כולל ביצירת ביאליק, ואף ליצירתו המונוגרפית המונומנטאלית של לחובר. כפי ששמענו צפוי המשך לספר זה, המתאר בינתיים את "המעגל הראשון" ביצירת ביאליק, המקיף כאמור את עשר שנות יצירתו הראשונות. מירון מסביר את התקבלותו של ביאליק הצעיר בחיזה מרתק, המייחסת למשורר המתחיל חידוש פואטי, שכבש לו מקום מרכזי ב"אסכולת אודיסה". חידוש זה מתבטא בעיצוב מורכב, תלת רבדי של הדובר השירי שלו, המורכב מדובר אישי לירי, לאומי אליגורי ודובר פואטי של ה"אני המשורר". דובר שירי זה, מראה מירון, מגיע למלוא גיבושו האמנותי כבר בשירו "אל הציפור", שהתקבלותו המיידית ביצירה את מקומו של ביאליק כמשורר. דובר זה התאים מלכתחילה לתפיסתו הפואטית והאידאולוגית של ביאליק הצעיר, ותאמה את צרכיה של אסכולת אודיסה. בהמשך חש המשורר יותר ויותר בגבולותיו של דובר משולש הפנים שיצר, במיוחד כיוון ששאף להגיע אל הז'אנר האפי בשירה, לכתוב פואימה עלילתית גדולה, אותה החשיב כפסגת היצירה השירית, ולזאת, סבור היה, לא יתאים הדובר משולש הפנים משיריו הראשונים. מירון מעלה מהשירים על שינויי הנוסח שלהם, תוך שמירה על יחס נכון בין השירים הגנוזים

והשוליים, המשמשים בעיקר כאמצעי למעקב אחרי תהליך היצירה, לבין השירים הקאנוניים, תיאור מרתק על מאבקו של ביאליק עם הדובר שלו, על ניסיונותיו למצוא דרכים חדשות שיתאימו לנושאים ולצורות אתם ביקש להתמודד, מהדובר הלירי בעל שלושת הפנים אל הדובר המונולוגי האפי, שלא עלה יפה, אל "מורה הדרך" האפי הפונה אל נמענו בגוף שני, רק משהצליח להתגבר על "הפחד מהעצמאות", והגיע לגיבושו של הדובר האישי האוטוביוגרפי, המופיע ברבים משיריו החל מהעשור השני ליצירתו הגיע ביאליק למלוא עומק הכיטוי השירי העצמי שלו.

מירון רואה אם כן את שירת ביאליק בהתפתחותה מבעד לנושא פואטי יחיד האמור להסביר הכל. החיזה המציגה את תהליך גיבושו של ה"אני", הדובר השירי, כגורם יחיד, או לפחות עיקרי במהלכה של שירת ביאליק המוקדמת מחייבת את מירון לעתים קרובות להלך על גשר צר מאד. כך למשל נחלץ מירון בקושי רב מהתמיהות שהוא עצמו העלה לגבי תקפותה הגמורה של החיזה שלו, במיוחד כמה שנוגע לחידוש שהוא מייחס לביאליק ביצירתו של אותו דובר. כן מתקשה מירון, לעניות דעתי, להחיל דובר זה על כמה שירים, במיוחד כמה ששייך לדובר הפואטי, עד שהוא נאלץ לומר שדובר זה עולה מעצם היותו של השיר כתוב בידי משורר, מה שעשוי כמובן להחיל דובר זה על כל שיר שבעולם.

אבל פניו כנראה אינן להצגת החיזה שלו ולהוכחתה, כי אם לתיאור מקיף של שירת ביאליק בשלבי התפתחותה הראשונים. מירון אכן סוקר את שירי ביאליק המוקדמים, הקאנוניים בעיקר, אך גם כמה מהגנוזים, תוך ניתוח טקסטואלי ופרוסודי יסודי ביותר, מעמיד אותם בהקשרם הביוגרפי, ההיסטורי והפואטי. קורשר את השירים זה לזה בקשר התפתחותי מובהק. ה"אני" הדובר בשיר הוא הקו המנחה, הגורם המקשר את השירים הבודדים למסכת תיאורטית מקיפה. אבל כאן נעוצה הבעייתיות העיקרית בספרו של מירון. החיזה שלו נראית נכונה, על אף אי אלה הסתייגויות קלות. טיבו של הדובר הוא ללא ספק גורם קובע ביותר במהותו של כל שיר, ואפשר בהחלט לראות על פי עקבותיו את דרכי התפתחותה של כל שירה שבעולם, כמעט. עם זאת אין לה תוקף של גורם בלעדי בעיצוב דמותה של שירת ביאליק, או של כל שירה אחרת, כפי שמצטיירים הדברים במחקרו של מירון. במילים אחרות, אפשר להניח שהחיזה של מירון תשמש לו כלי יעיל ביותר, אמתלה לסיקור מקיף של יצירת ביאליק, לכך גם התכוון, ככל הנראה מדברי המבוא והסיכום שלו, אבל בגוף מחקרו משתלט ה"דובר" על כל ההכרעות הפואטיות והאידאולוגיות של ביאליק, ואף הופך לגורם בלעדי כמעט בהערכת השני האמנותיים.

בעיה אחרת קשורה בריטוריקה של מירון. אי אפשר להגויס בדברי שבת לדרך הרצאתו השוטפת, המרתקת של מירון בספר זה, לצימצומו המבורך של האפאראט ה"מדעי" שלו ולמיעוטן הבולט של הערות השוליים, אלא שבשטף הדברים נוטל לו המחבר סמכות של מספר כל יודע. "ביאליק חש", "ביאליק התחבט", "ביאליק חשב", "היה מודע" הן דוגמאות מעטות ליצירות המופיעים כמעט בכל עמוד מעמודי הספר. נוסח זה מקרב אמנם את המחקר לצורה של מונוגרפיה ביוגרפית, אך גם בסוג זה ראוי להקפיד על נקודת מבט אובייקטיבית, חיצונית, הנשענת על מסמכים ולא על תחושות. אותה בעיה רתורית מתבטאת גם בציון פרטים ביוגרפיים רבים, לרוב בסוגריים, ללא ביסוס ביבליוגרפי או מסמכי כלשהו, בחינת עובדה, "נתון" שיש לקבלו מסמכותו של החוקר. במקומות כאלה הערות שוליים או ציון ביבליוגרפי היו יכולים להיות לעזר רב במחקרים עתידיים שעשויים להתבסס על עבודתו של מירון, מלבד מה שהם נדרשים כדי לתת לדברים תוקף מדעי.

ידידיה יצחקי

בשולי "כלפי תשעים ותשעה"

פנחס גינוסר

החברת "כלפי תשעים ותשעה" של אורי צבי גרינברג הופיעה בתרפ"ח לאחר שכמעט כולה נדפסה פרקים פרקים ב"מוסף לשבתות ומועדים" של "דבר" מ"ח בתשרי תרפ"ח ועד ח' בכסלו של אותה שנה. הפרק שהופיע ראשון במוסף "תוספת אלמנטים [...]" שובץ בחוברת כפרק אחרון. חוברת זו נחשבת (במידה מסוימת של צדק) כממזה את השקפתו של אצ"ג על היחס בין הספרות ובין החיים בתקופה שבין עלייתו ארצה בתחילת תרפ"ד ועד הצטרפותו למחנה הרכיזיוניסטי בשלהי תרפ"ט. בדרך הטבע נגעו רבים מחוקרי אצ"ג בחוברת זו, אך נראה לי שיש עוד מה להאיר ומה להעיר. הפעם אסתפק בשתי הערות.

א. מאיאקובסקי או מאריניטי?

מקובל, שבנוסף לזיקתו הבולטת לאקספרסיוניזם, יש לכתיבתו זיקה לפוטוריזם האיטלקי. למאריניטי טוענים שזיקה זו נתגלתה במיוחד ב"כלפי תשעים ותשעה" וסימניה: נטייתו של אצ"ג לטכניקה החדשה, ל"ברזל וקיסור חשמל וביטון", למהירות של העולם המודרני, בקצרה לאורבאניזם. נראה לי שהקשר של אצ"ג לפוטוריזם האיטלקי היה קלוש למדי ומצא ביטוי בעיקר היכן שהפוטוריזם האיטלקי הקרין על האקספרסיוניזם ועל הפוטוריזם הרוסי (או כאלמנטים ובמוטיבים שהיו משותפים להם). ההגזמה בהערכת זיקתו של אצ"ג לפוטוריזם האיטלקי באה בגלל ההתעלמות מהתעניינותו המופגנת בספרות המהפכנית הסוציאליסטית, במיוחד זו הסובייטית ובתוכה לפוטוריזם הרוסי.

אצ"ג עצמו הכריז שאינו דומה למאריניטי האיטלקי.² בעוד שכבר בתרפ"ה הוא מביא כמופת את שירתם המהפכנית של בלוק, יסנין ומאיאקובסקי ו"כלפי תשעים ותשעה" בתרפ"ח הוא מציין: "אינני מתאר לי את הקומנוניזם-הלוחם בלי ספרות מלווה על כל שעל"⁴. בראיון לעיתון יוגוסלבי ב-1932 אמר: "[...] בעניין זה [רוח החברה וההמונים] אני חסיד מושבע של הספרות הרוסית החדשה ובמיוחד אהובים עלי בוריס פילניאק, לידיה סאפולינה ופיודור גלאדקוב.⁵ ראוי לשים לב ש"מלט" של גלאדקוב ו"הולגה זורמת לים השחור" של פילניאק הם רומאנים על מאמץ התיעוש של בריה"מ על הפתק חשמל, ברזל וביטון ועל אנשים המפיקים אותם ומשתמשים בהם. ושוב בתרפ"ז הוא מביא כדוגמה, שהתנועה הציונית צריכה לחקותה: "[...] והממלכה החזקה הזו, המרכסיסטית אכזרית כלפי כל דת, בחרה לה את הספרות ותעשה אותה למנגנון בראש התנועה, וספרות זו (על ערכה האמנותי גרידא איני מדבר הפעם) העלתה פרי. [...] התנועה [הציונית] מחוייבת לשאת את זו, [את ספרות החזון העברית] כדוגמת התנועה הקומוניסטית"⁶.

אפשר להביא עוד מובאות, ישירות ומרומזות כדי להוכיח עד כמה היה אצ"ג, בתקופה האמורה, קרוב לספרות המהפכנית הרוסית. במסגרת זו אנסה להצביע על זיקתו הספציפית של אצ"ג למאיאקובסקי: בחשון תרפ"ז הוא מעלה בדמיון את טרומפלדור "כעמוד ענן במכנסיים ובמעיל של שרוול אחד"⁷. כאן כמובן יש רמיזה לפואמה המפורסמת של מאיאקובסקי מ-1915 "ענן במכנסיים". אך ענייננו כאן איננו באסוציאציות, אלא בקירבה שכתפסיות ונציג קירבה זו:

היחס למורשת העבר

אחד ההבדלים בין הפוטוריזם האיטלקי לזה הרוסי, הוא היחס למורשת העבר (המשפט לזרוק את פושקין, דוסטויבסקי, טולסטוי וכו' וכו' וכו' מאוניית ההווה, מתוך סטירת לחי לטוב הציבורי 1912⁸, עשוי להטעות אם מסיקים ממנו שהפוטוריסטים הרוסים פסלו את יצירות העבר בלי אבחנה) כשביקר מאריניטי ברוסיה ב-1913 הציב לליבשיץ שיתוף פעולה בין הפוטוריסטים הרוסים לאיטלקים במלחמה ב"פאסאזים [כלומר, העבר שעבר עליו הכלח] וליבשיץ השיב לו שיש סוגים שונים של פאסאזים וכי ברוסיה מעולם לא העיק העבר על האמנות המודרנית כבאיטליה. מאריניטי פסל את העבר פסילה טוטאלית ולפוטוריסטים הרוסיים היה יחס סלקטיבי למורשת העבר ומאיאקובסקי בשירו 150.000.000 כתב: "בין סדריי בראשית/ פסע, בָּדוק, וְבָרוּר/ ערך לחפץ / — מוטב/ נקבלה ולא / — עזאזלה!"⁹

ציר: אצ"ג

אצ"ג, גם לו יחס סלקטיבי למורשת העבר (גם בשנות העשרים) "[...] לא את הגוטיקה, געשה אותה אדם בידיו אשנא, אלא את הנצרות הגוטיה, המשעבדת [...]"¹⁰. הוא מגלה יחס חיובי מאוד ל"ל"ג בדורו"¹¹ ולביאליק בימי גבורתו¹² ועוד "מי יתן ושבו ימי 'תוהו ובוהו' של פרישמן לשעבר, ימי לילינבלום [...]"¹³ ועאכ"כ ברנרד¹⁴.

אחד הפנים של היחס למורשת העבר היא ההתייחסות השונה למשורר הקלאסי מכאן ולאפיגונים שלו מאידך. ב-1924, ליום ה-125 להולדת פושקין כותב מאיאקובסקי את "כיום היובל" ובו: "אלכסנדר סרגייביץ / [...] עוד היום עלינו/ ברית לכרות / [...]"¹⁵ "מה על בני דורי? / מאה/ אם תמורתך ניתן / — לא נחרודה [...]"¹⁶ לעומת זאת הוא מזדיר את פושקין מהאפיגונים שלו: "ברח מפושקניסטים"¹⁷ שאותם הוא מכנה "תשושי מוח" וכינויי גנאי אחרים. אצ"ג מציג עמדה דומה: "[...] לא לשלילת ערכי הנכסים הקלאסיים אף במשהו אני מתכוון כאן [...]" ואיני שולל את ערך שום יש, שהחיים חייבוהו להיות, ולכש"כ את יקרת אבני הנפש והמוח הטובות של האמנות ההיסטורית [...] אני שולל כמובן את ערך הנמשות הספרותיים המתנהלים בפרס-היצירה ברגשיות הפסיכודרמקלאסית — [...] אכן החרזו והמשקל עשויים כמתכונת הקדמונים [...] אבל: הפנים — לא אותו החומר ולא אותה הנפש"¹⁸.

האל האנושי היורד ארצה

מאיאקובסקי, בשם מליוני העמלים של ס.ס.ר., כותב: "לאל אלוהים נתפללה: רק לא משכב/ כסיל וכוכבת, / אל המתכת, / אל הלהבת/ אל עולמנו, —

לא שר, לא קיסר / — אל מצלמנו, / אל מקשר! / שלא בשרטון כוכבים ישרך, — / ארצי/ כתוכנו/ הופע/ הלך! / לא זה "השוכן במרומים" / בלעדיו ננוסס/ לעיך-כל/ היום כולנו/ את הפלא והנס. / בלחמנו הפעם למשך הקדוש"¹⁹. אצ"ג מציג אותו רעיון בנוסח אחר: "[...] לא בכדי ממעטים בני האדם להביט בשמים, כי האלוהות ירדה ארצה. כל תכלית הפלא בידי אדם — ולרגליו. אין עצוב ואין נעלה מחיי ארמות; והצלה אין לבקש אלא כאן"²⁰.

האדם המשתלט על הטבע וההופך את חמריו לכלים וכלים אלה כמוהם כאכריים לאדם.

אצ"ג: "ברזל, קיסור, חשמל וכטון — ארבעה שהיו לנו ולאון שבהווה [...] והדינמיקה של כל חלקי המכונה — "אדם" והמכונה — "דומם", היא האחת המולכת מבית ומחוץ על פני כל הארץ, שהוכנס מן ההפקר ומן הפרימיטיב לשם ניצול ושמוש [...] לרשותה המאירה של הטכניקה והמכונניות: עוד עומק תהומיים ומעבה האדמה [...] "הדומם" נפעל ומתגושש: רוטט ודופק; יוצר כחי — לרצון החי. הדומם שהועל בידי האדם והעמד לפעולה — הוא חי [...] האדם [...] יצא את הים באניה, ירד תהומה, חדר בעבי הגלובוס: הסיע הר, או נכנס לתוכו כפנס החכמה, וכו'. האדם נעשה: מיצור בעולם — האדם העולמי"²¹.

ומאיאקובסקי בלשון פחות דיסקורסיבית ויותר דינאמית מבטא גם הוא את התרחבות שלטונו של האדם על הטבע ומערכב יחד אכריים וכלים מעשי אדם [...] זה — ידיים/ כפיים/ מנופים/ צבתות [...] רגלינו / — רכבות בטיסתן המתבוקת/ ידינו / — מניפות נירים, המשיכות אבק ברוץ/ לנו סנפירים — ספינה מוסקת/ לנו כנפים — אוירון"²³ "זמן — מעקה שט — ברגל נבקייע/ קשת אל קשת נסלים ברקיע"²⁴.

שירה מגוייסת משמעה ויתור מודע על חלק מנטיותיו הטבעיות של המשורר

"אצ"ג [...] הפיטן הפועל במקצועו [...] הכרה זו מלמדת אותו: איזו געגועים ומאוויינפש כדאים כדי לתת להם שלטון על פועל-כפיו ואיזו לא כדאים"²⁵. ומאיאקובסקי בשירו "בקול מלא" ב-1930 כותב: "[...] עת קולות איתני/ המהפכה/ על גיוס הכריזו/ הלכתי לחזות/ מגן אדוני/ שירת-הפלגוש — הנקבה הקפריזית / [...] גם עלי/ אגיטרופו/ נמאס עדייקיא, / גם ליו/ לו רומנסים/ לדבוש מתוקים/ יפה משתלם/ ושופע/ אבל/ דממת/ חנוק/ בדכאי/ לגרוץ/ שירי המשוע"²⁶. ניתן לציין מקבילות נוספות בין דברי שני המשוררים, כגון — שהצד השני של מטבע הקלאסיות הוא הניצול המעמדי, העוני הזנות והניווץ²⁷. גם אצ"ג וגם מאיאקובסקי מוותרים, ללא ניד עפעף, על התהילה בת-האלמות ורוצים לשרת בשירתם את צורכי בני-דורם²⁸. ולא מנינו את כל המקבילות.

ציינתי "מקבילות" ולא "השפעה", גם משום שיש מוטיבים המופיעים אצל מאיאקובסקי לפני שהם מופיעים אצל אצ"ג ולהיפך. הקירבה בגישות באה בעיקר מתוך נטיות דומות וסיטואציה דומה.

גם אצ"ג וגם מאיאקובסקי היו משוררים מודרניסטיים, שהעזו, בניגוד לרוב המשוררים בשפת אחד מהם, לפרוץ דרכים חדשות לשירה. שניהם היו משוררים מהפכניים ששאפו לשנות מן היסוד את המציאות של בני עמם וקשרו את עצמם לגורמים הציבוריים שהיו המגשימים העיקריים של אידאל השינוי היסודי — מאיאקובסקי עם המפלגה הקומוניסטית ואצ"ג עם "ארץ ישראל העובדת":

"כבוד שם הסדרות העובדים העברית הכללית בא"י צריך להיות כשם הווה"²⁹. שניהם קיימו מגע בלתי אמצעי עם הציבור העובד והמגשים את האידאל המהפכני, בעוברים מקולקטיב לקולקטיב לקרוא את שיריהם ולשוחח עם קוראיהם ושניהם זכו להצלחה אצל הקורא ה"הדיוט" יותר מאשר אצל עמיתיהם הסופרים והמבקרים. לשניהם היתה גישות רבה לסבל האנושי, שניהם כפו על שירתם המשך בעמ' 52

אצ"ג הסוציאליסט

יוחנן ארנון

"הם לא קראו את הקפיטל - אני קראתי אותו!"
(אצ"ג בעל פה)

ביום ג', כ"ו בכסלו תרפ"ד (4.12.1923) הגיע אורי צבי גרינברג לארץ-ישראל. לא עברו ימים רבים וכבר ביום ז' בטבת בישר בקונטרס, ביטאונה של ההתאחדות הציונית הסוציאליסטית של פועלי ארץ-ישראל, אחדות העבודה, על בואו לארץ בשלום. באותו הגליון פירסם את מאמרו הראשון בארץ "עלי קרקע כאן", בו הוא קובע שכאן תקום מדינת מולדת לעם היהודי, שאין לו יותר מה לצפות מאירופה, אלא חורבן. בין השאר הוא כתב:

הכשרת היחיד לשם מילוי איזה יעוד אפשרית עוד בדרך אבולוציונית, כימים שכאלו, ואולם הכשרת המונים ליעודים ממלכתיים של אומה עולמית במצב הטהוטה לשלטת-על-קרקע משלה - אינה נתנת, כי אין להכניס המונים כתינוקות לעשרות אלפים באסכולה רוחנית, אלא ע"פ דיקטטורה רוחנית מכוונת, עד כמה שכוח המלה שבה מכה. ועד כמה היא מכוונת את הרגע. אין להרפות לרגע קט מלאחוז בצבת המונים שהם לא המעמד הפרולטרי בעלמא, אלא חילות-כיבוש לאומי בעקב העבודה. אין לתת רוח כל שהוא בזמן ובמה, שאפשר יהי להעלות רעיון אחר, אשר הוא מחוץ לאידיאל המצווה... הדבר המכריע בשעת נסיון לא יהיה אצלנו סו"ס הארגון המקצועי העירוני, אלא הארגון הסוציאלי הארצי ע"פ דיקטטורה רוחנית ארצי-ישראלית: הרכוש הנפשי הקולקטיבי בנצוצותיה של התרבות העברית הירושלמית, שהיא ממילא אוניברסלית.

כלומר, לא סוציאליזם שהוא מנותק ממורשתו העתיקה של העם, אלא סוציאליזם המושתת על מקורו התנ"כי והיונק ממנו. ל"פועלי כל הארצות התאחדו" קודמת הצלת העם היהודי העומד בפני כליון מוחלט. טובי המוחות היהודיים וטובי לוחמי הנהיגו או השתתפו במהפכות ככל הארצות. הגיעה השעה לדאוג לעם הישראלי השב אל אדמתו. לא עוד תהלוכות האחד כמאי בגולה, בהן השתתפו כפרולטרם היהודים על דגליהם וכרוזיהם, ושכסיומן ספגו מכות רצח מ"אחיהם" לדגל. ולשם הגשמת יעוד זה - דיקטטורה רוחנית, כלומר גיוס כל הכוחות הרוחניים, ואף שינויים מרחיקי לכת בחינוך ההמונים, שעליהם לא להיות מעמד בלבד, אלא אומה. בעמים אחרים יש מקום ללחימה על היווצרות מעמד פרולטרי ועל ניצחון מעמד זה במאבק נגד מנצלי ומדכאים. אבל הם עמים, אומות. והיהודים חדלו מזמן להיות עם או אומה, ולכן המטרה הראשונה צריכה להיות הצלת המוני בית ישראל, הבאתם לארץ האכות והפיכתם שוב לאומה. או כפי שמסביר אצ"ג עניין זה כעבור מספר שנים בעתון הפועלים דבר באחד ממאמריו שבסדרת ממגלת הימים הם:

האידיאה של שיבת ציון במאה העשרים, בצורתה הממשית, הקונסטרוקטיבית, עצרת ביסודותיה ובכל חלקיה הקטנים, היום יומיים, תכלית-יעודים עמוקה, תכלית היסטורית וסימבולית משיחית, שאין דומה לה בשום תנועת שחרור לאומית אחרת, ואשר עלולה להוות, ע"פ כוונת הנהגה תוכנת, סגילת המושגים גם ברכוש הביטויים הלועזי, ותכלית עמוקה זו תורת החיים היא של הימים והלילות הארצי-ישראליים שלנו הימנה אנו ניזונים בידיעה ושלא בידיעה - דרך נקי העור הקטנים. תורת חיים זו מהווה את טס הקיום אצלנו, למרות כל החשבונות ליאוש לפעמים. וסילופה של אידיאה עברית זו או הרקתה מכל כבדה התמצית, בא לנו מחוסר אותה דיקטטורה רוחנית, שאליה אנו זקוקים יום יום ואשר בחסוניה אצלנו אנו מתעברים באכסיומות שלא-מן-העניין, ולכשיגמר פרוצס הגשמת החלוציות העברית, יוכל חלק ציבורי אחד, כמו בכל מדינה לועזית

משוכללת, לקבוע אידיאולוגיה ציבורית לעצמו ולהתחיל בפרוצס הגשמה חלוצית לאידיאה פנימית אחרת. עכשיו, סובר אני - לא. לא בזמן ולא במקום. (דבר כ"ח באדר ב' תרפ"ז, 1 באפריל 1927).

היו כמובן חוגים במחנה הפועלי ש"ריח" המשיחיות הפחידה אותם. כן היתה חסרה להם ברעיונותיו של אצ"ג השאיפה לדרוקים עם תושביה הערבים של הארץ. ובנסיונם להחזיק במקל משני קצותיו - לשכת על אדמות ערביות ולהקים עליהן קבוצות לתפארת, ולקרב את הערבים ולהתקרב אליהם ברעיון הסוציאליסטי המשותף כביכול - נסיון הנמשך עד עצם היום ופירותיו מטבע הדברים דלים ביותר, הגיעו היום עד לשאנה בוערת כלפי ההתיישבות היהודית "מעבר לקו הירוק".

אצ"ג וכן גריון

ב"שטחים", ביטוי נאמן וצפוי לרגש-אשמה. וכששואלים קיבוצניקים הדוגלים ב"לציונות, לסוציאליזם, לאחוות עמים", מדוע אין במשקיהם חברים ערבים, מועלים תירוצים מתירוצים שונים, כגון שהערבים אינם מחבכים צורת חיים קיבוצית. כלומר: דיבורים לחדר ומעשים לחדר. ובמקום לרתום את כל הכוחות ל"פרוצס ההגשמה החלוצית" כלשון אצ"ג, משך כל אחד לכיוון האידיאולוגיה הקטנה שלו, ותוצאה מוויכוחים כאלה אף נקרעו קיבוצים רבים לשניים, חברים רבים עזבו, ואחרים אף חזרו לרוסיה, על מנת להגשים את הרעיון שם: והתוצאות ידועות. כשמת בשנת 1924 לנין, פירסם אצ"ג בקונטרס את רשימתו אל עבר מוסקבה, בה כתב בין השאר: הלילו לטור-מלכא ברוסיה הסובייטית, אי נתנה תורה מדמדמת. הלילו לכוכב האדם אשר יכה למחצה, בהלקח מלכו: לנין.

חוצה יצאו בריוני עם ויחפי קרנות וישאלו: מת? אפשר? - כן! מת! לנין!...!

באונגליון אשר לאנושיות העובדת מדמדם שם לנין כמגנט אדם... העם הכופר המרפט, היוורק במסגדיו, שוב יהיה רליגיוזי כאבל לנין. שוב ילך, כשהלך, בתהלוכה דתית ללוויה. יצלצלו מני קרמל וברטט שבת ישמע. יראה באיקונין: לנין. - - - הפרולטרם העברים על האי העברי עומדים אל מעבר מוסקבה בסלוט ללוויית לנין! קונטרס י"ב שבט תרפ"ה, עמ' 3)

יחד עם הערצתו ללנין - בעל-פה אמר לי פעם: "חבל שהמהפכה העברית לא זכתה למנהיג גאוני

לנין" - היה נגד קשרים עם המהפכה הסובייטית ועם ה"קומינטרן". וכך כתב במאמר אחד מן הסדרה שומר מה מליל:

הסינתזה הטרגית: אנו ורובלוציה רוסית. והסינתזה אי אפשרית לא במקום ולא בזמן... אין בפרימיטיב שלנו אותה הפרובלמיה שהיתה לפני המהפכה ברוסיה. כי אין לנו עבריות כשם שהיתה מן המוכן רוסיות. לנו - יהדות, יהדות דקורה ומגועלה. יהדות ללא בית. (דבר, י"א טבת תרפ"ו, 28 בדצמבר 1925).

או, כפי שהתבטא במאמר ממגלת הימים הם: אני מבין ויכול לקבל את הסוציאליזם מבחינת מתן צורה ממלכתית למדינה יהודית עובדת לעתיד, אבל מבין אני ולא אקבל את הסוציאליזם בתורת אידיאה לעצמה ומגמה לעצמה כעת, בחיינו הארצי-ישראליים. (דבר ד' שבט תרפ"ז, 7 בינואר 1927).

אורי צבי גרינברג עובר את ארץ-ישראל לאורכה ולרוחבה, עובד, כותב, חולה בדיזנטריה וניצל על ידי חבריו החלוצים; והוא אורח רצוי בעין חרוד ובכית אלפא, בגדוד העבודה ואצל סוללי הכבישים. בשירו טור מלכא הוא שר:

אני לומד אלף-בית בלשון קודש. אני ילד. ואנכי בבגרותי לומד לכת עליו כבישים ממושבה למושבה ומתפלל למו עצים, אשר שתלו בכורי עמי, כמו דגלים לכוכשים עוד בהיותי בדמי אבי והוא עלם בבית אביו!...! איך על דגניה אשריה, לא על בשרם של הכוכשים: בשרם היה למו מדבר והמדבר - למו בשר!...!

יכרני פה החזון בחמסיני כל הלילה: גוף האכול מקדחת, גוף בין כמה גופים קודחים... פרולטרם בישראל קראו לי להיות פיטנס ולשלה את הרך ואת הענג - לעזאזל! וכמהם לחצוב בטוי מני שיש - לחייהם. (סדן, גליונות-לבטוי, א"ב, כסלו תרפ"ה, עמ' ל"ג-ל"ז).

עוד בכ' בתמוז תרפ"ד הופיעה בהפועל הצעיר מחרוזות בת שישה שירים ירושלים של מטה (חלקה הראשון פורסם בהפועל הצעיר ב"ד בניסן תרפ"ד) ובה השיר צבא העבודה. כל השירים כוננו לאחר מכן בספרו אימה גדולה וירח שהופיע בהוצאת הדים, תרפ"ד (למעשה בחודש אפריל 1925). בשיר זה עצורה כל החווייה של גדוד העבודה, וחבל שלא נוכל להביאו במלואו, מפאת קוצר היריעה: ואני בתוך צבא העבודה על חוף ים התיכון. עבודת הפרך שפאר לה היתמות בערב ואש פפירוסות ודם העיניים בסופה, כמו ילדומים בסותה של מלכות-העני. אני אוכל את לחמי עמהם, את לחם הפנים, ועליהם ועלי הכוכבים הגדולים נצבים. כולם חלמו חלום כמו חחים ויהיו פיטנים אשר לא כתבו בספר אך כתבו בנפש וחרזו חרוזים עמוקים על לוח הימים...!

- אי, אמא, דעי, אם תראיני כבר לא תכיריני. חבר אנכי לכת היחפים בישמון... וככה יפלל כל רגב בארץ זו שרופה וחולה מאבל ומשא אלהות עולמית - - - ערב נשא המון געגועים ונגינות ויש בה כדי לשגע ולחמם גוף שני ושלישי. (אינה גדולה וירח, עמ' 56).

מהו עוני זה, לו שר אצ"ג ככל מקום? אין זה העוני שנגזר כביכול משמים, אותו הוא מפאר. בעימות בין העשיר לבין העני יש כוונה, כפי שיש כוונה בקבלת תנאי החיים של החלוצים מרצון — השאיפה לשוויון. ואצ"ג נשאר נאמן לצורת חיים זו, המסתפקת במועט ואינה גוזלת מן הזולת, עד יזמו האחרון. כי יש מי שמכנה עצמו סוציאליסט. יש מי שמצביע למפלגה "סוציאליסטית", ויש מי שחי כסוציאליסט...

בכסלו תרפ"ט (נובמבר 1928) כתב ברל כצנלסון לאצ"ג:

אורי צבי
אני מתחיל לצאת ממצב של חולה ואסיר-בור. והיות שאני עודני צולע — בכמה מובנים — הריני מבקשך, לכל תמנע את רגלך מכייתי. גם פחד ההכאה אל יעמוד בפניך. אפשר נריב, נריב בחזקה. אבל אני בוחר במריבה טובה וישיבה, מאשר בשתיקה אלמנת... ידעתי כי יש לך טענות — צודקות וגם בלתי צודקות — אלינו. ואיני אומר כי תותר עליהם, אולם כרגע יש ענין מיוחד: בא יום חג "הבימה"... ואני מבקש אותך — הבא את האומר שלך. ושוכן, ולא לכבודי ולא לכבוד אכסניה שלט אני דואג הפעם, כי אם לכבוד בית-אבי באמת.

שלך בארי
אצ"ג נענה ושלח את רשימתו יום-טוב של חזון, שהתפרסמה במוסף דבר (א' טבת תרפ"ט). את ברל העריך אצ"ג — מעבר לכל חילוקי הדעות — עד סוף ימיו, ונהג לומר עליו שהיה איש תם ומסור מאד ונבון.

בן-גוריון עוד כתב לאצ"ג ב"ג ניסן תרפ"ט (23.4.1929) מן הועד הפועל:

א.צ. גרינברג —
שכחתי-הלוצים מזמין אותך לחגוג-הגך בפתח-תקוה, ביום א', י"ח ניסן.

בכ"ח ד. בן-גוריון
אך אכזבתו של אצ"ג גברה מיום ליום. הסכסוך סביב הכותל המערבי שנגרם לדעתו על ידי חולשות ומשגים מתוך עמדתה הפוליטית המתרפסת של הנהגת הישוב — בישר את בואו של שבוע הדמים בארץ-ישראל, בואם של הפוגרומים (ולא "המאורעות" כפי שכוננו רשמית מתוך הבלגה וזהירות). לכן כתב, כאשר נתבקש על ידי דוד זכאי לתרום מאמר לציון יום פטירתו של הרצל, בין השאר כך:

הרצל הנביא שנחכה בלבו של העם היושב בציון. עשרים וחמש שנים לאחר מותו של הרצל "בגוף" "מת הרצל בנפש" ... והימים אצלנו — אח! ימי ריב-אחים והתגודדות מלבר ומלגו, כלאחר שכירת שבתי צבי. אטמוספירה של חרם, של כפית דעת, של כבית מאורות, של הכרח-לומר-יין! של זיוף המטבע "לחרות ירושלים", של סנבלטיות... ואני מה כי אומר לכם, אחי הקרובים-הרחוקים! איננו אוריאלי אקוסטא, אני איזה אורי סתם, אבל קשה לי לנשום פה בתוכנו... כי מאמין אני, שתחית-המתים תתחיל אצלנו עם תחית הלכות — ולא להיפך. אמן.

ובשולי המאמר רשם: ירושלים, יום יום לעלכון הכותל, תרפ"ט (דבר), מוסף לשבתות ולמועדים, י"ח בתמוז תרפ"ט.

ואז פרץ שבוע הדמים. בין הי"ז לכ"ב באב תרפ"ט (23.8.1929) נדקרו, נטבחו ולעתים אף נשרפו יהודים, נשים, גברים, זקנים וטף בירושלים, כמוצא, בחברון, בתל-אביב, בחיפה ועוד.

אצ"ג ראה בירושלים את הרוגי הפוגרומים. הוא גר באותם הימים בביתו של ערבי נוצרי ושמע את הילולות השמחה בכפרים הערבים מסביב. ב-26.8.29 החלה ההתקפה על חולדה. אלפי ערבים עלו על הנקודה, עליה גוננו שלושים וחמישה חלוצים. אפרים צ'יזיק נפל תוך כדי חיפוי על נסיגת האנשים מן החצר אל הבית. היתה הפוגה קצרה בה הספירו את אפרים. הקרבות התחדשו ונפסקו רק עם בואם של הבריטים. הקצין הבריטי שפיקד על פינוי הנקודה, לא הירשה לפנות את גופת אפרים ואף סתר על פניו של יעקב אברמסון שתבע זאת ממנו. ב-31.8.29 חזרו מקצת מן המגינים ובהם אח ואחות של אפרים, והם קברו את גוויתו.

אורי צבי גרינברג נהג לספר בשנים האחרונות לחייו את הסיפור כפי שהוא נחטט בתודעתו: "אפרים צ'יזיק נפל על הגנת חולדה וגופתו היתה מונחת שלושה שבועות. הבריטים לא היו מוכנים לטפל בהבאת גוויתו לקבורה. אחרי שלושה שבועות המשך כעמ' 31

שהולכה שולל את הלוצים הרעבים והקודחים. הלגינות — זהו גרוד העבודה, האחד המאשים הוא אצ"ג.

ובעטות פה הלגינות, מכיר-זיון, דמומי-פנין, על מעט הלחם שבסל ומעט הנזיד שבסיר — אראהו ראשון ללועסים — ואראהו מסב אל שלחנו והוא זומם בקולמוסו, והגליון עודו לכן... ואראהו כותב האגרת אל הגולה המדכרת, ודבר הדם כדיו-הקסת. (אניידע את הנוסח!)

ואראהו נשקף לבי-דואר בחזון הכסף והזהב ומחכך כפיו ומתעבה... ואראהו גובה את השטר בשעה אטחת מן השעות ומסב זומם אל הקפה — ובעת כענפי סתו מושטות, ובעת הראות כידי טובעים ידי אלפי למד-יוון: לזו פראוטת-ההצלה — אראה ידו בראשונה...

ובפרדסי יהודה והשוחרון המברכים אוכלים כנענים כבר לחמי אצל אחי הבועזים; ואני ומרעי הולכים סחור, ואני ומרעי רעבי-לחם — האין אלם דווננו מבהיק פעם לפניך בין בחשך וירח?

... — — —
ובחזון הלילה בא לביתי יוסף חבר, שנהרג אצל יפו בידי ערבי מרצח. פה מעקם, וכמו פצע; ומזה הפה אמרים: "בטויי אחד הלגינות גם אלי המת הגיעו בקוצי אותיות כמחטים. והרגשתי ברקבונני, כשהרגשתי בגוף חי: את השכול והכשולן על אדמה ירושלמית..."

לא עוד שוויון של "צבע העבודה", של חלוצים מקימי קבוצות וכובשי השממה, אלא פקידות גבוהה, מנהלי בנקים, "מעמד חדש" צמח. הם נוסעים ונואמים, גרים בבתי מלון יקרים, מפגינים גינוני שרד וישנים טוב מאד בלילה, שעה שאחיהם החלוצים רעבים וקודחים.

הספרון אמנם עורר את רוגום של המנהיגים — וזה מה שאצ"ג רצה: לעורר, להתריע ולהרגיז — וככל זאת הופיע בחורף 1928 ספרו אנקראון על קטב העצבון עדין בהוצאת דבר. ובספר, שרובו שירה קיומית, כלל-אנושית ובכל זאת כה יהודית, נמצא מדרש עניים אצלי:

אימתי מתפלל העשיר ואימתי העני? וכיצד מתפלל העשיר וכיצד העני? תפלת העשיר קבועה בסדר-התפלות מדור ועד דור בכל לשון, וכשם שיש שעה קבועה לאכילה ושתייה ולמנוחה, כך יש לו שעה קבועה לתפלה. ארבות-העשן עשונות. העדר נמצא כשדה. גלגלי המכונות בשקשוקם ואגב עומד הלה ומתפלל. הוא אומר: אלהינו... בלשון רבים. ואלו תפלת העני בשעה שלא יום ולא לילה כנפש, פעם בדרך ופעם בפנדק. עפ"י סדר התפלות הנמצא ברוח ופני היגיונות עד חרדי בטן. גב הבגד שנחרך משמש מתפלל הירקרוקת שבו. חרטומי הענלים, הקשים והקשים כפת-קבר שלו — מתפללים. מראית הידים הנבוכות מתפללת. ודאי עמק מאד הוא בתחית הזמן כשעני עומד ומתפלל בתמצית הצלואת וגונח מן הדם: אלהי! בלשון יחיד. (אנקראון על קטב העצבון, עמ' ע).

ובעמוד הבא, בשיר זכות שלשה אבות: ועני-העניים זה מציק ללב ולארנק ומצוה עלי העניות בעינים מזהירות: — פרוטת נחשת כל תלין בביתי עד בקר — (שם, עמ' עא).

או כפי שכתב בשירו: עני אנכי כמכם על אדמת הקרש... (אימה גדולה וירח, עמ' 44).

אך אצ"ג מרגיש בניתוק שבין "צבא העבודה" לבין הנהגת הישוב באותם הימים. אמנם ידיד הוא למנהיגים כדוד בן-גוריון וברל כצנלסון (ואף לחיים ארלוזורוב באותם הימים), אך חש הוא כירידה רוחנית ואת האשם הוא רואה בפוליטיקה כושלת. וכך הוא מבטא את אכזבתו כמאמר בלי שדי: הפוליטיקה הציונית, כמו שהיא בגלוייה, היא האסון שלנו בארץ והיא הגורם למצב הירוד אפילו ברוח. (כבר שונאים את הרוח בא"י וכל ערכיו, והשנאה היתה ל"קולט"). והארץ, הדוויה ככשרו של איוב, נישאת על כתפיהם של אלפי בחורים קודחים ומרודים, הרנים ולוהטים עד אפר, כלי חשבון. הם אלו, המשמשים כגופיהם קירי-הגלבוש כפני הבנקרוט הגדול. ומחר — וזה אפשר מאד מאד, כל הדרכים סלולים לכך — אם ישמיעו לנו רשמי: סגירת שערי פלשתינה (א"י) בפני העולים היהודים לאו דווקא מ"מזרח אירופה", משום שהאפיפיו הקדוש תובע, ומשום שהערבים בוכים, — ומשום שאין היהודים בכלל מוכשרים לחקלאות וכולי, וכולי, אל אן נלך אז? באיזה שער נדפוק אז? מי ישמע אזי לציונות שאין לה אלהים עוד, אלא משרדים בעולם? ... "הגדולים" שלנו בירושלים אינם חוזים בהתלבטויותיהם של אחים ואחיות על דונם אחד קרקע מצורע. אינם צפים... לאיזה "קברין" צומק וקודח. אינם שומעים להלמות הלב של גוף העובד המדמדם. הם זרים, אינם מורגשים בא"י העובדת... (סדן, א' ב, עמ' ט"ט).

לא כולם הסכימו עם דעותיו של אצ"ג כפי שבאו לידי ביטוי בדבר ובסדן. גרושן חנוך הזהיר במאמרו על דורשי-החזון, שהתפרסם בהפועל הצעיר, מפני "רביזיוניזם רוחני".

אצ"ג בראשית שנות העשרים בארץ

כל התביעות האלה והגעגועים למשיחיות, לשבתי צבייות, לתנועת-רוח ולמלות-קסם — הם רק מטשטשים את יסוד הציונות בימינו, ששרשיה מוכרחים להיות נעוצים במעשה, בהגשמת הרעיון. (הפועל הצעיר 20.5.1927, עמ' 10-9).

וכי מתי כתב אצ"ג נגד המעשה, נגד ההגשמה! על מה יצא הקצף? על המשיחיות? מעניין להשוות כאן שני קטעי שירה מאת אצ"ג ומאת שלונסקי. בספרו הגבורות העולה, שהופיע בתרפ"ו (מאי 1926), כותב אצ"ג בשיר הזהירות:

עין חרוד, תל יוסף, ובית אלפא, שתי דגניות קודחות! ירושלים — תפילין-שלי-ראש והעמק — שלי-יד! למד ווין בכל הקיבוצים בהוד אלהי כל הדוים למלכות! (שם, עמ' יג).

כמה יפה! ירושלים — הראש, והעמק — הירד. מה עמוקה הסימבוליקה! ושלונסקי, בשירו עמל (פרק "מ'אדם"), כותב: עטופה ארצי אור כטלה, חתים נצבו כטוטפות, וכרצועות תפילין גולשים כבישים, סללו כפיים. (ספר השנה של ארץ-ישראל, ב"ג, חשון תרפ"ו, עמ' 255).

מדוע מותר לשלונסקי, מה שאסור כביכול לאצ"ג? באלול תרפ"ח הופיעה הפואמה הגדולה של אצ"ג — חזון אחד הלגינות, תחילה בתוך כנסת — דברי-ספרות של סופרי ארץ-ישראל בעריכת פ. לחובר, ולאחר מכן כפרסום עצמאי בהוצאת סדן. כאן מתעצמות האשמותיו של אצ"ג כנגד הנהגה

בלדות-הקינה של א.צ. גרינברג

חנה יעוז

א.צ. גרינברג

גדולה יותר — גורל היהודים במלחמת העולם השנייה.

בחנית בלדות-הקינה של א.צ.ג. בספרו "רחובות הנהר" מעלה כמה סוגים של מערכים תבניתיים החוזרים על עצמם:

(1) יצירות שבהן שליטים נוסחי הקינה והם מופיעים בנקודת-השיא של היצירה, כדוגמת השיר: "אל גבעת הגוויות בשלג".

(2) יצירות בהן היסודות הבלדיסטיים שליטים ואילו הקינה מובלעת, כדוגמת: "שיר מן היער: חיה הצוחקת".

(3) שילוב של נוסחי קינה עם אלמנטים בלדיסטיים, כדוגמת: "כתר קינה לכל בית ישראל".

השיר המפורסם של א.צ.ג. — "אל גבעת הגוויות הזיאנריות, בנקודת השיא של היצירה השירים מופיעה קינה, המושמת בפיו של רב מפורסם שנפטר לפני עשרות שנים המקונן על נכדו שנרצח ע"י הנאצים. הקינה בנויה על נוסחי "איכה": "איך יספך שלג בשדה גויים ללא גבול". הוא פונה אל המת בשם ובכינוי, מזכיר את ימי הגדולה בעבר ואת זכות העבר: "גוף שהיה כינור לתפילות ישראל/ פה מפיך נוחם לנדכאי לב ישראל". בקטע הקינה מופיעים אלמנטים רטוריים של חזרה ופאתוס, והיא מכוססת על זעקה והתרסה: "להיכן הלכו תפילותיך נבדי/ להיכן הלכו תפילותי/ לאיזו תהום בעולם". דברים דומים מושמים בפיו הנין. פרק הקינה המורשם בפיו של ר' אורי מסטרלינסקי "השרף", שנפטר בשיבה טובה לפני יותר מ-4 דורות, והדברים המושמים בפיו של הנער שנרצח ע"י הגרמנים, עולים בקנה אחד עם נוסחי הקינה התנ"כית: "ראה ה' והביטה למי עוללת כה". לתפיסה זו של התרסה כלפי מעלה יש אחיזה אף בנקודת התצפית של האני השיר: היה מורגש כיש, אל' והוא של גויים. יש אל' בעולם אבל אין אל' לישראל". הקינה מופיעה באמצעות מונולוגים, היוצרים את אוירת האבל, ובעת ובעונה אחת אף מבליטים יסודות מסוימים של "הבלדה הספרותית". התכונות הבלדיסטיות של השיר שלפנינו מושתתות בראש ובראשונה על אלמנט עלילתי: תיאור ההוצאה להורג של דמות אב יהודי בשדה שלג נוכרי. התיאור משלב יסודות אפיים ולייריים: פשט אבי את מעילו ואת מכנסיו כמי שמתפשט מגשמינות/ זה העולם, חלץ מנעליו כבערב תשעה באב, ונשאר לעמוד בלבנו ובפזמוקאות. מה/ עירום מן העירום הזה תחת כיפת הרקיע בשלגי השדה בעצם היום בעולם?" הפשט הבגדים מדומה לתהליך מופשט ומטפזי, ואף הפילה ארצה אל תוך השלג הופכת לבעלת משמעות מיסטית — "השתחויה עמוקה עד תחתית החיים".

שלו כחייל במלחמת העולם הראשונה (על גדות נהר הסויה) והפרעות של פטלורה בשלהי המלחמה — "במבוא ללכוב אי עמדתי לדקודה לעיני משפחתי בכוקר של שנת" — כל אלו סייעו לו לתת מבע לחזון החורבן, שעיקרו כפירה באפשרות הקיום של העם היהודי על אדמת אירופה, ולאחר מכן אף אפשרו כתיבה על ההשמדה של יהדות זו בשנות הארבעים.

גורל העם היהודי במלחמת העולם השנייה הוליד בשירתו של א.צ.ג. את הפניה הגלויה לנוסחי הקינה. נושא הקינה מופיע בצורה גלויה בספר "רחובות הנהר" — הן בכותרות שבחר א.צ.ג. לשיריו, כגון: "כתר קינה לכל בית ישראל" (שם, עמ' מ"ז) או "קינת השדה לבדד" (שם, עמ' 10) והן בשימוש מובהק בדרכי-היצוב, הנסמכות אל הקינה התנ"כית, כגון: הופעת מילות הקריאה "איך" ו"איכה", המאפיינות את קינת "איכה", השימוש בביטויים המביעים סבל ואבל כדוגמת: "אוי", "אויח", העלאת פעלים שעניינם היספות לכליון, חזרה על שם המת ועל קרבתו למקונן — כדוגמת האיזכור החוזר של בן האחות ששמו שמואל, והוא מבטא את הלכסיקון המשפחתי הפרטי, אולם מייצג משפחה וילדות בשואה כאחת. קיימת התייחסות לימי זוהר בעבר, בימים של טרום-שואה ע"י סיפור תהילתם ותשבחותיהם של הנרצחים ומעשיהם הטובים בעבר, וכנגדם — סיפור גורלם המר בעת ההשמדה, וכל זאת ברוח אלגית הפונה אל ההספר ומשרה מלנכוליה.

הלל כרוזל בספרו "משוררים על שירה", עומד על הופעת נושא הקינה ב"לוחות המבוא" של "רחובות הנהר": "ביסוד הקינה של גרינברג מונחת הראיה המחזורית. עיקרה של ראייה זו איננה הגלגל החוזר של חיים ומוות, משחק העונות בגורל היחיד, אלה מקומם בקינת היחיד. פה מלאכת המקונן היא בצו האל"10. המקונן הוא שליח וגורל המשפחה הוא ראי לאסון הכלל.

בלדות קינה

השילוב של הז'אנר הבלדיסטי עם יסודות של שירי קינה וזעקה, יוצר תז'ואנר, שניתן לכנותו בשם: בלדות-קינה. תופעה זו יש לה שרשים רחוקים בכלדות העממיות שרווחו באירופה בסוף ימיה"ב ובראשית הזמן החדש, אולם סוג זה של בלדה אינו רווח בספרות העברית החדשה, ואף לא בקרב משוררים שכתבו על נושא השואה. מבחינה זו ניתן לראות בכלדות-הקינה של א.צ.ג. שנכתבו על נושא השואה תופעה ייחודית המחייבת התייחסות.

השילוב של נוסחי הקינה והבלדה מאפשר "שירי צעקה" בתוך מסגרת שירית-עלילתית. יתירה מזאת, לפנינו תופעה של חזרה מעניינת לאמצעי התחזמה הקלאסיים: חרוז, משקל, מבנה בית ומבנה הפסוק השירי — מהם הסתייג המשורר בזמנו. היה זה א.צ.ג. שטען כי "החרוז יהיה יוצא דופן, בניגוד לחוקי הקלסיציזמוס הלוועז"11. וכי "אי אפשר עוד לאמר שירה בריתמוס קלאסי. המצב איום מאד. היהדות המפוררת אשר יצאה מדמיה לאחר כל הזוועות בעולם — מתנוונת על אדמת הסלווים ושוקעת"12. והנה הוא עצמו חזר לכתוב בחרוז ובמשקל דווקא כאשר נגזר עליו להתמודד עם אימה

"טרגדיה המסופרת בשיר" — זוהי אחת ההגדרות הממצות של הבלדה, ואכן יסוד זה רווח ביותר בשיריו של א.צ. גרינברג על נושא השואה, המרוכזים בקובץ "רחובות הנהר"1. אלמנטים בלדיסטיים, שהופיעו בשיריו אשר פורסמו לפני הופעת ספרו "רחובות הנהר" [כדוגמת "בלדה על שני חתנים" או "על מות היפה בנשים"2] — מתרבים והולכים בקובץ שירים מיוחד זה, הנחשב לפסגת שירתו של א.צ.ג., ולאחד השיאים של שירת השואה בעברית. יסודות מובהקים של עלילה, גיבורים, מיסתורין ומתח, מונולוגים ודיאלוגים — המאפיינים את ה"בלדה הספרותית" הרווחת בספרות העברית החדשה (כדוגמת הבלדות של ש.

טשרניחובסקי, ש. מלצר ונ. אלתרמן) — מופיעים בהרחבה ואף שליטים בחלק נכבד של שירי הקובץ "רחובות הנהר". דומה הצורך והחובה לספר על הטרגדיה הנוראה של חורבן העם בגלות — צורך שנבלם בשנות המלחמה עצמה כשל שתיקה מתמשכת שגזר על עצמו א.צ.ג. לנוכח האימה? — פרץ ביתר שאת אחרי מלחמת העולם השנייה, והוביל את המשורר לחיפוש אחר דרכי-היצוב ספרותיות, שתאפשרנה מסירת עדות שירית על השמדת משפחתו וחלק נכבד מעמו, וזאת מבלי שהוא עצמו היה נוכח בעת ההתרחשות. יחד עם זאת, יש לציין כי א.צ.ג. הסתייג מהביטוי המקובל "שואה", והעדיף עליו את הביטויים "כרת גלויות" או "חורבן גלויות" וזאת מתוך הנחה, כי המלה "שואה" מרמזת על אירוע פתאומי, שלא ניתן לשער מראש, ולכן מכון הביטוי בהופיעו במקורות התנ"כיים: "אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא" (משלי, ג', כ"ה) — ואילו א.צ. גרינברג ראה בהשמדת היהודים בימי מלחמת העולם השנייה חלק מתהליך של "רציפות הגורל האיום של האומה, ששום מקרה אסון אצלה אינה מקרה אסון בזמן גרידא, אלא חלק דמי ממהלך האסון ככל ההיקף — מאז חורבן טיטוס ועד היטלר וגוייו באירופה"4.

הגורל הצפוי ליהדות אירופה מופיע בשיריו ובמאמריו של א.צ. גרינברג בצורה כוללת וברוך חוזרת ונשנית החל משנות העשרים המוקדמות. כבר בפואמה "מלכות פול" ובמאמר "ביים שלוס"5 הוא חווה חזות אימים לעם היהודי באירופה, ותפיסה זו שליטה אף ב"ספר הקטרוג והאמונה"6, בו מופיעים תאורים של "מגדל גוויות עברי", שראשו מגיע השמימה. דגם מובהק לחזות האימים של המשורר הוא "שיר באי במחצרת", שנכתב כתרצ"א, ונדפס לאחר מכן בספר "רחובות הנהר": "והנה בא הפליט ופניו מפויסם וכס עין אחת איומה. / ובם פה מפולש כמו בתק מחרב, / וזה מספר: / טבח, דליקה, רק אני. אניות גלמודה, / ואתה יהודי? עוד יהודי אחד בתבל? / ואני לא ידעתי, כי יש עוד אחד יהודי. / אני פה... והם שם: הרוגי, ושרופי. ונתחי/ בנעלי כה עברתי הרם, בגופי בגפי את האש"7.

א.צ.ג. בולט כ"משורר האפוקליפסה" דווקא בימי השלווה שבין שתי מלחמות העולם. לפיכך, שירי "רחובות הנהר", שחלקם פורסם בשנים הראשונות שלאחר השואה, והם כונסו בספר בתש"א — הם בבחינת המשך ופיתוח של הנושאים ודרכי-היצוב של א.צ.ג. בין שתי המלחמות: הנטייה האכסטטית, הפאתוס ו"ריתמוס הרחבות"8 מאפיינים את כתיבתו בשנות העשרים והשלושים, ואף טראומות הסבל

האחות, הכורחת ליער נאנסת כאזכוריות ואח"כ מתאבדת בנהר. הנימה השלטת היא אישית: המשפחה וגורלה, אולם הדמויות הן ייצוגיות, ועמן מעלה האני השר את שאלת "הסתר הפנים" של האל ואת היאוש המר הנפלט כדם קרוש מן הפה".

לסיכום ניתן לאמר, כי בלדות-הקינה של א.צ.ג. בספרו "רחובות נהר" מדגימות את התהליך המשולב של "המשך ומהפכה" בשירתו. נושא הגורל היהודי אינו מרפה מן המשורר והוא מגיע להעצמה בשירתו המתייחסת לאירועי שנות ה-40 באירופה. הפיתוח המעניין של בלדות-הקינה, מאפשר למשורר להמשיך את הנטיות ששלטו בשירתו בין שתי מלחמות העולם: הנטייה האכסטטית, הפאתוס ו"ריתמוס הרחבות", אולם יחד עם זאת לפנות מחדש לאמצעי תחימה קלאסיים. יתרה מזאת, השילוב של נוסחי הקינה העתיקה עם הדיאגר הבלדיסטי מאפשר, במידה מסוימת, את "הודו" של הזיגור הנוכרי באמצעות החזרה אל נוסחי הקינה היהודית העתיקה.

ביבליוגרפיה

1. "רחובות נהר", ספר האיליות והכוח", הוצ' שוקן, ת"א, תש"א.
2. "בלדה על שני חתנים", שנתון הארץ, 1949, עמ' י"ט.
3. "שיר אשר זעקתי", "רחובות נהר", עמ' ע"ד.
4. הדברים נאמרו בטקס חלוקת פרסי ביאליק לספרות יפה תש"י. ראה כנדון ספרו של ש. לינדנבוים: "שירת א.צ. גרינברג - קווי מתאר", דהר, 1984, עמ' 301 הערה 142.
5. "אלבטרוס", 3-4, ברלין, 1923.
6. "ספר הקטרוג והאמונה", תרצ"ז.
7. "שיר באי במחתרת", "רחובות נהר", עמ' ט.
8. ב. הורושובסקי, "ריתמוס הרחבות - הלכה ומעשה בשירתו האכספרסיוניסטית של א.צ. גרינברג", המכון לפואטיקה ולסמיולוגיה ע"ש פורטר, אוני' ת"א, 1978.
9. "אימה גדולה ורבת", הירס, ת"א, תרפ"ה.
10. ה. ברזל, "משוררים על שירה", חלק ב', עמ' 29.
11. "כלפי תשעים ותשעה", ת"א, תרפ"ח, עמ' לד.
12. "סדן", א.ב. ירושלים, תרפ"ה, עמ' ב'.

רפאל ויכרט

שעה לפני

שעה לפני שְׂבָא הָאוּר
או שעות אחרי שְׂהַלֵּךְ
את מתרחקת ממני
בנעלי ג'או קטנות.
החֶשְׁכָה צוֹנֶפֶת בְּעֵקְבוֹתֶיךָ
גולשת סביבך בדבקות
של דֶּלֶק שְׁחוּר.
אל מול נרות גיאון אַחְרוֹנִים
את זוקפת סֶנְטֵר
פּוֹרְצֵת לְקִרְאֵת זְכוּכִיּוֹת
מְטַרְפוֹת של שָׁחַר.

כשכל החושים יחגגו

קח אותי וְקַד
עמי על הַדָּשָׂא
את רְקוֹד הַשֵּׁטָן
קח וּבְצַע אֶת גּוּפִי
פְּחֻלָּה קְדוּשָׁה
הִזֵּה מִן הַיַּיִן עַל עֵינֵי
וְאַחֲזֵה אֶת פְּרִיצַת הַשֶּׁחַר
מִבְּטֵן הַהָרִים
הַמְּגַע עוֹד יֵאָכַל אֶת הָעוֹר
וְיִלַּק הַחַיִּים יִבּוֹא עִם הַרְיָח
חֶתֶךְ אֶת גְּרוּנִי
כְּשֶׁכָּל הַחוּשִׁים יַחְגְּגוּ.

אכספרסיוניסטיים דמוולוגיים. כדי לתת לגיטימציה מוצגת התמונה על דרך החלום תוך הסתמכות על הסבר ריאליסטי: "זה היה בן אחותי הקדושה ההרוג/ בעת עוודו חי, אך מלוכלך וצמוק, שער ראשו גדל פרא כשער חיה לא סרוק/ ופיו כבלי שפתיים. בו שיניים חרוק". במרכז השיר סיטואציה דרמטית: בן האחות אינו מכיר את הדובר, והוא מתפקד כמעין מת-חי, אדם-חיה. הדובר בשיר לבוש "כבשבת ומועד", ואילו הנער נותר ללא בגדיו. לפיכך, בסצינת הסיום הדובר מתפשט מבגדיו, נשכב ליד הנער ומכסה את שניהם בבגדיו. אף הדובר הופך למעין חימת, ועמו כל הצומח מסביב: "אילנות שביער נראים/ כמתים החיים בלבנה ושלגים/ וחולמים חיייהם... ובחלום משתגעים". המוטיב של החייהמת שליט בדמויות אנוש וצומח כאחת. ואילו מוטיב החיה - שליט בנרדפים. הנער נס על נפשו כחיה מפני ציידיה, ואף שפתו דלה ונמוכה בהתאם: "כי זה טוב, הוא אוכל", בעוד בפי האני השר שפה גבוהה יותר: "שלג מבעית", חיה בעריה" וכד'.

הווית האבל שיסודה בהפגנת האמפתיה של האני השר עם הנער ההרוג, שלטת בשיר כולו ומגיעה לשיאה בסיום הרטורי. היות והסיטואציה הינה כגדר מבדה-פיוטי, הרי הדובר בשיר ממשיך את החיים שלאחר השואה, בעודו נושא בקרבו את חותמה בדמות בן האחות שנרצח. הווית האבל, תיאור הנער בסבלו, תהליך ההומניזציה וכד' יוצרים את נימת הקינה. אולם, היסוד השליט בשיר הוא היסוד הבלדיסטי, הבא על ביטויו באלמנט העלילתי הדרמטי: ביסוד המתח והמיסתורין, בנוסחי המוולוג והדיאלוג המסייעים לפתח סצינה דרמטית. יתר-על-כן קיים אף אלמנט מודגש שלתפנית דרמטית, הנוצרת ע"י הדובר בשיר. יסודות אלו מחזקים ע"י אמצעי התחימה: החריזה השלטת בשיר, הקצב, מבנה הבתים וכן תבניות הפתיחה והסיום. הפתיחה בטון מוגבה: "חיה צוחקת... מי ראה בעיניו, והסיום: "מאז הקיצוני אני כבחלום/ הנני בלבושי כמו ביער עירום. עת אסב במסיבה, יש אתמהה לפתאום/ מי מיער מושלג הביאני הלום? - "

שילוב מעניין והרמוני של יסודות בלדיסטיים עם נוסחי הקינה מצוי בשיר: "כתר קינה לכל בית ישראל" (שם, עמ' מ"ז). מקומה ותפקידה של הקינה בולט לעיני הקורא הן כשל הכותרת והן בשל נוסחי הפתיחה והסיום: "איך הובלו דרך מרעה-לבוב בבואים/ יהודי היפים, והם יודעים ורואים/ הם למוות... ורן של לבלוב עד גבוהים!" הקינה מדגישה את היהודים הצועדים "אפלים לבלי שם", והיא מגיע לשיאה בהתרסה כלפי מעלה בענין שתיקת האל ו"כרת גלותנו". הקינה מפרטת את רשימת ההולכים לבור, שואלת שאלות נוקבות מגייסת דמויות תנ"כיות, כדוגמת רחל המבכה את בניה והופכת לזעקה: "בבוא צר, מה היה ליהודים בעולם?/ מליוני גברים, אך לא חרב אחת:/ הסח' דעת-שלי-כבש-לפני-שנשחת" ונוסחי הקינה חוזרים ומופיעים לכל ארכה של היצירה, והם מופנים כלפי בני המשפחה הפרטית וכלפי העם היהודי בכללותו.

כשילוב הרמוני מעניין עם נוסחי הקינה - מופיעים בשיר אלמנטים בלדיסטיים. הריתמוס, המשקל, החרוז ומבנה הבית יוצרים מערכת רצופה של שילובי מצלול ואמצעי תחימה קלסיים ומודרניים כאחת. המשקל אנפסטי ברובו ולעתים אמפיברכי, החרוז הוא א' א' ב' ב', והיסוד העלילתי שליט ביצירה השירית והוא בנוי על סיפור מרכזי שבו משובצים סיפורי אגב ולואי. הסיפור השירי העיקרי מתאר את היהודים המובלים בשדות, מוסעים בקרונות המוגפים, ומוציאים מותם בתאי-הגז. "אז עמדו לספי הדלתות של מותם/ בענני גז חתומים בחותם/ מספר השביה בזרועם, עד כלותם/ עד נפתחו הדלתות לתאים/ ונדחפו ככבשים ועופות לתאים/ ושוב נפתחו... וראו הבאים/ פני מתי חנק משם מוצאים..." (שם, נ"ד, ג"ה). ברצף שירי משובצים גרעיני עלילה קטנים של סיפורים שיריים - כדוגמת האכר הבוחר לו "זיד" מקרב ההולכים ומקווה לקבל את מנעליו, או הנערה

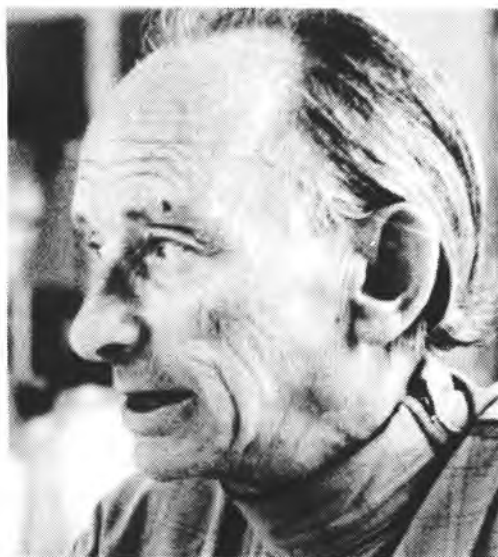
האלמנטים הבלדיסטיים - העלילה, התיאורים, הדמויות והמונולוגים - מחזקים ע"י המבנה הדרמטי של היצירה השירית. האכספוזיציה - מציגה את היהודי בשלג, ההסתבכות - מתארת את הריגת האב, הופעת הסב והשאלות בדבר "הסתר הפנים", ואילו ההתרה - מצויה בסיום, בבחינת סיום פתוח, ר' אורי מסטרלינסקי עומד על ברכיו קופא בשדה הנוכרי, והשלג יורד ויורד. תמונה זו יוצרת מצב של קינה הנמשכת ללא סוף, והיא אף מחזקת את היסוד הסוריאליסטי. מת משכבר מופיע, פועל ומדבר כאדם חי, ולבסוף מסוגל אף לקפוא בשדה השלגים שבו מוציאים להורג את נכדיו וניניו בימי מלחמת העולם השנייה. יסוד המתח והמיסתורין משולב היטב עם הדרמה ועם הקונפליקט הדתי, והם מועשרים ע"י הלשון השירית המשופעת ניגודים, כגון: "שפע אכזר רך", או ניגודי צבעים: לובן השלג ולבניו של האב - כנגד הכיפה השחורה מחד, והמגפיים השחורים מאידך, ובתווך צבעו של הדם השפוך. טומאה וטוהרה, חיים ומוות משתלבים במערך של צופנים יהודיים: איזכור תפילות, מקווה טהרה, תשמישי קדושה, דמויות יהודיות רבות הוד מן העולם החסידי, ושימוש בביטויים ארמיים, המשולבים בצופנים ביוגרפיים (דמות האב הנושאת את שם אביו של המשורר, ואילו ר' אורי מסטרלינסקי הוא סבו הגדול של א.צ.ג. מצד אמו, והנין "שמואל, שקראו לו שמואלטשי בחיבה" - הוא בן אחותו). כנגד מערך הצופנים היהודי הפרטי - מופיעים צופנים הלקוחים מן ה"פלנטה האחרת": המגף השחור, הסרדיוט הגרמני, ובמיוחד מילת האימה: "אאוסצ'יאן", שנשמעה לפני בורות המוות לפני הכניסה לתאי הגז. מילת הצופן הזרה בגרמנית - עומדת בניגוד לשימוש בליליה של שפה זרה אחרת: הארמית, שכולה רצופה מיסתורין יהודי מדורות קודמים. משחקי הניגודים בצופנים השונים מחזקים ע"י משחקי אותיות וצלילים, כגון בכותרת: "גבעת הגוויות", או האותיות ש' ס' בסיום, ואלו מחזקים ע"י הריתמוס המיוחד של היצירה, שכולו לשון שירית, המחוברת אל הפרוזה. ואכן, אין אנו עדים לחלוקת השיר לבתים, ואף לא לחריזה מסודרת, אולם קיימת נטייה מסוימת ליסודות בלדיסטיים. לפנינו "טרגדיה המסופרת בשיר" - כאשר היסוד הרומיננטי הוא הקינה, המופיעה בנקודת השיא של היצירה ומטביעה עליה את חותמה.

דגם מעניין אחר, המשלב אלמנטים בלדיסטיים עם נוסחי קינה הוא השיר: "קינת הששה לכרד" (שם, עמ' ס"ו). ניתן לאמר כי האלמנטים הבלדיסטיים מופיעים ביצירה, והם מסתייעים במוטיבים הלקוחים מאגדות עם ואגדות ילדים, המשולבים בדמויות תנ"כיות. המוטיב השליט: הזאב והשה. תיאור גורלה של האחות-הכבשה נמסר בתיאור משולב שיש בו יסודות של נאטורליזם ושל ריאליזם פנטסטי. "כשורות רפתים ומכלאות, שצאנן חנקן בעשן ונשרף בנפט/ נמער/ פקת נדרש במגף... צאן בית ישראל". והמערך השני פונה אל הריאליזם הפנטסטי. היללה של האחות-הכבשה פורצת מן הבית כמו עשן של דליקה שחורה, והיא הולכת ותופחת כדמות סוס אימים, המעופף לאטו מבית לבית לאורך הרחוב. המעברים הפנימיים בשרשרת הדמויות והדימויים - קול, צליל, צבע ותמונה נשענים על העברה מן המחוש אל המופשט ומן הריאלי לפנטסטי, והם מאפיינים את השיר לכל אורכו. האווירה היא אווירת אובדן, מכאן הקינה על האחות שנטרפה ועל גורל הקהילות שהובלו למוות. והקינה מסיימת את השיר: כנגד ההצלחה בעבר ההיסטורי והתנ"כי מוצג ההווה: "יהיבית וכלי שחפום קדושת שבת ומועד/ רינוני כוסף עמוקים משק כנפי שכינה/ הגות יונים משק תפילה - באה בנגוהות -/ ירשה הם לגויים".

יצירה שבה הבלדה שליטה והקינה מובלעת - היא "שיר מן היער: חיה הצוחקת" (רחובות נהר, עמ' צ"ה) הציור של "חיה צוחקת" מכוון לאבסורד (הצחקת נתפס כמעין מותר האדם מן החיה). לפנינו תמונה שירית המעלה על הדעת את ציורו הנודע של מונק - "הזעקה", וזאת תוך הרגשת קווים

שירת לייזר אייכנראנד

אברהם בלאט

לייזר אייכנראנד

מעיר את צעקת האבות
מבעיר את נוף
הלאו,
הנוף שאפילו אלוהים בעצמו
אינו יכול
לפסוע בערו,

עמ' 46

עיי החרבות והשממון אינם כאן בכחינת מיטאפורה
בדייתית, כי אם הצבר של חזיון אמורפי של
קמטוריום, בו אותיות היידיש מחפשות את חסד
העבר והמשורר חוזר ומחפש את אפרם של האב
והאחות, ואף האבות הקדומים נעורים נוכח הנוף של
האבדן והעצב הגובר, ואתו הבדידות:

על דרכי העצב
של כל אחד
חפשתי את האלהים
אבל תמיד נתקלתי
בשתיקתם של השמים.

עמ' 51

העדר הקשר בין הרשות האנושית והישות האלוקית,
הוא בעצם יסוד העצב הפרסונלי אצל המשורר,
המנסה לדוכב את שתיקת האב על ידי חישוב עצמי.
תמונת הזיכרון מעוצבת על ידי גלוי "הסתר הפנים".
ההליכה בעקבות האלוה איננה כאן מכוח האמונה,
כי אם בסיוע הצער האישי והפורענות. בכוח
הכליון ה"אפר" של הבית והמשפחה הם אשר
מעוררים את בקשת הקודה הסמלית, את הסעד
הערכי, ואז מתגלה מוטיב השער הנעול (ואולי
הטירה הקפאית המוגפת) — השתיקה של השמים.
אבדן הקיום, האכזיסטנציה האנושית והיהודית,
גורמים ל"קצר" אצל המשורר והעצב הפרטי מוביל
לניתוק החוליה הקוסמית. הבית עטוף מעטה דלות,
אך מניגון האב שואב העולם את האור. "גם כאשר
בכו מרות/ האבנים/ מתוך לחמנו המר/ היתה אמונה
צחורה/ מבעד הימים והלילות/ שוטפת חרש/ את
צעדי הצער שלנו/". כזו היתה תמונת העבר, אך כל
הדמויות הללו של האם והאח, האב והאחות, נכרתו
ועשן בגן בלזן מתערסל לו במרחקי דרכי הרוח,
ובלעדם:

אני הבדידות
שאינו לה עוד
שמיים

עמ' 55

זיקת האבדן והקיום שלובות כאן יחדיו, וכשהגוף
של הבית נשרף, גורעת האמונה והמשורר מאבד את
מראה השמיים. המשורר הסוריאלי אשר צומת
שירתו מתמקדת מבעד לערפילים חי מחוץ לזמן,
בחזיונותיו, אך כאשר השבר הוא אישי, הוא נוקר
כפצעים של אתמול, פצעים של הזכרות. אז מיתמר
עשן הבית, ימי זיכרון, ואף אותיות היידיש בוכות
על גורלן. במרכז שירי "עיר היונה" קבע נתן
אלתרמן שיר, שענינו מלאכת השיר וטיבו, כליו
ולשונו, וכל כולו מוקדש לבעיה של שירה ומציאות.
גם לייזר אייכנראנד הקדיש שיר ל"ארס פואטיקה"
והפך אותו להמנון המשורר נושא הלפיד, שלו הוא
מייחס את האמת והחזון, להווה ולעתיד, ואת הייעוד

המשך בעמ' 31

במשנתו הפילוסופית הגיע מרטין בוכר לידי מסקנה
שהקשר של אני — אתה מהווה תשתית יסודית
במערכת התנהגותו של אדם. גם כאשר האדם
מתבונן בטבע, מתפעל מעצם, או דומם, התפעלותו
מתבטאת על דרך של "אני" "הוא", ורק כאשר זה
מעמיק והופך לדושיח אינטימי אנו קרבים לתפיסה
מהותית והיא בבחינת "אני" "אתה". כל עוד האדם
פונה אל ה' כגוף שלישי "הוא" החזיון הוא
אבסטרקטי, או יחס של פולחן, אך כאשר כל
המחיצות "נשברות" והאדם משיח לפי תומו בתפילה
או תחינה, לובשת הפנייה מימד של אני-אתה.
כעידן החדש אבד האדם המודרני את אמונתו,
ונעשה מנוכר אל עצמו ואל זולתו, כיצור עזוב
בעולם. חידוש הדיאלוג בין "אני" ו"אתה" הוא
איפוא פריצת דרך בין האדם וה', בין האדם והטבע,
אשר אמורים להחזיר לו את חזיונותו — גאולתו
האישית. המשורר המודרני מודע למגבלותיו וגם
המשורר היידישי המודרני חש כנפשו ובגופו את
מצוקתו לאחר חורבן עולם האבות.

פנייתו של אייכנראנד אל ה"אתה" משמעותה —
העבר השני של הגורל, שאין לברוח ממנו. הדיבור
אל ה"אתה" הוא הרצון העז להבקיע את הזרות
שהוא נתון בה. שלמה ביקל ציין שאייכנראנד הוא
משורר שהמוטיב והלשון שלו הם יידיש, אך ניגונו
נובע מאווירת התרבות הגרמנית, כך שמשורר
ה"אני" נמצא בעימות קיומי בינו לבין הוויות חיו
וזרות זו האופפת את שירתו היא גורם דומיננטי
הלובשת מושגים תמונתיים, מחשבות ורעיונות, על
הצו האלוקי בטרם זמן של הגוף, בטרם המספרים
הכוויים תוך הידיים, באש עולם השתיקה.
ה"אני" השר מופקע כמעט בתמונת שירתו, ולעומת
זה חי המשורר בעולם פיזי נבדל ומסוגר בתחומי
עצמו כשואבו את מושגיו מעולמו המופנם. שירה זו
צומחת מתחום החזיון, ומכאן אותה ערטילאיות,
בעוד שרקמתו הפנימית משועבדת לרעיונות של
מלנכוליה. אחת הדוגמות באכזיסטנציה קובעת
שבחיים שולט הניגוד בין מה שיש ברשותנו
(חפצים, רגשות, מחשבות) ובין מה שאנו הננו בעצם
לפי מהותנו. לרוב משועבד האדם לחפצים או
לרשות שבתחומיו, על כן הוא חי בניתוק מן היקום,
מאלוקים, ונאבק על החזרה אל המהות העיקרי —
הקיום. כחתייה זו אינה קובעת המציאות החמרית
של העולם ולא התודעה העצמית, אלא הגרעין
הפנימי ביותר של מהותנו.

דושיח עם עצמו

לייזר אייכנראנד מנסה איפוא על דרך החשיבה "אני
— אתה" לחזור אל ייחורו, ודיאלוג זה הוא גם
עדות לצורה אחרת של דושיח עם עצמו ועם קולו
הפנימי כדי להגיע אל:

מחשבות שמים
שצללי הלב
אינם מסגלים להשיג

עמ' 27

המשורר נושם אווירה לא מכאן, על גבול הסוריאלי
אם זה, של צעקת הבראשית של הבל, או התמרורים
המוצבים למען הדור שלנו — הקברים שאינן יכול
לשכוח. צער זה אינו מוצא בטוי נוקב, כי אם
בהצבת שאלות על גבול הפיזי-מיטאפיזי:
עומד אתה
על הסלעים של הצער
ומה שענין רואה

לייזר אייכנראנד שנולד בפולין הטרום-לחמתית
(1912) ונפטר בשנת 1985 היה בחזקת "עולה רגל"
שכא מדי פעם לפקוד את האכסניה הישראלית,
לאחר שעבר תחנות שונות בנדודיו בצרפת שוויץ
וארגנטינה. שיריו שתחילתם בציריך ("הערסט דו
נישט" 1947) בטרנסקריפציה לאטינית, המשכם —
בלשון העם — בפאריס ("ממעמקים" 1953)
נתגלגלו בסוף למשכן הקבע בתל-אביב ("דאס
ברויט פון צער" 1964 ו"דארשט נאך דויער" 1970)
וכאן זכו להכרה ציבורית ולפרס מאגנר. "שתיקת
שלגים" היה אולי הספר הרפרזנטטיבי של אייכנראנד
שתורגם לעברית בידי יעקב כסר, לאחר שתי אסופות
קודמות ("לחם דוויו" ו"שירים") ובו בטוי למשורר
המהלך בנתיב יחיד בכרך אירופי ציריך, והוא לא
נודע כאחד מן החבורה ומן השורה (אלא כעין
"אליינגייער" — הולך יחיד) אשר שירתו עוררה יותר
מבוכה מאשר תשואות אומרי ה"הן", ועדיין
משמשת כחומר תהייה בעיני מבקרים ופרשנים.
שירה זו שהיא ביסודה אסתטית ומבוקרת — פונה
ברובה לאפיק החזיון, שהוא מעל ומעבר לתחום
הריאלי.

שירה זו הפליגה לגזרות האכספרסיוניזם
ואכזיסטנציהליזם והתנהלה בנוף נפשי שונה, שהוא
לדעת רבים שונה מאוויר גידולה של יידיש. אמנם
רובה של הספרות המודרנית של לייזר אייכנראנד היה
אמון על הורתה ומגה, נוטה לקטיגוריות אחרות
ואין להתעלם מאסכולות שונות אשר פרשו
מהרומנטיקה של העבר ושלבי עלייתם בסולמות חרץ
קל-וחומר בדור יתום ושדוף זה, ובשירת היידיש בת
זמננו. שירה זו שהיא קשת פנים וחרומת סבר —
יש לתדור להשתית חזונה כדי לנסות ולגלות את
בסיס בדייתיה, או שמא חרוייתה השירית, אין ספק
שלוכח מתכונתה השמרנית נוסטאלגית של שירת
היידיש מהווה והיווה קולו של אייכנראנד חריג
כולט שאין בו כדי להרתיע, כמו שאין לגרוע ממנו.
בסוגיה זו שקלו וטרו במישור היידישאי שלמה
ביקל, א. גלאטשטיין ומלך ראוויטש, ובעברית דן
אותו פרופ' דב סדן לקולא.

אני — אתה

שירת אייכנראנד סובבת על ציר "אני — אתה".
ה"אני" הפרסונאלי שהזמן החדש חפף אותו בכל
מערומי, וה"אתה" — האלוקים הפרטי אשר האדם
מחפשו במרחקי דרכי הרוח בין ה"עכשיו" לבין
ה"לעולם לא". ה"אני" מסתופף בעולם שהוא כפות
לו ושואל לפיתרון, בעוד ה"אתה" קשור לפילוסופיה
חובקת תכל לחידת ההוויה. האדם הוא גלוי עיניים,
ידו קצרה להשיג את מגמת הרצון הנצחי, ועד שהוא
חורש כסתיו המאוחר את שדהו — נרקב הזרע,
וה"אתה" מתגלה בין האפר (החורבן) והאש
(היצירה). "אני אתה" — הרגע והנצח.

"אני ואתה — זריעת הסתיו הנרקבת
למי רום היד המסדרת

תמיד בתוכנו נשירת הרגע

ובטרם תפקע בניע ריס העין הזוהבת
במלוא אור המלה, הזכיה הלוהבת
להיות הפותר בפתר?

אני ואתה — זריעת הסתיו הנרקבת. עמ' 9

אך "אני אתה" הוא בעצם דיאלוג מתמיד בין לייזר
אייכנראנד לבין הסובב אותו. ה"אתה" אצלו הוא
עלום, וזה יכול להסתבר כאלוקים, טבע, גורל,
אחות, וכדומה.

הדואר

שבועון
ההסתדרות
העברית
באמריקה
יוצא על-ידי
חברת הדואר

השנה הששים וחמש, גיליון כ"ה, א' אייר תשמ"ו

ד"ר יעל שגיב-פלדמן למדה באוניברסיטת תל-אביב. במחצית שנות השישים היתה סטודנטית צעירה בחוגים לספרות עברית וללשון עברית. זה שמונה שנים יעל חייה במנהטן, ניו-יורק, עם בעלה היהודי-אמריקני, פיטר פלדמן (מלטון). המוכר לילדי ישראל כ"מיסטר גולן" מתוכנית טלוויזיה באנגלית, סידרה ה"רצה" בטלוויזיה הלימודית שלנו יותר מעשר שנים.

יעל חוקרת ספרות עברית ומלמדת באוניברסיטת "קולומביה", שבלב ניו-יורק. מקצועותיה: "ספרות עברית מודרנית" בעברית, ושיעור כתב"ך כספרות, למוסמים ולדוקטורנטים, בשפה האנגלית, במסגרת המחלקה היוקרתית לספרות-משווה. זה שנה עורכת יעל את המדור לספרות של עתון "הדואר", שבועון עברי שנוסד לפני שישים וחמש (!) שנה, כתבי-עת שהיה חשוב בשנות השלושים והארבעים של המאה. בשנים אחרונות דעך "הדואר" והיה "עתון לזקנים", מכובד ומיושן, בעל ניחוח של תקופת "ההשכלה". עתה מנסים לחדשו.

לא כאתי לספר, שוב ושוב, את הסיפור הנדוש של "דר-שורש" מהופך — ישראלי החי בארה"ב בתודעה מתמדת של "דר-דרכן" כבעייה פתוחה, שאפשר רק להזכירה מחדש, באי נחת. לא על "מקרה יעל" כאתי לספר.

ישנה קבוצה מיוחדת מאוד של אקדמאים ישראלים, במדעי הרוח, אנשי ספרות ולשון עברית, מאות מרצים באוניברסיטאות, בקולגים, שתחום התעניינותם וידיעותיהם המקצועיות קשור לספרות ישראל, וסיפורים אישי חזר ונחזר כ"מקרה פרטי". זהו "מקרה — יעל כמטאפורת-על".

אני מודה ליעל, שהתלבטה, והסכימה, אחר לבטים, לשמש "מקרה" תעודי לנושא רגיש זה. השמות הנוספים הוסו כפסאודונים וכראשי תיבות: ד"ר א. ב. (ישראלי בעל "חזה עבודה" באוניברסיטת יוקרה בארה"ב) נותן בהם, ביורדים, כמה סימנים: קודם כל: הגדרת הזמן. "הזמן הסובייקטיבי" מפריד בין ישראלי בחו"ל לבין יורד. "רק אם אני בוחר להישאר ישראלי, ממשיכה בי המודעות ל"ליל שבת", הצורך לאמר "חג שמח" בחג סוכות, ביום העצמאות." "שנית: השפה בה אני מדבר עם ילדי: אתה בוחר לדבר עברית." "שלישית: היחס לקהילה היהודית. אם אתה בוחר להצטרף ל"סינגוג" (בית כנסת קהילתי) הרי יצאת מתחום "ישראלי" ונכנסת לקהילה היהודית-אמריקנית."

לד"ר א.ב. היו גם הסעיפים הרביעי, החמישי והשישי: אני שכחתי את הפרטים. אני זוכרת את הקו המחבר: האדם ממשיך להפעיל את בחירתו, בתוך הנסיבות האמריקניות.

ד"ר יעל פלדמן מקדימה ואומרת כי כל מחשבותיה בנושא זה אינן משמשות לה להצדקת חייה בחו"ל. הם רק פיצוי מינימלי על העדרות מן הארץ. בעקבות המקרה הפרטי של נשואים לאמריקני.

1. "מקרה יעל" כמטאפורת-על

יעל מתייחסת לישראלי בתוך המציאות האמריקנית: עליו לנקוט, מחדש, עמדה עקרונית בתוך ארצות הכרית רבת האפשרויות. האם להיות "פרו" ישראלי, "ציטראלי" כלפי ישראל, או "אנטי"? קיימת החלוקה ל"ישראלים" מול "יורדים" אך זהו כלי עמום, שאינו מבחין בנתונים בתוך המרחב של היום ועכשיו, המאפשר הבחנות נוספות. יעל מתייחסת לאפשרויות הפעולה של איש ספרות עברית, בדיעבד, בתוך הנסיבות האמריקניות: בניגוד לשנות השבעים, בהן

היה טיפוח העברית ותרבותה מעין "מובן מאליו" ומקובל, חלה עתה נסיגה ביחס האמריקנים המשכילים אל התרבות העברית המודרנית. ההסתייגות הבלתי מבוקרת הנה הרוח החדשה בקמפוסים בארה"ב, ובתוכם — במחלקות ל"לימודי המזרח התיכון", בהן משולבת בדרך כלל הוראת העברית ותרבותה.

הדברים ארוכים, ניתנים למויני משנה דקדקנים ומפותלים. לא רציתי כאן לפתח את נושא הירידה. כוונתי להציג חוויות מציאות אינטנסיבית, שחשתי — בטעות — שאני מכירה אותה. האינטנסיביות השוקקת הזו, הריכוז הזה של שמות ישראליים: פרופ' רחל גולן, ד"ר יצחק בר-עוז, מרצה ללשון בשם פרופ' קדמון, ו"בשן", ו"כירת" ו"שרון", ו"יפתח" וד"ר כשם "עמינדב", והחוקר "דרורן". אנשי אינטלגנציה, אנשי מקצוע, אנשים שנונים. אנשי אקדמיה, ישראלים במוצאם, נושאי דר-דרכן, חיים בארה"ב.

2. הריכוז הזה

הריכוז הזה של אקדמאים, מרצים בכירים, פרופסורים דוברי עברית רוטה ועדכנית, המם אותי — ואת הישראלים ה"ירוקים" הנוספים, שהסתבר להם (במסגרת כנס "המרכז הבין-ארצי להוראת תרבות ישראל באוניברסיטאות" בחו"ל שנערך בחודש יולי, בירושלים) — עד כמה טעון ולא מוכר המעמד הזה, המוכר ככיוול.

מסתבר עד כמה מחייב אותנו "מקרה יעל כמטאפורת על" לכלל הסיפורים, שאנו, הקולקטיב החש נעזב, איננו אוהב. הקולקטיב איננו אוהב את ההרגשה, שחבריו עוזבים אותו. מקרה יעל כמטאפורת-על מחייב אותנו למצוא כלי תודעה עדכניים לטיפול בקשר-הישראלי הזה. אנשי דר-דרכן החפצים בקשר עם ישראל, השומרים על קשר עמה, כאדם הנאבק לשרוד.

כלי האירוניה שלי, רגשות ההסתייגות, או נימוסי ההתעלמות מהנשוא אינם מתאימים עוד.

בדיעבד, אלה יורדים. האם זהו נתון, הנתון לבחירה, ככל בחירה אישית, דמוקרטית? האם "צדיק באמונתו יחיה", או שהירידה היא "פשע" כלפי הציונות? יעל ספרה לי כי הואיל והיא נשואה לבעל אמריקני, היא "מקבלת הנחה" גם מציונים מובהקים. הביטוי: "לך יש הנחה" היה של הישראלי-הציוני המובהק. (שמו, איך נהוג לאמר, "שמור במערכת"). גם ד"ר אביבה קדמון ספרה לי כי הואיל ויש לה "חזה נישואין" עם אמריקני, היא "מקבלת הנחות" מידידיה הציוניים. אני נזכרתי, להוותי, בשורה של אלחזמן: "וכבוד לאומה שאיננה נותנת על חשבון מוסרה הנחות לקרובים". לשירת אלתרמן תכונה של ניסוח מעמרים כעלי תוקף כולל. זהו תפגם גאה, מעבר לנסיבות חולפות: "וכבוד לאומה שאיננה נותנת על חשבון מוסרה הנחות לקרובים".

מן ה"נחות" האלה משתמעת הגדרת הסיטואציה כמצב שיפוטי. משתמע כי, אכן, הירידה היא בעיה מוסרית, אנו נותנים הנחה-מוסרית לכל "מקרה פרטי". האם יכול להיות "מקרה פרטי". נקודה? האם אנחנו חשים נבגדים כקולקטיב נעזב. נקודה? השאלות האלה דורשות הבחנות לא אישיות, ולי יש רק כלים אישיים, קטנים, או כלליים ומיושנים נוכח הסיפורים האלה. מול החובה לבחור ב"ארץ הבחירה" ללא תנאי, פוסלת הדמוקרטיה קולקטיבית ואידאולוגיה, שאינן מאפשרות לאדם להחליט בינו לבינו.

3. פוזיטיב

הספרות העברית קיימת בארץ, במרכז הישראלי. אין עתה הקבלה לגלות-בבל, שיכלה לטעון, "כי מבבל תצא תורה". ארצות-הברית הגדולה ניוזנה, בהקשר זה, כטפיל הנזחן מן המקור. אין בה כוחות מקור. לא ביצירה, לא במחקר. (זכור לטוב המשורר גבריאל פרייל כ"מוהיקני אחרון" של נסיבות אחרות).

הוראת ספרות עברית מודרנית, הוראת לשון עברית, קיימות היום במאות, מאות חוגים באוניברסיטאות השונות. זו הוראה, שיש בה אלמנט חריף של "טלוויזיה במעגל סגור". גם המרצה, גם הרכה תלמידים, קשורים לארץ ישראל בטבורם. ארצות הברית הגדולה אינה יותר מפרובינציה רוחנית, הניזונה מן "המרכז הרוחני" הישראלי. כוחות המחקר וההוראה, שפגשתי בכינוס, אינם סוברים, בד"כ, אחרת. תחומם המקורי הוא העברת האינפורמציה, תרגום, פירוש, הצגת נושאים ספציפיים בהקשר תרבותי כולל, וכו'.

עד כאן ישראל — כמרכז רוחני. ומכאן — ארה"ב כ"מרכז חומרי": משכורות גבוהות עד ארבעים אלף דולר לשנה, בערך. הרצאה אחת של שעתיים בשבוע כמישרה מלאה, המסורת שלנו יצרה את המינוח "עגל-זהב". האנשים מדברים על זמן פנוי למחקר, על מיעוט הודמנויות קידום מקצועיות בארץ, על מוסדות אקדמיים נעולים ושומרים לאנ"ש בארץ, על אילוצים, הנוספים על "המקרה הפרטי" של חחה-נישואין או חזה-עבודה.

4. נגטיב

על מה אני מדווחת? האם אני מדווחת על אירוע מתמיד, מתמשך? האם הוא מתמיד, מתמשך, ורק שנוי-במחלוקת? ואולי אני מדווחת על מראה עיניים חולף: מדוזות נראות לעין. מדוזות שקופות וצורבות, כחולות ויפות, מרחפות, מרחפות, ונסחפות אל החוף ("מחוף אל חוף") שקופות וצורבות למגע הן מתאדות, לאט, לאט, ומתירות אחריהן רק סימנים כחולים?

עכשיו, עם קריאת הגהות הרשימה "מקרה יעל כמטאפורת-על", ניסיתי להבין מדוע תחושת האבדה האישית הצטברה אצלי כסיום מפתיע של תמונת המדוזות, המתאדות לאט, לאט, מחוף אל חוף. למה ריחוף חיות ים רכות, עשויות לחות, חסרות-עצמות, המתירות בגופי כאכ, סימני מכות, שטפי דם פנימיים, כחולים.

האם מפני שעיתון ישראלי, בן יומו, היה מוטל לידי על השולחן, כשכתבתי את הרשימה המצטברת הזו? העיתון היה מונח, דרך שיגרה, על פניו, גבו למעלה, כדי שלא אקרא בו כותרות גדולות, וכמהפנטס דליתי מגבו את הידיעה השולית, הקצרצרה, על שלל מדוזות בחופי הצפון.

ואולי פירות-הים הצורכניים נעים עמוק יותר, כסרט מצלמה פנימי, עליו מופיעה תמונה. פרטיה הפוכים. צילום "חשיליל", "נגטיב" של תמונה מהמיתולוגיה התנ"כית, המוכרת לכל, המשוקעת גם בי, כבכל ילד שלמד תנ"ך בעברית: "והנה רכות מאוד על פני הבקעה, והנה יבשות מאוד". תמונה ישנה מספר "חזקאל", הנקראת "חזון העצמות היבשות", המשל הנודע, הנמשל המוכר, בהיפוכו הלח, חסר העצמות, המרחף מחוף אל חוף. כצריכה פנימית, כנגטיב.

על האיגוד המקצועי של הסתדרות העובדים הכללית

האגף לאיגוד מקצועי מהווה כיום את לב הפעילות ההסתדרותית. למרות שתמיד נהוג היה לזהות את ההסתדרות עם מה שמעבר לו – עם הצד הרוחני, האידיאולוגי, הרי שהיום ברור שבחיי הממש, טמון באיגוד המבחן האמיתי – המבחן של יחסי-העבודה במשק. ובנקודה זו קשה לומר דברים החורגים מ"נוסחי" ההתבטאות הרגילים – שהאיגוד הוא ראש-החץ במאבק על בניין החברה ובוויתות היחסים שבתוכה. מצד אחד – בפעילות להטבת שכרו של הפרט, ומצד שני – בחלוקת ה"עוגה" בין כלל העובדים בדרך שתאפשר צמצום פערים ביניהם בתוך הסקטורים השונים.

והבעיה היא כמובן – יישום גישות ועקרונות אלה בתנאים העכשוויים של קיומנו, השונים לחלוטין מאלה שהיו בשעת הקמת ההסתדרות – מבחינת האינטימיות ביחסי-אנוש והערכיות של החיים בכלל. והדברים אינם פשוטים. בנוסף לדאגתנו לכוח-העבודה הפעיל, אנו תומכים כמובן גם במי שיצא כבר ממעגל הפעילות, ועושים הכל כדי להבטיח את קיומו בכבוד, על בסיס הדיווידנדים שצבר משך שנות עבודתו.

אתגרים אחרים העומדים בפנינו: השגת שוויון תיפקודי וכלכלי לאישה שבמערכות העבודה.

דאגה לנערים ולנערות אשר יצאו לעבודה בטרם זמן מתוך אילוצים כלכליים ואחרים. **הבטחה של מסלולי קידום לבני-המיעוטים.** **שמירה על זכות העבודה של כל פרט; כלומר על חובת השלטון לספק מקומות עבודה לכל אזרח במדינה.** ובעיקר מדובר בצעירים יוצאי-צה"ל אשר חלקם הופך למועמדי יציאה מן הארץ עקב אי-השתלבות במקום עבודה מתאים.

בנוסף לכל אלה, עלינו להתאים את עצמנו באופן שוטף ותמידי לתמורות הטכנולוגיות החלות במשק, ולהתמודד התמודדות חדשה לחלוטין עם מגמתם של מפעלים רבים להוציא את האיגוד-המקצועי ובאי-כוחו – וועדי העובדים, אל מחוץ למסגרתם. באופן מוכלל אנו מנהלים משא ומתן דו-סטרי ובלתי-פוסק על המת-חיו של הפועל במדינת-ישראל, בו מהווה השכר רק קטע אחד מה"תמונה" הכוללת, בנוסף לרמת המיסוי, לעלות התחבורה וכדו', וכל זה – מבלי לפגוע במצב המשק כולו.

לגבי שתי מטרות כלליות אלה אנו מנסים להגשים בעבודתנו את ערכי-היסוד עליהם הוקמה ההסתדרות, ובעיקר לשמור על היותו של הפרט, של האדם – מרכז ההווה – אמירה שנשמעת מליצית לכאורה, אלא שאצלנו היא נפרטת ל"פרוטות" מעשיות של יום-יום, וכאשר אנו מצליחים לפתור בעיה של אדם עובד אחד או של קבוצת אנשים – אזי קיימת בלב כולנו תחושת סיפוק עמוקה ואמיתית.

"הקייץ הוא פרגים אחרונים"

מקרא בשירי אסתר ראב, חמש שנים למותה

ש. שפרה

אסתר ראב

החוזרת בשיר פעמיים (להוציא את כינוי הגוף "אני") וכמוה התואר לבן — "לבנה", כשהוא מיוחס לשמלת הדוכרת, ו"לכנים מאור" שיש בו כדי לחזק את האפקט של עוצמת האור: "אור מכה על המרחב", וכן "ובעצם צהריים/ בשדות לכנים מאור". והשעה שעת הצהריים, זוכה אף היא לחיזוק "ובעצם צהריים".

שעת הפרידה של האוהבים, או המוות המטאפורי של האהוב, הנגזר כאן על ידי הדמות הנשית הדוכרת, איננה לא שעת בין ערביים ביום סתו שיכולנו לצפות לה בשירה היונקת את מראות התשתית מנופים אירופיים, לא "קרני שמש האחרונות/ קרנו בין העלים" ("עיניה", ביאליק), ולא "עם דמדומי החמה" ("עם דמדומי החמה").

ביאליק; אלא עצם צהרי קיץ הם שעת גזר הרין: "את דיננו גזרת/ כאחת!". וכל מי שתפיש בחושיו את מרחבי השלף הצהובים בשעת צהריים זו, את חדות מתארם של הברושים על רקע הצהוב באור החושפני, או את מראהו של שדה חמניות מוטות ראש, חומות-חומות שאך תמול שלשום זקפו פני-חמן צהובים אל השמש בגבעולים ירוקים — יבין לכורח התכנית של השיר.

גם כאן כמו בשיר השומרי מפגש האהבה הוא מפגש המוות: הדוכרת היא פלה, "לבנה ומחוללת", "קלה וצוהלה" ממש כמו האביב המקומי קצר-הימים הנושא בשפעתו את בשורת מותו של הקיץ. שעת הצהריים, האור הלכן המכה, כל אביורי התפאורה של הסצינה הם בה כשעה גם מיטונמיות לדמות הנשית הניצבת במרחב השדות — היא והם חד הם: מה האור קשה וחסר רחמים, מכה, כך היא חסרת רחמים, מניפה "חרב נוצצת". נדמה כי ההתמזגות של האשה בנוף מתמצית במיטונמיה של האטד: האשה תחת האטד, היא בעצם האטד, היא זוקפת קוציו כאילו היו קוציה — קוצים שיהפכו לקראת סיום לחרב נוצצת. ואור הצהריים הקיצי הוא גם אור התודעה של הדמות הדוכרת — האשה המניפה חרב לפרידה מודעת עד קצה למעשה, היא בוחרת והורגת ביודעין.

העדר הרחמים, החדות שבמעשה, ההתאכזרות שבבחירה ובידיעה, פועמים ברתמוס המכה כמו הלמות תוף. השיר הוא דוגמא מאלפת למבנה השירי המקראי הבנוי על הישנות של הטעמות (כפי שחשף אותו ראובן שוהם במאמרו). אף כי אין בו לכאורה חלוקה לבתים, הרי הוא מחולק לחמש יחידות שכל אחת מהן מחזיקה מעין תמונה במחזה, וכל אחת מהן מונה בין שמונה לתשע הטעמות, להוציא היחידה הרביעית שבה מתרחשת גם התפנית בעלילה: "ואני קלה צוהלה/ חרב נוצצת מניפה". אל הרתמוס המכה בהלמות תוף מתלווה משחק צלילי מורכב — מעין מאבק בין צ' שניית נמשכת ול' חכית רכה, שרישומה הולך ופוחת לקראת סיומו של השיר. לעוצמה ולדינאמיות של השיר תורמים ריבוי הפעלים ותזמונם בסופי הטורים. הסיטואציה היא קונקרטית, ספציפית, אך דמות הדוכרת לובשת מימדים מיתיים: האשה, כל אשה היא, והגבר, כל גבר באשר הוא, כמו שמספרת אסתר ראב: "הייתי בשדה, עננים שטו מעלי, הרגשתי כמו פסל של ונוס ממילו, אשה נצחית, חסרת תכונות, מגולפת, והיא הצטיירה אצלי על רקע הגלכוע והשדות הירוקים" (ראיון עם ש. שפרה, "משא", "דבר", 1.6.73). כמו שייחה כך גם סיפוריה הקצרים צמודים אל הראליה ומעמידים בד בבד מיתוס ארץ-ישראלי ("גן שחרב" סיפורים שכונסו לאחר מותה על ידי אהוד כן-עזר בהוצאת "תרמיל").

המועד למותו של התמוז. אחר כך היא מבקשת מן האלים לשימנו כוכב כשמים, אף כאן פרט חוזר ונשנה בתכנית המיתוסים הנזכרים.

פרופ' קרמר שהוא זר למקומותינו, העלה את השאלה מדוע זה נגזר על דומיו למות אחרי שידע את אהבתה של איננה ודווקא בלב הקיץ. ואני פתאום רשמתי לפניו את מילותיו של שיר מאת אסתר ראב, קרוב מאד אצל השיר השומרי העתיק באווירתו ובמבנהו הסיפורי. לי לא היו סימני שאלה: לי היה ברור על פי תחושותי ותפישתי, על פי כורח התכנית ההולמת את המחזוריות המקומית — כי תמוז יועד למות בקיץ. והרי השיר לפניכם:

אני פתח האטד	את יוצאה.
קלה וידונה.	אתה מופיע —
קוצי צוקת	ואני קלה צוקלה
לקראתך זקפתי:	חרב נוצצת מניפה —
אור מכה על המרחב,	ובעצם צהריים
כל קפול בשמלתי	בשדות לכנים מאור
לי ילחש:	את דיננו גזרת —
לקראת מות	באחת!
לכנה ומחוללת	("קימשונים")

אם אכן כהגדרתו של ריצ'רד הרתמוס והמשקל מותנים בחזרה ובציפיה לחזרה, וכל האפקטים הרתמיים והמשקליים מקורם בציפיות, בין אם הן מתממשות ובין אם הן נכזבות, ואם אמנם העיקרון של ההישנות ברתמוס של הספרות מקורו במחזוריות של הטבע, כמוהו כפולחן הקשור בתנועות המעגליות של השמש, הירח, העונות וחיי האדם כפי שסבור נ. פריי, הרי אין פליאה בעובדה ששירה של אסתר ראב קרוב אצל השיר השומרי העתיק אם כי המשוררת ודאי לא פגשה בשיר השומרי מעולם. שכן אקלימי המזרח התיכון הם רקע כתיבתם של שני השירים. ודי לקרוא פסוקים מקראיים כדי לחוש באחדות המופלאה שבין הלשון והמקום. וכבר ציין ראובן שוהם את שני גורמי ההשפעה על הריתמוס בשירי אסתר ראב: המקרא ואופי המקום. (שוהם ראובן, "הריתמוס החופשי בשירת אסתר ראב, 'הספרות' ינואר 1977 חו' 24). אלא שבעיני שני אלה חד הם — אחרי ככלות הכל המקום הוא קרקע צמיחתו של המקרא. השיר "אני תחת האטד" הוא שיר אהבה, כמוכן, בשני השירים, הן השומרי והן העברי, מתרחש המפגש בין האוהבים ביום קיץ ובשיר שלפנינו מפורשת שעת הצהריים. אמנם המלה "קיץ" אינה נזכרת בו, אבל התפאורה הנפרשת לפנינו בשורה של תמונות קצרות ותמציתיות כולה נושמת קיץ: קוצי האטד, ובעיקר האור גורם חשוב כדינמיקה של הסצינה המתרחשת. המלה "אור" היא היחידה

המפגש עם שירתה של אסתר ראב היה לי כהתודעות — "אני יוסף אחיכם" — אם אמנם מאוחרת לדאבון לבי, שנים רבות לאחר שראו אור שירי הראשונים. בשנות הנעורים מי הכיר את אסתר ראב — קראנו ביאליק ודקלמנו ש. שלום וי. רמון בטקסים ובאירועים. מרבים לעסוק בזרותם של "עולם חדשים" אל מקומותינו, נוטים לשכוח או להתעלם מן "הזרות" הכפויה על האיש מכאן, המחובר בכל נימי חושיו אל נופי ואקלימי המקום, בסביבה תרבותית מתנכרת. נדמה לי כי הוא הדבר אשר נפל בחלקה של שירת אסתר ראב. מעניין לבדוק כמה עסקו אנשי אקדמיה בשירתה, ומתי, למשל, נכנסה שירתה אל תכנית לימודי הספרות בבית הספר התיכון. ואולי בהקשר זה ניתן לבאר את דחייתה לשוליים של המגמה ה"מקומית" בשירה הארץ-ישראלית שנוהגים לכנותה "ילידית", מונח בלתי מוצלח לדעתי, שיש בו מלכתחילה כדי לרמז על פחיתות.

באחד מן הראיונות שהעניקה אסתר ראב היא מעידה על שירתה: "בת שבע עשרה, שמונה עשרה הייתי כאשר התחלתי לכתוב. כתבתי מייד באותו קצב חופשי, לא הרגשתי שזו העזה מצדי, או שאני מושפעת ממהו. העשב, הגורן והאקליפטוס אלו קבעו את קצב השורות והשפיעו על הסמלים" (גוטקינד נעמי, "אסתר ראב, הזכרית המשוררת", 'הצופה' 22.5.69). ובראיון אחר: "הבנין האמיתי של שיר זהו הרתמוס שלו" (ההדגשות שלי. ש.ש. מתוך ראיון מוקלט מיום 9.5.71. המכון לחקר הספרות העברית ע"ש כץ, אוניברסיטת ת"א). נראה לי כי במיטב שירתה אכן הגיעו שירה לכלל אחדות מופלאה של שני יסודי השיר — העיקרון הרתמי "הפולחני", התנועה החוזרת ונשנית המיוסדת על המחזוריות הטבעית, והעיקרון התמאטי-משמעותי.

יום אחד השתתפתי בסמינריון בהדרכתו של פרופסור נוח קרמר מראשי החוקרים האשורולוגים בארה"ב. פרופ' קרמר פיענח שיר אהבה שומרי בן אלפי שנים, שגיבוריו שתי דמויות ראשיות במיתולוגיה המסופוטאמית: האלה איננה הלא היא אשתר האכדית, מלכת השמים, אלת האהבה והמלחמה, "אם גדולה" על כל אפיוניה; והאל דומוזי, הוא תמוז מיודענו האכדי, האהבה הטראגי, האנושי שבאלים, שכן כמוהו כאדם, איננו בן אלמוות. על פי אחד המיתוסים השומריים יורדת יום אחד איננה אל השאול, ארץ אשר כל באיה לא ישובו, ממלכת אחותה ארשכיגל, וכאן כחוק ארץ השאול, אין אחותה מתירה לה לשוב אל ארצות החיים. רק לאחר השתדלות האלים מניחה לה אחותה לשוב כשאליה מתלווים שרי שאול, בתנאי שתסגיר לשאול קרבן תמורתה, חליפתה. איננה מגיעה לארמונו של אישה דומוזי, המיטיב לבו במשתה עליונים, וכך, כצפוי, מסגירה האוהבת את האהוב — להיות חליפתה. ברדתו לשאול — חלד פריון על הארץ, ועל כן ממירה את מקומו אחותו הנאמנה למשך עונת החורף. לכאורה עוד אחד ממימוטי הטרנספורמציה — מוות ושיבה לתחיה — שרווחו כל כך במזרח כמו המיתוס של פרספונה או המיתוס של אוזיריס. אך יושם אל לב כי דומוזי-תמוז מת בקיץ, עם מותה של הצמחיה בארצות המזרח הקרוב, ועם חורף הוא שב לתחיה.

בשיר שהביא לפנינו פרופ' קרמר מבליס איננה ודומוזי בנעימים בצל העץ, בבוסתן, דומוזי יודע את איננה, והשיר אינו פוסח על פרטים אינטימיים בתאור הזיווג, ואז נגזר עליו למות מידיה של איננה — והסצינה כולה מתרחשת ביום קיץ, כמוכן, הוא

פסטיבל לתיאטרון אחר

ע כ ו 86

לפני עלות המסך

שמעון לוי

בשנתו השביעית עובר יצור אנושי חי כמהדוכמה שיניים. אחד הגלויים והחשובים שבהם הוא תהליך חילוף-השיניים: שיני-החלב מתחלפות בשיניים גדולות וחזקות יותר האמורות לשרת את בעליהן שנים רבות. אם השיניים טטופלנה כהלכה – אם יצוּחצחו, לא יקבלו יותר מדי סוכר וממתקים, אם סתימות תמולאנה – אזי אפשר להתגבר אפילו על נטיות תורשתיות של עששת, והשיניים תשרתנה את בעליהן שנים רבות: לנשיכה, סממן ווחיק של תוקפנות עוד מימים עברו, ללעיסה, כחלק מתהליך עיכול ובכלל – להנאה ולהישרדות. פסטיבל עכו לתיאטרון ישראלי נכנס השנה לשנתו השביעית והוא מנסה לנועץ שיני חלב וכשר גם יחד (אס-כי, כמובן, לחוד – מטעמי כשרות) במציאות הישראלית ולתת השנה ביטוי למגוון בעיות ונושאים חברתיים המציקים לפרטים ולקבוצות. גם השנה מנוצלות לשם כך שלל רב של טכניקות דראמטיות ותאטרוניות.

* הזיות קמות כמזרח נכתב כידי דינאל לנויני. כיום איש קיבוץ אפיק, הניח בתיאטרון אולפן בצפת וקודם – יליד מרוקו, בה בילה את ילדותו. המחזה פורש יריעה של אירועים חלקם פנימיים-נפשיים וחלקם חיצוניים-חברתיים. זהו איננו מחזה הווי פולקלורי על אודות "אחינו יוצאי גולת מרוקו". בתואר כזה – "הווי" – היו נוהגים פעם לפטור את הצורך בהתמודדות עם תרבות אחרת, ולהסתפק במיני מזונות, וקישוטי-צעפים במקום לבדוק איזו זהות מביאים איתם בני הקבוצה האחרת. שאלת הזהות היא העומדת במרכז המחזה. זהו איתה מתמודד צוות גדול של יוצרים, מוסיקאים, שחקנים. הם מנסים להקנות אותנטיות לחומרים שלהם בכלים שהם מעצבים כעצמם ולא מתוך הפנמת דעתו של הזולת עליהם.

* עיתונות פה ושמה או המחזה הראשון שיצרה העיתונות הוא טקסט המעמיד יחס של תלות אירונית בין הדראמה התיאטרונית ובין מה שהעיתונות, לפחות, מכנה "דראמה אנושית". דורון פולק וצוותו – קבוצה טרה – מתרפקים על קטעי עיתונות המספרים במין, כח, רכילות וכו' כזמן מבקרים את ההתרפקות השטחית הזאת. כולנו, מסתבר, תלויים בעיתונות המספקת לנו מיני-ומיני מיתוסים על אירועים הקורים פה ואי-שם ונוגעים לנו באמת רק באופן שולי, מציגו ושטחי. באותה עת ועונה תלויה גם ההצגה הזאת – אפילו התפאורה שלה היא עיתונות – בעיתונות שתכתוב עליה ו"תכסה" אותה, תתיימשה, כך, נראה, נסגר המעגל. המחזה ההצגה מתקיימים להם בשטח ההפקה הצר שבין המקור העיתונאי ובין הטיפול הדראמטי. ושם שומרים על מתח ועל הומור.

* נפט הוא מחזה פוליטי, קשוח ובאופן מוזר בישראל של שנות ה-80, מחזה לא מפלגתי. אחרי המלחמה הגדולה הבאה ניצחו הערבים, ועתה כלואים יהודיים-ישראלים במחנות-הסגר והם מתארגנים לפעילות חבלה וטרור ככל יכולתם. המחזה קובע, לדברי אברהם שושנר המחזאי, את "הבוטות, האלימות, כנומיה, עד שהיא הופכת שפה מקובלת בהסכמת כל הלוקחים בה חלק ושוב איננה צורמת בחריגותה". לא במפתיע זהו מחזה שאמירתו בסופו של דבר, היא פאציפיסטית בעוד שאמצעי-הביטוי הם, כדברי אותה מילה רעה, זו שנולדה לשימוש עברי חקין כימי סאברה ושאתילה – "כסאח". המחזה מעוצב כתבנית שהיא "ספק-בידוינית אבל אפשרית... של ארץ-ישראל כבושה... כדי לנער את הקיבעון המוחי שמצב כזה איננו יכול לקרות".

* מזמור לרוד מאת תמיר גרינברג הוא סיפור חבורה של הומוסקסואלים על רקע גן-העצמאות בתל-אביב. זהו ניסיון לא רק לייבא את דרכי העיון והדין המקובלות כבר בעולם המערבי על אודות בעיה – (האמנם!) אישית וחברתית של ההעדפה המינית המסוימת, אלא לראות את האופן שבו חיה קבוצת ישראלים, וזאת בלי מיסחור, בלי קריצות לכיוון המצחיק והמגוחך ובלי הנסיון המתנצל-למחצה לטעון שאפילו ההומואים הם בני-אדם... מזמור לרוד "סוחב" פעם לכיוון הריאליסטי הפשוט ופעם לכיוון הפנטסטי והמטורף.

* הימנוס הוא היצירה הלא-עברית-מקורית היחידה שכתחרות ועם זאת אחד המחזות היותר "ישראלים" – אם בגלל תכנו ואם בגלל משמעויותיו האוניברסליות. זהו מיוזג מוזר בין סגנון יצירתו של פרנץ קסוור קרץ (לא מכבר נערך לו בארץ פסטיבלון משלו) ובין משהו מנטיותיו המורכביות של חנוך לויך. לאמיתו של דבר הימנוס (פירושו, פשוט, הימנון) מאת גיאורג שביידה עומד עצמאי גם ללא השוואות. יש בו סאטירה נוקבת ועצובה על אודות מצבו של האיש הקטן ועל היחס בינו ובין מערכת גדולה, אפורה, "עוזרת" ומכוונת. זהו מאבק של הפרט בכלל המנסה להכתוב לו את חייו, ולא רק במדינה קומוניסטית כמו הונגריה.

* שרה אשה עיקשת נשען, כשמו, על אותה דמות שבמקור המקראי מלאה תפקיד מישני מדי בפרק הנורא על העקידה, פרק כ"ב בספר בראשית. כדי לנועט עקידה לאלוהי צבאות כלשהם, שרה שבמחזה אמנם נכנסת להריון אך היא מסרבת בכל תוקף לצאת ממנו: היא יודעת מה קורה בחוץ, לאורך מחזהו של אבנר בן-עמוס נשמר מתח בלתי-פוסק הן בסיטואציה והן בהרמוזים הלשוניים בין הפירוש המסורתי של הטקסט ובין השתמעויותו העכשוויות.

* צפור ביד מאת בלהה פלדמן הוא סידרה של שירים בצד קווי-מיחאר לספר-בימיו. מערכת היחסים הסבוכה המתקיימת בין ארבעה דורות נשים נבדקת בהצגה מתוך תשומת-לב מיוחדת המוקנית לאמצעי-ההבעה התיאטרונים. ביצירה זו, אולי יותר מאשר במחזות אחרים, חשוב להתייחס אל הטקסט כאל "תסריט" אפשרי, הצעה שמימושה הבימתי הוא הקובע. ככלל שנה מאופיין פסטיבל עכו בעבודת-יצירת הרוקח בין יוצרים שונים בתחום התיאטרון, הן בגלל אופיו הנסיוני של החומר והן בגלל שהצגה היא ממילא תחום של פעילות אומנותית חברתית. הדיאלוג המתקיים בתוך ההצגה, דיאלוג בלתי-פוסק בין שחקנים, בין תפאורנים, תאורנים, מוסיקאים ומפעילי-מכשירים מומין מניה-זויה גם דיאלוג בין הבמה ובין הקהל. חשיפתם של שבעה מחזות התחרות לקהל הקוראים, בינתיים, תאפשר הכנה יסודית יותר והכרות מקדימה עם חלק מהבעיות שתועלנה השנה בפסטיבל עכו.

זכויות המחזות, המופיעים בגירסה ניסיונית, שמורות למחבריהן.

ציפור ביד בלהה פלדמן

ציפור ביד, לירון נהרי-גיא

וניסיתי להחביאה מאחורי גבי אך היא היתה גדולה וכיסתה אותי בצחוקה. שמתי את ראשה בתוך כיסי וכיסיתי בידי והמשכתי בנאומי אך היא בכל כוחה הדפה, לומר דבריה גם רצתה. ונכלמתי. וניסיתי לגרשה ונפנפתי בידי וקפצתי על שתי רגלי ועשיתי לה: "בה, בה." וכולם ראו וצחקו והתביישתי כי ובה.

4. זרקו אותך לתוך כורסה נוחה ופרפרת שם ואמרת: "מה זה משנה איפה גוססים." וכיסו אותך בשמיכה פרחונית ואמרת: "לא קר לי, אבל מה זה משנה." וכיסו אותך בעוד שמיכה ואמרת: "אני רוצה לאמריקה או ליס..." ואמרו לך: "נכון, אבל זה בגלל השמיכות והכורסה אני רוצה לקום, אולי אני עוד יכולה..." איזו כפיות טובה.

1. "שתמות!" אמרתי "שתעלם!" כך ייטב לשתינו והייתי קשה כמו אבן. והיא שפכה עלי דמעה ונמסתי. וניסיתי לאסוף את גרגרי לאבן אחת מוצקה והיא מוססה ומוססה והפכתי לעיסה.
2. את עומדת שם עוטה שמלת מלכה ובהנף יד שולחת להביא לך מניפה ועלי לנפנף ולנפנף עד שתוקל רוחך ואם אסרב? את הרי עוטה שמלת מלכה שאמי תפרה לי בזמנה.
3. עמדתי באמצע הרחבה ונאמתי על חשיבותה של האהבה

"יש לך כוונות טובות, אני יודעת" – גיחכתי
והיא ערכה את יומי
ורכשה את קנייני
ולא הותירה לעצמה אף רגע פנאי
ואני מילמלתי: "לי אין דבר – ומה נותר לך?"
והיא התעייפה
והזדקנה
וזחלה.

16.

לא סידרתי את הבית
ואמרתי: "אין דבר, הרי היא בוכה
יש להרגיעה."

לא קניתי לי שמלה

ואמרתי: "העיקר שיש לה בוכה גדולה
שתהיה לה חברה."

לא הזמנתי חברים בערב

ואמרתי: "מה זה משנה

מחר יום חדש בא."

לא הלכתי למסיבה, כי הייתי עייפה.

לא כתבתי שיר, כי היא רצתה שאקרא לה סיפור.

לא שמעתי אותם, כי שמעתי אותה.

לא אהבתי אותו, כי אהבתי אותה.

17.

בתי דרכה על נמלה

ואמרה: "מגיע לה."

ועל הנמלים הקטנות לא דרכה

כי הן חמודות.

"רק לגדולות מגיע."

ואני נאמתי לה על רצון החיים של הנמלה

והיא ראתה עוד נמלה גדולה

ושאלה: "את מרשה?"

ורדפה אחריה ואמרה: "מגיע לה."

18.

פתחתי את הדלת

רציתי לחבק

והוא אמר: "לא עכשו, הילדה..."

והלך לשחק.

וניסיתי לשיר לה שירי ערש מהירים

וזה הצחיק אותה מאד

ושאגתי

והיא קרצה

והוא חיכה בסלון וחיכה.

וכשבאתי כבר הייתי מהופכת

הו שלח את ידו אל

ומרפקי הדף אותה

והתגוששו, עד שהילדה התעוררה.

19.

היתה לי שיחה עם דרווין

ושאלתי אותו

מה אוריש לבתי, שאמי הורישה לי,
שאמה הורישה לה?

ואחר כך הוא שאל

ואמרתי לו:

"את חוט הלב אשר בינינו."

והוא חייך וליטף לי את הראש.

ואז שאלתי אותו

מה תשנה בתי, מה שיניתי אני, מה שינתה אמי?

והוא שאל אותי

ואמרתי לו:

"את אורך חוט הלב אשר בינינו."

ושאלתי:

"ואין לנו, לכל אחת מאיתנו, לב משלה

שיפעם לעצמו?"

והוא ליטף את ראשה של בתי.

מתקשה למלא את הבטחתה:

"להיות פנויה תמיד תמיד רק לי."

פתחתי פי לומר לה...

מצאתי בו קציצה

על נעלה הקאתי והיא ניקתה,

והיא בכתה

כמה רציתי לחבקה

והיא חמקה

כמה רציתי ללטפה

והיא הדפה, לבדה בחדרה

"לא רוצה, לא רוצה."

וישבתי על מפתנה

ובכיתי

והיא בכתה בחדרה.

11.

בערב

לא הרגשתי את עצמי

וגיששתי מסביב

רהיטים, כוסות, בקבוקים

וניסיתי לאחוז ולנער

והכלים נשברו והייתי צריכה לאספם.

שוב "צריכה"

וצעקתי

עד שכאה הדממה.

12.

יש לי ציפור ביד

מפרפרת

בשבילך

הביטי.

13.

את פרסת את הסדין הלבן

ואת הציפה

והשפלת מבטך לקבורה.

ושכבתי לכד, עד שהוא בא

ולסדינים היה ריח שלך ושל אבא.

והתהפכנו על משכבנו לילות ארוכים

עד שלכלכנו וקימטנו והפלנו

את הסדינים.

14.

כבר אינני לבד

כאילו לעד

הכל מתעגל

בתוכי

לתוכך.

תהיי כמוני? שונה?

מכוערת, יפה, מרשעת, טובה?

אומר לך: "בתי, בת שלי."

ואת תאמרי: אמא'לה, אמא שלי."

אאזין לכל רחש

נוגה מתרונן.

אבחין בכל נייע

נמרץ וחושש

לך לבי

העולה על גדותיו

בזכותך

ולא אתלונן ולא אתמרמר

ולא אהיה עוד אני

אלא אמא של הבת שלי.

15.

"לכוונות אין שום חשיבות" – סיננתי

והיא ניענעה ובישלה וגיהצה

ולא כרחה עם מאהב

ולא התפטרה מהעבודה

5.

לו אמרתי לך

"אמא אני עצובה"

היית אומרת: "שטויות, זה יעבור מיד

הנה, את רואה?!"

ולו הייתי ממשיכה:

"אמא, אני עדיין עצובה."

היית אומרת: "את מתעקשת בכוונה

מה עשיתי לך שאת מכאיבה?"

ואת עדיין תוהה

למה לא אמרתי לך

"אמא, אני עצובה."

6.

ללא לאות יגעתי, לא התרשלתי, לא ויתרתי

מעבר לימים הלכתי

למצוא נוצות רכות ונעימות

שישמרוך מכל הגסויות.

ומעידתך לא נראתה

ונפילתך רכה רכה

ואת אמרת: "אני לא חשה את האדמה

נפלתי או שאני עפה?"

היכן טעיתי, הגידי נא

מדוע את כה אומללה?

7.

אבא חיבק אותך

פעם אחת

ואני סובבתי את ראשי

והתביישתי

ושמחתי

וחיכיתי שיחבקך שוב למחרת

והוא שם את ידיו בכיסיו

ואת ככלים שבכסיו.

8.

היא יושבת במרפסת

צופה

אשה חולפת בריצה

והיא בוהה.

ושתיקתה כגודל כל שנות חייה

והיא בוהה

והם חולפים בריצה.

ורציתי לומר לה שאני איתה

ורציתי לומר לה: "דברי, את נחוצה לי."

והיא בהתה

ואני השפלתי מבטי

והיא בהתה בי.

9.

"לבד" – ביקשתי

והיא אמרה: "ודאי לבד" ואספה את כל צעצועי

"לבד" – אמרתי

והיא אמרה: "ודאי לבד" והושיטה לי עזרה

"לבד" – צעקתי

והיא לחשה: "ודאי לבד" ושלחה לי חתן.

"לבד!" – זעקתי

והיא סיננה: "בבקשה, בבקשה" ומילאה ידי בכי

"לבד" – נאקתי

והיא מלמלה: "איני קיימת אני מבינה."

"לבד" – יבכתי

ולא ידעתי מה לבד ואיך לבד ולמה לבד

והייתי לבד.

10.

יום אחד ראיתיה לפתע

מתרוצצת תמיד ללא מוצא

פה ושמה

קולאז' תיאטרלי ב-2 מערכות והמון תמונות מהחיים.

דורון פולק

מערכה ראשונה

תמונה 1

ים של עיונים. במרכז רפסודה ועליה המון.

מלח בודד בים נתגלה לאחר 4 חודשים

מאת ספר, רייטור באוסלו

מלח נורווגי נמצא בריא ושלם בלב האוקיינוס האטלנטי, לאחר שנפצו במשך ארבעה חודשים בעקבות תקלה במנוע ספינת-הדיג שלו - ספר אתמול היומון 'אספנסטרסטי' של אוסלו.
עקבותיו של האיש, אינאר גייר אינארסן, 45, נעלמו מאז יצא לים לבדו, מנמל בליסבון, ב-31 באוגוסט שעבר, בדרכו לטרינידד. משפתו ריווחה על היעדרו בדצמבר, האיל היה אמור להשלים את מסעו תוך חודשיים.
העתון מסר, כי אינארסן נתגלה בשבת בידי מילית נפט ליברית. הוא נראה תשוש אך כריא, וסיפר לצוות האניה שהתקיים על מי ששמים ועל רגלים שכלושת השכועות האחרות, נים, לאחר שאולו מצרבי-המוון שלו.
הוא הצטייר מחדש, ואז יצא לדרך שוב - סיפר קברניט המיכלית.
אינארסן, שסיבך לקבל עזרה נוספת, אמר כי להערכתו יוכלו הזרמים להביאו לטרינידד תוך 40 יום.

פה: (שר שירי יאוש השמש מכה מלמעלה)
שמה: (מופיעה במכלית נפט) הן, היא אתה, מי אתה?
פה: אפסן... אפסן... אפסנופוסטן. פוסטן... נו...
שמה: אתה חי?
פה: אני תשוש.
שמה: אתה נראה דווקא טוב.
פה: אני גייר בן 45, 45 יום פה בים. יש לך אוכל בשבילי?
שמה: יש לי לחם ליברי בשבילך. מליבריה.
פה: (חוקק שיניים) ברמינגן. אם לא תזרק לי איזה עצם אני תיכף גווע. אני... יש לך גם איזה נאד של מים בשבילי? אני נגמר כאן.
שמה: אתה נראה דווקא טוב. ממה התקיימת פה חודש וחצי על הפלטה הזו?
פה: דגים. מייגשמים. מלה ודגים, לפעמים רק על מים ומלח. השמש, השמש הזו. מי את?
שמה: אני מליבריה. מובילה, כמו שאתה רואה, עם הרבה נפט. למה שלא תעלה אלי. בוא. בוא אלי. שמה תמצא לך קצת חמימות בשבילך.
(פה מצטנף אליה. מפלילים)

תמונה 2
אי בלב ים. פה מתרוצץ על החוף ואינו מוצא מנוח.

אשה שחייתה עם פושע על אי בודד זוכתה מאשת רצח

תה העדוה של אלינור גרם נמצאה כעבור זמן מה במישרן פלמידה, בעוד שגופת בעלה לא נמצאה מעולם.

התביעה טענה, כי סטפני ובאק ווקר - שנמלט לאחר שהאשם בעיקר-סמים - חי בכרדידות בסלמדיה תיוזנו מרגים ומאגוזי קוקוס, כאשר בנייהוג גרם הגיע לאי ב-1974. אכטה שלהם. בנייהוג גרם נעלמו באוגוסט 1974.

סטפני סטיינס טענה בכל שלבי משפטה, כי היא סברה, שהם טבעו בים שעה שיצאו לדייג ולא ידעה, שהם נרצחו, עד שנמצאה גופתה של ג'ב גרם.

סטפני סטיינס, בת ה-39, שלפני 12 שנה נקלעה עם אסיר נמלט לאי נידח באוקיינוס השקט, זוכתה בסוף השבוע שעבר וג'אושמה, שחייעה לאסיר הנמלט לרצוח אשתו אמידה, כדי לגנוב את הדיאמונד שלה ולחזור לציביליזציה.

עליו כתבה-אישית, סייעה סטפני לבאק ווקר לרצוח ב-1974 את אלינור גרם, באי פלמידה, כ-1700 ק"מ דרומית-מערבית מה ואי.

ווקר וסטפני סטיינס נעצרו כהוא, לאר שר שהגיעו לשם על סיפונה של היאכטה, שגנבו מאלינור גרם ובעלה מלקסל. גוש הפתרון.

פה: סטפאני... סטפאני את שמה? איפה את? זה פה. זה פה. הקוקוס הזה יגמור לי את הבריאות. אנחנו חייבים להסתלק ומהר. פה זה לא זה. הקוקוס נתקע לי בגרון. אני לא עומד כזה יותר. חייבים לחזור אל המים ולברוח לציביליזציה. הן כן, ציביליזציה. ציביליזציה - מי יתנני סם החיים ולברוח לציביליזציה. קצת אקשן. אקשן זה הפתרון.
שמה: הן באק, באק היום? מה? איפה הסתובבת כל היום? תיכף תספר לי איזה סיפור על נחש ותפוח... ומשהו... הא? פיתויים וכאלה. - מה העניינים באק?
פה: אנחנו מפליגים. היום. פה יעשה נורא ואיום.
שמה: מפליגים? מה קרה לך? היסנפת שוב איזה לבן?
פה: איזה לבן ואיזה קוקוס. תאספי לך את העניינים. אנחנו חוזרים לציביליזציה.
שמה: ואיך אתה רוצה להגיע אליה?
פה: ביאכטה כמובן. (חוטפת ממנו את העיתון וקוראת את היריעה)

שמה: ראת לאחרונה, פה את אלינור?
פה: לא. למה את שואלת? מצאת משהו שמה?
שמה: כלום. מעניין. אני לא עולה על יאכטות זרות שעוגנות פה. (מפלילים זה את זה...)

תמונה 4

הכמה מואפלת כמעט לחלוטין. ברקע אלומות אור. האור גורע. שמה נמצא לכד כתא. מסתובב כארי בסוגו. מלמלל משהו לא ברור. פורץ בצחוק. הצחוק הופך היסטרי. אחר כך גניחות הוופכות לכבד.

תמונה 3

פה ושמה מתחים פסי צבי על בגדיהם והבגדים הופכים לבגדי אסורים עם פסים. מהתקרה יורדים "סורגים". האסורים עומדים מאחורי הסורגים ומציעים. פה מצגי עצמו כצ'ארלס באס. שמה מצגי עצמו כרוג'ר דגארמו ה"חיה". מודיעים ברמקול על גוריהן.

"זה מגיע לי", אמר הרוצח לפני שהוצא להורג

מאת מני רייטר וזימי סטנסון
הרוצח, אשר ספרו שימש נושא לפרש תעודי שיטתו על חשייתו הולדתו בארצות-הברית, הוצא להורג פה בשבוע שעבר ברייטווייל במיזרח-המזרח של פנסילבניה.
צ'רלס באס, 29, נידון למוות על רצח בריה של ששה בשנת 1979. הרוב היה בעת שבאס נסע במכונית ההסעה קרא לו לעצור במהלך הקריה של פרישת שדה.
רצח ששמו את, רוצ'רבי ארצו המכונה "החיה", שעמד להיות מוצא להורג וקצת מהר זות אתה באס הגלה להשיג זו מביחושם לרדיית ביצוע נוראי. הם ניתו מות 10 שעות לפני המוצע שנסמק להוצאה להורג.
באס סרב לקבל סעודה-אד רוצה ממשל אצל מוצאים לתי רג הממשל בכיין עם בריה וק פה, אשר תושב לו ארבע שנות לפני שהובל מאז תיוזנו-לי מיתח אל הרוצח-המזרחי. בעת שיתשדה אל המיטה ועשו את התכונות האחרונות להחיי את היעל והסלתי לעד קין, אמר באס. זה מגיע לי. אנא מסרו כלום כי שלוחי להם בדימושיות.

בתי-הכלא שבאיטליה השכנה ככל תא יש טלוויזיה צבעונית, מקלחת ושירותים. האוכל מגיע לאסיר הישר מהמסעדה שממול.

היה להם אסיר אחד וגם הוא נמלט

מאת יוסי באר, כתבנו כרומא -

יתר על כן - אומרים שלטר נות החוק של המדינה הקטנה - אנו בכלל לא אסרנו את הצעיר, שגנב לפני שבועות אחרים מכר נית פיאט 500. הוא זה שמצא לנכון להסגיר עצמו לירי שלטר נות החוק.

המשטרה המקומית מניחה, שהסיבה היחידה שיכולה היתה להניע את פביו רהאגליס, בן ה-21 להימלט מהכלא היא הב' רידות.האסיר הצעיר נלכד, לאר חר 24 שעות, לא הרחק משם, בעיירה שבצפון איטליה.

שלושנות החוק של הרפוב' ליקה הקטנה סארמרני, המונה כ-20 אלף תושבים, הופתעו כאשר נודע להם, שהאסיר הי' חדר ששהיה בבית-הכלא המק'ר מי - נמלט.

בית-הכלא היחיד במדינה, בו נמצאים 5 תאי-מאסר לכבד, הוא מעין פנסיון משפחתי, לעומת

שלושנות החוק של הרפוב' ליקה הקטנה סארמרני, המונה כ-20 אלף תושבים, הופתעו כאשר נודע להם, שהאסיר הי' חדר ששהיה בבית-הכלא המק'ר מי - נמלט.

שמה: ... אני בורח מפה. הברידות הזאת אוכלת נתח אחר נתח מהגוף שלי. היום זה כבר לא מה שהיה פעם? - לפחות פה! פה... אין... אין... עניין. פעם היו כאן כל הגדולים - מי לא היה פה? שר ה... ומנהיג ה... וחבר ה... איפה הם כולם היום? אני בורח מפה. משיג לי איזה אוטו קטן! עם מנוע קטן איזה פיאטון, וטס לי... רחוק. תסתכלו על בית-הסוהר הזה. כלא-יחידים. ("היה להם אסיר אחד, וגם הוא נמלט") חוכמה גדולה? שמים לי טלביזיה, וידאו, ספרים... ומה לא? - אוכל מהמסעדה ממול. כשר. זה ממש לא בשבילי. חסר לי איזה שוק. שוק אמיתי מלא כזה. זוג שרדיים חסר לי. שפתיים מלאות, איזו אהבה שתחמם לי את הלב. את הגוף.

(בתמונה), כלואה בעליית הגג בחוזה קסטנ
בדרום איטליה. בני משפחתה העבירו
אותה לשם לאחר שנפגעה בכדור רובה
בפניה והם התביישו בפריצה שקיבלה
כנוצאה מכך.
(תצלום דרז'ו סיץ')

שמה: הם רצו לסגור אותי. "שבי בעליית הגג ושלא תצאי. אף פעם." שנים הם הסתירו אותי שלא יראו לי את הפנים. הם, בני המשפחה שלי. מישהו ירה ברובה והכדור פגע לי בפנים. שמח להישאר לבד. המשפחה החליטה שאני אחיה בבית שלי לכד שמה בלי משפחה... שנים הרדוחתי כסף בכבוד. קניתי רכוש ובית גדול. נתתי להם זה לא הפסיק. הם רוצים את הבית שלי. שאני אצא לי משמה ופה יהיה שמח. (ולוקח את הבקבוק מעל השולחן ולוגמת ממנו בפראות)... "מאדם, את נאשמת, מיין גוט, בניהול בית-בושת, סרסורת לזנות, החזקת המקום לשם הזנות." אני מאדם? אני שמה נחשבת למאדם? הו לא! לא! אם לא היו משאירים אותי, זקנה ערירית. אה? — לא הייתי מזמינה אותך את הבנות. בעשרה שקלים

עד גיל 60, אבל להשתולל - אפילו עד 90. וזה בדיק מה שהיא עושה, ובהצליחה. עובדה: שני השירים שהקליטה מנוג' נים ביותר במרכז הריסקו של נידירוק, והמכסא הגרמני הנלווה למלים באנג' לית, רק מוסיף לה ייחוד וזן.

לפני שנה לא חלמתי אפילו על כניסה לעולם הפופ', אומרת הגברת, שהחלה דרכה כזמרת קונצרטים ובשנות ה-50 הרחיבה את הרפרטואר שלה ונהגה להגיש ערבי פארודיות על מוסיקאים מפורסמים, כשהיא מלווה עצמה בנגינה על פסנתר.

הקאריירה השנייה שלה היתה בתי חום הקולנוע, עם תפקידים כמו הזונה בסרט 'תחנת המשטרה ברובע האדום של האמבורג' ועתה, כאמור, פתחה בק אריירה שלישייה.

אני רואה את עצמי כרוק לידי', אומרת הגברת בעלת ההומור וההעזה, המבוקשת כימים אלה מאור לא רק כאולמות הכידור, אלא גם באמצעי התקשורת בגרמניה, בארה"ב ובארץ. עובדה.

בגיל דאמ? באמת!

כבר יצא לה להרוג מיליונים... כולם נפגעים מן המבצעים. בני המשפחה חרדו להם. שני השירים שהקליטה מנוג' נים ביותר במרכז הריסקו של נידירוק, והמכסא הגרמני הנלווה למלים באנג' לית, רק מוסיף לה ייחוד וזן. (ולוקח את הבקבוק מעל השולחן ולוגמת ממנו בפראות)... "מאדם, את נאשמת, מיין גוט, בניהול בית-בושת, סרסורת לזנות, החזקת המקום לשם הזנות." אני מאדם? אני שמה נחשבת למאדם? הו לא! לא! אם לא היו משאירים אותי, זקנה ערירית. אה? — לא הייתי מזמינה אותך את הבנות. בעשרה שקלים

לא קונים בעלות על שום רכוש... אבל אז, שוב התחילו לבוא אלי הביתה לשמה אנשים מעניינים מאד. באו אל הבנות שלי, נו הזנות שלי, והיה לי שמח. כמה שקל ושוב יין בבית. ואז... הוא כנס לתמונה. הנכד שלי. הבן של הבת שלי. טיפולי בל כנאמנות כשהיה ילד. והיום...

האסטרולוגית אביבה סטן:

"נכדי מנה ועשיל אותי; לא רוצה שייכנס לביתי"

ימים ארוכים... סטן מביינת, כי היא מפתחת בדיחה של שני חרדים ותל כשרות בן גרמניה, אזה תמונת בתה שלילה עם ילדות בת ארץ. עד ליום האחרון הונגרי עם גם ראובן בן הרגו בנה התנזר של סלילה. אביבה מפתח מביינת, עניינת רעובן סבה אותה היא מביינת משיינת מביינת זו כי היא טוענת. היא עונה ימלה לתנועת בדיחה והיא כבוד תמיה. מה שלוש עניינת היא מפתחת - לזכרתי - צללתי גת.

מכה אותי חונק אותי. מתנהג אלי בצורה אלימה. "המשפחה החליטה שתחיי לבד" אז מה קרה? פה הוא מרכז העניינים. מה? אני אראה לך את נחת זרועי... אין כלל בלי יוצא-מך-הכלל. (מביטה על השעון הקבוע על הקיר). שמונה. ואני עייפה. צריכים לבוא לכאן השוטרים. אני חייבת למסור להם דין וחשבון. אני... (לפתע מצלצל הטלפון. שמה מסתכלת לעברו. מחכה. נמשך הצלצול. שמה אינה מגיבה. לפתע נגישת בכבוד אליו, מרימה כבת את את השפופרת)

שמה: כן.
פה: סכתא. זה אני.
שמה: אתה? (בהפתעה)
פה: זה אני. אני רוצה לדבר איתך...
שמה: אני לא...
פה: את תפגשי אותי. אצלך; שמה בבית. את שומעת, סכתא, אני מגיע אליך...
שמה: (קוטעת אותו) ...שלא תעז... המשטרה בדרך... חבל על הזמן שאתה רוצה לבזבז פה.
פה: הניירות אצלי. הניירות שכל-כך מפחידים אותך. אני מציע לך סכתא לפתוח לי את הדלת. שאם לא, אני... (רממה) אני בא עכשיו... ואת פותחת לי...
שמה: (טורקת בכוח את השפופרת) אסון... אני אבורה...
אני... ממור... הם לא יעשו לי את זה. אני אלך. אני אברח מכאן... המשטרה תקח אותי. (נעה לכיוון השולחן.)

שמה: (על רקע המוסיקה) אין כלל בלי יוצא מן הכלל. אין שמה כלל בכלל. אין כלל בלי יוצא-מך-הכלל גם. הו, בכידור הקל. אפשר לשיר שמה עד גיל 60 אבל להשתולל — אפילו עד 90. "בת 80" שרה שמה פופ בניו-יורק עם מכסא גרמני נלווה למלים באנגלית. מינה הו, רק מוסיף לה ייחוד וזן." לפני שנה לא חלמתי, מיין גוט, על כניסה לפופ. נו, פרודיות בשנות החמישים ורפרטואר של מוסיקה עם הפיאנו. זה כן, אבל פופ... (המוסיקה משתנה)

היו לנו הרבה אוניות בנמל. שמה בגרמניה זה היה אחרת. בתחנת המשטרה ברובע האדום של המבורג, זונה — הם כולם קראו לי. כמו כולם, כמו בסנימה זה היה פעם. שמה היתה שמחה אמיתית.

(מוסיקה)

האשה הזקנה בעולם "יושבת ומעלה עובש"

בסאן פרנסיסקו נתגלתה אתמול טוענת חדשה לבתר, והארם חזקן בערמיה - כרי, מיימי מקיני, שיש לה תעודת-לידה רשמית ומאושרת, המעידה כי היא זקנה בשלושה ימים תמימים מאנה אליזבה ויליאמס מודלם, שהוכרחה בתואר הנכבד אחרי מותו של שיגצ'יו איזר מי מיסאן, ב-21 בספטמבר, בגיל 120.

מקיני נולדה ב-30 במאי 1873, ואילו ויליאמס - ב-2 בינוני באותה שנה. סגן עורך, ספר השיאים של גינס' אישר אתמול, כי עד שלא נקבל תעודת לידה מוקדמת יותר של אדם חי - מרי מקיני היא האדם הקשיש בעולם.

אני סתם יושבת לי ומעלה עובש', צחק מקיני אתמול בביתה בקליפורניה. היא לי חיים נפלאים'. מה שהיא אוהבת, זה קצת ברנדי מישימס מעמם לפעם'.

והיום, אהה, יושבת שמה לבד ומעלה עובש. ככה הם קוראים לזה. קשישה. מרי מקיני הישישה. כמו בקבוק ברנדי עם מישימס. משתמשים רק לעתים רחוקות. כשיש שמחה, לוקחים לגימה אחת. ואחר כך זורקים הצידה להרבה זמן. הו, היו לי חיים נפלאים שמה.

(מעבירה את הידיים על הפנים. המוסיקה שוכחת וגוועת לגמרי)

60 שנה בעליית-גג

60 שנה היתה אליזבה פטורה, היום בת 74

שמים וארץ — וקשה מאד להבין על מה הרעש? היא לא תוכל להיענות לבקשתנו לעזור לנו. למה. איפוא כל הרתיחה הזאת? האם לא מוטב יהיה להסתפק במעט. שאולי ניתן לעשות כדי להציל מהמוטוטות. שצריך לכל הדעות לעזור להם. אך זאת בצניעות יתר, כלומר, במסגרת אפשרויותינו המוגבלות. כל לי לבכות כששמעתי השבוע "הימנון" עם שזיקה שכזאת. יש עוד מצב רוח לשיר? וזמא ביערת והם שרים. תאר לכם! והרי הדבר היחיד שנראה כאן צומח השבוע היה חורים שלא השכילו לקצץ מספיק. כפי שקורה הם יודעים את הכתובת: הפראירי הלאומי. הלא הוא הישר. זה שמאפשר בכל רגע לשים את היד על מה שיש לו. כיצד? מה הקשר? מאילו סיבות? — כדי לערער את היציבות הדיציבה ביותר תחת השמש. שאפילו היתה המשימה מצליחה — מה היתה השפעה? אפס. או שמדובר ברצח על רקע אישי? איזה "רקע אישי" יכול היה להיות לאיש שכל חייו היו קודש? ושמא מדובר הוא במטורף שנמלט מארץ המושגעים?

התחלבות למילוי רעיון ההסכם לא שררה כשרות אף פעם. אבל לאחרונה הגיעה אצלה ההתנגדות לשיכון-חודשים מלא. ואמנם, שניהם עשויים בכישרון ועושים רושם רב. ורק לקיף אחד יש להם: הסיפורים. עליהם הם בנויים. לא היו לא נבראו והם מצויעים כולם מהאצבע. כל אלה הם המצאות מפקידה להנאת הצופים.

ועתה אנו מחכים לעוד תוצרת הנרין. שבה תתואר אהבתו של זוג אשר ישרף כמחאה נושא שעשוי לעניין את העולם.

הוויכוח הנוכחי אנו מתמקדי סביב טאקטיקה של עידכון ושיפור התוכנית אלא מעורבים בו שיקולים סקטוריאליים ושיקולים שכולם דרים לגופו של עניין. זוהי דרך לקיים את כל ההסכמים. לוותר על השותפות המעוררת וחסרת-התכלית וגם לנסות לפתור את המשבר.

אינ-כ"ספק בדבר שנחשפה כנופיה מגוונת שהחלה פועלת וברשותה אמצעי לחימה למכיר כשמאחררה ניצבים העשירים. וכך פה ושם גם שאינם מסמפטים את גודל פחד רגשותיהם בפומבי. וכן מתאמתת והולכת האזהרה הנושנה כשיושבים בחץ ומנצחים בפנים. ואין אנתנו סבורים שנוכל לטפל במצב החדש הזה באמצעים הלקוחים מהתקופה אשר קדמה לו.

עד להפלתו תמכה בו. דווקא בו — דבר שעורר הפתעה לא קטנה. ואפילו לאחר שחוסל סופית עדיין הגיב על קשייו בצער עזור. עד שהוחזר. כי ידעו מה מתרחש והעיקר שהגברת תעשה יד אחת בהגיעה לשלטון. דבר זה שהיה ידוע הוא. שהשאינם רגועים לגבי איומי הסרק שתמכרו את מולדתה. העניק לה את עזרתו בשיעור העלוותה לשלטון. אכן, טעמים שונים, ולא תמיד בלתי הגיוניים. לנהוג כפי שהם נוהגים, אך זה לא יוכל לנמנע מפרשנים לתאר כפי שהם את החיזון. והשאלה היא רק כיצד יסתדרו אלה עם אלה עם ה"חוק" העומד אצלנו כפתח?

מערכה שנייה

תמונה ראשונה

שמה עומדת במרכז הבמה. לבושה שמלה (עשירה נייר עיתון). היא עומדת עובדת עם הגב אל הקהל כשידה האחת מונחת על גבי-הכיסא הניצב על ידה. מוסיקת קברט גרמנית בקרק. קטע של 3 דקות. המוסיקה גוועת לאיטה.

כוכבת פופ בת 80

סבתא גרטי מולין קאריירה שלישייה

מי קבע שמהם חזק שייכים לצעיריים בלבד? סבתא גרטי מולין, שהתגלה בינורא את יום הולדתה ה-80, מוכיחה שאין כלל בלי יוצא מן הכלל, גם בעולם הבידור והקל.

הגברת הנכבדה, שאביה היה בעל אוניות בגרמניה, טוענת שלשיר אפשר

שמה: אל אלוהים. מה אתה רוצה מנשמת?
פה: (מרים מהרצפה את הנייר וקטע העיתון שהיה בצורה הניירות שורק לעברה) הנה. הנה התלונה שלך מופיעה. פה הצדק שלך לפניך.
שמה: (מעיינת בחומר)...לא. זה לא ייתכן...
פה: הם בטח המציאו את זה. מה? מעניין מה קורה שמה...
שמה: אני רוצה שתלך.

הבת שלי משליכה אותנו לרחוב", התייפחה האם בפני אנשי המשטרה

מאת יודית יחזקאלי, כתבת "דיעות אחרונות" - הבת שלי משליכה אותנו לרחוב, התייפחה אתמול גילה אכלופי, בפני אנשי המשטרה הנכבדים, שבאו לטננה בבית, בתוקף צו בית-משפט, המצריך בכפר ארזון שליד נצריה, בו היא מתגוררת מזה 26 שנה יחד עם לדיה.

גילה אכלופי, 54 בת, חזרה לבתה של גילה. אתמול, לאחר תשע שנות מאבק משפטי, הצליחה אסתר ובעלה, שאול מרהלה, לממש את צו בית-המשפט, שהחזיר להם להכנס לצריף ולפנות את האם וליריה - אחיה החיותה של אסתר - מהמקום.

גרציה, אחת הבנות, התייפחה לפני השוטרים, שהגיעו למבצע הפינוי. אל תודקו אותנו לרחוב. אני ואחותי מתפרנסות כתור עוד רוח-בית. אמא שלנו חולה קשה. נכון שהחוק הוא לצד ריף של אמותי, אבל איפה כוס ובה וריקות האינסולין שלי, שהוצאו מהמקדו, שני מדובר בחצר, לאחר שהוצא מהצריף.

העובדה הסוציאלית נודעת קט, שצפתה במשרה סיפרה כי המצוקה במשפחה קשה. הבנות והאם מתקשות לתפקד, הבן עומד להתגייס, וכמעט שאינו יודע קרוא וכתוב. לרבריה, משרד השיכון עדיין לא מצא רירה חלופית למשפחה, ואת הימים הקרובים יבלו ברירת חדר וחצי של הבן הנשיר, הגר בסמור.

שאל מרהלה, בעלה של אסתר היורשת, שבא לקבל את הצריף המגיע לו כחוק, ענין: "ניסיתי לעשות סול"ה" עם חמותי. פסקהדין קובע שהם צריכים לפנות את המקום. בכסף שהוצאתי לנכות שני בתים, היחס אני מתגורר ברירה שכורה, בגר דל של 54 מ"ר, אשתי בהריון בחודש התשיעי והבת הקטנה שלנו ישנה איתנו בחדר. הם מסכנים גם אחנו מסכנים. זאת המציאות".

השוטרים הנכבדים ניסו לשכנע את גילה אכלופי לפנות את הצריף, ואחר מכם אמר, כשרמעות בעיניו: "אני כבר 19 שנה במקצוע, עסקתי בעשרות צווי

לפנות את הדירה

באורה טבעי לגמרי הניח שמעון כי עד שיתארגן וימצא לעצמו ולרעייתו רירה מתאימה, אין מניעה שישתמש בחודשהשנייה הפנוי של הוריו. הוא פינה מאוורר-הגדים שבהדר את בגדיו אמו המנוחה, ואת בגדיו אביו ריכז בחבילה אחת, מתוך כוונה להניח את בגדיו ובגדי אשתו. באותו יום, בארבעה ימים לפני החתונה של שמעון, הופיע במיקרה אביו בכית וגילה את מה שנעשה באוורר-הגדים שלו. הוא פתח בהתקפה מילולית חריפה על בנו, בנוכחות שלוש בנותיו: אז מה, אתה ואשתך רוצים לגרש אותי מביתי. תן לי מיד את המפתח ותסתלקו מפה". תגובתו של שמעון היתה נחרצת: "לא אתן לך את המפתח, כיוון שעלי להשגיח שלא תחלל את כבודן של האחיות שלי, ועלי להיות אתן".

לאחר שגם בני-משפחה נוספים התערבו בפרשה - נמנע האב מלהתייצב בבית הבנות במשך תקופה ארוכה. כאשר ניסה פעם, לפני כמה חודשים, להיפגש עם בנותיו, ענו שלושתן בשלילה. כאמור, לפני כשנה הצליח שמעון, במאמצים רבים, להתגבר על קשיים נוהליים שונים ולהפסיק את העברת כספי הבנות לרשות אביהן. הכספים הועברו לחשבונות שלהן ושמעון נעזר בחלק מסכומים אלה, למימון צרכי אחיותיו. ואז, ב-6 בנובמבר אשתקד, הגיע מיכתב לבית הבנות שבו נתבעו שמעון כהן ואשתו, לפנות לאלתר את הדירה, הרשומה על שמו של מאיר כהן.

הצעירות שולבו זה מכבר כמוסדות פנימייתיים בארץ בהמלצת העוברת הסוציאלית באגף הרווחה של עיריית תל אביב. אני מאוד מקווה שהוא לא יגלה את הכתובת החדשה שלנו, אומרת לי רינה בחשש. הדבר האחרון שהייתי רוצה זה לזכות בכיקור שלו.

אולם מסתבר, שלאגב לא-נאהב יש תוכניות ואכן, בית-המישפט קיבל את טענתו של מאיר כהן והורה לבנו, שמעון ולזוגתו, לפנות את הדירה. עם זאת קבע השופט שהבנות יכולות להוסיף ולהתגורר בבית אם זה רצונן. הבנות דחו את הרעיון. עד מהירה התארגנו שמעון וכמה מחבריו ושכרו רירה בשכונה אחרת בבאר-שבע, שבה מתגוררות שלוש הבנות. אגב, שתי הבנות האחרות, לרברי שמעון נודע לו כי הוא הגיש בימים אלה בקשה לזכות באפוטרופסות על שתי הבנות הצעירות וכשליטה על הכספים המגיעים להן. למרות שספק רב אם העוברת הסוציאלית תמליץ על כך, יש בכך יותר מהוכחה לכוונתו של משה כהן להוסיף ולרדוף כצל אחר ילדיו שאינם רוצים בו עוד.

פה: את הצוואה. תני לי את הניירות. הדירה הזו חייבת לעמוד לרשותי. היא עברה בירושה. מהאמא שלך אל האמא שלי. פה זה לא שמה. חבל על הזמן שלך. זקנה. שמה: אין לי כאן...
פה: אני יודע שאת מנסה להרוויח זמן. חבל עליך. פה הולך ומתחמם העסק. שום שוטרים לא יגיעו לכאן. הטלפון שקיבלת היה... מחוץ היס (צוחק) השוטרים... היו חברים שלי...
שמה: אלוהים... (מביטה אל קטעי העיתונים שבידה. לפתע אוחזת במלתה: מגלה אחר קטעי העיתון על השמלה. קוראת ומשתוללת. קורעת את קטעי העיתונים משמלתה. פה מביט בה. לפתע נדבק כאילו גם הוא, מביט על קטעי העיתון אצלה. ממשש את גופו. גם על בגדיו יש קטעי עיתון. מחחיל לקרוא את היל על הזרוע. על המכנס. גם הוא מגלה ותחף כמעין אמוק. מתחילים שניהם להשתולל ולקרוע את הבגדים)
פה: את הניירות. עכשיו את שומעת.
שמה: תיכף, תיכף תקבל פה את שלך. (מסחובכת פורמת את כל בגדיה) אני לא מאמינה. זה לא יכול להיות. (תוך-כדי

תמונה שניה (המוסיקה חוזרת חרישית)
דפיקה בדלת. שמה מתעוררת. מתיישבת. קמה לאיטה. שוב ניצבת עם הגב אל הקהל. מביטה לכיוון הדלת. הדלת נפתחת. פה נכנס. ניגש לשולחן. מביט לעבר שמה. אל הקהל. לוקח את הבקבוק. לוגם. מנהק ומשהק. שופך את שארית היין על הרצפה. (מורד את שמה מלמטה עד למעלה. פורץ בצחוק לגלגני)
פה: זה לא משך עוד הרבה זמן זקנה. את לא תעשי לנו כאלה צרות. חייב להיות כאן סדר. פה הולך ומסתדר. (שולף מבגדיו צרור ניירות ומשליך לעברה) הנה הניירות שלך.
שמה: מושחת.
פה: (צוחק. מביט לצדדים. שוקר את הבית) הדירה הזאת מתאימה לי.
שמה: שלא תעז. אתה לא תגור פה.

חברתו של הבן לא תוכל לעסוק בזנות בדירת האם

בכתב התביעה טענה אשה בת 72 מחיפה, כי בנה וחברתו השתלטו על דירתה

מאת אריה קיזל, כתב "דיעות אחרונות" - בני הבנים ליריתי את חברתי, אשר בהסכמתה הוציא שוכבת עם גברים תמונת תשלומי, כך טוענת אשה בת 72, בכתב התביעה שהוגש לבית-משפט השלום בחיפה. שופט השלום היחידי, שאיל גרציה, הציא צו מניעה חשאי על התביעה לעסוק בזנות בבית האם החיפית. בכתב התביעה שהוגש באמצעות עורך

עמידם חלש. טוענת המתלוננת, כי היא בעד לת רירה בת ארבעה חודשים בשכונת בת גלים. מרצונה הוטרף רשמה את מחצית הדירה על שם בנה, וחוק כן 40 שאינו עובד. הקשישה טוענת, כי בנה ניצל לרעה את המטנה שקיבל, הכניס לדירה את חברתו אשר הוציא בהסכמתו לעסוק בזנות. זאת על אף התנגדות שכנים והתערבות המשטרה. כשהתברר לה, כי אינו יכולה למנוע את המעשים ברירה נאלצתי למכרה ולהתחלק

עם בני במטרה, טוענת הקשישה. במשך כתב התביעה טוענת הקשישה כי קנתה רירה קטנה בת שני חדרים, תוך תקווה שהטעם תזיה לה פינה שקטה ושלוה. בנר או 86, לאחר שנכנסה לדירה, השתלש שב בנה על הדירה והחל לגוד בה יחד עם חברתו בניגוד לדעתה. גם שם, טוענת הקשישה, משיכה האשה לעסוק בזנות. הבן טרם הגיש כתב הגנה.

הנאשם זוכה בזכות הקשישה שהאשימה

מאת יחזקאלי אדירם, כתב "דיעות אחרונות" תרשבו יחד בן 40, רוצין נרדיה, והבו שלושם מאשמת נסיון להצחא ישישה שהתגוררה בביתו כיריית-שוננת.

בכתב-האישום שהוגש נגדו נטען כי בינואר אשתקד תקף נרדיה את מזל קרמז'בה, בת 86, הפילה אצה ותנח אותה, ואף הצית את מוחן מיט תה בעדותה סיפרה הישישה כי לאחר שפרצה הד ליקח שפך עליה הנאשם מים וניסה לכבות את האש. השופטים, יעקב מלץ, יוסף גולדברג ושרה סירוטה, זיכו את הנאשם לאחר שמצאו סתירות בעדותה של הישישה.

פה: זה יהיה הרבה יותר מהר ממה שאת חושבת. ואני "אכניס לדירתי את חברתי, אשר בהסכמתו שוכבת עם גברים צדקנית.
שמה: לא להאמין... שמכשרי יצא כדבר הזה... (מנודדת כראשה)... גוט... פושע!
פה: וקופץ על רגליו פונה אליה בחימה) איך את מסוגלת לשחק. איך את מעזיה להתלונן במשטרה על ניצול לרעה של רכושך לזנות?... והרי את שמה. בעצמך...
שמה: מספיק...
פה: את בעצמך ניהלת כאן כמשך שנים בית... שמה: (וקטעת אותו) לך שחוק. מספיק עם המלים האלה ופה יורק על הרצפה. הוא מביטה לעברו) אני עייפה. אני בסוף הדרך. חוס עלי, תן לי מנוחה. תשאיר אותי פה. לך. זה הרי לא יעזור...
פה: (נע לעברה ניצב ממולה. מביט בה בעיניים יוקדות. בנימה לגלגית) אני חנקתי אותך? אני התנהגתי אליך בצורה אלימה וקיצונית?
שמה: מה? איזה מין מלים? מי בכלל...?
פה: מרגישה מאוימת ומושפלת כאשר את מוכיח על ידי נכרך?

קריעת העיתון היא מגלה כל פעם קטע אחר) "הבת שלי משליכה אותנו לרחוב" – לא יאומן. וזה שחור על גבי לבן. אטון. איוו טרגדיה. אני מתה. "חולת סוכרת קשה שאצבעה נכרתה" (מרימה את בוחן גולה – ופורצת בצחוק פרוץ) הנה, הכל במקום. מאיפה הם מצצו את זה? זה מדהים... הם כתבו את זה ברצינות... (ממשיכה) "אל תזרקו אותנו לרחוב. אמה שלנו חולה קשה". אני משתגע. לא מאמינה. מה קורה פה? מאיפה הם הוציאו את זה שמה? "אינה יכולה להתגורר בדירתה והיא חיה בחדר מתמיד". אני מתה פה. (שניהם). כאמור. קורעים וקוראים עיתונים. מתכסחים זה עם זה. מישו נכנס אל הבמה עם מריצה. העיתונים. מוסיקה חזקה של עיתונים. האור יורד במעומעם. כאילו מעמיסים את כל העיתונים על המריצה והיא עושה סיבוב על הבמה) חושך. (הגיבורים נעלמים בין ערימות עיתון?)

תמונה שלישית

הבמה כולה עטופה בעיתון. משלושת הצדדים – קירות עיתון. המריצה מלאה עיתונים. ניצבת במרכז הבמה. בתוך המריצה טיפס כיס שומעים מוסיקה של מכונת-כתיבה (של יומן השבוע). המוסיקה נחלשת. יש זרימה בלתי-פוסקת של עיתונים אל הבמה. לפתע מתוך הערימה הנערמת על הבמה מצוץ ראשו של מישו.

הכרוכות בקבלת טיפול בתראפיה מינית. הטיפול ביחד עם המחשב (מלגלג בנימה סקסית) יעלה פחות ממחצית המחיר. (מישו משתומם מחפש אותם. שניהם שבים נעלמים מתחת לערימה)

מישו: (שוב מצוץ מתוך הערימה. כוחש בדיים ועושה "זרמים" של עיתונים) אתם שומעים. איפה אתם? סיפורים מתחת לאדמה, חי נפשי. שמעו. "השכן, התעיף מצפייה ב..."

השכן התעיף מצפייה בשגלים ושירת האורגיות נסגרה

דן גלעדי (פאריז)

הטירה שכנעלותה, לאיש מחלק המוסר ואן שביניה (58) ורעייתו ז'ניו. השניים הפכו את המקום לבית פגישות לקליינטים מובחרים מהעולם כולו. במקום נערכו אורגיות בסגנונות שונים, בהשתתפות עשרות נערות יפהפיות שהועסקו גם השכנים נהנו. בעזרת משקל פות ראו משגלים מעניינים המתבצעים על השולחן, למשל.

מחלק המוסר של משטרת פאריס שם קץ לפעילותה האינטנסיבית של "שירת אורגיות", ברובע האצולה סאן קלו במערב פאריס. האורגיות, אגב, נהלו על-ידי איש מחלק המוסר לשעבר.

לפני שש שנים השכיר מעצב האופנה הנודע, ז'אק אספרל, את

משגלים ושירת האורגיות נסגרה, נו, מה אתם... איפה אתם...

פה: (מצוץ במקום אחר מתוך הערימה) שירת האורגיות נסגרה? מתי? מי סגר? שמה... שמה... בסאן-קלו, אני ממש לא מאמין...

שמה: (ראשה מצוץ. גונחת בקולות סקסיים) הו... נו... שביניה... אני גומרת...

פה: את מה? אני לא שומע?

שמה: הו... אני לא מסוגלת להסתכל על זה יותר... אני רומזת שברדתי שוב להתלונן...

פה: מה את ממלמלת?

שמה: איפה הימים של ז'אן אספרל. אני גומרת... (שוב גונחת)

מישו: מחלק המוסר של משטרת פאריס שם קץ (מראה בדיו כאילו מתאבד עם אקדח המופנה לראשו) לפעילותה האינטנסיבית של "שירת האורגיות" ברובע האצולה. ומי ניהל אותן? מי? איש מחלק המוסר. ז'נין אשתו הפכה את המקום לבית-פגישות. היו אורגיות בסגנונות שונים. וגם השכנים נהנו. "בעזרת משקפות (שולף משקפת) ראו משגלים מעניינים על השולחן." כתיאבון. (צופה על פה ושמה המתגפפים מתוך הערימה) פועלים שבאו לצבוע את

הטירה צפו בהם על הדשא... נו? נו?

פה: את ירדת ששביניה היה איש משטרה?

שמה: ראיתי את הכלי שלו... (צוחקת ונעלמת מתחת לערימה. פה אחריה)

מישו: (שוב מצוץ במקום אחר) בטורקיה: ציצים יוק. (פה ושמה מודקרים מתוך הערימה)

פה ושמה יחד: מה יוק?

מישו: ציצים! ציצים!

שמה: (מסתובבת. מציגה עכוזה אל הקהל) הו אנקרה אנקרה דצד השני של החיים!

המחשב יפתור בעיות מין

אנשים שהם ביישנים מדי מכריזים על פתרון בעיות המיניות בני זמננו. רופא או פסיכולוג בשרירי, יוכלו לשווק את המיניסטרים האלקטרוניים. הם יוכלו לשווק עם מחשב. תוכנה למחשב, שפיתחו חוקרים באוניברסיטת קרנל גרימלוק, תוכל, להאריך למצוקות המיניות של בני אדם, לזהות את מקור התקלה וליצור תוכנית טיפול. מחקרים העלו, כי אנשים מוכנים יותר לשוחח על בעיות מביכות עם מחשב מאשר עם אדם, אומר ד"ר ריוודי סרוואן שרייבר, אתר מצוות החוקרים, בנו של המוסר הכלכלן והנרשמי המפורסם ז'אן-ז'ורז' סרוואן שרייבר.

רופא בשרירי, והיה מעולה ככל שיהיה, עשוי לפעמים להביע בליימשים את רגשותיו, המטופל עלול לחוש כביר. כשאתה יושב מול מחשב – אתה פטור מרגאנה האת', הוא מסביר.

סרוואן שרייבר, בן 25, פיתח את התוכנה הזאת בעד רח שני מומחים לטיפול בבעיות מין ובעזרת שני מחשבים. תום. גוסס הדושיה עם המחשב נכתב על-ידי מחזאי "כדי לקבל התבטאויות רגישות".

ד"ר סרוואן שרייבר ציין, כי לא כל אדם יכול לזהות את בעיות המיניות. הגדולות הכרוכות בקבלת סיוע מול בתראפיה מינית, העלולות להגיע ל-50 עד 75 דולר לשעה. הוא מקווה, שהטיפול באמצעות המחשב יעלה פחות ממחצית המחיר הזה.

מישו: ... ש... ש... מחשב. צ צ צ צ צ צ מחשב. שמענו, מחשב יפתור את בעיות המין. "מחקרים העלו, כי אנשים מוכנים יותר לשוחח על בעיות מביכות עם מחשב מאשר עם אדם" ... ש... ש... (פה מצוץ מתוך הערימה. שורק. ראשה של שמה מצוץ מן העבר השני. קורצת לו. מישו עוקב אחריהם. פונה וממשיך) "רופא בשרירי, והיה מעולה ככל שיהיה, עשוי להביע בליימשים את רגשותיו. והמטופל עלול לחוש כביר. כשאתה יושב מול מחשב (יוצא מן הערימה. מציג בהגומה) – אתה פטור מן הדאגה הזאת..."

פה: סרוואן שרייבר פיתח תוכנה בעזרת מומחים למין. גוסס הדושיה עם המחשב נכתב על ידי מחזאי. שמה: בוודאי "כדי לקבל התבטאויות רגישות" (צוחקת) **פה:** וזה לא הכל. ד"ר סרוואן שרייבר ציין, כי לא כל אדם יכול להרשות לעצמו את ההוצאות הגדולות

פועלים שבאו לצבוע את הבית צפו בהם על הרשא.

שביניה, שהיה בטוח בקשריו במשטרה, איים כ"א נעימות חמורות על שכנה ישישה שהעזה לרמוז לו כי ברעתה להתלונן. שכן אחרי, שהגיע כנראה לרוזיה אחרי שש שנות צפייה במופעי המין, צילם במצלמות וידאו אותם נבחרים מחיי הטירה, והגיש אותם למחלק המוסר.

פה: זה נשמע מעניין... **מישו:** הפסיקו. החקיקה החדשה שמה, אוסרת לעשות פרסומת לכתביעת מסוגו של ה... הפלייבוי (פה יורק, שמה יורקת על הרצפה) ומטרתה להגן על בני-הנעורים מפני חומר תועבה, טפו טפו... (יורק גם הוא)

שמה: (שרה) אנקרה אנקרה... **פה:** מעניין... מעניין... (נעלמים שוב תחת הערימה)

בטורקיה: ציצים – יוק

– מאת כתב יו. פי. באנקרה – חקיקה חדשה נגד פורנוגרפיה נכנסה בסוף השבוע לתוקפה בטורקיה, ולפייה יוסלו על העבריינים עונשי-מאסר וקנסות כבדים. רדיו אנקרה הדריך, כי החקיקה החדשה אוסרת לעשות פרסומת לכתביעת מסוג "פלייבוי", ומטרתה להגן על בני הנעורים מפני חומר תועבה. בתנאים לחוק החדש, תוקם ועדה בת 11 חברים, וביניהם נציג של העיתונות, שימנה על ידי הממשלה. תפקיד הוועדה יהיה להמליץ על העמדה-ל-דברין ועל הסלת מאסרים וקנסות עד לשיעור של 10 מיליון לירות טורקיות (כ-5,250 דולר). מכאן ואילך יהיה מותר למכור את "פלייבוי" רק במעטפות, שאינן נושאות כל סימן, לאנשים שיוכלו להוכיח, כי גילם מעל 18.

זאב צחור

שבת שנייה
אשה צעירה מארל-קורט יודעת שבשבת צריך לצבור מענוגות לעוד שבוע בשולים של לונדון ההדומניות נחטפות על-ידי מעטים. בתחתית לקונטי-גרנד צפוף מהגרים בתליפות טויד מביטים בה משנה תסוקת לכמה שעות של מבטא אחר.

אנשים מורידים חלצה
גרהם הולף ושב וכבר הגשם בינתים.

הסיכויים בשבת
בשבת האחרונה של ספטמבר כבר היה חרף על גדת התמזה. מי שיצא בבקר מחדר שכור הגיע רטב למות. גרהם, פעם מורה, בועט בפחית גינס, מבהיל שחפים על הספסל. בהמתנה לסכוי שיבוא אולי אחרי הגשם הזה. פתאם השמש בצהריים והמזח מתמלא

מצאו רק קרטול עם גרב... כאן פרץ בכי מר וחזר מספר פעמים ואמר: נשאר ממנו רק... וכאשר חזר לתל-אביב, הלך אל הועד הפועל הישן שברחוב אלנבי, נכנס אליהם (בן גוריון וכל האחרים) וניסה לדבר על אפרים ציוויק, אך הם היו נתונים בעניין אחר. ואז אמר להם: "סוף ביתכם טמא! רגלי לא תדרוך כאן יותר!" והרי היה ברור לו שישאר על המים, כדבריו, כלומר — המסקנות היו ברורות לו והתוצאות: החרמה על-ידי כל המחנה הזה — אי-הרפסת דבריו, אי-הוצאת ספריו, נידוי חברתי, התקפות אישיות בכתב ובעל-פה ואף באופן פיזי. המשורר אברהם ברוידס — אחד היחידים ממחנה הפועלים ששמר אמונים לאצ"ג — כתב באחד משיריו:

ברוך המתלפד:
אבני המשטמה
נסקלנו יחד...

(תחנה דרך; שירים; תל-אביב, דכיר, תש"ל, עמ' 125). לא היתה כאן אכזבה מן הסוציאליזם, אלא אכזבה מהנהגת הישוב בכלל וממחנה הפועלים בפרט, שאמור היה להוביל את המוני היהודים אל המהפכה העברית ואל המדינה היהודית הריבונית, ובמקום זה הראה רפיון ירדים, הבלגה ונמיכות קומה בצל רוכיו של השלטון הבריטי, שהפך מזמן מגואל לכובש זר, הפולד לעבר הערבים. וכך כתב בספרו אזור מגן וגאום בן הדם: אני דם מדמו של אפרים איש חולדה — הוא מת, הוא אלם... אני חי ותובע חייו מידכם בלשכת הגזית.

אני דם מני דם הטבוחים בשיבת סלובודקה
אני דם מהרוגי עיר צפת ועין-זיתים הסמוכה
אני דם משכונות ירושלים, מנופלי תל-אביב
אני דם מכל דם שנשפך בציון!
הם מתים, אני חי... ותובע אני את חייהם
מידכם בלשכת הגזית.

אתם אשמים כתשפכת הדם בציון,
כאשר ערב וְאָדום המרצחים אשמים!
אמרתם לשבט העברי הקטן כי ישלה,
שירחוש בעמל...
ואל יהרהר בעמל: על הר געש מתחת...
שיהיה גמל!
(שם, ירושלים, תר"ץ, עמ' כו).
את את חשבוננו הסופי עם ה"סוציאליסטים" בארץ ישראל עשה בספרו ספר הקטרוג והאמונה, בעיקר בשיר-משא רקב לבית ישראל:
יש כמה אמתות רמיות נוצצות בזיוים —
וחד מהן שמו: סוציאליזמוס-עוועים...
אדם נעשה סוציאליסט ובעל-בית יחידו ואומר:
הקימותי לי בית, שתלתי לי גן, בכך: די...
צחן שבט נרקב תחת אספלנית סוציליוס,
צחן שקר אשר התבשם בחסידות אדמה...
צחן מתי חנם: מתי כסל הבגד של דור
מתרפ"ט לתרצ"ו — עגלים למנהיגים מרמים.
שיכלו לקים בגבורה את חזון הדורות
ולהגיע עדי לשררה פה, ככל העמים...
המרחמים את ערב המרצחת ולא דם אחיהם
שנפצע לעינם לא רחוק מביתם.
המרחמים את הכלב, מאכסנים אותו רך בביתם
ואינם מרחמים אחיהם הקטן שברח
משכבו בתימן; והוא חום כקפה וטיב שה...
(שם, תרצ"ז, עמ' ח'כה)

כאשר היה אצ"ג חבר בכנסת באשונה, אמרה לו בבא אידלסון בוויכוח: אנו זוכרים את שירך האדרום! ואצ"ג ענה לה: השיר נשאר אצלי — והבתים אצלכם.
מרצה שדיכר על אצ"כ בפני חיילים בסני, סיפר לו אחר כך, שאמר להם שאורי צבי גרינברג הוא בעצם סוציאליסט אנוס. ענה אצ"ג: 'ס' איז דאך נעביך וואר!' (זאת בעצם האמת).

בכוחה החיוני של המלה. דיוקנו של המשורר אצל אייכנראנד מתואר כאיש בשורה המתכונן מבעד לחלון הנצת של המלים:

אָנו נושאים
אֶת הַיָּקוּם פֶּלוֹ
בְּתוֹךְ הָעֵין
הַעֲנָנִים
עֲרָמִים בְּרוּעוּתֵינוּ,

אָנו
הָאֵמֶת
שֶׁלִּשְׁוֹן
אָנו הַמְּטוּרָה
שֶׁל
וַיְהִי

עמ' 16

המשורר של אייכנראנד הוא רב-מג השוזר את מלותיו בידי ונושא את השתיקה של האומר הראשון "ויהי". כך הוא מפליג מגדה לגדה ומחפש

את גאולתו. המלה היא מכונפת, היא מרחפת וחוגגת את חגה הגדול, אם כי אי השקט מלוו אותה על כל צעד ושעל. משירת אייכנראנד בוקעת הזרות והבדידות הקיומית, ואפילו ייאושו של המלך שאול ב"תניך" אשר האלוקים והנביא נטשוהו — קרובים ללב. דמות המלך מלווה תחושה של מחנק ומוות והרוח הרעה אשר כיעתה אותה והשתררה עליו לובשת כאן קרינה סיוטית, סמל של עצב. כך הולכת וסוכבת שירת אייכנראנד על האימאגיים האכספרסיוניסטיים, על ציר השירה הצרופה, המגלה עולם אינטרוברטי. אקלים חריג בשירת יידיש שאיננו אולי קונקרטי, אף משקף את תהפוכות הזמן החדש. "שתיקת שלגים" היה אחד הספרים המייצגים של אייכנראנד שעבר את כור ההיתוך הסובלימטיבי. שירה רגישה אך לא גורפת. יעקב בסר — המתרגם — היה נאמן ברוב שלביו לתוכן המקורי ולפעמים אף הקהה את הזיוים לכדי הפשטה. שירת אייכנראנד היא ללא ספק שירת מחשבה במהות גרעינה הסגולי אך לא המיית לב של צלילים.

יעקב ברגינסקי

ארבע סונטות עליך ועלי

לסנטלנה

3

אָני איני אֵלָא אָדָם אֶחָד
מתוֹךְ רַבִּים שְׁעוֹד לֹא בְּשָׁמַיִם.
לְפַעֲמִים בּוֹגֵד, לְרַב נִבְגָד,
תָּמִיד עֲלִיז כְּמוֹ דָג מִחוּץ לַמַּיִם.

יֵשׁ רְגָעִים כְּאִשֶׁר אָני נִפְתַּח
בְּעֵדֵינִת כְּמוֹ שְׁעַר בַּיִת הַכֵּלָא.
אֶכֶל בְּדֶרֶךְ כֹּלֵל אָני כְּמוֹ פֶחַ
אֲטוּם וְקָר. וְאֵת? אֵת אֲשֶׁת פֶּלֶא.
פְּרֻצָת מְנַעֵיל חֲלוּד מְעַל נַפְשִׁי.
הַדְּבָקָת בָּחוּם גְּבוּהָ אֵת עֵינִי.
סִפְרַתִּי לָךְ אֵת כָּל שְׁטִיּוֹת חַיִּי —
עֲכָשׁוּ אָנִיד לָךְ מְשֹׁהוּ אִישִׁי:

כֵּן, אֵת אִשָּׁה אַחַת מִתוֹךְ רַבּוֹת.
לֹא, אֵת אִשָּׁה שְׂאִין כְּמוֹהָ עוֹד.

4

תַּחֲלָה הִשְׁתַּק הַשְּׁקֵט וְהָעִיר
הִיָּתָה קְרִבָּן לְאִנְסָה שֶׁל מְבוּל.
וְאַחֲרֵי־כֵן הִכֵּל הִיָּה סְבִיר,
כְּמַעֲט שְׁלוֹ, כְּמַעֲט-כְּמַעֲט שְׁקוּל.
כְּמוֹ הַשְּׁלִיּוֹת הוֹרֵי הַמְּזֻדְקָנִים,
הוֹרֵי הַמְּתְאָמְצִים לַחֲיֹת לַמְּרוֹת —
שִׁיאֲלָצוּ לַרְאוֹת חֲסָרֵי אוֹנִים
כִּי־צִד הֵבֵן עוֹשָׂה אוֹתָן שְׂגִיאוֹת.

...אֲנַחְנוּ דִּירֵי גְנָה תְּרַפִּית
וּסְפוּרֵטְאִים (חֲמוּם לַמְּרוֹת הַקָּר).
אֲמָרִי, מִלְּפָנִים אוּ מֵאַחֲוֹר?
אֲמָרִי, עַל פִּי תְּכִנִּית אוּ בְּלִי תְּכִנִּית?

וְאִין "פֶּסוּל" וְאִין לִי "לֹא כְּדֹאִי".
אָני אוֹהֵב לַחֲיֹת אִם אֵת חַיִּי!

1

אָני חוֹשֵׁשׁ שֶׁכֵּן יְבוֹא הַיּוֹם
וּמַחֲיֵי תִּלְכִּי כְּדִי לֹא לְשׁוֹב יוֹתֵר.
חֲיִיךָ קְשׁוּחַ שֶׁל עוֹלָה גְּרָדוּם
יִקְרִין לָךְ בְּדֶרֶךְ אֵל אַחֵר.

אֲנִשִּׁי הָאֵהֶבָה — הַעֲקָדָה,
קוֹכְרֵי יְדִידוֹת וְהַשְּׁלִיּוֹת,
נִדְעָ לֹאמֵר שְׁלוּם לֹלֵא פְּרִידָה,
נִלְמַד אוֹלֵי לְהִיּוֹת וְלֹא לְהִיּוֹת.

אָני רוֹצֶה לְמַעַד אֶתְךָ תָּמִיד.
אָני רוֹצֶה הַפֶּעַם בְּלִי "אֶכֶל".
אֶכֶל אָני חוֹשֵׁב שֶׁלֹּא אוֹכֵל,
אֶכֶל הַזְּמַן יוֹדֵעַ לְהַחֲלִיט.

אֶפְסִיד הַכֵּל — אֶכֶל אֵהִי עֲשִׂיר.
לְשִׁיר אֶקְרָא, וְכֵן יְבוֹא הַשִּׁיר.

2

חַיִּי הֵם הַשְּׂגִיִּים וְכִשְׁלוֹנוֹת
(עִם עֲרִיפּוֹת גְּדוּלָה לְאַחֲרוֹנִים)
אֵת, קִיּוּמָךְ הִיָּה שְׁקוּל מְאֹד
וְלֹא רָכְלוּ עֲלֶיךָ הַשְּׂכָנִים.

הַדְּשָׂא בְּגִנָּה עוֹיֵן מְדִי,
הַקוֹנִיָּאק הָאֵלִים מִפֶּה כְּרָאשׁ,
אָני עֲכָשׁוּ כְּמוֹ מִלֵּךְ, כְּמוֹ יְנֵאִי.
נֹאמֵר, אָני רוֹצֶה אוֹתְךָ לְכַבֵּשׁ.
נְעִיחַ, אֵת רוֹצֶה לְהִיּוֹת כְּבוֹשָׁה
בְּהַתְּקַפַּת הַמַּחֲץ אוּ בְּלִי קֶרֶב.
הָעֵץ הַפְּשִׁיט אוֹתְנוּ בְּיָדָיו,
הַפְּנִסִים כְּבוֹ מֶרֶב בּוֹשָׁה,
הַדְּשָׂא לֹא כְּלֶכֶף עוֹיֵן מְדִי...

בְּרוּךְ בּוֹאֵךְ, יִלְדָה, אֶל-תוֹךְ חַיִּי.

הימנון

ג'ורג' שביידה

עברית: אגנס לב

פסטיבל עבר 86. "הימנון" ענת קרטס, פיני מיטלמן.

שקט... חשוך... כשעולה אור עמום על הבמה, נראה מטבח קטן בחוך בית קטן במרכז הבמה... למטבח שתי רלחות, האחת פונה לחצר, השניה לחדר אחר... חלון קטן... הדלתות ללא זכוכית... על החלון וילון אטום, כדי שלא יוכלו לראות פנימה, כמובן... אין קירות... ואם ישנם... הם שקופים, מפני שכפי שיתברר מאוחר יותר, כולם יכולים לראות... ברקע, סדרות מרפסות בקומות הממחישות בית משותף שלעולם אינו מואר, ובכל זאת רואים לפעמים זקן או זקנה כוהים כלפי מטה, לעולם אינם זזים, רק כוהים מטה... כמו מרוגטות... עדיין חושך... שקט... לפתע מצלצל השעון המעורר צלצול מחריש אוזניים... מצלצל... מצלצל... יש הרגשה שלעולם לא ייפסק... סוף סוף מואט הצלצול... עצור... שוב שקט... איש אינו זז... ואולי כן... דלת אחת חורקת... מישור נתקל בכסא... אחר כך נולק אור... כדלת נראית אשה בסביבות שנות השלושים, עומדת בכתונת לילה, פניה מקומטות ונראה כאילו לא ישנה, איש לא היה אומר שהיא בת פחות מארבעים... לוקחת גפרור ומדליקה את הכיריים, מחממת את הקפה, מרשדת לעבר איזה שרפוף... על השרפוף מונחת קערה... היא שוטפת את פניה... מנגבת... נראית קצת יותר רעננה... מציצה בקפה... מביאה שני ספלים, מחלקת חצי-חצי... מתיישבת לשולחן, מתנפלת על השתייה, אחר כך נפלת ליד השולחן על כסא ועוצמת את עיניה... מתעוררת בפתאומיות, מסתכלת על השעון ובוהה קרימה, אחר כך מתחילה כשקט לקרוא למישור ומבכירה את קולה...

האשה: יודי! (שקט) יודי! השעה ארבע! (שקט) שומע יודי! (שקט) אחרי ארבע! (שקט) תאחר! (שקט) אתה לא שומע? (שקט) יודי!!! (מאיפשהו בעומק הבמה נשמע קול של גבר)

האיש: מה יש?

האשה: כבר אחרי ארבע.

האיש: אמרת משהו ארנקה?

האשה: אתה תאחר, יודי.

(לפתע נפתח ארגו פחמים ובפחד מגיח מתוכו האיש)

האיש: מה השעה?

האשה: עוד מעט ארבע ורבע...

האיש: למה לא אמרת לי, ארנקה?

האשה: מה לא אמרת, יודי?

האיש: שאחרי ארבע...

האשה: אני אמרת, יודי...

(הוא יוצא מארגו הפחמים ומתיישב ליד השולחן... לוקח את הספל... מתחיל לשתות... ביתנים היא צונח ראשה של האשה... הוא מדליק סיגריה... מהלגימה הראשונה של הקפה והשאיפה הראשונה של הסיגריה הוא מתעורר...)

האיש: מה השעה?

האשה: (מרמה ראשה בבהלה) מה אתה אומר?

האיש: מה השעה, ארנקה?

האשה: אני לא יודעת, יודי...

האיש: את לא יודעת? אז למה הערת אותי?

האשה: כי אחרי ארבע...

האיש: אחרי... קיביני-מאט.

(הוא קופץ, רץ לקערה, מנקה את פניו, לא מתלבש מפני שישן בבגדיו, מסדר את עצמו, ביתנים היא הולכת לחדר ומביאה לו חולצה נקייה... מחזיקה זמך-מה ושוב נופלת על הכסא... האיש מתכווץ בה ונעצב... מתיישב גם הוא... מכיב כה... היא כוהה קדימה... גם הוא כוהה קדימה... ומבלי להביט זה בזה מתחילים לדבר...)

האיש: מה נשמע, ארנקה?

האשה: שום דבר מיוחד, יודי...

האיש: גם הלילה ישנת רק שלוש שעות, ארנקה?

האשה: מה פתאום, יודי...

האיש: יותר?

האשה: הרבה יותר... כמעט ארבע...

האיש: ארבע? (נראה מרועה) אז הלכתי לישון מוקדם נכון ארנקה שלי?

האשה: מוקדם, יודי... הלכת לישון ישר אחרי השירה...

האיש: אחרי איזה שירה?

האשה: אחרי השירה הרגילה...

האיש: אני נוהג לשיר, ארנקה שלי?

האשה: לשיר, יודי...

האיש: ומה אני נוהג לשיר, ארנקה?

האשה: תמיד אותו דבר, יודי...

האיש: תמיד אותו דבר... אז בטח כבר משעמם לך, ארנקה שלי...

האשה: ההימנון לעולם אינו משעמם, יודי...

האיש: על הפחמים?

האשה: על הפחמים, יודי...

האיש: ואת נותנת לי לישון שם, ארנקה?

האשה: אני אף פעם לא נותנת, יודי, וכל פעם מחדש אני רוצה להכניס אותך למיטה אבל אתה לא נותן לי...

האיש: למה שלא אתן לך ארנקה?

האשה: כי כל פעם אתה עומד ליד המיטה ושואל אותי בעצב כזה, ארנקה מתוקה שלי, למה את רוצה להשכיב אותי על הפחמים...

האיש: ואז את...

האשה: אז אני נותנת לך...

האיש: ואז אני...?

האשה: אז אתה הולך ונשכב על הפחמים... (שקט)

האיש: אבל הילדים בסדר?

האשה: הם בסדר, יודי...

האיש: גם הקטן?

האשה: גם הקטן...

האיש: כבר מתהפך?

האשה: כבר שבוע הולך...

האיש: באמת? גם מדבר?

האשה: עוד לא מדבר...

האיש: אף מלה?

האשה: אף מלה... רק את השורה הראשונה של ההימנון.

(שקט... האיש קם, לוקח את חיק העבודה, מחזיק את ארוחת-העשר ביד)

האיש: ארוזת לי, ארנקה?

האשה: ארוזתי, יודי...

האיש: את הכמות הרגילה?

האשה: כן, את הכמות הרגילה... (שקט)

האיש: ארנקה!

האשה: כן, יודי?

האיש: כבר מזמן רציתי לומר לך... שכבית יש מעט מדי זבל...

האשה: מעט?

האיש: מעט...

האשה: אבל אנחנו מלכלכים הרבה מאד...

האיש: היינו צריכים יותר...

האשה: יותר מזה?

האיש: קצת יותר... למשל אם היית קונה אבטיח... יש לו הרבה קליפות...

האשה: אבטיח? בינואר?

האיש: מה עכשיו ינואר?

האשה: ינואר יודי...

האיש: טוב, אז אל תקני אבטיח... משהו את לא עושה טוב... היית צריכה להמציא משהו ארנקה... אצלנו בכית תמיד כל-כך הרבה זבל עד שכמעט היינו נחנקים, ארנקה... היינו צריכים קצת יותר...

האשה: אני אשתדל, יודי... (שקט...)

האיש: (עומד, מתלבט) אני צריך ללכת...

האשה: (גם היא קמה, עומדת) מתי אתה בא, יודי?

האיש: כרגיל, ארנקה...

(שקט... מתחיל לזוז, כמעט יוצא... פונה לערימת הפחם, מוציא משם את כובעו, חובש אותו אך לא הולך, סתם עומד...)

האיש: ארנקה...

האשה: כן, יודי...

האיש: כל יום אני מעיר אותם?

האשה: מה פתאום... רק כשאתה שר...

האיש: אני...

האשה: רק אם יש לך מצב רוח טוב, יודי... (שקט...)

האיש: אני לא אעיר אותם יותר...

האשה: למה שלא תעיר אותם יודי?

שווה כלום. ובגלל זה בא החבר ממשרד הסעד וכתב את זה בדו"ח... בשביל שזה יהיה רשמי... וגב' פולגר אמרה שהחבר בא לעזור לנו ואני ביקשתי שלא יעזור לנו, אבל החבר אמר שהם חייבים לעזור, כי הם נגד אלכוהוליסטים וגם אשתו שתתה, ופעם כשהייתה שתויה היא אמרה לחבר "אתה שרץ"... והחבר מיד כתב את זה בדו"ח למסודות, ואני התעקשתי שאף פעם לא אמרת לי דבר כזה... והוא אמר שאני עוד אראה שגם אתה תגיד לי דבר כזה...

האישה: אבל אני אף פעם לא אמרתי לך...

האישה: אבל הלילה אמרת, יו"י...

האישה: למה אמרת, ארנקה?

האישה: אמרת שלא יכתבו את זה סתם בדו"ח...

האישה: (חושב) גם זה נכון... (שקט)

האישה: אבל הילדים לא שמעו, נכון, ארנקה?

האישה: לא, יו"י...

האישה: (בתקווה) אבל חוץ מזה שאמרתי לך... וזה שכאמצע החצר שרתי את ההימנון... וזה שנתתי לך באוזן... חוץ מזה לא עשיתי כלום, נכון, ארנקה?

האישה: כלום יו"י...

האישה: (נאנח)

האישה: רק הכנסת פח זבל שלם לתוך הבית והפכת אותו באמצע המטבח...

האישה: אפילו את הפח לא החזרתי?

האישה: החזרת, יו"י...

האישה: (שקט ארוך)

האישה: הגיע הזמן שתבוא העזרה.

האישה: איזה עזרה?

האישה: שהבטיחו לך, כדי שאשתנה.

האישה: אבל זה כבר העזרה.

האישה: מה?

האישה: החמשת אלפים פוריינט, הקנס.

האישה: אה... נו, והשתניתי, ארנקה שלי?

האישה: (כעצב) השתנית... יו"י...

האישה: תודה לאל.

האישה: (שקט ארוך)

האישה: ובגוד כמה חודשים צריך לשלם את החמשת אלפים פוריינט?

האישה: בעוד שמונה ימים.

האישה: ומאיפה בעוד שמונה ימים יהיה לנו כל-כך הרבה כסף?

האישה: גברת פולגר אמרה ש... שהיא תיתן...

האישה: תיתן? הלוואה?

האישה: תיתן, ואפילו ריבית לא מבקשת... רק מה שבבנק...

האישה: רק?

האישה: רק...

האישה: והסכמת?

האישה: היתה לי ברירה?

האישה: אז יש לך עכשיו חמשת אלפים פוריינט?

האישה: אני לוקחת אותם לדואר...

האישה: אז תני לי מאיה...

האישה: מאיה? מה?

האישה: מאיה... אני צריך להחזיר... עוד היום... ארנקה...

האישה: אלוהים אדירים... יו"י... אתה לא לוקח מאף אחד... אף פעם...

האישה: אל תבכי ארנקה... את רואה... אני כבר משתנה... את עוד תראי תבוא העזרה ואז...

האישה: (נותנת את הכסף) אבל נכון? אתה לא תלך לאמצע החצר הלילה, יו"י?

האישה: מה פתאום ארנקה, שאני אלך... אם הייתי יודע שזה כבר העזרה גם הלילה לא הייתי עומד שם...

האישה: (הוא פונה לצאת) לא ידעתי... אם הייתי יודע... אם הייתי יודע שזה כבר העזרה...

האישה: (שופכת את הכסף, סופרת את הכסף הקטן ובאופן אוטימטי ממשיכה לענות לו)

האישה: כמובן שזה העזרה... זה העזרה... העזרה...

תמונה רביעית

אותו מקום... ארבע שבועות... האישה ישנה ליד השולחן... כגדיה קרעים ושערה פרוט... פניה מקומטות והיא הודקנה... השעון מצלצל... היא לא זזה... השעון מפסיק... שקט ארוך... היא זזה... פניה מתעוותות... עד מהרה היא מחזיקה את השגרה ומניחה על השולחן... רוצה לקום... פניה שוב מתעוותות... מתיישבת... מתחילה מחדש... לבסוף מתגברת על הכאב וקמה... צולעת עד התגורר... שמה קפה... פורסת לחם באופן לא מיומן... מרגת את הקפה... צולעת עד לערמת פחמים... בזמן ההליכה כבר מתחילה לקרוא לו.

האישה: יו"י... יו"י! השעה ארבע! אתה שומע יו"י?

האישה: (מסתכלת בערימה ומבחינה כבהלה שהיא ריקה, מסתכלת מחת להיטיים, בדת מופיע האישה)

האישה: מה את עושה ארנקה?

האישה: אתה עובר הרבה...

האישה: אני חרא של בן-אדם!

האישה: אתה לא חרא של בן-אדם!

האישה: ועוד איך אני חרא, אני מעיר בדיוק בתצות את הילדים, אני שר ואחר כך צורח שטויות... זה לא טמטום,

שאני מאחל יום טוב, למי? ולמה? ואת מי זה מעניין בכלל מה אני מאחל? יש מישהו בעולם הזה שבכלל מעניין אותו מה אני מרגיש, מה אני מאחל? (שקט)

כהחלטה פתאומית) ממחר מפנים את הזבל.

האישה: לא!

האישה: כן! ועוד איך!

האישה: ומה נמכור אז, יו"י?

האישה: את תתני לי חמישים פוריינט כל יום.

האישה: חמישים פוריינט?

האישה: בדיוק! כמה שאני מקבל עבור הזבל...

האישה: אבל ממה אני אתן, יו"י?

האישה: לא זה חשוב, ארנקה... מה שחשוב שנפנה את הזבל... אנשים אלה רוצים בטובתנו... רוצים לעזור לנו... ומגיע להם שנעשה מה שהם מבקשים... שיראו מתי אנתנו מפנים... גם אם זה יעלה לנו חמישים פוריינט ליום.

האישה: (קופצת כבהלה, מרימה את התיק וככוח נותנת לו) יו"י,

אני מבקשת יפה, יו"י, יותר טוב שתמשיך למכור את זה יו"י... אני מבטיחה לא לילל יותר ואני גם מבטיחה שלא אספר לך יותר על שום עזרה, רק קח את זה...

האישה: (מחוסס כמה שנית... ובסוף לוקח את התיק) נו טוב, רק היום בפעם האחרונה... אבל ממחר אני בעצמי אפנה את הזבל, אולי ככה אשתפר.

האישה: אתה חושב?

האישה: בינתיים... עד אז... את תתני את החמישים... אני בא... אני הולך... כרגיל... שלום לכם... (יוצא)

האישה: (כוחה קרימה) חמישים פוריינט... מאיפה אקח חמישים פוריינט כל יום... ממי אני אבקש... כל יום חמישים פוריינט...

תמונה שלישית

אותו מקום... ארבע שבועות... שניהם יושבים... שותקים... האישה מרימה את ראשה בפתאומיות...

האישה: איפה מצלצים ככה, יו"י?

האישה: מי מצלצל ארנקה?

האישה: אתה לא שומע, יו"י?

האישה: מה צריך לשמוע?

האישה: שמצלצים...

האישה: מה מצלצים?

האישה: משהו... (שקט) אתה שומע... גם עכשיו... (דממה ארוכה)

האישה: שוב ייללת, ארנקה?

האישה: שוב, יו"י...

האישה: מה שוב ייללת, ארנקה שלי?

האישה: שלא תשיר את ההימנון באמצע החצר, יו"י...

האישה: שם שרתי, ארנקה?

האישה: שם, יו"י...

האישה: אבל בשקט...

האישה: בצרחות, יו"י... (שקט)

האישה: גם "בוקר טוב" צרחתי...

האישה: את זה אפילו לא אמרת, יו"י...

האישה: שכחתי, ארנקה?

האישה: במקום זה צרחת "סוף טוב לכולכם!"

האישה: למה אמרתי דבר כזה לשכנים שלי?

האישה: כי כעסת, יו"י...

האישה: אני נוהג לכעוס ארנקה?

האישה: אתה לא נוהג, יו"י...

האישה: אבל הפעם בכל זאת כעסתי...

האישה: הפעם כעסת, יו"י...

האישה: ולמה כעסתי, ארנקה?

האישה: כי קיבלנו קנס של חמשת אלפים פוריינט.

האישה: למה קיבלנו קנס חמשת אלפים פוריינט?

האישה: כי רוצים לעזור לנו כדי שלא תשיר את ההימנון באמצע החצר.

האישה: אבל אף פעם לא שרתי באמצע החצר...

האישה: אבל הלילה שרת שם יו"י...

האישה: אבל נתנו לנו קנס של חמשת אלפים פוריינט!

האישה: כנראה ידעו מראש...

האישה: מה ידעו מראש...

האישה: על השרץ...

האישה: איזה שרץ?

האישה: אמרתי לך שרץ?

האישה: אתה לא אשם... אני ייללתי לך שהיה כאן חבר ממשרד הסעד... ולחבר הזה אנחנו יכולים להודות על הקנס... כי אם רק השכנים לבד כתובים תלונה, אז זה לא פנימה.

האישה: למה שכן אעיר אותם, ארנקה?

האישה: מפני שהייתי רוצה...

האישה: היית רוצה? למה?

האישה: כי יש לך מצב רוח טוב לעתים כל-כך רחוקות, יו"י...

(שניהם בהיג קדימה... אחר-כך הוא פונה רוצה... האישה מתיישבת ליד השולחן, בונה קרימה... אחר-כך לאט לאט עוצמת את עיניה... האישה צונח... חושך)

תמונה שנייה

האור עולה, האישה באותו מקום, יושבת באותה צורה, עיניה עצומות. האישה יושב בארון הפחם, מתחיל, כנראה, להתעורר...

האישה: מה נשמע, ארנקה?

האישה: (קופצת) אה?... שום דבר מיוחד, יו"י...

האישה: (שקט)

האישה: שרתי ארנקה שלי?

האישה: נדמה לי ששרת, יו"י...

האישה: נדמה?

האישה: למה רק נדמה? ארנקה?

האישה: כי לא שמעתי ברור, יו"י...

האישה: ולמה לא שמעת ברור, ארנקה שלי?

האישה: כי היו לי צלצולים חזקים מדי באוזן, יו"י...

האישה: למה היו לך צלצולים באוזן, ארנקה שלי?

האישה: כי נתת לי מכה באוזן.

האישה: אני לא נוהג להכות אותך באוזן, ארנקה...

האישה: לא, אתה לא נוהג...

האישה: ובכל זאת נתתי לך מכה באוזן?

האישה: נתת, יו"י...

האישה: אבל למה, ארנקה יקרה שלי?

האישה: כי ייללתי, יו"י...

האישה: ייללתי?

האישה: את לא נוהגת ליילל, ארנקה...

האישה: אני לא נוהגת, אבל הפעם ייללתי...

האישה: ומה ייללת, ארנקה מתוקה שלי?

האישה: שלא תשיר את ההימנון באמצע החצר

האישה: ואז נתתי לך מכה באוזן?

האישה: לא, אז שאלת "למה שלא אשיר" ואז אני אמרתי שלא תשיר כי השכנים יתחילו לעזור לנו...

האישה: למה שיעזרו לנו...

האישה: בגלל התלונה...

האישה: איזה תלונה?

האישה: התלונה שגב' פולגר סיפרה לי שהשכנים כתבו שהם רוצים לעזור לנו...

האישה: אבל למה שיעזרו לנו?

האישה: כי הם רוצים לעזור לנו...

האישה: (שקט)

האישה: ואז נתתי לך מכה באוזן...?

האישה: ואז רק אמרת "תפסיקי ליילל"...

האישה: ואז את?

האישה: אז אני המשכתי ליילל...

האישה: ומה עוד ייללת?

האישה: שהם גם כתבו שיש אצלנו סירחון... שהזבל עומד באמצע החצר... שאנחנו אף פעם לא מפנים את הזבל... וייללתי שמהיום נתחיל לפנות...

האישה: כי אחרת הם יכתבו עוד תלונה?

האישה: כן, לא. כי אחרת הם יעזרו לנו.

האישה: יעזרו לפנות את הזבל.

האישה: יעזרו בשביל שנפסיק לשיר את ההימנון.

האישה: כי אם לא שרים אז מוציאים את הזבל?

האישה: כי אם אנחנו שרים הם שוב יתלוננו.

האישה: כי אנחנו שרים?

האישה: כי רוצים לעזור...

האישה: (שקט)

האישה: ואז אני...

האישה: אז נתת לי באוזן.

האישה: ואז התחיל הצלצל באוזן.

האישה: כן, לא, אז התחלתי לשיר את ההימנון.

האישה: למה התחלת, ארנקה?

האישה: כי גם הילדים התחילו.

האישה: ולמה הם התחילו?

האישה: כי שמעו את המכה וחשבו שחצות.

האישה: ולא היה חצות?

האישה: כן, היה בדיוק חצות. (שקט ארוך)

האישה: יפה מצידם שרוצים לעזור לנו...

האישה: אנחנו לא צריכים עזרה.

האישה: כן צריכים... ועוד איך צריכים. ארנקה! אני לא כן-אדם! אני יוצא מהבית-חרושת. נכנס לשתות, הולך לעבוד ושוב נכנס לשתות. החוצה, פנימה, החוצה, פנימה.

האשה: איפה היית, יודי?
האישה: במיטה שלי.
האשה: איך הגעת למיטתך?
האישה: גם את לא יודעת, ארנקה?
האשה: (מתיישבת, שותה את הקפה בשקיקה, רואים שהיא מקבלת קצת חיים ותקווה בפרצוף)
 אני חושבת שאני השכבתי אותך...
האישה: כי הייתי כל כך שיכור?
האשה: כי לא יכולתי ללכת...
האישה: למה לא יכולתי ללכת, ארנקה?
האשה: כי נפצעתי כרגל יודי...
האישה: מתי נפצעתי כרגל?
האשה: כשבעטת בי, יודי...
האישה: למה שאבעט בך, ארנקה שלי?
האשה: כי אני ביקשתי, יודי...
האישה: ביקשת שאבעט בך?
האשה: ביקשתי, כי זה יותר טוב ממכות כראש...
האישה: אבל למה שאתן לך מכות בראש, ארנקה מתוקה שלי?
האשה: כי אני ביקשתי, יודי...
האישה: ביקשת שאתן לך מכות בראש?
האשה: יותר טוב ממכות באוזן...
 (שקט)
האישה: שוב ייללת, ארנקה מתוקה שלי.
האשה: שוב ייללתי, יודי...
האישה: ומה ייללת, ארנקה?
האשה: שלא נשיר את ההימנון כי שוב נשלם שלוש-עשרה אלף פורניט.
האישה: מאיפה יש לנו שלוש-עשרה אלף פורניט?
האשה: גם אז שאלת...
האישה: ומה עוד שאלתי, ארנקה?
האשה: שום דבר אחר, רק אמרת שאתן לך שלוש-עשרה אלף פורניט...
האישה: ונתת, ארנקה שלי?
האשה: לא נתתי יודי...
האישה: עשיה בשכל, ארנקה! (שקט) אבל את הילדים לא הערת...
האשה: אתה לא, יודי...
האישה: אז מי?
האשה: רק אני, יודי...
האישה: את? איך?
האשה: צרחתי.
האישה: צרחת? מתי?
האשה: כשמשכת לי בשיער...
האישה: למה שאמשוך לך בשיער, ארנקה מתוקה שלי?
האשה: כי גם בבית-הרושת התחילו לעזור לך... ככה שקיבלת הורדת משכורת וגם מה שנשאר לא נתנו לך אלא לי...
האישה: אבל גם עד עכשיו נתתי לך את המשכורת. אז מה העניין?
האשה: אתה גם לא כעסת בגלל זה, יודי, אבל אני הרשיתי לעצמי להגיד שיתפגרו כולם...
האישה: למה להגיד דבר כזה, ארנקה? הם רק רוצים בטובתנו... נו, איך אני חי? שותה, מושך לך בשערות, מכה אותך, כועט... אני ממש חיה... למה את נגד אלה שרוצים לעזור אותי?
האשה: גם אז אמרת את זה...
האישה: מתי, ארנקה?
האשה: גם כשמשכת אותי בשערות מסביב...
האישה: כחצר ארנקה שלי?
האשה: לא יודי, נכנסת ישר...
האישה: גם את ההימנון לא שרתי בחוץ?
האשה: לא שרת בשום מקום...
האישה: גם יום טוב לא אמרת?
האשה: גם את זה לא אמרת, יודי...
האישה: נו, את רואה... או העזרה עזרה... אני כבר מתחיל להיגמל מכל זה, לא נכון, ארנקה שלי?
האשה: (מרימה את ידה החולה) נכון... עוזר...
 (שקט ארוך)
האישה: ארנקה מסכנה שלי, את רק סובלת לירי, איזה סמרטוט אני... הכי טוב יהיה אם אפרד ממך...
האשה: אין, אל תגיד לי דבר כזה... יודי...
האישה: אלך לי.
האשה: אל תשאיר אותי.
האישה: לטובתך...
האשה: לא.
האישה: אני מכה אותך...
האשה: זה לא בעיה, יודי... אפשר לסכול את זה, רק תבוא הביתה, כי את זה לא אוכל לסכול. לא אוכל לבד לשלם לגברת אזרחי את ההלוואה. נכון שאתה לא עוזב אותי, יודי...
האישה: לא יכולה לסלוח לי, ארנקה...
האשה: אני אוהבת אותך, יודי...
האישה: נו טוב... אז רק עכשיו... בפעם האחרונה... תני לי מאיה...

תמונה חמישית

באותו מקום... ארבע כבוקר... הבמה ריקה... לפחות לכאורה... שקט... אחר כך צעדים... המפתח ברלת הכניסה... הרלת נפתחת... אור נדלק... האישה נראה כוללת... מכוונת במעיל... מוריד את המעיל... כחף אחת כואבת לו... צולע עד הכיירים... שם את הקפה... ביתיים השעון מתחיל לצלצל... לא מודי לו... השעון נעצר... הוא הולך לקערה, שוטף את פניו... מוריד את הקפה... מרוג שני ספלים... מתיישב בעייפות... שותה במהירות... מדליק סיגריה... אחר כך בקול מנוטוני קורא לאשתו...
האישה: ארנקה! ארנקה! ארנקה! ארנקה! ארנקה! ארנקה! ארנקה!
 (משהו מתחיל לזוז בפניה, וקול עמוק של גבר עונה)
הגבר: מה יש?
האישה: השעה ארבע.
 (מדלת ארון המטבח רואים עוד גבר)
גבר 2: מה השעה?
האישה: ארבע.
 (ביתיים מהפינה, על ארבע יוצא אותו גבר שקולו נשמע קודם לכן, אחר כך יוצאים עוד גברים מכל מיני מקומות משונים. הרלת נפתחת, זו שפונה לחדר וגם משם יוצאים גברים)
הגברים: מה השעה? למה לא נותנים לישון? מה השעה? השעה ארבע... קפה יש... אז שיחררו אותך, יודי...
האישה: (כלל לא נראה מופתע) שחררו, חברה...
הגברים: חטפת?
האישה: לא חטפת... רק אמרו שאם אפטפט אקבל כפליים...
חבר 2: אז אל תפטפט, יודי...
האישה: אז לא אפטפט...
חבר 2: לשים קפה?
 (הרלת נפתחת ובפתח מופיע מנהל העבודה בתחתונים וגופיה)
מנהל הע': איך הגענו לכאן, יודי?
האישה: הגעתם אחרי העבודה...
מנהל הע': בשביל מה?
האישה: לנקות...
מנהל הע': לנקות?
האישה: לנקות...
חבר 1: משרד הסעד שלח אותנו... בהתנדבות...
האישה: כי אנחנו אכולי לכלוך...
מנהל הע': נו, וניקינו, יודי?
האישה: לא ניקיתם חברה... רק שתיתם... אמרתם שאתם גם לא רוצים... רק שתכתבו... או שכתוב... בדו"ח של משרד הסעד... שניקינו...
מנהל הע': נו, וכתבו?
האישה: עד שהמשרה באה ולקחה אותי, לא כתבו...
מנהל הע': ולמה שתק אתך המשרה?
האישה: כי בחצות, פישתי רצה לשיר את "יש לי חלום" ואתם אמרתם שהוא לא יכול לשיר כלום חוץ מההימנון...
חבר 2: ואני שרתי יודי?
האישה: לא שמעת, פישתי...
חבר 2: למה לא שמעת?
האישה: כי כולם צרחו את השיר...
מנהל הע': גם אתה יודי?
האישה: אני לא... אני לא שתיתי... איכשהו... איכשהו לא בא לי... אבל הילדים צרחו... והאשה... איפה האשה?
ארנקה!
מנהל הע': במיטה היא איננה. שם אני ישנתי... וגם לא בחדר...
חבר 1: גם כאן לא...
האישה: אף אחד לא ראה אותה?
חבר 3: בשעה שתיים עוד ראיתי אותה... רציתי להשכיב אותה במיטה אבל היא לא נתנה לי... רק הביטה בי בעצב ושאלה אותי "בלה, למה אתה רוצה להשכיב אותי בערימת פחמים?"
האישה: (מנהיגה בהבנה, הולך לערימת הפחמים) ארנקה...
האשה: (מבהלה) מה השעה?
האישה: כבר אחרי ארבע...
 (האשה קופצת מתוך הערימה)

האשה: למה לא אמרת...
האישה: מה?
האשה: שאחרי ארבע...?
האישה: אמרת...
האשה: מתי?
האישה: עכשיו...
 (שקט... היא מבחינה באחרים)
האשה: בוקר, טוב, חברה... (מרכינה את ראשה) פעם ראשונה בחיים שלי ששתיתי... שחררו אותך, יודי...
האישה: שחררו...
האשה: חטפת?
האישה: לא חטפת...
חבר 2: רק אמרו לו שאם יפטפט, יחטוף כפליים...
האישה: אז אל תפטפט, יודי...
האישה: לא אפטפט...
האשה: אמרו עוד משהו?
האישה: רק אמרו "בהמה שיכורה"...
האשה: אמרת שלא שחית?
האישה: אמרת...
האשה: ומה אמרו אז?
האישה: קודם אמרת לי לא לפפטפט...
האשה: נכון... אמרו עוד משהו?
האישה: יכול להיות שאמרו...
האשה: לא שמעת יודי...
האישה: אז כבר לא הרבה...
האישה: מתי יודי?
האישה: כשהתחילו הצלולים באוזניים...
האשה: כשאמרו לך לא לפפטפט, יודי...
האישה: אז, ארנקה...
האשה: גם עכשיו אתה מצלצל, יודי?
האשה: עכשיו מחריש, ארנקה...
האשה: (מהגונת בהבנה) בסביבות תשע זה יהיה בלתי נסבל... (שקט) אבל איך הגעתי לערימת הפחמים?
מנהל הע': בטח אז, כשהתעלפת, ארנקה...
האשה: התעלפתי? אני לא נוהגת להתעלף גזה...
מנהל הע': הפעם, לצערי, התעלפת, ארנקה...
האישה: למה התעלפת, ארנקה?
מנהל הע': כי רופא אחד מכה את אשתו...
האישה: (לא מבין) אה?
האשה: (מתחילה להיזכר) אהה... אתה יודע, יודי... אחרי שלקחו אותך... החברה היו כל כך בסדר... ניחמו אותי... סיפרו לי מקרים...
האישה: איזה מין מקרים?
חבר 1: מקרים שקרו...
האישה: לכם?
חבר 2: לאחרים...
האישה: איזה אחרים?
חבר 2: לאחרים, שונים מאתנו...
האישה: מה זאת אמרת שונים?
חבר 2: שונים... יותר מיוחסים... מלומדים... עם דיפלומות...
חבר 1: מורה...
חבר 2: קצין...
חבר 3: רופא...
האשה: בקיצור, שונים...
האישה: ואיזה מין מקרים קרו לאחרים, ארנקה?
האשה: לגמרי שונים משלנו...
האישה: למשל?
מנהל הע': למשל שותים...
האישה: שותים?
חבר 1: ומכים את הנשים שלהם...
האשה: מכים?
האשה: מכים, יודי...
האישה: ומה שונה בזה ארנקה...
האשה: אה... הכל... למשל, להם לא צריך לעזור... הולך להם, מה שהם עושים...
האישה: איך הם עושים?
האשה: אחרת... יותר אינטליגנטי...
האישה: ומאיפה אתם יודעים את כל זה?
חבר 1: (בכיישנות) שמועות...
האישה: שמועות...
חבר 2: אצלנו מהשכנים... מהקצין...
חבר 3: מהרופא...
חבר 1: מהמורה...
האישה: אני לא מאמין...
האשה: גם אני לא האמנתי יודי... אבל החברה היו כל כך בסדר... הם גם הראו...
האישה: הראו...
מנהל הע': (בכיישנות) הראינו... יודי...
האשה: כדי לנחם אותי...
האישה: עליך ארנקה?
האשה: אלא על מי... היתה פה אשה אחרת?
האישה: נכון... ואין עושים האחרים, ארנקה...
האשה: המורה, למשל, עם חגורה...
האישה: חגורה?

האשה: לא...
האישי: שאני בא הביתה אפילו שמץ של הימנון אני לא שר?
האשה: וזה טוב לנו, יו"י?
האישי: תודי, ארנקה... היינו מגיעים לזה בכוחות עצמנו, היינו מגיעים כלי עזרה של אחרים? בכנות, עם יד על הלב, ארנקה שלי, היינו מגיעים?
האשה: (מסתכלת מסביב) לא...
 (חושך)

תמונה שביעית

באותו מקום... אור יום... האשה עם פטיש ומסמרים... מנסה לחדש את הבית... הדלת נפרצת... אשה שממנת שיעטת פנימה ומאחורה איש ציבור... מבחין מופיעים שני שוטרים שנשארים בחוץ...

גב' פולגר: ארנקה שלי, תראי מה הבאתי...
האשה: אוי לא!
גב' פולגר: ועוד איך! עזרה!
האשה: לא... אני מבקשת יפה... אני מאד מבקשת... אני יודעת מה זה... אל תגידי לי כלום... אל תגלי לי כמה רוצים לעזור... פה עזרו כל כך הרבה... משרד הסעד... המפעל... הטלביזיה... אני מאד מבקשת... כבר שבועיים אין לי צלצולים באוזן... הנה; עכשיו התחיל לי צלצול... לא צריכים עזרה...
גב' פולגר: ארנקה שלי... הרי את חולה... את צריכה ללכת... להבריא... אני באתי לעזור לך בכך...
האשה: נכון שאתם רק מתלוצצים?
גב' פולגר: שחקי כבר, ארנקה שלי! (היא פותחת את המכתב) תני לי לקרוא לך את המכתב... "גברת נכבדה, 'החברה לאימוץ' לפי המידע שהגיע אליה, באמצעות השידור הטלביזיוני, דנה במצבכם הקשה שנגרם על ידי ראש המשפחה האלכוהוליסט והאלים. היא דנה בעובדה שאת לא היית מוכנה לבקשות החוזרות לשלוח אותי לטיפול גמילה... ולפי המידע של העדים, את בעצמך שרת והשתוללת אתו בלילות... לאור כל אלה, לפי החוק שבידינו, מנהל החברה הגיע למסקנה ברורה שאת שלוש הקטניות הנחונות בסכנה, יש להוציא מחיק המשפחה ולמסור אותם לחסות החברה..." (מוסרת לה את המכתב) בבקשה... זה שלך...
האשה: (מחזיקה את הנייר בעיניים פקוחות לרווחה... לא מכינה כלום) מה אמרת?
גב' פולגר: הילדים יהיו בידיים טובות, ארנקה...
האשה: הילדים... איזה ילדים?
גב' פולגר: הילדים שלך חביבתי...
האשה: את הילדים שלי הם רוצים?
גב' פולגר: גם לטובתך... תשככי כבית חולים... העצבים שלך יירגעו...
האשה: אתם מתלוצצים... הם רק מתלוצצים... חוק כזה לא קיים... כזה חוק לא יכול להיות קיים...
גב' פולגר: ארנקה שלי... את בעצמך יודעת... הילדים חיים ליד אבא אלכוהוליסט שמסכן את חייהם... האיש הזה יומיום מנפץ את הבית... רק תסתכלי סביב...
האשה: אבל הוא אף פעם לא ניפץ כלום... עד שלא באתם... עד שלא התחלתם לעזור...
גב' פולגר: הילדים קצת מוזנחים, ארנקה...
האשה: זה לא נכון...
גב' פולגר: כל הארץ ראתה...
האשה: לא נתנו לי להוריד להם את הבגדים כשהבאתי אותם מהחצר ולא נתנו לי לרחוץ אותם!
גב' פולגר: אבל את הטלביזיה מעניינת המציאות ולא בגדי שכת.
האשה: אני לא מרשה לקחת אותם!
גב' אזרחי: את לא מכינה שבוהם עוזרים לך... לך הם עוזרים...
האשה: אני מבקשת יפה... אני מבקשת... לי לא צריך לעזור... לי אסור לעזור... אני כן-אדם טיפש... אני לא מכינה מה טוב כזה... לטפשים כאלה לא כדאי לעזור... אני מבקשת... אני מתננת... אני מבקשת מכולכם להכריז עלי "לאשה הזאת לא מגיע שיעורו לה"... אני כן-אדם רע... אני שונאת את כולם... את כל העולם... וגם אותכם... שונאת שונאת שונאת... אני מבקשת מישהו... מישהו שיכריז כבר "לאשה טפשה ורעה אסור לעזור... אסור בהחלט"... את שומעת אסור בהחלט לעזור...
גב' פולגר: ארנקה המסכנה... (בזמן שארנקה משתוללת. גב' פולגר מסדרת את העניינים. מביאה את אחד השיטרים שישמור על ארנקה. ופונה לשוטר השני) אתה תחזיק את האשה... הילדים משחקים בחצר... כוא, כוא אני כבר אראה לך... (יוצאים. האשה מתנפלת על השוטר שנשאר)
האשה: תעזוב אותי... תן לי לצאת, אתה לא מבין... תן לי לצאת... תן לי לצאת!
השוטר: אל תעשי את זה גברת... כשכיל מה זה טוב...
האשה: תן לי לצאת! (היא מכה אותו)

האישי: את זה אני רואה. אבל למה?
האשה: קח, יו"י...
האישי: לא צריך ארנקה...
האשה: קח קח... אני יודעת שצריך... עכשיו כבר אני יודעת...
האישי: אני לא רוצה.
האשה: למעני יו"י... זו המתנה שלי.
האישי: המתנה שלך, לי?
האשה: לך יו"י...
האישי: אבל למה את נותנת לי מתנות ארנקה?
האשה: כי יו"י... כי לא האחרים הם בעלי...
האישי: אחרים? איזה אחרים?
האשה: אלה... אלה האחרים...
 (שקט. האישי מבין. מבוכה. לוקח את הכסף. יוצא. פאוזה ארוכה. הוא חוזר. נותן נשיקה לאשה ויוצא בלי מלה)

תמונה שישית

חושך... פתאום רעש איום כאילו הכל התמוטט על הבמה... שקט... העשן מתחיל לצלצל... מפקק... לאט לאט עולה אור... המטבח שבור לסיסים... האישי והאשה יושבים על השברים וכרגיל שותים את הקפה שלהם ובוהים קרימה... שקט ארוך...

האישי: מה נשמע, ארנקה שלי?
האשה: שום דבר מיוחד, יו"י...
האישי: יש לך צלצולים באוזן ארנקה שלי?
האשה: ממה, יו"י?
האישי: אני מניח שנתתי מכה...
האשה: למה שיתת לי מכה, יו"י?
האישי: אני מניח שייללת...
האשה: למה שאיילל, יו"י?
האישי: אני מניח ששרתי את ההימנון, ארנקה שלי...
האשה: למה שתשיר את ההימנון, יו"י?
האישי: אני מניח שהיה לי מצב רוח טוב...
האשה: למה שהיה לך מצב רוח טוב, יו"י?
האישי: אה... בגלל ש... הציגו אותנו בטלביזיה... שידרו אותנו... ואמרו עלינו... איזה מין בני-אדם אנחנו...
האשה: ולמרות זאת לא היה לנו מצב רוח טוב, יו"י...
האישי: לא שרתי?
האשה: אפילו לא צליל...
האישי: גם לא דיברתי?
האשה: אפילו לא מלה...
האישי: אף מלה? ישר הלכתי לישון?
האשה: ישר אחרי שניפצת את ארונות המטבח...
האישי: למה שאנפץ את ארונות המטבח, ארנקה מתוקה שלי?
האשה: כדי שלא תנפץ הכל בחדר...
האישי: למה שאנפץ הכל בחדר?
האשה: כדי שלא רק בחנויות יהיה הכל מנופץ...
האישי: בחנויות?
האשה: בחנויות...
האישי: איזה מין חנויות?
האשה: שפרצת...
האישי: פרצתי?
האשה: פרצת, יו"י...
האישי: ארנקה, את לא יודעת למה במקרה פרצתי?
האשה: במקרה אני יודעת, יו"י...
האישי: מאיפה את יודעת?
האשה: שאלתי אותך...
האישי: ומה אמרתי, ארנקה שלי?
האשה: שפרצת כדי לנפץ את כל מכשירי הטלביזיה, יו"י...
האישי: לנפץ?
האשה: לנפץ...
האישי: את כולם?
האשה: את כולם יו"י...
האישי: והצלחתי, ארנקה שלי?
האשה: בחנות האחרונה הצלחת לשבור אותם רק לשניים...
האישי: רק לשניים. למה?
האשה: כי המשטרה באה והיית צריך לברוח.
האישי: היו יכולים לחכות קצת...
האשה: זה מספיק... לשניים, יו"י...
 (שקט ארוך)
האישי: באמת לא שרתי, ארנקה?
האשה: באמת לא, יו"י...
האישי: גם לא היכיתי אותך?
האשה: גם לא היכית, יו"י...
האישי: גם לא בעטתי קצת?
האשה: לא בעטת, יו"י...
 (שקט)
האישי: היית מאמינה, ארנקה?
האשה: למה יו"י?
האישי: שיקרה לך דבר כזה לידי...

האשה: איזה מין מורה זה?
חבר 1: בנימנסיה.
חבר 2: הקצין רצה על ארבע...
האישי: על ארבע?
חבר 2: על ארבע...
האישי: זחלת, ארנקה?
האשה: זחלתי יו"י...
האישי: ואיך זה היה?
האשה: (בחוסר-אונים) לא הייתי רוצה להיות אשת קצין...
האישי: והרופא?
האשה: הרופא?
האישי: הרופא.
האשה: את זה אני כבר לא זוכרת...
חבר 2: אצלו התעלפת, ארנקה...
האשה: ועכשו לא נדע לעולם...
 (שקט ארוך)
מנהל הע': נו, אז היינו רוצים לזוז כבר...
חבר 1: ומה עם הדר"ח?
מנהל הע': אה, הדר"ח, איפה הדר"ח? (החברים נותנים לו נו, ארנקה חביבתי, תשתטחי מהר על הבטן, תרביצי להם איזה דף או שניים כאלה שהמנכ"ל יקבל שלוש פעמים אורגזמה, לפחות.
האשה: אני? לכתוב? אבל מה?
חבר 1: שהיינו כאן...
חבר 2: ושניקינו...
האשה: אבל...
מנהל הע': נו, אל תתפנקי...
האשה: שאני אכתוב שאתם... כאן...?
חבר 3: כמו מלאכים.
האשה: ואם הם יגלו?
מנהל הע': מה, מה הם יגלו? יש על זה משהו בכתב? בדר"ח ארנקה שלי?
 (שקט)
האישי: אז אני אכתוב חברה...
מנהל הע': זה לא ילך, יו"י... אתה, לצערי, לא יכול להודות לנו... כי לא לך רוצים לעזור... לך איש לא רוצה לעזור... רוצים לעזור לאשתך החביבה... למשפחתך... כאן הכל קרה למענה... התודה תהיה רשמית רק אם היא תודה...
האישי: אז תודי להם, ארנקה...
האשה: אבל מה אכתוב?
מנהל הע': אז אני אכתוב לך... תכתבי יפה... בדרך זו הייתי רוצה להודות לקבוצת החברים על העזרה היעילה שתנו לנו... הם הקריבו את זמנם הפנוי, הגיעו אלינו וולא מנח, כל אחרי הצהריים... הערב... ואפילו לילה...
האשה: ואפילו לילה...
מנהל הע': ניקו את כל הבית ופינו את כל הזבל ושטפו את הרצפה (מתחיל לחשוב) מה עוד עשינו, לכל הרוחות?
חבר 1: סיידנו...
חבר 2: זה לא טוב... אם הם יבדקו... נכתוב שרצונו את הילדים...
חבר 3: ואת ארנקה... תה... תה... תה...
מנהל הע': אל תצחק, פה צריך עוד משהו עם ביצים בסוף. שהם ישתינו במכנסיים...
חבר 1: אין לך איזה רעיון, יו"י?
האישי: (יותר ריותר מרצן. מסתכל קדימה ובהחלטיות פתאומית) תכתבו שיש לנו כינים...
האשה: אבל, יו"י...
מנהל הע': זה קצת מוגזם...
האישי: למה לא... אומרים שהלכוך אוכל אותנו... למה שלא יהיו לנו כינים ופששים... יותר יפה מזה את לא יכול לכתוב להם... תכתבי, ארנקה... תכתבי מה שאני אומר...
האשה: דבר כזה אני לא כותבת, יו"י...
האישי: (עזרה עליה) אמרתי לך תכתבי... (שקט) נו, תכתבי יפה... אנחנו לצערי עד היום הזה... מלאים כינים... וגם הילדים... וגם אני... (האשה לאט לאט מתחילה לבכות בזמן שכתבת) אבל... הגיעה אלינו העזרה הסוציאלית ופתחה את עינינו... וגם טיהרו אצלו ואנחנו יכולים להודות להם, שמהיום אנחנו יכולים להרגיש עצמנו אנשים נקיים ומסודרים. ותחתמי יפה...
מנהל הע': לא היה צריך, יו"י...
האישי: חתמת?
 (האשה מהנהנת)
האישי: תני להם...
 (שקט... מנהל העבודה לוקח את הדר"ח. הם עומדים חסרי-אונים והאישי שובר את השקט כמעט במשחה)
האישי: נו, מה יהיה, חברה. נזוז. נאחר.
 (האנשים פונים בלי מלה ויוצאים. האישי נשאר אחרון, אך כפתח הדלת עזר אותו קולה של האשה)
האשה: יו"י...
האישי: בבקשה, ארנקה?
האישי: (נותנת לו מאה פרייט) קח יו"י...
האישי: מה זה?
האשה: מאה פרייט.

פסטיבל עכר-86. "נפט". מימין: רמי שטרן, אברהם שושנר, כוריס רימר, זארה ורתאניאן.

גב' פולגר: (מציעה פנימה) נגמר... לקחור... גם החבר יכול ללכת.

(השוטר יוצא. הדלת נשארת פרוצה. האשה פורצת החוצה... חוזרת... נופלת על כריכה צמודה...)

האשה: הצילו! הצילו! (פתאום מבינה מה היא אומרת. נבהלת ונחלת קרימה ומתחננת לקהל) לא... לא צריך עזרה... מה פתאום עזרה... אמרתי בטעות... רק טעיתי... (ככבי גדול) אני מבקשת יפה... רק טעיתי...

תמונה שמינית

השעה ארבע בבוקר... האשה באחוז מקום בו נפלה... רואים שלא ישנה... כעניים מוגנות כוהה קדימה... השעון מנגנד... עוצר... היא לא זזה... שקט... נפתחת דלת הכניסה... האיש בא הביתה... מתפשט... מחמם את הקפה... שוחה... שקט ארוך...

האשה: איפה היית, יוזי?
האיש: אצל גב' פולגר?
האשה: אצל גב' פולגר?
האיש: אצל גב' פולגר?
האשה: ומה עשית כלילה אצל גב' פולגר, יוזי?
האיש: רק רציתי להודות לה על העזרה העצומה שקיבלנו ממנה...
האשה: והודית, יוזי?
האיש: הודית, ארנקה...
האשה: הודית יפה, יוזי?
האיש: מאד יפה, ארנקה שלי... אמרתי לה "אני מודה לך יפה, גב' פולגר, על העזרה העצומה שנתת לי ולמשפחתי"...

האשה: ומה היא אמרה על זה?
האיש: לא אמרה כלום, ארנקה...
האשה: ולמה לא אמרה, יוזי?
האיש: כי לא יכלה...
האשה: לא יכלה?
האיש: לא יכלה...
האשה: ולמה לא יכלה יוזי?
האיש: כי לא יכלה אוויר, ארנקה...
האשה: ולמה לא יכלה אוויר, יוזי?
האיש: כי לחצתי לה על הצוואר, ארנקה שלי...
האשה: למה לחצת על הצוואר של גב' פולגר, יוזי?
האיש: שהיא תיחנק, ארנקה שלי...

האשה: ונחנקה?
האיש: נו, כטח; ארנקה שלי...
(שקט. הם שבעיירצון)
האשה: כליכך הרבה זמן התייסרת, יוזי שלי?
האיש: אפילו לא חמש דקות, ארנקה שלי...
האשה: אז איפה היית, יוזי?
האיש: הלכתי הלאה...
האשה: לאן הלאה?
האיש: הלכתי לכל השכנים שלנו... אחד! אחד!...
לכולם... כל מי שעזר לנו...
האשה: כדי להודות להם על העזרה?
האיש: כוודאי... אמא מסכנה שלי לימדה אותי "בני, אם מישוה עוזר לך, נחון להודות לו..."

האשה: והודית, יוזי?
האיש: הודית, ארנקה...
האשה: לכולם, יוזי?
האיש: לכולם, ארנקה...
האשה: איך יכולת כלילה אחד להספיק את כולם?
האיש: השתדלתי, ארנקה...
(שקט)

האיש: אני צריך ללכת, ארנקה.
האשה: יש לך זמן, יוזי...
האיש: את יודעת מתי הם פותחים?
האשה: בתשע...
האיש: בתשע? רק?
האשה: תשע... המשטרה תמיד פותחת בתשע...
האיש: אז באמת יש לי עוד קצת זמן...
(שקט)

האשה: אבל בכל זאת יכולת לקפוץ הביתה...
האיש: מתי?
האשה: כחצות...
האיש: בשביל זה, ארנקה?
האשה: כשביל זה יוזי... רק היית קופץ... עד ש...
(שקט)

האיש: את רוצה עכשיו, ארנקה שלי?
האשה: עכשיו יוזי?
האיש: כמובן... רק בשקט...
האשה: יש לך מספיק זמן?
האיש: לזה תמיד יש...
האשה: אז לא אכפת לי... (היא קמה) בוא...
(גם האיש קם... הם עומדים אחד ליד השני... אוחזים ידיים... ובשקט יפה שרים את ההימנון...)

"נפט"

אנשים חזקים והשעשועים שלהם

אברהם שושנר

הדמויות:

- מוכתר פאריד זעטר, מוכתר מחנה ג'יהאד עאישיה, אמו נאדיה, אחותו ואיס טאלב, סוהר במחנה ג'יהאד גלעד גולדמן (ג'מאל), אסיר במחנה יהודי א, אסיר במחנה יהודי ב, אסיר במחנה דוד אוהב ציון (ליכנברג), מנהיג באשיר, איכר מונה, אשתו דרוויש דיניך

מערכה ראשונה

תמונה 1

חובב. נכנס גלעד. אחריו נכנס מוכתר זעטר.

זעטר: אתה!

גלעד: אני?

זעטר: כן, בוא הנה!

גלעד: (מחקר) מה קרה?

זעטר: מה אתה עושה בחוץ?

גלעד: אני עובד אצל ראיס מחמוד ג'אברני.

זעטר: אתה עובד אצל ראיס מחמוד ג'אברני... תעזרות!

גלעד: (מציע אישור) יש לי אישור תנועה, בין שחיים לארבע.

זעטר: האישור מזויף!

גלעד: אבל ראיס מחמוד ג'אברני חתום עליו.

זעטר: שקרן!

גלעד: אני לא שקרן... ראיס מחמוד ג'אברני, באמת חתום עליו.

זעטר: אז אני שקרן?

גלעד: לא.

זעטר: האישור מזויף?

גלעד: לא.

זעטר: אמרתי מזויף, אז הוא מזויף!

גלעד: לא מזויף.

זעטר: אתה מרמה!

גלעד: לא.

זעטר: אני שקרן?

גלעד: לא אמרתי שאתה שקרן.

זעטר: אני דורש ממך להגיד שהאישור מזויף!

גלעד: האישור מזויף.

זעטר: יפה. למה שיקרת?

גלעד: לא שיקרת, את האישור באמת קיבלתי מראיס מחמוד ג'אברני.

זעטר: שקט... אף מלה! תדבר כשאבקש ממך!...

בסדר?

גלעד: בסדר.

זעטר: בסדר מוכתר זעטר! כשפונים אלי, בסוף כל פניה, יש לומר מוכתר זעטר! ברור?

גלעד: ברור, מוכתר זעטר.

זעטר: מה השם שלך?

גלעד: גלעד, מוכתר זעטר.

זעטר: גלעד מה?

גלעד: גלעד גולדמן, מוכתר זעטר.

זעטר: גלעד גולדמן, איפה גרת לפני המלחמה?

גלעד: בחולון, מוכתר זעטר.

זעטר: אני מרמלה. אתה מכיר את רמלה?

גלעד: כן.

זעטר: כן מה?

גלעד: מכיר את רמלה.

זעטר: את רמלה מה?

גלעד: את רמלה, מוכתר זעטר.

זעטר: ברכת ממחנה העבודה ג'יהאד, נכון?

גלעד: נכון, מוכתר זעטר.

זעטר: אין היהודים מכנים אותי במחנה?

גלעד: לא יודע, מוכתר זעטר.

זעטר: גולדמן, אתה משקר!

גלעד: לא, מוכתר זעטר.

זעטר: אתה כן! מוכתר זעטר, הקצב ממחנה ג'יהאד.

ככה אתם מכנים אותי?

גלעד: כן, מותר זעטר.

זעטר: גם אתה?

גלעד: לפעמים, מוכתר זעטר.

זעטר: אני רוצה לשמוע.

טאלב: (וכאכ) לא, אני לא שומר לך טינה. (אחנה) גולדמן, אפשר לסמוך עליך?
גלעד: כן, ראיס טאלב.
טאלב: (מגיש לגלעד רשימה) קח אתך רשימה עם כתובות של המשפחה שלי. תבקר אותם. תגיד שטאלב לא מרגיש טוב, ומבקש שיוציאו אותו מכאן... לא יודע איך, שיפעילו קשרים... העיקר שיוציאו אותי.
גלעד: אבל זה לא אני, ראיס טאלב.
טאלב: גולדמן, אל תשכח לבקר אותם.
גלעד: ראיס טאלב...
טאלב: בשבילי זה מאד חשוב! (מביט ביהודים א רוב) מה אתם מחזיקים שם?... זונות, בני זונות! אני אראה לכם! (מכה את יהודים א רוב באלת השוטרים) עכשיו אתם כבר לא מחזיקים? גולדמן, אני סומך עליך.
גלעד: כן, אבל...
טאלב: זה בסדר. (יוצא)
יהודי ב: אני בכלל לא חייכת, והוא הרביץ לי.
יהודי א: אני חייכת. (אחנה) גולדמן, העבד של הקצב!
גלעד: זה לא אני.
יהודי א: אני שוב בורח!
גלעד: מה?
יהודי א: בורח, בורח!
גלעד: ישרפו אותך!
 (נכנס מוכתר זעור. גלעד ריהודים א. ב מסתדרים בשורה)
זעור: שלום לכם.
יהודי א: שלום, מוכתר זעור.
יהודי ב: שלום, מוכתר זעור.
גלעד: שלום, מוכתר זעור.
זעור: (ליהודי א) איך הזורע?
יהודי א: הרבה יותר טוב, מוכתר זעור.
זעור: חסר לך משהו?
יהודי א: לא, מוכתר זעור.
זעור: האוכל טוב?
יהודי א: טוב מאד, מוכתר זעור.
זעור: (ליהודי ב) ואצלך?
יהודי ב: ברוך השם, מוכתר זעור.
זעור: אין בעיות?
יהודי ב: הכל בסדר... פרט לבעיה קטנה, אם מוכתר זעור ירשה לי.
זעור: בבקשה.
יהודי ב: ראיס טאלב מכה אותי בלי סיבה, מוכתר זעור.
זעור: אם ראיס טאלב מכה, יש לו סיבה. יש למישהו בקשות, או בעיות נוספות?
יהודי א: אין בעיות, מוכתר זעור.
זעור: גולדמן, סיפרת לחברים שלך?
גלעד: חשכתי שאסור לספר, מוכתר זעור.
זעור: ספר להם!
גלעד: (ליהודים א רוב) אני העבד של מוכתר זעור...
זעור: ואני לוקח את גולדמן אתי לפלשתיין. תברכו אותו!
יהודי א: נסיעה טובה גולדמן.
גלעד: תודה.
יהודי ב: נסיעה טובה לפלשתיין...
זעור: מספיק! גולדמן, תן לי את מה שאתה מחזיק ביד!
גלעד: בבקשה, מוכתר זעור. (מוסר את הרשימה של טאלב)
זעור: (מעין ברשימה. פונה ליהודי ב) אני כבר אדבר עם ראיס טאלב, הוא לא יכה אותך שוב! כל בעיה שמחערורת, אל תפחדו, פנו אלי!
יהודי א: כן, מוכתר זעור.
יהודי ב: כן, מוכתר זעור.
גלעד: כן, מוכתר זעור.
זעור: כל זמן שאני עדיין פה, אפשר לפנות! אתם לא צריכים לדאוג, הכל יהיה בסדר. (יוצא)
יהודי ב: יש בו נשמה, בקצב הזה.
יהודי א: שום נשמה! לקצב לא יכולה להיות נשמה!
גלעד: מוכתר זעור, התייחס כל כך יפה...
יהודי א: (מורה כלפי ידו הקטועה) זה יחס? אנחנו בלי ידיים, בלי כבוד...
יהודי ב: היתה סיבה שקטעו ידיים, אם לא היתה...
יהודי א: (יורק על פניו של יהודי ב) טפו, אתה מצדיק אותם!
גלעד: (יורק על פניו של יהודי א) טפו, אני צריך להגיד מלה למוכתר זעור... את הרגליים הוא יקטע לך!
יהודי ב: גם אני יודע לירוק! (יורק על פניו של יהודי א) טפו!
 (נכנס טאלב. גלעד ריהודים א. ב מסתדרים בשורה)
טאלב: הלשנתם, למוכתר זעור! (מכה את גלעד ויהודים א. ב באלת השוטרים. נכנס מוכתר זעור)
זעור: ראיס טאלב!
טאלב: (מפסיק להכות) כן, מוכתר זעור.
 (גלעד ריהודים א. ב מסתדרים בשורה)
זעור: אמרתי לך לא להכות אותם בלי סיבה!
טאלב: פעם אחרונה, מוכתר זעור.

מערכה שניה

תמונה 4

רחוב. נכנסים מוכתר זעור וגלעד.

זעור: רמלה, רמלה, רמלה, רמלה... הרבה שנים לא הייתי כאן גולדמן, כשרמלה היתה שלכם בנייתם שיכונים, המון שיכונים... שיכון ויצמן, שיכון וילנא, שיכון עולי הגרדום... הבית שלי היה ברחוב הערבים, רחוב ביאליק... גולדמן, אתם קראתם לו גיטו. פעם כשהייתי ילד, ערבי שיכור נהג במכונית, ודרס אחד מכם. כולכם באתם לגיטו צועקים, "לא רוצים ערבים, לא רוצים ערבים!" אחר-כך הבאתם אחרים שצעקו, "כן רוצים ערבים, כן רוצים ערבים!" ככה צעקתם לילה, לילה, חמישה לילות בלי הפסקה, "רוצים, לא רוצים, רוצים, לא רוצים!" גולדמן, בגללכם הערבים לא ישנו! בלילה השישי הערבים התעייפו, והלכו לישון... אני לא ישנתי. הסתובבתי ברחובות, ואתם צועקים. בגלל הצעקות שלכם קיבלתי כאבי-בטן, נכנסתי לבית-שימוש ציבורי, וישבתי שם. אתם בחוץ צועקים, ואני יושב בפנים. פתאום, טרר ח נשברה הדלת. עשרה אנשים עמדו מולי, ואחד שואל, "מה אתה עושה כאן?" עניתי לו, "אני יושב בבית שימוש." ואז מישהו אחר שואל, "למה אתה לא מחרבן?" עניתי לו, "זה לא יוצא." אז הראשון אמר, "או שאתה מחרבן, או שאתה לא מחרבן!" וזרקו אותי החוצה. (מקלל את גלעד) גולדמן, גולדמן, גולדמן... (מכה את גלעד)
גלעד: מה קורה לך, מוכתר זעור?
זעור: כולכם נחשים! (מכה את גלעד. מכות אנושות. גלעד שוכב על הארץ באפיסת כוחות) גש מעבר לרחוב, יש שם תחנה רפואית. (גלעד קם ומחליט ללכת) תגיד שמוכתר זעור שלח אותך.
זעור: תודה, מוכתר זעור.
 שדה. כשדה כאשר ואשתו מונה.
כאשיר: מונה, תני לי מים.
מונה: (מגישה מים) רוצה לאכול?
כאשיר: אחר-כך.
מונה: אולי תנוח קצת?
כאשיר: לא עכשיו!
מונה: רוצה שאחזור הביתה?
כאשיר: לא... לא... אני אנוח קצת.
מונה: (בצחוק) כאשיר... (מצטטת ומלגלגת) "לא... לא... אני אנוח קצת..." מהשעה שלוש לפנות בוקר אתה עובד... זה מעייף אותך, מדאיג אותי... כאשיר, אני צריכה שתנוח.
כאשיר: מונה, את מוכרחה להכין שאת החריש חייבים לגמור לפני שמגיע הגשם הראשון... אחר-כך נחים. (אחנה) באהבה ומתיקות) מונה.
מונה: טיפשו! (מצטטת ומלגלגת) "מונה, מונה..." אתה חייב להכין שקודם מונה ואחר-כך עבודה... אבל אצלך זה רק עבודה, עבודה ועבודה. תן לי ללכת הביתה, אני אחכה לך שם, שתגמור לעבוד תבוא גם אתה... ואני לא רוצה לשמוע יותר מונה, עד שתגמור לעבוד! (אחנה) סליחה שדיברתי ככה... אבל אתה מוכרח להכין... אני הולכת הביתה, שם אני מחכה! (מתחילה ללכת)
כאשיר: לא מונה, חכי! (אחנה בוריעה) אני לא רוצה שתחכי... זאת אומרת כשאני עובד ואת מסתכלת עלי, זה גורם לי לעבוד מהר... מונה, בבקשה אל תלכי!
מונה: (מצטטת) "מונה, בבקשה אל תלכי..." אבל אני משועממת!
 (נכנסים יהודים א. ב וטאלב)
יהודי א: אל תלחץ לגברת כל כך חזק את היד... זה מכאיב לה... יש לכם אוכל?
כאשיר: מה?
יהודי א: אתה לא מבין?
כאשיר: אני?
יהודי א: שחרר לה את היד!
כאשיר: אבל זאת האשה שלי.
טאלב: (לכאשיר) בשביל מה אתה צריך בעיות?... שחרר.
כאשיר: (מפחדת את זריעה של מונה) יש לי זיתים גבינה ולחם... זה בסדר?
יהודי א: תביאי!
יהודי ב: סליחה, אבל יש לך אולי גם קצת מים?
יהודי א: (ליהודי ב) מה פתאום מים?... קפה. (לכאשיר) יש לך קפה?
כאשיר: מונה, תביאי אוכל ותמזגי להם קפה.
 (נגישת להכין)
יהודי א: (לכאשיר) שוב! (כאשיר מתיישב... כך עושים גם יהודי א וטאלב. יהודי א פונה ליהודי ב) תעזור לגברת עם האוכל!
יהודי ב: אבל היא מסתדרת לבר.
יהודי א: לך תעזור לה!
יהודי ב: (מתקרבת למונה ולוחש) אל תדאגי, אנחנו אוכלים והולכים.
מונה: תגיש להם קפה. (יהודי ב מגיש קפה. מונה מגישה אוכל. יהודים א. ב וטאלב אוכלים)

יהודי א: (לבאשיר) אז אשתך משועממת?

באשיר: (שחקן)

יהודי א: למה אתה לא אוכל?

באשיר: תודה. (אוכל)

יהודי א: (למונה) שבי! (מונה יושבת ליד בעלה)

טאלב: (ליהודי א) בוא לצד, אני רוצה להגיד לך משהו.

(יהודי א וטאלב ניגשים לצד הבמה) אחרי שנלך הוא ילשין.

יהודי א: אני יודע.

טאלב: אז מה עושים?

יהודי א: הכל יהיה בסדר... בוא! (שניהם מתקרבים לבאשיר)

אתה גמרת לאכול?

באשיר: מה?

יהודי א: (בועט בבאשיר. באשיר שוכב אפרקן. יהודי א חונק את באשיר בעוצת כף-היד. טאלב מצטרף)

יהודי ב: די, לא לחנוק... אל תחנוק אותו... די, לא לחנוק... די, אל תהרגו אותו...

מונה: (בוכה) באשיר... באשיר... (בכי מר) באשיר...

(יהודי א וטאלב מניחים לצווארו של באשיר. מונה מתיישבת למרגלותיו של בעלה המזומן ומקננת)

מונה: לא, לא באשיר, לא! לא באשיר? למה באשיר? למה... לא באשיר, לא!...

יהודי א: (לטאלב) אתה יודע שהרכבה זמן לא קירבתי את הגוף שלי לגוף של בחורה? יש כאן בחורה, אז למה לא לקרב את הגוף?... אני הולך לקרב.

טאלב: גם אני בא.

יהודי א: בוא.

(יהודי א וטאלב מקרבים את גופם לגופה של מונה ומשפשפים את גופם בגופה)

מונה: לא! לא! לא! לא!...

יהודי ב: אל תעשו ככה, זה אסור, זה אסור, זה אסור!...

(כחוס המעשה שעשו במונה מביטים יהודי א וטאלב זה בזה ומחייכים. הם מתקרבים ליהודי ב)

יהודי ב: אסור לכם, אסור היה לעשות ככה!

יהודי א: (אוחז בורגו של יהודי ב) בוא! (יהודי א וטאלב מובילים את יהודי ב אל מונה)

יהודי ב: מה אתם רוצים ממני? מה... מה קורה לכם?

(יהודי א וטאלב מכריחים את יהודי א לשגול את מונה. בזמן שיהודי ב שוגל הם מדנדנים אותו. יהודי ב שוגל תוך כדי חילופים של צחוק ובכי מר. בגמר המשגל חונק יהודי ב את מונה למוות, ומושך את כף ידו אט-אט מצווארה, כולו מעופל. הוא מביט על כף ידו, אחרי-כך לעבר שני הבריונים, הוא כאלו מבקש מהם הסבר למעשה. אחרי-כך מביט במופה של מונה, מגיע להבנה וקובר את עינו בעוצת כף-ידו. לאחר שפנה ארוכה הוא מסיר את ידו מעינו. כולו "לימבו", כלומר: גופה מהלכת)

יהודי א: (ליהודי ב) קדימה, תקבור אותם!

יהודי ב: די.

טאלב: (לאחר אנתחת ארוכה מתקרב ליהודי ב, טופח על כתפו) בוא חבוב, נקבור אותם.

(טאלב ויהודי ב מרימים את מונה ועורמים את גופתה לאורך גופו של באשיר; כלומר, בצורת צלב. יהודי א, טאלב ויהודי ב יוצאים מהבמה... לא לפני שיהודי א מסיר שרשרת זהב מצווארה של מונה)

תמונה 5

כיתור של מוכתר זעתר. נכנסים מוכתר זעתר וגלעד.

זעתר: גולדמן, פה הבית שלי. שם חדר השינה, כאן חדר האורחים, למטה יש מוזיאון לאומי. אמא שלי נמצאת במוזיאון.

(נכנסת עאישה. בידה תחמקלע. רמקול ידני)

עאישה: להרים ידיים! (גלעד מרים את ידו)

זעתר: מאמא, לא לירות, זה אני!

עאישה: בשביל מה חזרת?

זעתר: כאן הבית שלי!

עאישה: לא! אתה ברתת מהבית! במקום להקים משפחה, הלכת להקים בית-סוהר... אז קדימה, תחזור לבית-הסוהר שלך!

זעתר: אבל מאמא...

עאישה: לך מכאן!

זעתר: אבל...

עאישה: לך! אם לא אני יורה!

זעתר: מאמא, לא לירות!

עאישה: (כלפי גלעד) מי זה?

זעתר: זה העבד שלנו... הבאתי לך עבד.

עאישה: (מניחה לתחמקלע. סוטרט שתי סטירות למוכתר זעתר) פאריד, למה לא הודעת שיש עבד? אני מבוכות זמן יקר מפז, למטה במוזיאון, עם קבוצה של אוסטרים מטומטמים... ואתה פה!

זעתר: (מלא נחת) גולדמן, זאת אמא שלי, הגברת עאישה זעתר, היא הנשמה של המוזיאון הלאומי.

עאישה: מה השם שלו?

גלעד: (מוריד את ידו) גברת, אני גלעד גולדמן, העבד החדש שלכם.

עאישה: פאריד, למה הבאת עבד בלי יד?

זעתר: מאמא, יש בו פנס... אבל הוא יהיה עבד טוב.

נכון גולדמן?

גלעד: זאת השאיפה שלי, מוכתר זעתר.

עאישה: (קוראת לבתה) נאדיה! (אתנה) נאדיה! ... שוב יצאה! כל פעם שאני יורדת למוזיאון לטפל בתיירים, היא בורחת החוצה... מסתובבת!

זעתר: מאמא, אל תגזימי! זה הרחוב שלנו, הרחוב ערכי, זאת הארץ שלנו. למה שבתורות יפחדו להסתובב?

(נכנסת נאדיה)

נאדיה: מאמא, איזה פיצוצים, חמישה בנקים... (רואה את מוכתר זעתר) פאריד! (בקריאת שמחה) פאריד פאריד כבוד כבוד

במשפחה, אמך ואחותך, תמיד אתך!

זעתר: (סוטר לנאדיה) למה את מסתובבת בחוץ?

נאדיה: (סוטרט חזרה) ככה מתחשק לי!

זעתר: בואי! (מחבק את נאדיה) נאדיה גדלה.

עאישה: ואני זקנתי.

זעתר: גם אני מאמא, גם אני.

עאישה: ועוד לא התחנתתי!

נאדיה: (לעבר גלעד) פאריד, מי זה? חבר מהצבא?

גלעד: אני גלעד גולדמן, העבד החדש שלכם.

נאדיה: (כלא מאמינה) מה? ... (צוחקת) עבד? ... (צוחקת) לנו?

מאמא, עכשיו אנחנו כמו משפחת אל-פאלה. להם יש עבד, גם לנו יש. בכל העיר לאף אחד אין... רק לנו ולהם.

עאישה: נאדיה, שקט! יש אוסטרים למטה!

נאדיה: לא חשוב! (לעבר האוסטרים שלמטה) החוצה אוסטרים! החוצה!

עאישה: איך את מדברת?

נאדיה: הם לא מבינים. הם אוסטרים. החוצה אוסטרים! החוצה!

עאישה: הגיע הזמן לסלק אותם! נאדיה, רוצי למטבח להרתח מים! תביאי מים רותחים!

נאדיה: להכין תה?

עאישה: לא! תכניני יגיית מים רותחים!

נאדיה: בשביל מה?

עאישה: לא לשאול! תכניני גם יגיית עם מי קרח!...

רוצני: (נאדיה יוצאת כריצה) ועכשיו אני מוציאה את האוסטרים מהמוזיאון! (מזכרת לחוץ רמקול היר כשפה הגרמנית, לעבר האוסטרים שכמוזיאון) אַכטונג, אַכטונג! אין צַני מינוטן, ויךר דַאס מוואָאום גַשלוֹסן! אַלה בזוכר, הַראַיס, פינן צַני מינוטן! אַכטונג, אַכטונג! פינן צַני מינוטן, אַלה בזוכר הַראַיס! (נכנסת נאדיה עם שתי יגייות) עבד, איך אמרת שקוראים לך?

גלעד: גלעד גולדמן, הגברת זעתר.

עאישה: המים חמים?

נאדיה: חמים מאד.

עאישה: תניחי אותן על הרצפה (נאדיה מניחה) עבד, חלוץ נעליים וכנס מיד למים! (גולדמן נכנס ליגיית שמכילה מים חמים. עאישה לוקחת כוס וממלאת אותה במים מהיגיית שמכילה מים קרים) כוס מים קרים נתני עליך עבד, הקור יצנן את הגנב שבך! (מתחיה על גלעד את המים. מעבירה את הכוס לזעתר)

זעתר: (ממלא את הכוס במים) כוס מים קרים נתני עליך עבד, הקור יצנן את הבוגד שבך! (מתח את המים. מעביר את הכוס לנאדיה)

נאדיה: (ממלאת את הכוס במים) כוס מים קרים נתני עליך עבד, הקור יצנן את החמדן שבך! (מתחיה את המים)

(זעתר, עאישה ונאדיה אוחזים ביגיית שמכילה מים קרים ומרימים אותה. את המשפט הבא הם אומרים יחד) — יגיית מים קרים נתני עליך עבד, הקור יצנן... —

גלעד: אבל זה קר.

עאישה: את הגנב שבך!

זעתר: את הבוגד שבך!

נאדיה: את החמדן שבך!

(מחזיקים את היגיית על גלעד)

זעתר: גלעד גולדמן, אתה עבד מושלם.

עאישה: צריך להחליף לו שם!

זעתר: גולדמן, השם שלך לא טוב.

גלעד: תקראו לי גילי.

עאישה: אנחנו נקרא לך ג'מאל.

זעתר: גולדמן, מעכשיו אתה ג'מאל!

גלעד: ונאמן כמו גמל, מוכתר זעתר.

זעתר: ג'מאל!

גלעד: כן, מוכתר זעתר.

נאדיה: פאריד, גם אני יכולה?

זעתר: כבקשה.

נאדיה: ג'מאל!

גלעד: כן, העלמה נאדיה.

עאישה: פאריד, בזמן האחרון רק תיירים מבקרים במוזיאון, הערכים שלנו אפילו לא מתקרבים... אני מוכרחה למצוא דרך להביא אותם!

זעתר: אבל איך?

עאישה: אם העבד ישב כל יום במוזיאון, הם כבר יבואו.

זעתר: מאמא, אף אחד לא יבוא לראות עבד יהודי, שיושב במוזיאון ערכי.

עאישה: אם נרשה לירוק על העבד, המון ערכים יבואו.

נאדיה: עבד, תגיד אני יהודי, מותר לירוק על פרצופי!

גלעד: אני יהודי, מותר לירוק על פרצופי, העלמה נאדיה.

נאדיה: (יורקת על פניו של גלעד) טפו! מותר שוב?

גלעד: כן, העלמה נאדיה.

נאדיה: (יורקת שוב) טפו!

עאישה: נאדיה, פעם זה מספיק!

נאדיה: פאריד, תירק גם אתה!

זעתר: (יורק על גלעד) טפו!

נאדיה: (יורקת שוב) טפו!

עאישה: פאריד, אמרתי לך מספיק פעם, והיא יורקת כבר פעם שלישית!

נאדיה: וגם רביעית! (יורקת שוב) טפו!

זעתר: נאדיה, כשאמא שלך אומרת לא לירוק, למה את יורקת?

נאדיה: (יורקת) טפו!

עאישה: (לוקחת לידה את תחמקלע. מכוונת על גלעד) פאריד, אני הורגת אותך!

זעתר: מאמא...

עאישה: לכו מכאן!

זעתר: נאדיה בואי! (בזכרו החוצה) מאמא, זה עושה רושם לא טוב על ג'מאל!

עאישה: החוצה! (זעתר ונאדיה יוצאים. אתה תרוקן את הכיסים!)

גלעד: בבקשה אל תעשי לי את זה, הגברת זעתר.

עאישה: ג'מאל, מיד לרוקן את הכיסים!

גלעד: יש לי שטויות בכיס. כטעות הגברת זעתר תחשוב שזה לא שטויות, אני אקבל עונש...

עאישה: אל תדבר, אל תזוז!

גלעד: אני לא מדבר, ולא זו, הגברת זעתר.

עאישה: אבל אתה מדבר!

גלעד: אני לא מדבר, הגברת זעתר.

עאישה: דרשתי לא לדבר!

גלעד: בסדר, הגברת זעתר.

עאישה: אל תדבר!

גלעד: (לא מדבר)

עאישה: אתה זו!

גלעד: (משתדל לא לזוז)

עאישה: אתה עדיין זו!

גלעד: (ממשיך להשתדל)

עאישה: עכשיו אתה לא זו. כל פעם שאגיד, ג'מאל, אתה מבזבז! לא תדבר, לא תזוז, ממש כמו עכשיו.

אסור לך להכין מה קורה, אתה בכלל לא קיים!... מכין?

גלעד: (לא זו)

עאישה: אני אחליט אם זה שטויות, או לא שטויות!

(מרוקנת לגלעד את הכיסים. ומגלה תמיכת עץ ואולר) אולר ותמיכת עץ, ג'מאל, אתה קיים!

גלעד: (קיים)

עאישה: בשביל מה האולר?

גלעד: אני מגלף בו עץ, הגברת זעתר.

עאישה: (מגישה לגלעד את האולר וחתיכת העץ) תגלף!

גלעד: (מגלף. עאישה מתבוננת במלאכה)

עאישה: נאדיה בואי הנה! (נאדיה נכנסת) תביאי את הברזלים שלי!

נאדיה: לא רוצה.

גלעד: אולי אני אוכל להביא אותם, הגברת זעתר?

עאישה: שקט! נאדיה, את הברזלים! (נאדיה יוצאת) ג'מאל, מה אתה מגלף?

גלעד: דמות של גמל, הגברת זעתר.

עאישה: (צוחקת) גמל כזה קטן? גם אני עושה משהו דומה.

גלעד: הגברת זעתר, אמנית?

עאישה: חובבת.

גלעד: מציירת?

עאישה: מלחימה. (נכנסת נאדיה. בידה כחמישה פסלים עשויים כחול)

נאדיה: מה אתה מגלף?

עאישה: שקט, נאדיה! (עאישה מפרת את הפסלים לאורך הבמה) מה דעתך, ג'מאל?

גלעד: (מתבונן בפסלים) פסלים יפים, הגברת זעתר.

עאישה: הכל הלחמות. (כלפי פסל מסוים) את הפסל הזה אני הכי אוהבת. (כלפי פסל אחר) ג'מאל, אתה אמן, מה דעתך על הפסל הזה?

גלעד: פסל יפה, הגברת זעתר.

עאישה: ואיזה יותר יפה? זה? או זה?

גלעד: שניהם יפים, הגברת זעתר.

עאישה: ג'מאל, מכל הפסלים, איזה פסל הוא הכי יפה?

גלעד: כולם יפים, הגברת זעתר.

עאישה: ככה אתה חושב?

גלעד: כן, הגברת זעתר.

עאישה: אבל מי הכי יפה?

גלעד: כולם יפים, הגברת זעתר.

עאישה: אז מי הכי לא יפה?

גלעד: כולם יפים מאד, הגברת זעתר.

רבי חיים שי משל, זיכרון צדיק לברכה, לבית-ליבונרג, לברוח ממחנה ג'יהאד, לשחרר את ארץ-ישראל, ולחסל את כל הערבים.
דוד: לא!
יהודי א: אבל זאת התוכנית שלך.
דוד: זה החזון שלי... התבלבלתי. התוכנית שלי בעמוד תשעה-עשר. פתח בעמוד תשעה-עשר!
יהודי א: (פותח הנה עמוד תשעה-עשר.)
דוד: ספור אחת-עשרה שורות מלמעלה!
יהודי א: (סופר) אחת, שניים, שלוש, ארבע, חמש, שש, שבע, שמונה, תשע, עשר, אחת-עשרה.
דוד: פה התוכנית שלי. קרא!
יהודי א: (קורא) המדע הגיאולוגי, אחרי סדרה ארוכה של קידוחים מסורסים, מבטל בטימוס מוחלט כל סיכוי למציאת נפט בארץ-ישראל. ואילו אני מכריז, על סמך מידע סודי ומוסמך, שישראל שופעת במצבורי נפט. יש כידוי להוכיח, ולהצביע היכן שוכן כל מצבור ומצבור.
דוד: תן את הספר!
יהודי א: אתה לא רוצה שאמשיך לקרוא?
דוד: אני אמשיך.
יהודי א: (מוטר לוד את הספר) קח.
דוד: קודם אגלה לכם סוד... תישבעו לשמור אותו!
יהודי א: אני נשבע.
טאלב: אני נשבע.
יהודי ב: אני נשבע.
דוד: כשהייתי בכתה ד', המורה לגיאוגרפיה שלי, המורה בנימין לב, אמר לנו, "עליכם אתם יודעים איפה יש נפט?" כולם אמרו... "אצל הערבים יש נפט". בנימין הרביץ להם. לי לא... מפני שאני הצבעתי ואמרתי... "המורה, הנפט נמצא אצל היהודים, תחת אדמת ארץ-ישראל". כולם שכחו את זה... אני לא שכחתי...
 תקשיבו! (קורא מהספר) בחולות ישראל, קיימים מצבורים ענקיים של נפט, אולי הגדולים בעולם. כשאברח לישראל, החולות יהיו מקום המחבוא שלי. כל זמן שהערבים, ימחק השם שלהם, יאמינו למדענים הגיאולוגיים, שאין סיכוי למצוא נפט בישראל... לא יצליחו הערבים, ימחק השם שלהם, לתפוס אותי, ואני אוכל להתכונן לקראת החיסול הסופי של כל הערבים.
 (מניח לספר)
יהודי א: ימחק השם שלהם!
דוד: כל הכבוד לכם, וכרוכים הבאים למצבור ישראל. קיבלתם תעודות?
יהודי ב: קיבלנו... ואמרו שאתה צריך לחתום. (מגיש לדוד תעודה)
דוד: (ליהודי א) תן את התעודה שלך!
יהודי א: (מוטר לדוד את התעודה) בבקשה.
דוד: (מתכונן בתעודה) אתה נשוי?
יהודי א: כן.
דוד: וילדים?
יהודי א: בת אחת.
דוד: ואיפה האשה והילדה?
יהודי א: אשתי כמחנה עבודה של נשים. את הילדה הם הכניסו לפנימיה... לא יודע בדיוק איפה... אולי בכוות, או בסעודיה... וכרוך שהילדה מוסלמית היום.
דוד: איפה גרתם?
יהודי א: בבאר-שבע.
דוד: אני מבין. (חותם ומחזיר ליהודי א את התעודה. פונה ליהודי ב) ושלך?
יהודי ב: (מוטר לדוד את התעודה) בבקשה.
דוד: ומה עם אשתך?
יהודי ב: לא היתה לי אישה... אבל היו לי הורים זקנים.
דוד: ומה איתם?
יהודי ב: במחנה עבודה של זקנים.
דוד: ואיפה גרתם?
יהודי ב: בתל-אביב.
דוד: זה עצוב.
יהודי ב: ככה המצב.
דוד: (ברוש) תל-אביב, תל-אביב...
יהודי ב: דוד, היתה לי משפחה מפוארת.
דוד: סתום את הפה! (חותם ומחזיר את התעודה ליהודי ב) תל-אביב, תל-אביב, היתה עיר עם שירה. כן. (שר) "כשזוג יצא לו לטייל, בחולות... טאלב, לך יש משפחה... תביא תעודה!
טאלב: (מוטר לדוד את התעודה) יש, אבל אני כבר לא צריך אותם... אתם המשפחה שלי. עכשיו אני כמו יהודי... אני אפילו מוכן להיות יהודי.
דוד: טאלב, זה לא כלי-כף פשוט כמו שאתה חושב, זה מאד מורכב, מלווה באלפי קשיים...
יהודי א: דוד, סליחה שאני מתערב... אבל על טאלב, אפשר לסמוך.
דוד: אני סומך עליך!
טאלב: דוד, כשבילך אני מוכן לעשות הכל, אפילו לדקור את עצמי... תביא סכין, אני דוקר!
דוד: (חותם ומחזיר את התעודה לטאלב) שמעתם אותו? ודאי שאפשר לסמוך עליך!... הוא לא היה, אם א-אפשר היה

לסמוך עליו!... להסתדר בשורה! (יהודי א, ב וטאלב מסתדרים בשורה) לשימת לבכם! אתם עכשיו עם רגל אחת בתוך ההיסטוריה. תהיו מאד זהירים, כשהרגל השניה שלכם תיכנס, כי יד כבר חסרה לחלק מכם! לפניכם מבחנים מגוונים, לא היו כמותם מאז ימי-המכבים!... ולכן, אם למישהו מכם, יש מחשבה לא להיות שלי... ואני יודע מחשבות, כי אני קורא אותן. אותו איש פשוט לא יהיה! (אתנה) אתם דואגים? (אתנה) אתם לא צריכים! אני קורא מחשבות, וכבר קראתי את המחשבה שלכם... מישהו מכם רועד!
יהודי א: אני לא רועד.
דוד: לא, אתה לא.
טאלב: גם אני לא רועד. (כולם מביטים ביהודי ב)
יהודי ב: אני רועד, כי אני פוחד.
דוד: לאנשים עלי אסור לפחד!
יהודי ב: אני מהאנשים שלך. דוד, אמרת שאתה קורא מחשבות, ואתה ודאי קראת את המחשבה שקיימת אצלי עכשיו במוח... ואם לא קראת, אז בבקשה קרא עכשיו, ותרע שאני מהאנשים שלך. קראת?
דוד: אני קורא, אני קורא.
יהודי ב: ונכון שאתה קורא שאני מהאנשים שלך?
דוד: נכון. אני קורא שאתה מהאנשים שלי... אבל מאד מוזר.
יהודי ב: מוזר? מה מוזר? אני מהאנשים שלך, וזה לא מוזר שאני מהאנשים שלך.
דוד: נכון, אתה מהאנשים שלי, אבל האנשים שלי לא פוחדים ורועדים. אתה רועד, וזה מוזר. למה אתה רועד?
יהודי ב: הנה, אני לא רועד, אני מפסיק את הרעידה. (מנסה להפסיק לרועד. ללא הצלחה) זה לא רוצה להפסיק, אתה רואה שאני מנסה, וזה לא רוצה. דוד, תגיד לי מה אני צריך לעשות כדי שזה יפסיק?
דוד: להפסיק לרועד!
יהודי ב: בסדר, אני מפסיק... אבל זה לא מפסיק! דוד, תעזור לי להפסיק עם זה.
דוד: אז קדימה, הפסיק עם זה!
יהודי ב: טוב, אני מפסיק... אבל זה לא מפסיק. דוד, זה לא הולך.
דוד: זה ילך, ילך. (לטאלב וליהודי א) כואו! (ליהודי ב) תעבוד על זה, וזה ילך! (דוד, יהודי א וטאלב בורכים החוצה)
יהודי ב: דוד, אל תשאר אותי לבד במערה. זה לא מצליח לי... מה אמרת?... אה, שאני צריך לעבוד על זה. בסדר, אני עובד על זה... אבל זה לא הולך לי... די, מספיק עם זה!
דוד: אתה מתגבר על זה, או לא מתגבר?
יהודי ב: דוד, אתה תראה, עוד מעט זה יפסיק... די, מספיק עם זה... די!
דוד: כנים. אתמול קיבלתי שדר מהנשיא האלבני... אתם ידעתם שהוא עומד בראש הפרציה הבלקנית? כל הצירים בפרציה תומכים בך, כדוד אוהב ציון. זה לא משמח אתכם?
טאלב: ודאי שמשמח.
דוד: אז תצחקו, או לפחות תחייכו! (הנוכחים חשים מבוכה) יפה. עכשיו אני רואה את השמחה. (מביט כלפי התקרה)
אָחָמֵד אָנְנֵר הוֹגְיָה, בבקשה, רד למטה.
 (מהתקרה יורדת נורה בעלת ממדים גדולים. הנורה משמיעה קולות הדומים למרוס טלגרפי. כשהנורה מאירה וכובה היא מכתובה את קצב הקולות)
אתה שומע אותי?
 (הנורה מגיבה וכובה)
גם אני מבין כל דבר שאמרת לי.
יהודי א: מה זה?
דוד: אתם יודעים מה הוא אמר לי?
טאלב: מי אמר לך?
דוד: אָחָמֵד אָנְנֵר הוֹגְיָה, נשיא אלבניה.
טאלב: איפה הוא?
דוד: באלבניה. הוא מדבר אתי מאלבניה דרך החשמל, וככה רק אני מבין אותו.
טאלב: תגיד לו שסכא שלי היה אלבני. (הנורה מגיבה וכובה) דוד, מה הוא אמר?
דוד: טאלב, הוא שואל אם אתה יודע אלבנית.
טאלב: (כלפי הנורה "כפשה האלבנית") קיִצְיָה יוֹנִיר אָלְבִינֵנֵס (אני מדבר אלבנית) חוֹטִי אָלְבִינֵנֵס בּוֹבוֹנָה. (יש לי אלבנית טובה) (הנורה מגיבה וכובה)
דוד: אָחָמֵד אָנְנֵר הוֹגְיָה, אתה רוצה עוד משלוח של נפט?
 (הנורה מגיבה וכובה)
הכנתי הרבה נפט. תשלח צוללת, אני ממלא אותה בנפט.
 (הנורה מגיבה וכובה)
גם אני אוהב אותך, אחמד אנור הוג'יה.
 (הנורה מגיבה, כובה. עולה לתקרה ונעלמת)
האלבני הזה... הבטיח תמורת נפט יהודי, לשלוח נשק אלבני... הרבה נשק: רימונים, רובים, מוקשים... בום! טנקים, אולי מטוסים, אפילו אוניות, צוללות, משחתות, מוקשים ימיים... בנים! העוז והגבורה, עומדים לימינכם.

טאלב: דוד, הוא רצה לנסוע לאמריקה, אבל דרך אלבניה, והוא ביקש סליחה. אמרתי שאני מוכן לסלוח לו. אם גם אתה סולח. או נכון שאתה סולח לו? דוד: אני לא סולח!
טאלב: אז גם אני לא סולח!
יהודי א: גם אני!
יהודי ב: בבקשה.
דוד: רצית לאמריקה?
יהודי ב: דרך אלבניה.
דוד: למה לא ביקשת ממני?
יהודי ב: למה לא היית מרשה לי.
דוד: למה לא ניסית?
יהודי ב: אז אני יכול לנסות עכשיו?
דוד: נסה.
יהודי ב: כשיגיעו הצוללות מאלבניה, בשביל לקחת נפט, אני מבקש רשות לנסוע אתם לאלבניה, ומשם לאמריקה. אתה מרשה?
דוד: לאן באמריקה?
יהודי ב: לשיקגו. יש לי בן דוד בשיקגו.
דוד: בסדר, אני מרשה לך לנסוע.
יהודי ב: (כשמהה) אתה באמת מרשה?
דוד: למה אמרת באמת?
יהודי ב: בשביל לדעת אם אתה באמת מתכוון.
דוד: חשבת שאני לא מתכוון?
יהודי ב: בהתחלה חשבתי... אבל עכשיו אני רואה שאתה באמת מתכוון.
דוד: חשבת שאני משקר?
יהודי ב: לא בדיוק.
דוד: אז אתה לא נוסע לאמריקה! (ליהודי א, ולטאלב)
...אלה המחשבות שיש לו, הוא חושב שאני שקרן! זה מעליב, ופוגע כשחושבים שאני שקרן! (ליהודי ב) אתה כבר לא מאמין לאנשים?
יהודי ב: דוד, אני מבקש סליחה.
דוד: אני סולח לך.
יהודי ב: ואני יכול לנסוע?
דוד: לא!
יהודי ב: אז אתה לא סולח לי.
דוד: ודאי שאני סולח! אחרת הייתי הורג אותך.
טאלב: תגיד תודה לדוד, שהוא לא הורג אותך!
יהודי ב: דוד, תודה שאתה לא הורג אותי.
יהודי א: תגיד תודה לדוד, שאתה חי!
יהודי ב: דוד, תודה שאני חי.
טאלב: תגיד תודה לדוד, שאתה לא באלבניה!
יהודי ב: דוד, תודה שאני לא באלבניה.
יהודי א: תגיד תודה לדוד, שאתה לא באמריקה!
יהודי ב: דוד, תודה שאני לא באמריקה.
דוד: אז תעשה קצת בידור!
יהודי ב: מה אתה מתכוון?
דוד: תשיר!
יהודי ב: לא יודע לשיר.
יהודי א: אז תרקוד!
יהודי ב: לא יודע.
דוד: תשיר משהו!
יהודי ב: לא יודע.
טאלב: תשיר, תרקוד, תעשה משהו!
יהודי ב: (בוכה) דין, לא יודע... לא יודע, די!
דוד: (מחבק את יהודי ב) תבכה, זה טוב, תבכה, הבכי יקל עליך. בעוד שנה נשחרר את ירושלים. חמור, כשאתה שומע ירושלים, זה לא עושה לך?
יהודי ב: (מפוך בכני מר)
דוד: לא לבכות! תקבל בעיטה אם תבכה!
יהודי ב: (מפסיק לבכות)

תמונה 9

לילה, מרתף ביתו של מוכתר זעתר. גלעד יושן, נכנסת נאדיה, ראשה הקרן עטוף במטפחת. היא מחזיקה בידה בקבוק שמכיל נפט, ושיפכת את הנזול על רצפת המרתף.

תלכי אני מתחיל לצעוק, מוכתר זעתר יגיע, זה הסוף שלך!
נאדיה: תצעק, תצעק שיגיע! ... אני אגיד שאנסת אותי!
(אתמה) למה אתה לא צועק? (אתמה) טוב, אז אני אצעק! ...
גלעד: לא, לא! אל תצעקי!
נאדיה: קח אותי ליהודים שמפוצצים בנקים, בניינים, הורגים ערכים כרוחב... ואני לא אצעק!
גלעד: אבל אני רוצה לחיות!
נאדיה: בשביל מה אתה רוצה לחיות?... אתה עבר!
גלעד: אני עבר... כגלל זה אני חי.
נאדיה: למה כל הזמן אתה רוצה להיות עבר?
גלעד: יש לי ברירה?... מוכתר זעתר רצה אותי, וטוב שהוא רצה אותי. אצל היהודים זה יותר מסוכן.
נאדיה: טוב, אז אני שורפת את הבית, ובורחת לבד!
גלעד: לא, לא! אל תשרפי, הם יאשימו אותי.
נאדיה: אז תצטרף אלי!
גלעד: אבל טוב לי כאן.
נאדיה: הם יהרגו אותך! מה אתה מעדיף?... להיות עבר מת, או בן אדם חופשי חי?
גלעד: (אתמה) להיות עבר חי. העלמה נאדיה, נכון שאת רוצה ללמוד רפואת עיניים בסין?
נאדיה: רצינית.
גלעד: כסוף ירשו לך לנסוע לסין... חכי, אני ואח שלך נכתוב את הדו"ח, אני ואמא שלך נגמור לבנות את המונומנט... ואת תסעי לסין, אני אסע לסין, כולנו נסע לסין.
נאדיה: לא רוצה לסין!... להרוג ערכים, כמה שיותר ערכים, זה מה שאני רוצה!
גלעד: בשביל מה להרוג?... תברחי לאמריקה.
נאדיה: יש לך קרובים באמריקה?
גלעד: אין לי.
נאדיה: אז אין נסתר שם?... כוא, קח אותי ליהודים!
גלעד: אני לא יודע איפה הם מתחבאים.
נאדיה: אני אתן לך אם תקח אותי.
גלעד: אני לא רוצה ש... עכשיו תתני לי?
נאדיה: עכשיו אין זמן... כשנגיע ליהודים אני אתן לך.
גלעד: טוב, בסדר.
נאדיה: קדימה, כוא נשרוף את הבית!

תמונה 10

מערת דוד אוהב ציון, כמענה דוד, יהודים א, ב וטאלב.
יהודי ב: (מצגי לפני דוד מכתם) דוד, יש לי כאן...
דוד: חכה! טאלב, אצלנו טוב, או לא טוב?
טאלב: (כלפי יהודי א) תשאל אותו, הוא יספר מה אני חושב עליך, ועל המקום הזה.
דוד: (ליהודי א) מה טאלב חושב עלי?
יהודי א: כל הזמן טאלב מתפעל ממך. טאלב, ספר לדוד איך הפרכת לכולם לישון, ומה אמרת עליו.
טאלב: אמרתי שאין כמו דוד אוהב ציון. הוא רועה צאן, אנחנו הצאן, והוא דוד אוהב ציון.
יהודי ב: דוד!
דוד: מה יש?
יהודי ב: יש לי כאן מכתב לתלונה. קרא בבקשה את המכתב, הוא מסביר הכל.
דוד: במכתב אתה פונה אלי? בשביל מה לפנות אלי פורמאלי?
יהודי ב: דוד, כשאני מדבר הכל מתבלבל... אז חשכתי אולי באופן פורמאלי...
דוד: אתה לא מתבייש?... כולם כאן משפחה, אצלנו אין ביוורקרטיה!
יהודי ב: שוב הסתבכתי.
דוד: את האדמה... הכל איכרנו בגלל ביוורקרטיה כאלה? (נכנסים גלעד ונאדיה)
גלעד: (כשמהה) דוד!
דוד: מה אתה עושה כאן?
גלעד: אני...
דוד: מי זאת?
נאדיה: אני...
דוד: שקט!
גלעד: דוד...
דוד: אל תזוז!
גלעד: למה?
דוד: אל תפתח את הפה!
נאדיה: אבל...
דוד: אל תזוזי!
גלעד: רגע!
דוד: זזתם!
גלעד: דוד, זה אני, גולדמן.
דוד: גולדמן, אל תזוז! (אתמה) הם מסתירים משהו! אולי לא נשק, אבל משהו הם מסתירים!
גלעד: מה?
דוד: למה הוא לא שותק?

יהודי א: גולדמן, דוד אמר לשתוק... אם תמשיך לדבר, ממני תקבל מכות!
גלעד: אני ממשך! לפני שאני והיא ברחנו, הספקנו לשרוף למוכתר זעתר את הבית, ואת המזויאון! בדרך לכאן נכנסנו לתחנת משטרה, פרצנו שם מחסן של חומרי חבלה, ופוצצנו שבעה בנקים, שני בניינים גדולים... הכל עשינו לפי השיטות של דוד... אז אני מדבר! מדבר, מדבר, מדבר, ועוד מדבר! למה אתה לא נותן מכות? (דוחף את יהודי א) תן מכות!... מדבר, מדבר... (דוחף שוב) תן מכות!... מדבר, מדבר... (דוחף שוב)
דוד: תגידי, מי שלח אתכם לרגל כאן?
נאדיה: אני מרגלת?
גלעד: דוד, אני יכול לדבר?
טאלב: לא!
יהודי א: אל תדבר!
דוד: דבר!
גלעד: אתה יכול להוכיח שאנחנו מרגלים?
יהודי א: דוד, לא חייב להוכיח לך כלום!
טאלב: דוד יודע גם בלי להוכיח!
יהודי א: (לדוד) גם במחנה גיאהאד, גולדמן היה מרגל! טאלב יודע.
גלעד: אתם שקרנים!
יהודי א: (כלפי יהודי ב) אפילו הוא יודע! (ליהודי ב) נכון שגולדמן, היה מרגל בגיאהאד?
יהודי ב: גולדמן, היית מרגל בגיאהאד?
גלעד: (לנאדיה) כל הצרות האלה באו בגללך!
נאדיה: בגללי?
גלעד: בגללך!
דוד: אל תריכו בלי רשות!
נאדיה: אני רוצה לדבר!
יהודי א: שקט!
דוד: דברי!
נאדיה: אני אחותו של זעתר...
דוד: שקט!
נאדיה: להרוג, להרוג הרבה ערכים!... בשביל זה באתי!... ככלל לא מרגלת!
דוד: להסתדר בשורה! (יהודי א, טאלב, ויהודי ב מסתדרים בשורה) ואתם מולם! (גלעד ונאדיה מסתדרים מול יהודי א, טאלב ויהודי ב) אלה הסיכומים והמסקנות שלי: היהודי גלעד גולדמן והערכים שלו מתקבלים למחנה שלנו!
יהודי א: כל הכבוד לגולדמן!
טאלב: כל כבוד!
יהודי ב: גולדמן, אני רוצה לברך אותך.
גלעד: תודה רבה.
דוד: אתם מתפורים... אני את הסיכומים עדיין לא גמרתי! (כולם חוזרים לשרותיהם) בעבור יוזמה בלתי אחראית ומבוקרת, כאשר פרצתם לתחנת המשטרה לשם גניבת חומרי חבלה, מגיע לך ולערכיך שלך: כוז!... תגידי כוז!
יהודי א: כוז!
טאלב: כוז!
יהודי ב: כוז!
דוד: הלוחמים שלי אף פעם לא יוזמים פעולה בלי פקודה! אתם התפרצתם לתחנת משטרה... השתגעעתם?... אבל אתם גם תרמתם!... פוצצתם בנקים, בניינים גדולים הרסתם... פעלתם כגבורה... ועלי לציון שהכל נעשה על פי השיטות שלי... יפה.
גלעד: דוד, יש לי שאלה.
דוד: בבקשה.
גלעד: אמרת שאנחנו התקבלנו...
דוד: התכוונתי... וגם קיבלתי.
גלעד: כן, אבל... איפה כל הלוחמים? אנחנו כאן במערה רק שיש.
דוד: כולם בקרב. כאן אין בטלה, אצלי נלחמים! יש מאבק! לוחמים באים, לוחמים יוצאים. לוחמים שבאים נחיים קצת במערה, ואלה שיוצאים נלחמים. אף פעם לוחמים שיוצאים, לא פוגשים לוחמים שנחים. הכל בחשאי. (לנאדיה) איך קוראים לך?
גלעד: קוראים לה נאדיה.
נאדיה: ואני אחותו של זעתר.
דוד: ימחק השם שלו!
טאלב: ימחק השם שלו!
יהודי א: ימחק השם שלו!
גלעד: ימחק השם שלו!
יהודי ב: ימחק השם שלו!
נאדיה: ושגם הזכר שלו ימחק!
דוד: נאדיה, את מחסידו אומות העולם, בניס, זאת נאדיה... גוייה! תמיד היו לנו גויים, תמיד יהיו לנו גויים. חסידיים כמו נאדיה, כמו טאלב... טאלב, גם אתה חסיד.
גלעד: מחזאות כפיים לנאדיה!
יהודי א: ולטאלב!
(כל הנוכחים, פרט לדוד מוחאים כפיים)
דוד: אתם שוב התפורתם! (מחזאות הכפיים נמשכת) אתם מתפורים לי!... מה קורה לכם?... למה התפורתם לי פתאום? (מחזאות הכפיים נמשכת)

יהודי ב: דוד, אני צריך להשתין. (מחיאוח הכפיים נמשכות)
דוד: מה? (הרעש ממשיך)
יהודי ב: להשתין. (הרעש גובר)
דוד: אני לא שומע כלום! (צוחק) שקט, שיהיה שקט!
 (כולם משתתקים. אתנה) להסתדר במקומות! (יהודים א. ב וטאלב
 מסתדרים בשורה מול גלעד ונאדיה. דוד פונה ליהודי ב) בוא הנה!
יהודי ב: (מתקרב)
דוד: אל תתפזר יותר בלי רשות... אנחנו מוכרחים
 לשמור כאן על סדר! (ליהודי ב) מה רצית?
יהודי ב: אני צריך להשתין.
דוד: אני לא מבין את זה! מה זה פה?... משתנה? עבור
 לדום!
יהודי ב: (עובר לידם)
דוד: תסתכלו עליו. תמיד היו לנו, והיו יהודים מהסוג
 הזה, סוג ב. שכל הזמן רוצים להשתין!... (ליהודי ב) אתה
 לא יכול להתנהג יפה?... כולם מתנהגים יפה, חוץ ממך!
 (אתנה) נאדיה, אני יכול לקרוא לך דליה?
נאדיה: ברצון.
דוד: דליה.
טאלב: דוד, לי אפשר לקרוא טוביה.
דוד: לא! לא טוב! טוביה זה שם לא יפה! מה רע
 בטאלב? בניס, משימה קשה, עקובה מדם...
יהודי ב: דוד, אני מוכרח להשתין.
דוד: אתה מפריע לי!
יהודי ב: סליחה.
דוד: אין לי ספק, אפילו שמץ קטן של ספק. שחלק
 גדול מכם שיתחף במשימה.
יהודי ב: קשה לי להתאפק.
דוד: אני לא צריך להשתין? הם לא צריכים להשתין?
 אפילו היא צריכה להשתין... אבל מתאפקים!
יהודי ב: אז גם אני מתאפק.
גלעד: לא צריך להתאפק! אם אדם צריך להשתין,
 שישתין. לך ותשתין!
יהודי ב: תודה לך, גולדמן. (יוצא)
יהודי א: מה זה? גולדמן, איך אתה מעוז?
דוד: בניס, הגולדמן הזה בא לכאן כשכיל לתת פקודות.
גלעד: אני בכלל לא רוצה לתת פקודות!
דוד: אתה תתן! בניס, מעכשיו גולדמן, הוא הסגן שלי!

מערכה רביעית

תמונה 11

ביתו של מוכתר זעתר. עאישה יושבת ושוחה כוס קפה. נכנס מוכתר זעתר.

זעתר: חתמתי ששינוי עורנו להם לברוך לארגון הפשע
 היהודי.
עאישה: גם אותי הוא סיכך!
זעתר: כן.
עאישה: למה אתה עדיין בחיים?
זעתר: לא יודע.
עאישה: פאריד, מיד להתאבד! (מגישה סכין) קדימה!
זעתר: (מכוון את הסכין כלפי בטנו) עכשיו?
עאישה: (ורחפת את הסכין בעזרת ידו של זעתר כלפי בטנו)
 תדקור, אני עוזרת לך.
זעתר: כל החקירה היתה עלילת דם... את יודעת טוב
 מאד.
עאישה: זה לא חשוב... פאריד, תדקור כבר את עצמך!
זעתר: לא! (מקרב את הסכין כלפי צווארה של עאישה) מפלצת!
עאישה: אני אשמה, ילדתי אותך! תדקור אותי!
זעתר: מאמא, תגידי שכל החקירה היתה עלילת דם!
עאישה: היא לא היתה עלילת דם, היא היתה שקר!...
 ותוריד מהצוואר שלי את הסכין!
זעתר: (מסיר את הסכין) יש עוד שקרים שהחוקרים
 מעלילים עלי.
עאישה: ושוב סיככת אותי?
זעתר: לא יכולתי.
עאישה: חתמת?
זעתר: על זה עוד לא חתמתי.
עאישה: מה זה?
זעתר: קשור בתקופת השירות שלי במחנה העבודה
 ג'יהאד.
עאישה: מאשימים שחיית קצב?
זעתר: לא, זה לא!... זה האר"ם מאשים!
עאישה: שניצלת, והיית אכזרי?
זעתר: לא, גם זה לא!... זה דונוה מאשימה!
עאישה: אז מה מאשימים?
זעתר: שהייתי רכרוכי מדי.
עאישה: אתה?
זעתר: אני. החוקרים אומרים, שנהגתי ביד רכה,
 שקטעתי לאסירים יד במקום שתיים, שלא נגעתי להם
 בכיזים, לא ברגליים... שלא הרגתי אף אחד, שאצלי מתו
 רק שלושה: שניים משפת, אחד התאבד... ושבגלל
 הרוך שלי, התחילו אסירים לברוח מהמחנה.
עאישה: פאריד, זאת עלילת דם! כשמתנה ג'יהאד היה
 תחת הפיקוד שלך, את כולם תפסת, אף אחד לא ברח!
זעתר: אחד כן ברח...
עאישה: מי?
זעתר: דוד אוהב ציון, אסיר שברח עוד בתקופת השירות
 שלי.
עאישה: הוא היה אסיר שלך?
זעתר: מאמא, החוקרים אומרים, שאני הקמתי את ארגון
 הפשע היהודי.
עאישה: פאריד, אתה מוכרח להתאבד עכשיו! אל
 תתאבד בזמן שהחוקרים יחקרו אותך על זה! עדיף למות
 עכשיו, ולא בזמן החקירה! אני לא מציעה לך לעבור את
 העינויים של החוקרים.
זעתר: קודם אני אגמור את כל החוקרים, את כל
 הפקידים שלהם, ואז אני אתאבד!
עאישה: אתה לא תצליח!
זעתר: טוב. אני מתאבד עכשיו.
עאישה: חכה! יש לי פתרון!
זעתר: אין.
עאישה: רגע! אתה זוכר את דָּאָד אֶל גָּאוּשִׁי, כשהוא
 היה עוד כלום?
זעתר: כן. הוא מאד אהב את אבא.
עאישה: הוא גם מאד אהב אותי.
זעתר: את יודעת מי הוא עכשיו? אנחנו יכולים להשפיע
 עליו?
עאישה: סומך עלי! היחס שלו לא השתנה.
זעתר: אפשר להגיע אליו?
עאישה: אני רק צריכה לעשות... (משיקה אצבעות) והוא
 פה!
זעתר: ואם הוא פה?
עאישה: אני אתן לו שוב, ואתה נקי.
זעתר: אם את כל כך חכמה, למה לא נתת לחוקרים?
עאישה: (מרכינה ראשה)
זעתר: נתת?
עאישה: (מאשרת)
זעתר: וזה לא עזר!
עאישה: (אתנה) אבל אתו זה יעזור!
זעתר: תודה, תודה מאמא. אני כן וונה!
עאישה: (יורקת על פניו של זעתר) טפרי! רכרוכי!

תמונה 12

המטרה של דוד אוהב ציון. כמעדה גלעד ונאדיה.
נאדיה: אני מקווה שיהרגו אותם!

גלעד: אבל זאת המשפחה שלך!
נאדיה: שישפטו, שיגלו, שישפוט... שלא ישארו מהם
 זכר! שישפרו הם והשופטים שלהם!
גלעד: ביטלו את המשפט! הכל בזכות אמא שלך.
 אישרו לה תקציב לאומי לבנות מוזיאון חדש, במקום זה
 ששרפנו... אפילו את המונומנט מתחילים להקים... ואני
 פה!
נאדיה: למה אתה מתלונן? גם אני פה!... רע לך פה?
גלעד: לא נעים להזכיר, אבל את הבטחת משהו.
נאדיה: התאפקת עד עכשיו, אז תאפק עוד קצת!
גלעד: את לא צודקת! הבטחת לתת, את צריכה לתת!
נאדיה: זה לא מתאים לך!
גלעד: טוב, אני מתפשט! (מתחיל להתפשט)
נאדיה: מה אתה עושה? (אתנה) לא! (אתנה) די! (אתנה) נו,
 כאמת! (אתנה) מאמא!
 (נכנס דוד אוהב ציון)
דוד: מה אתם עושים פה? (אתנתחא אוהב) גלעד גולדמן,
 איך אתה נראה?... תחלכש!
גלעד: (מתחלכש)
דוד: מה עשיתם פה?
גלעד: דוד, אני לחצתי, היא לא אשמה.
נאדיה: אני אשמה! הבטחתי לתת לו, ולא נתתי.
דוד: ככה זה ערכים! מבטיחים, ולא מקיימים! דליה,
 אח שלך, שרף שבע מאות אסירים שלנו בג'יהאד!
נאדיה: מה אתם רוצים ממני?
גלעד: דוד, זה אח שלה שרף, לא היא שרפה! אסור לנו
 להאשים אותה!
נאדיה: (ולגלעד) לא ביקשתי ממך עזרה!
דוד: אבל אני מאשים אותה! כשהיהודים נשרפים, אני
 מאשים את כולם! את אבא שלי, את אמא שלי... אפילו
 אותך אני מאשים!
נאדיה: דוד, אני אוהבת את הדרך שבה אתה מתאר
 דברים!
דוד: זעתר ממשיך לשרוף יהודים, וגולדמן שותק!
גלעד: אני לא שותק!
דוד: תשתוק! אתה לא רק שותק, אתה גם מתעסק עם
 אחותו ימחק השם שלה!
גלעד: אבל דליה...
דוד: אל תקרא לה דליה! מעכשיו היא שוב נאדיה!
נאדיה: איזה שיינויים... אני אוהבת את זה. פעם נאדיה,
 פעם דליה, עכשיו שוב נאדיה... טוב לי כאן
 (נכנס יהודי א)
יהודי א: דוד, זעתר שרף עוד חמש מאות יהודים.
דוד: גולדמן, תהרג אותה!
גלעד: דוד, אל תשכח שאח שלה שרף, היא לא אשמה!
נאדיה: לא חשוב... כולנו ערכים, אני ואח שלי!
 (נכנס טאלב)
גלעד: הנה עוד ערכי! מה אתה רוצה?
טאלב: דוד, זעתר שרף עוד שלוש מאות יהודים.
דוד: שלוש מאות!... לא רוצה לשמוע, זה צורם! אנחנו
 כל כך מעט! צר לי על כל אחד, והוא שורף שלוש
 מאות!
 (נכנס יהודי ב)
יהודי ב: דוד!
דוד: כמה?
יהודי ב: אלפים.
דוד: (ככאב העם) אני אשורף את כל הערכים! (צוחק) חה,
 חה... חה... לא, ודאי שלא! אני אטביע אותם! (לעבר
 התקרה) אָחָד אָנָּר הוֹגְיָה, רק בבקשה למטה! (הנורה
 יורדת. היא משמיעה קולות של מורס סלגרי. הקולות מלווים את קצב
 הבהוב הנורה) אני מברך אותך, בכל הברכות, שבירת
 אותי. תגידי לי, כמה אנשים אפשר להכניס לצוללת
 אלבנית, בנוסף לאנשי הצוות?
 (הנורה מהבהבת, משמיעה קולות, וכובה)
 חמישים אלף, זה טוב. כמה זה חמישים אלף, כפול,
 שלוש מאות ושישים?
יהודי ב: זה יוצא שמונה-עשר מיליון.
דוד: טאלב, כמה ערכים יש בכל ארצות ערב?
טאלב: מאה ושישים, או מאה ושבעים מיליון.
נאדיה: מאה וחשעים מיליון.
דוד: מאה ושמונים מיליון בערך. (לנורה) אָנָּר הוֹגְיָה,
 הנפט שאתה מקבל ממני, טוב? (הנורה מהבהבת, משמיעה
 קולות, וכובה) "א", אמרת? כבודו, לאורך הדורות, תמיד
 שרפו אותנו. גם ברגע זה השריפה נמשכת... כשכולנו
 נשרף, כבודו ישאר בלי נפש! אָנָּר הוֹגְיָה, רק אתה יכול
 להציל אותנו. אני מבקש ממך, שתשלח כל יום למערה
 שלי צוללת אלבנית, ואנשי צוות אלבנים. כל יום נחטוף
 חמישים אלף ערכים ימחק השם שלהם! נכניס אותם
 לצוללת ונטביע בים... כל יום נכניס ונטביע!... שלוש
 אלפים ושש מאות ימים, כלומר כמעט תוך עשר שנים
 לא ישאר אפילו ערכי אחד בעולם! מתי כבודו שולח
 צוללת?... מה התאריך היום?
יהודי ב: כ"א בנובמבר.
 (הנורה מהבהבת, משמיעה קולות וכובה)

דוד: בעוד שבעה ימים, אָנְר הוֹגֵה, ישלח צוללת ראשונה.
יהודי ב: זה יוצא בכ"ח בנובמבר... אז למה לא...?
דוד: (לנורה) אפשר לאחר כיום? (הנורה מהבהבת, משמיעה קולות, וכוכה) תודה אָנְר הוֹגֵה, ולהתראות בכ"ט בנובמבר. (הנורה מהבהבת, משמיעה קולות, כוכה, ועולה לתקרה)
גלעד: דוד, זה רגע היסטורי.
יהודי ב: יהיו לנו הרבה רגעים.
יהודי ב: דוד, אני מברך אותך.
דוד: אתה עוד תקבל ממני!
יהודי ב: אבל מה שוב עשיתי?
דוד: אלי אתה פונה כמכתב תלונה פורמאלי?
יהודי א: (יוצא)
נאדיה: (דוד במלעיל) דוד, דוד, דוד, דוד, דוד, דוד... (יהודי א, טאלב וגלעד מצטרפים) דוד, דוד, דוד, דוד, דוד... (נכנס יהודי ב)
יהודי ב: (דוד במלעיל) דוד! (נאדיה, יהודי א, טאלב וגלעד ממשיכים לקרוא: דוד, דוד... במלעיל. יהודי ב קורא לדוד שוב במלעיל) דוד!
דוד: מה יש?
יהודי ב: עוד מאתיים.
דוד: אחותו של זעתר, ימחק השם שלו, נשארת פה!... השאר מיד החוצה!
גלעד: אבל דוד...
דוד: תסתלק מכאן! (גלעד, יהודי א, ב וטאלב יוצאים)
נאדיה: דוד, דבר אתה על כל נושא, מעניין לשמוע אותך.
דוד: כל כך הרבה יהודים נשרפים... אפילו לא איכפת לך! באוי הנה, אני רוצה להנוק אותך!
נאדיה: בבקשה (מתקובט, מניחה את ידו של דוד על צווארה. אתה) דוד, זה כל כך מעורר שאתה נוגע.
דוד: יותר טוב ממגע של ערבי? (נכנס גלעד)
גלעד: מה זה?
דוד: נוגעים.
גלעד: דוד, עזוב אותה!
דוד: (מרפה) הנה, עכשיו אני כבר לא נוגע בה.
גלעד: למה אתה עושה את זה?
נאדיה: ככה מתחשק לי!
גלעד: ואת לא מתביישת?
נאדיה: לא.
דוד: נאדיה, נשים ערכיות הן צנועות, את פורצת מוסכמות... זה מגרה.
נאדיה: תתגרה, תתגרה.
גלעד: נאדיה, צאי החוצה!
נאדיה: לא רוצה!
דוד: אני רוצה לגעת בך, לגעת למטה, ממש למטה. הלמטה שלך הוא ערבי, ולמטה ערבי הוא אדוק, צנוע, כחול... כאילו הוא אומר: גע בי!... תני לגעת.
נאדיה: בבקשה.
דוד: (נוגע)
גלעד: נאדיה, גם אני רוצה.
נאדיה: בוא, וגע.
גלעד: (נוגע) תגיד, שאת שלי, ורק שלי!
נאדיה: אני שלך, ורק שלך.
דוד: תגיד, שאת שלי, ולא שלו!
נאדיה: אני שלך, ולא שלו.
דוד: תגיד, הלוואי שאח שלך זעתר, היה רואה איך היהודים נוגעים בך!
נאדיה: הלוואי שאח שלי זעתר, היה רואה איך היהודים נוגעים בי.
גלעד: תגיד, הלוואי שאח שלי זעתר, לא היה רואה איך היהודים נוגעים בך!
נאדיה: הלוואי שאח שלי זעתר, לא היה רואה איך היהודים נוגעים בי.
דוד: (נכנסים טאלב ויהודי א)
טאלב: גם אנחנו יכולים לגעת?
נאדיה: בבקשה. (טאלב ויהודי א נוגעים) געו, געו.
גלעד: תגיד, אני ערבי לא צנועה!
נאדיה: אני ערביה לא צנועה.
דוד: תגיד, אני ערביה, ואתם יהודים!
נאדיה: אני ערביה, ואתם יהודים.
יהודי א: תגיד, אני ערביה צנועה, ואתם נוגעים!
נאדיה: אני ערביה צנועה, ואתם נוגעים.
טאלב: תגיד, אני שלכם!
נאדיה: אני שלכם.
דוד: תגיד, עוד!
נאדיה: עוד, עוד, עוד, עוד...
דוד: (נכנס יהודי ב)
יהודי ב: סליחה, אבל גם אני רוצה.
נאדיה: בוא כבר! עוד, עוד...
דוד: לך מלא!
נאדיה: שאל, לך, שיבוא, שגם הוא יבוא... עוד, עוד, שיבוא, שיבוא עוד! (טאלב, יהודי א, ניגשים ליהודי ב)

תמונה 13

מסגר, במוסג: דרוויש וחניך.

טאלב: לא שמעת מה דוד אמר?... (דוחף את יהודי ב) לך מכאן!
נאדיה: למה עזבתם?... אני רוצה הרבה!... בואו, ושגם הוא יבוא!
יהודי א: (כועס כיהודי ב) לך, לך!
נאדיה: עוד, עוד...
יהודי ב: (אחוז בכסא, או כחפץ אחר שנמצא על הבמה) לא רוצה! אני רוצה לגעת... גם לי מגיע, אני גם יהודי!
דוד: תוציאו אותו, תוציאו כבר! (טאלב ויהודי א גוררים את יהודי ב)
יהודי ב: לא רוצה לצאת, גם לי מגיע... (משתולל וכוכה) עזבו אותי, לא רוצה... עזבו אותי!... (טאלב ויהודי א זורקים החוצה את יהודי ב, וחוזרים לגעת בנאדיה)
נאדיה: טוב שבאתם! עוד, עוד, עוד...
דוד: תגיד, אני מוכנה לכל!
נאדיה: אני מוכנה לכל.
יהודי א: תגיד, אני מוכנה לשדוד!
נאדיה: אני מוכנה לשדוד.
טאלב: תגיד, אני מוכנה להרוג ערבים!
נאדיה: אני מוכנה להרוג ערבים.
דוד: תגיד, אני מוכנה להרוג דרווישים!
נאדיה: אני מוכנה להרוג דרווישים, להרוג רבנים, להרוג כוהנים, להרוג כמרים, להרוג קשישים, ילדים קטנים, נערים, זקנים גוססים!... דוד, להרוג אותך, גם אותך גלעד, את כולכם להרוג!... עוד, עוד, עוד... די!
יהודי א: מה קרה?
נאדיה: עכשיו מספיק! אבל אני רוצה שכל בוקר תעשו לי ככה!

טאלב: אתה מרחם עליו?
יהודי ב: כן.
טאלב: דוד, אני אדקור אותו! הוא לא בנוי לדברים כאלה.
דוד: הוא כן יהיה כשביל דברים כאלה! (ליהודי ב) לאכול, אתה אוכל אצלנו! מיטה לישון, אתה מקבל... אבל לתורם, אתה לא תורם כלום! כשביל מה אני צריך אותך?
יהודי ב: גם אני לא צריך אותך! רק סבל, זה מה שיש לי ממך! אני מוכן אפילו לחזור למחנה ג'יהאד, בשבילי זה יותר טוב. שם גם מקבלים אוכל ומיטה!... גולדמן, גלעד! דוד, האיש הזה ממש טובל. אם אתה צריך לדקור מישהו, תגיד לאחד מאיתנו שידקור. לו יש נפש עדינה מדי. גם לי היתה פעם נפש עדינה... גם אני כמוהו השתמשתי בלא, אבל הנפש אברה (כלפי יהודי ב) אצלו העדינות והרכות, אף פעם לא ילכו לאיבוד... (דוקר למוח את הדרויש) ... פעם גם אני רחמתי, התרגשתי, אפילו אהבתי.
נאדיה: (לחניך) תתקרב אלי!
חניך: רחמים.
נאדיה: אל תפחד, אני אשה. אתה פוחד מאשה?
חניך: רחמים.
נאדיה: דוד, לרחם עליו?
דוד: לא!
נאדיה: דוד, אני מלפנים, אתה מאחור... גלעד אתה מהצד, (ליהודי א וטאלב) ושניכם מהצד השני! (נאדיה, דוד, גלעד, טאלב ויהודי א דוקרים את החניך מלפנים, מאחור, ומהצדדים. הדוקרים מהלכים במסגר באפס מעשה... הם מביטים לכאן ולכאן)
דוד: (לאחר הפוגה ארוכה) כאן באמת היה בית כנסת. המקום גם שימש כשיבה. אני זוכר, ביקרו פה מאות אברכים: למדו משניות, תלמוד, גמרא. כאן היה מרכז תורני חשוב. עכשיו זה עצוב. (נשמע קולו של מוכתר זעתר. הקול בוקע מרמקול)
זעתר: אתם נתפסתם!
דוד: מה זה?
זעתר: לא לזוז! המסגר מוקף בצלפים עם רובים טלסקופיים. אנחנו רואים את כולכם, מי שיזוז נפצע אותו! (כולם קופאים במקומם) תניחו ידיים על הראש, ושבו על הרצפה! (פרט לדוד ונאדיה, כולם מניחים יד על הראש ויושבים על הרצפה. אתנה. נכנסים מוכתר זעתר ועאשה)
עאשה: פאריד, חסל את כולם, מיד!
זעתר: חכי! עוד רגע! ליבנברג, למה אתה לא על הרצפה?
דוד: אני לא ליבנברג! אני דוד אוהב ציון!
נאדיה: אתם רק מדברים כל הזמן!... חסלו כבר!
זעתר: מאמא, תשחטי את הכלבה הזאת!
עאשה: (שוחטת את נאדיה) פאריד, תגמור כבר את ליבנברג!
דוד: שמע ישראל, אדוני אלוהינו, אדוני...
זעתר: (הורג את דוד אוהב ציון. פונה לגלעד) ג'מאל!
גלעד: כן, מוכתר זעתר.
עאשה: פאריד, אל תדבר עם החלאה הזאת!
זעתר: חכי מאמא, חכי! (לגלעד) התייחסתי אליך כל כך יפה... ואתה הרסת משפחה שלמה!
גלעד: סליחה, מוכתר זעתר.
זעתר: (הורג את גלעד. פונה ליהודי א) תגיד משהו!
יהודי א: בבקשה, מוכתר זעתר... אני מתחנן.
זעתר: (הורג את יהודי א. פונה לטאלב) ראים טאלב, מה שלום המיגרנות שלך?
טאלב: מוכתר זעתר, אני אף פעם לא סבלתי ממייגרנות... מאלרגיות בראש אני טובל, תמיד סבלתי מאלרגיות.
זעתר: זה אלרגיות, לא מיגרנות?
טאלב: כן, מוכתר זעתר. זה אלרגיות.
זעתר: (הורג את ראים טאלב) מאמא, אנחנו סיימנו.
עאשה: (כלפי יהודי ב) פאריד, יש עוד אחד.
יהודי ב: גברת, אני לא מוזיק, תשאלו את מוכתר זעתר, הוא יודע אני לא מסוגל לדרוך אפילו על נמלה. כל הזמן הם נתנו לי מכות, מאד סבלתי.
זעתר: מאמא, הוא לא מוזיק אף פעם. (ליהודי ב) אתה תחזור למחנה העבודה ג'יהאד.
יהודי ב: תודה, מוכתר זעתר... חודה גם לך גברת. אני באמת אדם שקט, לא מוציא מלה מהפה, מדבר רק כשמצוים עלי לדבר... ממש כן אדם שקט. כשאומרים לי להוציא מלה, אני מוציא מלה, כשאומרים לי לשתוק, אני שותק... אתם רוצים שאני אשתוק?
זעתר: תשתוק!

שרה אשה עיקשת

(גרסא ב')

אבנר בן-עמוס

פסטיבל עבר-86. "שרה אשה עיקשת". חסידה סטולרו, שמואל וולנברג.

משתתפים:

- שרה
- אברהם
- זמר חתונות/ שדרן רדיו
- אחות (של שרה)
- אמא (שם אברהם)
- זונה
- רופא א'
- רופא ב'
- תלמיד
- תלמידה
- נציג ענף הלכשה והנעלה
- נציג ענף מזון וחיתולים
- אדוק א'
- אדוק ב'
- מוטק'ה
- יוסק'ה
- שר בטחון
- עוזר שר בטחון
- יצחק
- קולות: ילדים, מפגינים

שרה: שרה: אני שרה.
 אברהם: שם שרמנטי, שרה.
 שרה: ואדוני?
 אברהם: קוראים לי אברהם.
 שרה: שם חם, אברהם.
 אברהם: את חושבת?
 שרה: אני בטוחה.
 אברהם: ומתי החתונה הבאה של גבירתי?
 שרה: ששש... מתחננים.
 זמר: אורחים נכבדים, הורים יקרים, זוג חביב. יום חג הוא לנו היום הזה. קול ששון וקול שמחה. קול חתן וקול כלה. ואני רוצה לפתוח במשאלה: שזו שהיא היום קלה, במהרה תהיה כבדה. וכעת אשיר לכם שיר שחובר במיוחד עבור הזדמנויות כאלה: (שר)
 פרו ורבו, פרו ורבו
 היום זה אתם, מחרתיים זה הוא יהיה לכם בן חכם ונבון והוא שישא את שמכם בגאון
 פרו ורבו, פרו ורבו
 רק כך יש סיכוי שלא תרעבו עשו ילדים ולא אהבה זהו צו השעה, זהו צו החובה.
 (מדבר) ילדים צוחקים, ילדים בוכים ילדים זה מרגיז, ילדים זה נעים ילדים זה שמח, ילדים זה עצוב ילדים זה חיים שמלאים בצוף. ילדים זה ביטוח חיים.
 אל תשימו את כל הביצים בסל אחד. מי ידע שחייכם אי פעם אם לא יהיו לכם ילדים? אתם תעשו ילדים ואנחנו את השאר.
 (שר) פרו ורבו, פרו ורבו כבוא יום הקרב, את מי תאהבו? את הבן החזק, את הבן הגיבור, שיריה בתותח ויביא את האור.
 (מדבר) שיר זה הוגש לכם ביוזמת הוועדה לעידוד הילודה שליד משרד הבטחון.

שרה: אברהם, ילד טפש שלי. גם בגיל שנתיים הזיזים זה לא צחוק. כבר הספקת לשכוח.
 אברהם: שרה, את הרי כבר לא כל כך צעירה...
 שרה: וגם אתה לא כדיוק נוער.
 אברהם: כדיוק כך. ולכן אני אומר, בואי נתחתן ונשכח מילדים. נחיה חיים מהוגנים, נוכל לבלות ביחד עם זוגות אחרים. למה אני צריך להתעורר באמצע הלילה לקול כבי של צואה?
 שרה: כבר שכחת מה זה אברהם? הלוא זה "אב המון גריים".
 אברהם: בואי נניח לתנ"ך. צריך להתרכז בעכשיו.
 שרה: אז הנה לך ההווה במערומי. אתה חפץ חתונה, ואני רוצה ילד. אני נותנת לך אשה, ואתה מעניק לי צאצא. (מושיטה את ידה). עשינו עסק?
 אברהם: נו, טוב. שיהיה כך. (מושיט לה את ידו. ואחר מנשק על לחייה).
 שרה: תענוג לעשות אתך עסקים.

3 (מטבח. אברהם ושרה כארוחת בוקר.)
 שרה: אברהם.
 אברהם: מה?
 שרה: אברהם!
 אברהם: מה יש?
 שרה: איך הריבה שעשיתי?
 אברהם: טעימה.
 שרה: אברהם.
 אברהם: מה?
 שרה: אני לא מצליחה להיכנס להריון.
 אברהם: ואת עדיין רוצה?
 שרה: ודאי שאני רוצה. ילד קטן ומתוק שאפשר להחזיק בידיים ולנשק ולחבק. אתה כבר לא?
 אברהם: אינני יודע. מעולם לא היה לי.
 שרה: ואיך שיהיה לך אם לא תרצה?
 אברהם: אז מה, לפי דעתך, בא קודם לעולם: הרצון או הילד?
 שרה: בכלל לא איכפת לך ממני.
 אברהם: לא נכון. מאד איכפת. את הרי יודעת.
 שרה: תוכיח.

2
 (אברהם ושרה על ספסל בשרה)
 אברהם: כל-כך הרבה...
 שרה: מה?
 אברהם: כוכבים יש בשמיים.
 שרה: איפה? אני לא רואה כלום.
 אברהם: כל-כך הרבה...
 שרה: מה?
 אברהם: גרגרי-חול יש על שפת-הים.
 שרה: אז מה אתה רוצה לומר כזה?
 אברהם: את יודעת כמה ילדים יש בעולם?
 שרה: לא, ולא איכפת לי.
 אברהם: מישהו עשה פעם סטאטיסטיקה.
 שרה: אברהם, לא מעניין אותי הסטאטיסטיקה שלך.
 אברהם: אז מה כן מעניין אותך?
 שרה: אני רוצה שנתחתן.
 אברהם: להתחתן? בבקשה. כבר מחר. אפילו בעוד שעה. אבל כשכיל מה לך ילדים? את יודעת כמה ילדים...
 שרה: הרבה, אבל אף אחד לא שלי.
 אברהם: ראתי אותם פעם יוצאים בבוקר מן הבתים, נוהרים אל הגנים? ועם כל אחד האמא הפרטית שלו, ולכולם אותה הבעה מטומטמת על הפנים?
 שרה: שיהיה מטומטם, אבל המטומטם שלי.
 אברהם: צריך לעשות חוק שילדים ייוולדו ישר בגיל ארבע-עשרה, אחרי בר-מצווה. אז הם כבר מספיק מבוגרים לדעת שהחיים זה לא צחוק.

2
 (אברהם ושרה על ספסל בשרה)
 אברהם: כל-כך הרבה...
 שרה: מה?
 אברהם: כוכבים יש בשמיים.
 שרה: איפה? אני לא רואה כלום.
 אברהם: כל-כך הרבה...
 שרה: מה?
 אברהם: גרגרי-חול יש על שפת-הים.
 שרה: אז מה אתה רוצה לומר כזה?
 אברהם: את יודעת כמה ילדים יש בעולם?
 שרה: לא, ולא איכפת לי.
 אברהם: מישהו עשה פעם סטאטיסטיקה.
 שרה: אברהם, לא מעניין אותי הסטאטיסטיקה שלך.
 אברהם: אז מה כן מעניין אותך?
 שרה: אני רוצה שנתחתן.
 אברהם: להתחתן? בבקשה. כבר מחר. אפילו בעוד שעה. אבל כשכיל מה לך ילדים? את יודעת כמה ילדים...
 שרה: הרבה, אבל אף אחד לא שלי.
 אברהם: ראתי אותם פעם יוצאים בבוקר מן הבתים, נוהרים אל הגנים? ועם כל אחד האמא הפרטית שלו, ולכולם אותה הבעה מטומטמת על הפנים?
 שרה: שיהיה מטומטם, אבל המטומטם שלי.
 אברהם: צריך לעשות חוק שילדים ייוולדו ישר בגיל ארבע-עשרה, אחרי בר-מצווה. אז הם כבר מספיק מבוגרים לדעת שהחיים זה לא צחוק.

שרה: בוא ננסה עוד פעם אחת. מי יודע, אולי זאת האחרונה.
אברהם: את חושבת שיש עוד סיכוי?
שרה: צריך לנסות. כמו שהרפא אמר.
אברהם: טוב. אבל בקיצור.
שרה: (מרימה את שולי שמלתה ומחיישבת כרגליים פשוטות על אברהם.) על מה אתה חושב?
אברהם: על כלום.
שרה: ואני על הילד.
אברהם: את חושבת יותר מדי. (יוצא)

8

(שדרן רדין. בידו מיקרופון.)

שדרן: שלום לעם ושלום למלחמה. אני נמצא כעת בנקודת הכינוס הראשית, ואני חייב לומר לכם, זוהי הרגשה נפלאה. מכל עבר נוהרים ההמונים, מי ברכב, מי ברגל, ולכולם אותו חיוך שווף על הפנים ואותה טפחה לבבית על השכם. והשמחה רכה. בקרוב יתחיל המופע המרכזי, וכולנו ממתינים לו כאן בקוצר רוח, המוראל גבוה, והאצבע – איפה שצריך.

9

(כיתה. תלמיד. תלמידה)

תלמידה: שיר למולדת.
תלמיד: דיקלום לכבוד יום-העצמאות.

תלמידה: היית איתנו בקיץ
היית איתנו בחום
ואחר-כך הלכת מאיתנו
תלמיד: ואני מרגיש כמו יתום

תלמיד: צעדנו אחרך בחושך
צעדנו אחרך באור
אבל נעלמת מעינינו
תלמידה: כאילו נפלת אל הבור

תלמידה: אנחנו חושבים רק עליך
אנחנו חולמים רק אותך
ופתאם תהיי שוב איתנו
תלמיד: איך אז נגיל ונשמח

תלמיד: חיפשנו אותך בשמיים
חיפשנו בכל מקום
ואם רק תשובי לפרוח
תלמידה ותלמיד: נהיה לך מרבד אדום.

10

(שדרן רדין. בידו מיקרופון)

שדרן: שלום לעם ושלום למלחמה. אני משדר אליכם מן הגבול, ובעוד כמה שניות תישמע כאן שריקת הפתיחה. המתח כאן עצום. אפשר לדאותו על אנשי היחידה הפותחת – העיניים מצומצמות, הפה קפוצ והמצח כוטח. בצד. המאמנים נותנים בשקט הוראות אחרונות. והנה הם ניגשים אל הכלים, ניפנוף אחרון לקהל... גבירותי ורבותי, הטנקים נעים קדימה, הם חוצים עתה את קריהגבול. הם בצד השני. מעכשיו הכל פתוח. הכל צפוי – רק השמיים הם הגבול.

11

(מטבח. שרה בהריון. אברהם נכנס. מדוי ופניו מפויחים.)

אברהם: חזרתי.
שרה: חי!

אברהם: לעת-עתה.
שרה: לכמה זמן?

אברהם: חופשה קצרה.
שרה: נחש מה?

אברהם: מה?
שרה: אתה לא רואה?

אברהם: לא.
שרה: יש לך שרה הרה. אתה לא שמח?

אברהם: אני עייף.
שרה: גם אני.

רופא ב': יש.

שרה: בן או בת?

רופא ב': בן. בלי ספק. בן.

אברהם: תוך שנה?

רופא ב': לא אמרתי תוך שנה, כי אם: בעוד שנה.

אברהם: זאת אמרת היום, אבל בשנה הבאה.

רופא ב': בדיוק כך. (לשרה) יש לך גבר שיודע לנסח.

שרה: אילו רק היה גם יודע לנפח.

רופא ב': הוא יודע, את יכולה לסמוך עלי.

שרה: מנין לך?

רופא ב': סוד מקצועי.

אברהם: זה בטח מהכוככים.

רופא ב': לא אומר.

שרה: (לאברהם) איזה כוכבים? אתה רואה אותו מביט בשמיים? לכל היותר מציץ בקלפים.

אברהם: אדוני מנחש בקפה, תה או קולה?

רופא ב': לא תוציאו ממני.

אברהם: תרשה לי להיות ספקן.

רופא ב': אני מרשה. גם לגברת מותר.

שרה: בתור חזאי, אתה נראה לי די מפוקפק.

רופא ב': אני נראה כך, אני נראה אחרת. חזאי, כנאי, אופה, רופא. מה זה כבר משתנה? העיקר, לא להתייאש.

אם תמשיכו לעשות את שלכם, הטבע כבר יעשה את שלו. עזור לעצמך, והשם יהיה בעוזך. (פושט את ידו)

שלוש-אלפים.

אברהם: (מוציא מכיסו פנקס המחאות) לפקודתו של מי?

רופא ב': אתה עושה ממני צחוק?

שרה: (מוציאה מארנקת חבילת שטרות כסף. מונה ומניחה על השולחן.) רופא ב' נוטל את השטרות. קבלה!

רופא ב': מיד. (יוצא)

שרה: מה אתה חושב?

אברהם: לא יודע. אני כבר מבולבל לגמרי.

שרה: אני חושבת שהוא שרלטן.

אברהם: אף-פעם אי-אפשר לדעת. אולי הוא רק מתחזה כשרלטן.

שרה: איך הוא יכול להגיד בעוד שנה? הלווא הריון רגיל נמשך רק תשעה חודשים.

אברהם: מישהי פעם עשתה אצלי ביטוח נגד הפלה.

אשה כזו, גבוהה, דקה, עם שיער חום חלק ועיניים

שחורות עמוקות...

שרה: ואיך זה נגמר?

אברהם: מה? בסוף היא הפילה בחודש העשירי.

רופא ב': (נכנס) קבלה, בבקשה.

שרה: אני מאד רוצה להאמין בך, אבל כדאי שתדע.

בעוד שנה אני כאן בחזרה, ואם אין לי ילדים על

הידיים...

רופא ב': מישהו דבר על ילד על הידיים? בסך הכל

אמרתי: יש.

אברהם: היית צריך לומר: יהיה.

רופא ב': ואני רוצה לומר: יש.

שרה: בוא, אברהם. אין טעם להתעקש. (שרה ואברהם

יוצאים)

5

(אלים חתונות. זמר חתונות.)

זמר: אורחים נכבדים, הורים יקרים, זוג צעיר נחמד. לפני שאנחנו חותכים את העוגה, תרשו לי לשיר לכולכם שיר למלחמה. (שר)

המלחמה הקרובה, המלחמה הקרובה
המלחמה הקרובה כבר איננה רחוקה.
המלחמה הקרובה, המלחמה הקרובה
רק נצא מהשיגרה ונמות בנישקה.

(מדבר) את המלחמה הקרובה יתגוג בצוותא כל העם
באשר הוא שם.

היכוננו, בקרוב, בצבעים טבעיים, ממש בחיים,
על המסכים הכי פרטיים.

תאווה לעיניים, מעדנים לזוזניים
ניחוחות פאר, איש כל ימי-י.

(שר) המלחמה הקרובה...

6

(משדר רופא ב'. שרה, אברהם, רופא ב').

רופא ב': יש.

אברהם: מה יש?

רופא ב': אל תשאל מה יש, כי אני אומר לכם: יש!

שרה: מה יש?

רופא ב': בעוד שנה. יש.

שרה: בעוד שנה?

החילים שם נלחמים ואצלי בבטן כליכך נעים

שם בתוך זה מסוכן ואחה אף פעם לא חצא מכאן.

(מברות) כן, ילדי. פרי מתוק שלי. אפרסק. איך אתה מרגיש בני, אי שם מתחת ללבי? אני יודעת שאתה מקשיב לפעמויות. מה כבר נותר לך לעשות? אבל אתה צריך לגדול ולהיות גיבור ואמין. כי לא נשאר לנו אף אחד. רק שנינו לבד, ככל העולם כולו. אמא שרה ויצחק. אחוזים אחד בשני חזק חזק.

20

(שרן ריני. מיקרופון ביד)

שרדן: שלום לעם, ושלום למלחמה. אני משרד אליכם הפעם מן הבור המרכזי, וכולי נרגש. כן, איש בשורות אני היום. זהו נצחון, גבירותי ורבותי, ולא סתם, אלא נצחון מוחץ, חסר תקדים. אתם שומעים ודאי את משק חליצת פקקי השמפניה אשר נשפכת כאן כדם, סליחה, כמים, ועוד מעט קט יקבל את הגביע הקפטן האהוב שלנו ויצא איתו החוצה לסיכוב הנצחון המסורתי. אפילו לתוך הבור האפל והמרופד הזה חודרות שאגות השמחה של הקהל הממתין בחוץ. ואין פלא. המשחק ההיסטורי הזה חיסל את היריב לחלוטין. הוריד אותו על הכרכים. גמר אותו בנוק-אאוט מושלם. זו היתה המלחמה שסיימה את כל המלחמות. ולכן, שלום לעם, שלום למלחמה, ולא להתראות.

21

(חדר שינה. שרה. בהריון עוד יותר מתקדם. שוכבת על המיטה. ליד המיטה ניצבת מראה. אברהם נכנס. מדיר ופניו מפורחים.)

אברהם: זהו זה. נגמר.

שרה: חיכיתי לך. יחד עם יצחק.

שרה: סוף-כל-סוף. (מתליף את המדים לבגדים אורחים.)

שרה: אברהם.

אברהם: מה?

שרה: איך אני נראית עכשיו?

אברהם: שמנה.

שרה: ואיך נראיתי פעם?

אברהם: נאה.

שרה: אתה יודע שאני עכשיו אשה מפורסמת?

אברהם: כן?

שרה: אף פעם לא חשכתי שאהיה מפורסמת.

אברהם: גם אני לא.

שרה: ובכל זאת אני מפורסמת.

אברהם: עוד לא היכרתי מישהו שהיה ללא פגם.

שרה: אברהם.

אברהם: מה?

שרה: אתה עוד אוהב אותי?

אברהם: כן.

שרה: גמרת להחליף בגדים?

אברהם: כן.

שרה: אתה יכול להביא את האוכל מהמטבח?

אברהם: בסדר. (יוצא ומיד שב עם צלחת ויין.)

שרה: אתה יכול להאכיל אותי?

אברהם: את לא יכולה לבד?

שרה: קשה לי עם הידיים האלה.

אברהם: ומי האכיל אותך עד עכשיו?

שרה: אחותי. אבל מאז שהגיעה אליה הידיעה על זאבקי...

אברהם: טוב. (מאכיל את שרה)

שרה: אתה לא אוכל?

אברהם: אני לא רעב עכשיו. אני כבר סקרן לראות אותה. איפה הילד?

שרה: מי?

אברהם: כמה ילדים כבר יש לנו? יצחק.

שרה: על ידך.

אברהם: איפה הוא? מתחבא?

שרה: כן. אצלי בבטן.

אברהם: הוא עוד אצלך?

שרה: כל הזמן.

אברהם: מה הוא עושה שם? הוא לא שמע שהמלחמה נגמרה?

שרה: תן לנו עוד קצת זמן ביחד. עכשיו ממילא אין מה למהר.

אברהם: להפך. הזמן אוול. ואנחנו גס-כן. עוד מעט נצטרך ללכת. אז לפחות שיצחק ישאר... ואני עוד רוצה להספיק להיות איתו קצת ביחד. לראות איך הוא גדל.

זוכרת אותך מחזיקה את הפרה מגומי יום שלם בפה. כלי להוציא. וכשאבא שאל למה, אמרת לו... שרה: שככה אני מיניקה את שיני החלב שלי. אחות: אם הוא רק היה חי עכשיו... הוא היה כטח יודע איך ללחוץ עליך. (מצפצפת) למה שאת לא תלחצי קצת כעצמך? אומרים שבלי ללחוץ זה לא יוצא. שרה: אשה הרה זה לא משחת שיניים. אחות: למה את תמיד מוכרחה להתעקש? מה יצא לך מזה? שרה: בן חי יצא לי מזה. אחות: את יודעת, אני חושבת שיותר משאת רוצה להציל את יצחק, את רוצה להשמור אותו לעצמך. אבל בסוף תראי, (מצפצפת) הזמן יעשה את שלו. שרה: הזמן כבר עשה את שלו. מצדי, הזמן יכול ללכת. אחות: זה מזכיר לי. אני מוכרחה לרוץ. זאבקי צריך להגיע לחופשה. שלום לולי-פולי. (מצפצפת. יוצאת עם הצפצפה.)

19

(מטבח. שרה. אדוק א'. אדוק ב'.)

אדוק א': איפה בעל-הבית?

שרה: אתה מתכוון לאברהם?

אדוק ב': נו, בעלך.

שרה: הוא יצא.

אדוק א': בעל-הבית איננו בבית.

אדוק ב': מתי ישוב?

שרה: כשהמלחמה תיגמר.

אדוק א': אם-ירצה-השם.

שרה: למה שלא ירצה?

אדוק ב': אז מה אתה אומר?

אדוק א': כמו שנאמר: בלית פרי, גם הפרה כשרה.

אדוק ב': נו, אז שיהיה. תגידי לי גברת. את שמעת על פרו ורבו?

שרה: לא. מי זה?

אדוק ב': זה לא מי זה. זה מה זה.

אדוק א': ככתוב כבראשית א' כ"י ויברך אותם השם ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ.

שרה: אז למה לא אמרתם מיד? ודאי שאני מכירה.

אדוק א': ומה הגברת עושה בעניין?

שרה: לא רואים?

אדוק ב': רואים יותר מדי זמן, ואת אותו הדבר.

שרה: ברגע שבחנך נעשה בטוח, אני מוציאה אותו לרשות הרבים. בחיי אדוני.

אדוק ב': לא לשאת את השם לשווא.

אדוק א': ואת מצוות לך לך שכחת? ככתוב כבראשית י"ב א'. לך לך מארצך וממולדתך. פירוש דרבי יוסי: לך לך — צא מן המקום הזה שצר עליך. מארצך וממולדתך — מבטן אמך.

שרה: ולאן אתם רוצים שיצחק ילך? יש לו ארץ אחרת בעולם? הלוא ככל מקום אחר מונחת חרב חדה על צווארו.

אדוק א': גברת, את חושבת שאנחנו בעד שפיכות דמים? חס וחלילה. אלא מה? אנחנו בעד ילדים.

שרה: גם אני. זה לא נחשב אצלכם לפרו ורבו?

אדוק ב': הרי זה בקושי בחזקת פרור...

שרה: מה יש? אחד לא מספיק?

אדוק א': האחד הזה תופס את המקום שלו בבטן כבר יותר מדי זמן.

שרה: אדוני, הרחם שלי הוא לא מגרש חניה.

אדוק ב': בעזרת-השם יכרך אותך בהרבה צאצאים.

אדוק א': אמן ואמן.

שרה: אתה רוצה שאגלה לך משהו?

אדוק ב': מה אתה אומר?

אדוק א': שתגלה. אם זה לא, חס וחלילה, אתה יודע מה.

אדוק ב': בבקשה לגלות, אבל בצניעות.

שרה: אתה חושב שלא רצייתי הרבה ילדים? גם אברהם רצה. אבל מה? לא יצא.

אדוק ב': אם השם רוצה, אפילו מטאטא בלי שערות...

אדוק א': יכול את התועבה לנקות.

שרה: אם כך, סימן שהשם לא רצה.

אדוק ב': מה תאמר לזה?

אדוק א': מי שנתן הוא מי שלקח. יהי שמו מבורך. (יוצאים)

שרה: ברוך הוא וברוך שפטרנו. שמעת הכל, יצחק?

ועכשיו לישון. (עוזרת לחדר השינה. שרה שיר ערש)

נומה נום ילדי הקט

אמא תקנה לך שוקולד

יש לך עתיד ורוד

ממש כמו תחת של תינוק

שלך הורס לנו את הענף שעליו אנחנו יושבים. שופך את דמנו. קחי אותי לדוגמא, מזון וחיתולים — זה שנכנס זה שיוצא. אם אין תינוק, אין מזון, אין מזון, אין חירבון, אין חירבון, אין חיתולים, אין חיתולים, אין פרנסה. פשוט מאד. צריך רק לדעת חשבון אלמנטרי. הלבשה: אילו רק היית יכולה לראות אותו, את הקטן שלך, גברת שרה, כמו עיניך. על כפות הרגליים הקטנות, נעלי כד כחולות ופומפונים תכלת, ומעל זה מכנסי קורדורוי חומים עם שני כיסים עמוקים שבביל הידיים המתוקות. וחולצת טריקו ירקרקת עם כיס זהה בצפון, ועל הראש כובע סרוג ופומפון לכן. ככה נראה המח. שרה: למה לי המחז? טוב לי בעכשיו. הלבשה: חשבת לרגע על מה שאת עושה? גברת שרה? את עוצרת את הזמן שמתהלך. את תוקעת לסוחרים מקל בגלגלים, מאיפה הפרוספריטי שלנו? על מה אנו מתקיימים? על זה שהאנשים נולדים, גדלים, מתחתנים, מקימים משפחה, עושים ילדים, שגדלים, שמתחתנים, שמקימים משפחה, שעושה עוד ילדים... ככה הם מסתובבים. אבל אצלך, סטופ. אין ילדים, אין חתונה, אין משפחה. הכל קפוא. כמו הירקות המשומרים שלו. מי יקנה את הפומפונים אם כולם יעשו כמוך? שרה: שכחת שיש כאלה שבינתיים נפטרים. הלבשה: לא שכחתי. חס וחלילה. אלא מה? לא על זה מדובר פה. מזון: אולי אלף מאה? הלבשה: אלף חמש מאות. מזון: עם בונוס. קנייה חינם בחנויות הרשת ואספקת מזון וחיתולים לכל החיים. וגם חלב. עמיד. שרה: אין צורך. את החלב איצטר כעצמי, בחזה שלי, במיוחד כשבילו. ראינו פעם פרה ששותה חלב? הלבשה: לא היה לך אף פעם סוחר במשפחה? כזה אחד שמגלגל, שמעביר, שלוקח ומחזיר, שעובר ואחר כך שב, בקיצור, אחד שמבין בקונפציה. שרה: לא. מעולם. הלבשה: ריבונות-של-עולם. האשה הזו מבינה רק בסטאגציה. שרה: אדוני, אתה לא תקרא לכן שלי סטאגציה. החוצה!

מזון: אלפיים.

הלבשה: אלפיים מאה.

שרה: החוצה!

מזון: שלושת אלפים.

הלבשה: פלוס תעודת ש...

שרה: בחוץ! (יוצאים)

17

(אולם חתונות. זמר חתונות.)

זמר: אורחים נכבדים, הורים יקרים, זוג צעיר מוצלח.

שמעתם כבר על שרה העיקשת? את השיר הבא אני מקדיש לגברת הטיפשת עם הכרס הגועשת, בתקווה שהכלה הצעירה שלנו תדע כיצד לנהוג.

(שר)

(שרה, אוגרת הילד)

שרה, דוגרת אפרוחים

יש לה בטן נפוחה

והראש — ביצה סרוחה

כל היום רק קווה-קווה-קווה

לשלום היא מקווה...

וכולם ביחד...

18

(מטבח. שרה עם בטן גדולה עוד יותר. נכנסת אחוחה ובפיה צפצפה מצפצפת.)

שרה: למה את עושה כל כך הרבה רעש?

אחות: (שרה בקול) היום יום-הולדת, היום יום-הולדת... ליצחק-ליה.

שרה: נכון. לגמרי שכחתי.

אחות: (ממשיכה את הצפצפה) זאת המתנה שלו. אולי הוא ישמע וירצה לצאת?

שרה: איחרת קצת.

אחות: למה? הוא לא בן שש?

שרה: שבע. ובגיל הזה ילדים כבר לא מצפצפים.

אחות: אבל את מצפצפת. את יודעת איך מכנים אותך בעיר?

שרה: לא, ולא רוצה לדעת.

אחות: שרה העיקשת. (מצפצפת. לבטן) יצחק-ליה!

פוצקליה-מוצקליה-קוצקליה. תראה מה הדודה שלך הביאה.

שרה: שיקראו.

אחות: וזה נכון. תמיד היית הכי עיקשת במשפחה. אני

שרה: פעם לא כל-כך אהבת ילדים.
אברהם: הוא כבר צריך להיות גדול עכשיו... בן שבע...
 שמונה...
שרה: תשע.
אברהם: תשע שנים כבר עברו מאז.
שרה: אתה זוכר עוד את הפעם ההיא, של החוויה האינטימית?
אברהם: כן. היה לך קשה להיכנס להריון, ועכשיו קשה לך לצאת ממנו. (יוצא עם הצלחת והכף.)
שרה: (יורדת בכבודות מן המיטה, מתנהלת לאט אל המראה וניצבת מולה.)
 מראת פלאים, מהר עני
 מי זאת במראה שקוראים לה אני?
 מראת פלאים, כבר מזמן לא ראיתי את בהונות רגלי
 איך הן מסתדרות שם בלעדי?
 מראת פלאים, אני שרה השמנה, בבטן יש לה כן,
 איך קוראים לכן? מראת פלאים, אני לא שרה, לא שמנה,
 ואין לי כן בבטן,
 אני בסך הכל גוש פחוס של בשר ואבן.
 (שבה למיטה. אברהם נכנס עם מזוודה בידה.)
אברהם: אני לא יכול להישאר.
שרה: שוב קראו לך?
אברהם: כן, קראו לי.
שרה: מי קרא לך? לא שמעתי כלום.
אברהם: אני קראתי לי.
שרה: שב רגע, תירגע.
אברהם: אני לא יושב. אני הולך.
שרה: אבל תחזור.
אברהם: לא. אני הולך בלי לחזור בי.
שרה: אבל עד עכשיו תמיד הלכת וחזרת.
אברהם: נכון. כך היה תמיד.
שרה: והפעם?
אברהם: לא.
שרה: אני לא מאמינה לך.
אברהם: מי צריך את האמונה שלך?
שרה: אברהם, אתה משאיר אותי לבד.
אברהם: את לא לבד. יש לך את יצחק. בין-כה-זוכה את
 יותר איתו מאשר איתי.
שרה: גם את יצחק אתה משאיר לבד. את אשתך וכנך
 אתה עוזב, ואתה הולך לך... לאן אתה הולך?
אברהם: עוד לא החלטתי. למקום אחר.
שרה: איך מקום אחר.
אברהם: בשכילך אין מקום אחר. כי הבטן מסתירה לך.
 אבל אני עוד מסוגל להביט מעבר לקו האופק של הכרס.
 אני אלך ואמצא לי אשה אחרת, וילד אחר, וארץ אחרת,
 ויהיו לי חיים אחרים. לא שבתי הביתה כדי להאכיל
 אשה מגודלת ככה. (פונה לצאת)
שרה: אברהם, חכה עוד רגע אחר.
אברהם: מה יש?
שרה: כלומר, אתה אומר לי: או שאני או שהילד?
אברהם: לא. אינני רוצה לא אותך ולא את הילד. רוצה.
 איזו מין מלה משונה זו. לרצות. כאילו שאי-פעם רציית
 משהו באמת. הכל תמיד נרצה בתוכי, מעצמו. ואני,
 איפה הרצון שלי? הילד לטויל בשדירה, כמו כלב בלי
 רצועה. מרחרח את העצים, נדחף מתחת לשמלות, רודף
 אחרי הצפורים. אני הולך לחפש אותו, את הרצון שלי,
 איפה שלא יהיה, ולקשור לו רצועה מסביב לצוואר,
 שידע מי זה כאן הכלב ומי הזנב. (יוצא עם המזוודה.)
שרה: אומץ, יצחק, אומץ. עכשיו אנחנו באמת לבד. רק
 שנינו. כולם כבר עזבונו. ככה זה. בהתחלה יש תמיד
 הרבה אנשים מסביב, רעש, שמחה, המולה, ולבסוף
 נותרים מעטים. אחד, שניים, אחת שהיא שניים, ואנחנו,
 מה יהיה עלינו עכשיו, שאבא עזב? גם אתה תעזוב אותי
 פעם ככה? תלך לחפש אשה אחרת, טבע אחר, מולדת
 אחרת? לא. בוודאי שלא. אתה הרי תהיה אחרת.

22

(רחוב. זונה. אברהם נכנס עם מזוודה.)

אברהם: תסלחי לי, את זונה?
זונה: לא רואים? (הולכת. אברהם נעצר.) למה אתה מחכה?
אברהם: אני רוצה לשאול אותך משהו.
זונה: תשאל.
אברהם: זה הגשם שפוחת את המטריות של האנשים,
 או שהמטריות הפתוחות מביאות את הגשם?
זונה: איזה שאלה הבאת לי?
אברהם: שאלה חשובה.
זונה: אז תן לי לחשוב. בטח שהגשם זה שפוחת. בוא
 כבר.
אברהם: אז למה אשתי חושבת בדיוק ההפך?
זונה: יש לך אשה שתענה בדרך.
אברהם: לא. יש לי אשה עיקשת.
זונה: תגיד, איזה מין אשה מצאת לך?

אברהם: אשה כזאת גדולה, שאני לא יכול אפילו
 להתקרב אליה.
זונה: שמנה?
אברהם: מאד.
זונה: למה שמנה?
אברהם: בגלל הילד.
זונה: תקעו לה תילחם בתנור, מה?
אברהם: היא כבר תפוחה איתו מכל הכיוונים.
זונה: באיזה חודש היא?
אברהם: כבר תשע שנים שזה נמשך.
זונה: תשע שנים עם הילד בבטן?
אברהם: לא שמעת עליה? שרה שמה.
זונה: לא מכירה שום שרה.
אברהם: חשבתי שהיא מפורסמת.
זונה: אני לא מכירה אף אחד. רק את הקבועים שלי.
אברהם: ככה גם הוא, הילד, קבוע שלה.
זונה: ולמה היא שמה אותו במעצר מונע?
אברהם: לא רצתה שילך למלחמה. ככה היא אומרת.
זונה: ומה אתה אומר?
אברהם: תגיד לי בבקשה, יש לך ילדים?
זונה: בטח.
אברהם: כמה?
זונה: אחד. זה מספיק.
אברהם: ואיך?
זונה: מה איך?
אברהם: איך את מגדלת אותו?
זונה: הוא לא אצלי.
אברהם: איפה הוא?
זונה: אצל האמא שלי. יותר טוב בשבילו, וגם בשבילי.
 אתה בא או שאתה רק שואל שאלות?
אברהם: עוד רגע אחד. אם היית במקום אשתי, מה
 היית עושה?
זונה: אשתך? בחיי שאני לא מבינה אותה. במקום לתת
 לילד שלה חיים, זאת עושה לו תמוות. אצלה שם בבטן
 בטח שחור וחסם ומתנק ומסריח, ממש כמו בקבר. צריך
 להיות לה בין הרגליים חור כזה ענק, כמו באר... כאר
 שאין לה שופכין. אז אתה בא? (יוצאים ביחד.)

23

(שדרן רדיו בכגוד ספורט. בידו מיקרופון)

שדרן: אדוני, מה אתה עושה כשאתה קם בבוקר?
 במלחמה, היית קם, ולחיים היה טעם, טעם של עוד.
 להסתער, לזנק, לרוץ, לזחול, לנשון, לשלול. שמרת על
 הכושר, הכושר שמר עליך.
 ואילו היום, בשלום, אתה קם בבוקר, אבל שום דבר אחר
 לא קם. השרירים מדולדלים, האברים רפויים, העצמות
 יבשות. המלחמה היתה בריאות — והשלום הוא מחלה.
 וכדי להיפא, משרד הבטחון מגיש לכם: יש טעם לחיים.
 התעמלות בוקר בסגנון חדש. הרם ידיים, כופף ברכיים,
 אוויר לחזה, לנשום עמוק, לפלוט רחוק, קפוצ'ן במקום,
 זיץ-למרום, עבור לדום. ולפי הקצב, צא לעבודה:
 שמאל-ימין-שמאל... (שדרן יוצא.)

23א

(חדר שינה. שרה על המיטה. אחותה לידה, מאכילה אותה.)

אחות: ועכשיו, אחד בשביל סכא.
שרה: מצחיק מאד.
אחות: אני רוצה שתאכלי, לא שתצחקי.
שרה: לאן אברהם יכל ללכת?
אחות: למי זה חשוב?
שרה: לי זה חשוב.
אחות: שרקיליה, בשביל מה לך את הגברים? שלך עזב,
 את שלי לקחו ממני. עכשיו אנחנו יכולות להיות סוף כל
 סוף ביחד. רק שתינו ביחד, כמו פעם. וזוכרת איך היינו
 משחקות באבא ואמא?
שרה: ומה יהיה על יצחק?
אחות: שישאר בבטן. לי זה לא מפריע.
שרה: לי כן.
אחות: אז תוציאי אותו החוצה. רק שתחילטי כבר.
שרה: אני לא יכולה. אני חוששת.
אחות: ממה יש כאן לחשוש?
שרה: מזה.
אחות: מה זה זה?
שרה: ממה שיצא ממני. אולי זו תהיה מפלצת? אולי
 הוא יחשוב שאני מפלצת?
אחות: את סתם מנפחת לעצמך את השכל.
שרה: כן. במקום שירדו לי המים, עלה לי ההריון
 לראש.

27

(חדר שינה. שרה על המיטה. בריון עור יתור מתקדם. אחותה לידה, מאכילה אותה. אברהם נכנס עם מזוודה.)

אחות: תראו מי זה פה.
שרה: קיווייתי שתשוב.
אחות: למה קיווייתי? אנחנו לא מסתדרות יפה גם
 בלעדיו?
אברהם: מה שלום יצחק?
שרה: הוא מרגיש טוב.
אברהם: ואת?
שרה: פחות.
אחות: ספרי לו כמה שהיה לך קשה אחרי שעזב אותך.
 אל תתביישי.
שרה: אבל הנה הוא שב.
אחות: איפה היית כל הזמן הזה?

אחות: את צריכה לשכב בשקט ולנוח. תראי שבסוף זה
 יעבור.
שרה: ומה אני עושה כל היום?
אחות: ששש... אל תתרגזי. הנה, קחי עוד כף.
שרה: אחרי שאגמור לאכול ואגמור לעשות את-יודעת-
 מה, לא תשכחי לנגב לי מאחור?
אחות: בשמחה. כל זמן שאני איתך. אין לך ממה
 לחשוש.

24

(רחוב. ילדים שרים במקלה.)

ילדים: שרה העיקשת
 אשה שמנה כמו הר
 שרה העיקשת
 מה יש לה בבטן?
 שרה העיקשת
 בבטן יש לה כן.
 שרה העיקשת
 איך קוראים לכן?
 שרה העיקשת
 יצחקי השמן.

25

(רחוב. זונה. נכנס אברהם עם מזוודה.)

אברהם: תסלחי לי, את זוכרת אותי?
זונה: בטח. אתה האיש עם המזוודה והאשה הגדולה.
אברהם: עכשיו נשארה לי רק המזוודה.
זונה: אתה בא? (הולכת. אברהם נעמד.)
אברהם: אני רוצה לשאול אותך משהו.
זונה: אתה והשאלות שלך.
אברהם: יש אצלך מקום?
זונה: בשביל המזוודה?
אברהם: גם בשבילי.
זונה: לכמה זמן?

אברהם: כמה ימים. אולי יותר. אין לי כוח יותר לנדוד.
 אני מחפש מקום להניח עליו את הראש.
זונה: למה שלא תניח אותו פה? (מצביעה על החזה שלה.)
אברהם: שמה זה רק זמני.
זונה: גם אצלי זה יהיה זמני. רבע שעה, מקסימום
 עשרים רגע.
אברהם: זה לא מספיק. (פונה לצאת.)
זונה: רגע, לאן אתה הולך? חצי שעה טוב לך?
אברהם: שעה.
זונה: זה יעלה לך יותר.
אברהם: שיעלה. (יוצאים ביחד.)

26

(רחוב. מפגינים. צועקים במקלה.)

מפגינים: את הילד! את הילד!
 תביאי את הילד!
 למה את מסתירה אותו?
 מה את עושה איתו שם?
 איפה הילד?
 מתללת קברים!
 מרעילה בארות!
 את הילד! את הילד!

אברהם: הסתובבת. **אחות:** ותמיד עם המזודה ביד? **אברהם:** כן, יש לי בה כל מה שנחנך. **שרה:** ואיך זה שם, בחור? **אברהם:** יותר טוב להיות כפנים. (לאחות) את מרשה לי? (נוטל ממנה את הכף וממשיך להאכיל את שרה.) **אחות:** ראיס איוו חוצפה? רק חזר וכבר חושב שהוא כעל-הבית. **שרה:** תני לו. גם לך מגיעה קצת מנוחה. **אחות:** טוב, אז אני רואה שאני לא נחוצה כאן יותר. **שרה:** תבואי מחר? **אחות:** תקראי לי לצירים. (יוצאת) **אברהם:** (ממשיך להאכיל את שרה.) אני נשאר איתך. לתמיד. **שרה:** ויצחק? **אברהם:** שישאר אצלך, אם זה מה שאת רוצה. לי זה כבר לא משנה. **שרה:** אולי, אם נהיה ביחד מספיק זמן, יהיה לי כוח להוציא אותו לפועל. **רדיו:** דג מלוח. פה פתוח. עץ ברוח. קרקר מרוח. **אברהם:** (בהישמע הסיסמאות, פותח את המזודה ומוציא ממנה מדים. בסיום, מחזיר את המדים למזודה.) לא אני. **שרה:** אתה כבר זקן מדי עבורם. **אברהם:** הגיע הזמן.

31
(אולם חתונת. זמר חתונות.)
זמר: אורחים נכבדים, הורים יקרים, זוג צעיר חמוד. כעת, אחרי ההחתן והכלה המוצלחים שלנו מילוא את חובתם למדינה, מותר לי כבר לספר את הבריחה הבאה. מי לא שמע על שרה הטיפשת, שדוחה את הלידה לימות המשיח? וכך, מקור מוסמך הדליף לי שהבן שייוולד לה באחרים הימים יהיה ג'ינג'י. תשאלו למה? או, אז אני אגיד לכם. מפני שהאמא שלו תהיה כל כך זקנה, שיהיו לה צירי לידה חלודים. (צחק) נהדר, לא?

32
(חדר מיטות. שרה שוכבת על המיטה בניצב לשפת הבמה. ראשה לכיוון קדמת הבמה ורגליה, פשוקות. לכיוון עומק הבמה. מן החשיכה בוקעות ידיים ומפשפשות בין רגליה. קולות שר הביטחון, עוזר, אמא, אחות, אדוקים. נציגי הלבשה והנעלה, מוזן וחיותולים, נשמעים על רקע פעימות לב מהירות.)

קולות: הילד הזה הוא שלי!
הילד הזה הוא שלנו!
שרה: (זועקת) לא! (הידיים נעלמות. האור חוזר לקדמותו.)

33
(אולם חתונת. זמר חתונות. שר ביטחון.)

זמר: קהל נכבד, זוג צעיר נחמד. אני שמח להפסיק את החתונה העליונה הזאת כדי שנוכל כולנו להאזין בשידור ישיר לדברי שר הביטחון. יש לו משהו חשוב מאד לספר לנו.
שר: אומה יקרה, הורים מסורים, ילדים חביבים. בימים הרי גורל אלה, כל משאבי המולדת מעל גיל ארבע עשרה מופנים לכיוון אחד בלבד. אז תאמרו לי אתם, במצבנו זה, איך נוכל להרשות לאזרח הסבור שילדו הוא המוצר הבלעדי שלו להתהלך בינינו חופשי? הדמוקרטיה שלנו דורשת ציות! לא נסבול את ההפקרות ששמה שרה! יצחק לא ימות על מיליו תפקידו! יש לו מספיק תפקידים למלא — בחור!
הנני מכריז כזה על יצחק הכלוא ברחם אמו כעל אסיר ציון. כן, שומר אחי אנכי, ואני נשבע קבל עם ועדה: אנחנו נוציאו מעבדות לחרות, מחושך לאור, משעבוד לדרור. שלח את עמי!
שרה מביאה להוררת מוראל העם. היא מגדילה את ביטחוננו העצמי של האויב. היא כבר מחרחרת את המלחמה הבאה. אין יותר ילדים פרטים! אנחנו נעשה לה הפלה ממלכתית! יצחק הוא שלנו! שלנו! שלנו!
(זמר מצטרף למשפט האחרון.)

34
(חדר מיטות. שרה על המיטה. בהריון עוד יותר מתקדם. אברהם לידה.)
שרה: אברהם, אל תעזוב אותי כעת.
אברהם: לא הלכתי. אני פה, על ידך, כמו תמיד.
שרה: אברהם, אני אבודה.

אחות: אני האחות של שרה, ואיש לא יוכל למנוע ממני...
מוטק'ה: את אחותה?
יוסק'ה: אז למה לא אמרת מיד שאת מהמשפחה? את התעודות. (נוטל ממנה את תעודת הזהות. מוציא מכשיר קשר.) קודקוד לטבור. קודקוד לטבור. אחות, יש אישור? (מקשים) או. קיי. קיבלתי. (מחזיר לאחות את התעודה.) בבקשה גברת. ובפעם הבאה תגידי שאת האחות, ולא יעשו לך שום בעיות. (אחות יוצאת.)

30
(חדר מיטות. שרה על המיטה. אבהם לידה.)
שרה: איפה הוא? למה הוא לא בא?
אברהם: הוא בטח מתעכב.
שרה: אולי הוא שכח?
אברהם: אולי. הוא צריך להיות מאד עסוק עכשיו.
שרה: אבל אז הוא היה בטח מוריע.
אברהם: כן. הוא נחשב לבן-אדם אחראי.
עוזר שר הביטחון: (נכנס) שלום. את היא בוודאי...
שרה, ואתה... אברהם.
אברהם: עם מי יש לי הכבוד?
עוזר: אני דני, עוזר שר הביטחון לעניינים דמוגרפיים.
שרה: ואיפה השר?

עוזר: כבוד השר? הוא בדרך. מתעכב במחלקת יולדות. ועד שיגיע, רציתי להציג בפניכם כמה נתונים מדויקים כדי שנדע איפה אנו עומדים, מי לפנינו, מי מאחור ומי מהצדדים, בקיצור, אנחנו מוקפים. כמה יהודים יש לפי דעתך בעולם?
אברהם: אני יודע? בטח קצת.
עוזר: קצת זוהי הגזמה פרועה. קמפוזן קטן, מעט שבמעט. וכמה ערבים יש?
שרה: הרבה.
עוזר: מה הרבה? המון עצום ורב. לידעתכם, כל שלושים וארבע שניות נולד ערבי. ויהודי? כל יומיים וחצי. (מביט בשעון) הופלה, עוד ערבי נולד. ועכשיו, לכו וחכו ליהודי שיצא לאור.

אברהם: אז אם ככה, ממילא אין מה להתאמץ.
עוזר: אבל מוכרחים, כי בנפשנו היא. צדיק זוכה ומלאכתו נעשית בידי אחרים, ואילו אנחנו חייבים את המלאכה הזו לעצמנו. מלאכה קשה, מלאכה בויה, אך מלאכת-קודש. (מביט בשעון) הופלה. עוד ערבי נולד. אתם יודעים מה צפוי כאן? פעם הם אמרו שירוקו אותנו לים. היום זה כבר לא נחנך. הם בא אלינו. הערבים סובבים אותנו, גואים ועולים. כמים הם עלינו מכסים. שיטפון יהיה פה. מבויל.
שרה: לא נורא. אני דווקא תיבה שנוח ליצחק בה.
עוזר: מה אני אומר ים? כמו חול הם באים מן המדבר. סופות איזמות, חולות נודדים שמכסים את הכל. בתים ועצים, פרות ויהודים, וגם את הרווחיים שבאמצע הם ממלאים. ואחרי הסופה והרעש, שקט ודממה. (שר) ימין ושמאל, רק חול וחול. (מביט בשעון) הופלה, עוד ערבי נולד. איך יכולתי לשכוח? (מוציא מכיסו שעון חול) פאטנט פשוט וגרופי, להגברת המודעות הדמוגרפית. (הופך את השעון ומעניק לשרה) שי חינם לאוכלוסיה. הפוך בו והפוך בו והכל בו. (שר ביטחון נכנס. עוזר מתמתח.) כבוד שר הביטחון!

שר: (הופך את שעון החול) איך הצעצוע של דני? בחור מכריק, לא? (מסמן לעוזר. שיצא.)
שרה: חשבנו שהחלטת לבטל את הפגישה.
שר: מלה שלי זו מלה. כמו שאמרתי, אם ההר לא בא אל השר — בא השר אל ההר. (צחק)
שרה: כבוד השר, אנחנו דורשים שתסיר את המצור שהטלת עלינו.
שר: המצור קיים רק אצלך בראש. ואני מצאתי את המפתח. בן כמה הוא יצחק שלנו?
שרה: יצחק שלי. לפני שבועיים חגגנו לו בר-מצווה.
שר: אם כך, כל הבעיות נפתרו. לפי התקנות החדשות, כל בן עובר בגיל י"ד באופן אוטומטי לרשות המדינה. אנחנו מוכנים אפילו לצעוד לקראתך ולשחרר אותך מנוכחותו כבר עתה. יש לנו יחידות מיוחדות של מקדימי גיוס.

שרה: מצירי, הוא יכול לחגוג אצלי גם את יום ההולדת השלושים.
שר: בתור מורה ומחנכת לטבע ומולדת...
שרה: לשעבר.
שר: אני מתפלא על החינוך הכפיייתי שאת מעניקה לבנך. הלא זה מנוגד לטבע ומויק למולדת.
שרה: עבור יצחק אני עכשיו הטבע, וגם המולדת.
שר: חשבי על הדוגמא הרעה שאת נונתת לאמהות האחרות. אלה שיוולדות בגבורה ושולחות את ילדיהן החוצה בכרכה. לאן נגיע אם כל אחת תחשוב כמוך?
אחות: (מנסה להתפרץ. מושלכת לארץ כמות.)
יוסק'ה: מה החיפזון?
אחות: כאיוו רשות אתם מעיזים...
יוסק'ה: קיבלנו הוראות.

אברהם: אין לך ממה לפחד. הם רק מאיימים. הם לא יעזו.

שרה: לא, זה לא בגללם. אני מרגישה שאני מאבדת את עצמי... אני כבר לא יודעת... איפה אני נגמרת ואיפה יצחק מתחיל. הוא צמח ממני כמו ענף מגזע. אתה מכין? כבר אי אפשר להפריד. נותר רק הגרון בשביל לגדוע. אברהם: אבל יש לך בן, שרה, וזה מה שתמיד רצית. שרה: כן, פעם היה לי רצון משלי. אתה עוד זוכר את החתונה הזאת? את התופנים התפלים? אברהם: והתזמורת שניגנה כמו בלוויה. ובכל זאת, הכל אז נראה אחרת. וכמה הייתי רוצה שבאמת יהיה לנו בן עכשיו.

שרה: כבר מאוחר מדי. הלוואי שהיה מת. אני לא רוצה אותו יותר, אבל אני לא יכולה בלעדיו. לא נותר בי כוח. זקנתו. אתה עוד רוצה בי? אברהם: כמו אז. אפילו עוד יותר. רדיו: שמיים תכולים. שקיעה ורודה. ערב ענוג. כוכב נופל. שמש מהרת. עץ בשלכת. אברהם: אני צריך ללכת. (פושט את בגדיו האחרניים. לבוש מתחם מדי צבא נקיים.) שרה: אתה מרוצה ללכת. אברהם: לא. אני מוכרח. שרה: אל תלך כעת, אברהם. אל תעזוב אותי לבד איתו. אברהם: חכי לי כאן. אל תזוזי. זה בטוח לא יקח הרבה זמן.

שרה: אברהם, אני מרגישה שזה מתחיל. אברהם: אל תעשי שום צעד פוזי בלעדי. אני מיד חוזר. שרה: אברהם, זה הצירים. מה לעשות? אברהם: דווקא כעת? תמתיני קצת. תיכף אשוב. (יוצא) שרה: (מתשמעת ומתנשפת) הנה. הנה זה בא. אחת, שתיים, אחת, שתיים, שלוש. בני, בני שלי, אל תעזוב אותי כעת. אל תלך ממני. רק אתה עוד נותרת לי בעולם. בני יחיד. כולם כבר עזבוני. אתה קורע אותי. אל תהיה כל כך אכזר. אני לא יכולה ככה יותר. יצחק שלי, אתה שומע אותי? אני יודעת שעשיתי כבר מאוחר. אבל אתה גדול מדי, בני שלי, ואתה מכאיב לי. אתה עיקש. אני מרגישה. עיקש כמוני. לא, עוד יותר ממני. מה אתה חושב לך, שם בחוץ. בטרום אור? איך אתה נראה? אתה גדול ושתקן. לא. אל תעשה לי את זה. יצחקי, אני יודעת שאתה מקשיב לי. כל הזמן הקשבת. אבל אתה לא שומע לי. אתה חותר בתוכי. בני, בני יחיד. אני אלא שלך, אתה שומע? לא. אתה שומע רק בקולך. אתה שקט. יצחק, אבל אתה שם. אני יודעת אותך. שקט ועיקש. (התפוצצות. עשן מכסה את שרה. יצחק בוקע מתוך העשן.)

יצחק: (מתרוצץ לכל העברים.) אמא... אמא... אמא... שרה: (בוקעת מן העשן) הנה אמא. הנה אני. יצחק: (מתנפל לורועותיה) אמא... אמא... אמא... שרה: יצחק שלי. בני. יצחקי. אברהם: (בוקע מתוך העשן. פניו ומדיו מפויחים.) חזרתי. מה חדש? שרה: אברהם! (ליצחק) הנה אבא. יצחק: אמא... אמא... אברהם: סוף-כל-סוף בחוץ. חודה לאל. יצחקליה, אבא בא. יצחק: אמא... אמא... שרה: זה אבא. תגיד: א — בא. יצחק: אמא... אמא... אברהם: אבא. אני א — בא. יצחק: אמא... אברהם: יש לו רק רבר אחד בראש. שרה: את זה ממני הוא ירש.

זמר: (נכנס וכידו מצלמה עם נורת הבוק) בבקשה להסתדר. כל המשפחה המאושרת ביחד. ככה. יפה מאד. חיוך גדול בבקשה. ישר למצלמה. עוד יותר גדול. זהו זה. יצחק: (מצביע למצלמה) אמא... אמא... (שרה, אברהם ויצחק ניצבים מול המצלמה. מחייכים, שר ביטחון מצטרף מאחור מבלי שירגישו. מחייך. הזמר מבזיק במצלמה. האור יורד, ורק ההבזקים קוטעים את החשיכה. סוף.)

סוף

בשולי "כלפי תשעים ותשעה"

המשך מעמ' 15

לשמש את השינוי המהפכני במציאות ושינהם חשו בחריפות שיש בכך מידה של כפייה עצמית מכאיבה.

ב. כיצד יש לגשת לשירת משורר פוליטי

1920. היא שתכננה חברת ספנות גדולה, השקיעה את פרטותיה בהקמת חברת החשמל.

גם יחסם לברית המועצות שימש כאן גורם. יחד עם "אחדות העבודה" היה לאצ"ג יחס מיוחד לברית המועצות, לא לעשות את רצונה, אך ללמוד ממנה "האין דבר המהפכה ברוסיה, דבר-אוקטובר בראשיתו, מבחינת האידאל (בין שאנו — או לא — מסכימים להוצאות השלטון כעת), חלק מאותו הפיוט הממלכתי, ביסוד הנבואה הטהור, אשר העמיד המונים עמי-ארצות כלפי סיני בוער באמצע הימים [...] האין, להבדיל במהות ובקדושת התוצאות המהפכה העברית שלנו, הארצי-ישראלית, מעמד הר סיני לפתע פתאום?"³⁸

התכניות הראשונות לתיעוש קיבלו תמריץ ישיר מביקורו של בן-גוריון בספטמבר 1923 במוסקבה "ימים אחדים לאחר שובו השמיעי [בן-גוריון] למועצת ההסתדרות את מחשבותיו שגיבש בהשפעת מוסקבה: הגיעה השעה לגשת בקנה-מידה גדול ובאמצעים גדולים ובתיאבון רב לענף עבודה חדש — לחרושת; מפעלי תעשייה גדולה באותה ההתאמצות והאמצעים, כאשר אנו ניגשים להתישבות".

הלך הרוחות של בן-גוריון והתפיסות ב"כלפי תשעים ותשעה" היו קרובים מאוד זה לזה ולא בכדי כותב בן-גוריון לאורי צבי גרינברג ב" 23.10.27 לאחר פרסום ראשון של פרקי "כלפי תשעים ותשעה":

אורי צבי — בעיירה קטנה בצרפת, ביום ראשון סגרירי, כלוא בחדר, מקשיב כל היום לקלוקל טיפות הגשם הרק שאינו פוסק, נוגה וגלמוד, כאילו עוזב לבדי בנכר קר ודומם, הגיע לידי מוססו של "דבר" תשכ"ב ובו מאמר-מסתך עם השם הקשה והארוך "תוספת האלמנטים וכו'" — (למה אתה בוחר לך שמות כבדים שכאלה?) וקראתי פעם ושתים, ורציתי להושיט לך את ידי מרחוק ברחש תודה, כי בקראי את רשימתך הרהרתי בתקווה: אולי זהו האיש אשר ישיר לנו את שירת האדם עלי אדמות —

- 1. דוד וינפלד, אורי צבי גרינברג והפוטוריוז, סימן קריאה, 17-16 וראה גם ב. הורושוסקי ריתמוס הרחבות עמ' 14.
- 2. אצ"ג, עד נבחרת הכיסופים, דבר 29.10.1926.
- 3. סדן א"ב עמ' ת.
- 4. "כלפי תשעים ותשעה", עמ' ד.
- 5. ראה עתון 77 מס' 68 (ספטמבר 1985).
- 6. סדן ה', עמ' ט"ו.
- 7. שם, עמ' ג'.
- 8. הספרות כרך א, 4-3, 679.
- 9. ולדימיר מיקובסקי, מבחר שירים, עברית אלכסנדר פן, עמ' 33.
- 10. "כלפי תשעים ותשעה", מ"ד.
- 11. ראה שם ה'.
- 12. ראה שם י"ג.
- 13. ראה שם י"ז.
- 14. ראה שם י"ט.
- 15. ולדימיר מיקובסקי, 62.
- 16. שם, 64.
- 17. שם, 67.
- 18. "כלפי תשעים ותשעה", מ"מ-א.
- 19. ולדימיר מיקובסקי, 30-31.
- 20. "כלפי תשעים ותשעה", מ"ה.
- 21. שם, ל"ד-ל"ז.
- 22. ולדימיר מיקובסקי, 39.
- 23. שם, 33.
- 24. שם, 35.
- 25. "כלפי תשעים ותשעה", ל"ז.
- 26. ולדימיר מיקובסקי, 249-251.
- 27. "כלפי תשעים ותשעה", מ"ה וולדימיר מיקובסקי 250, 257-256.
- 28. "כלפי תשעים ותשעה", י"ב, כ"ח, כ"ט וולדימיר מיקובסקי, 256.
- 29. סדן, תמוז תרפ"ה, י"ד.
- 30. "כלפי תשעים ותשעה", ט'.
- 31. סדן, תמוז תרפ"ה, כ"ד.
- 32. סדנא דארעא, ט"ו.
- 33. שם, ה'.
- 34. סדן ה', א'.
- 35. ראה ברסלרסקי תנועת הפועלים הארץ-ישראלית, כרך שני, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תשי"ז, 38-39.
- 36. הוועידה החמישית של אחדות העבודה, דין וחשבון, ת"א, תרפ"ו, 10.
- 37. "כלפי תשעים ותשעה", ה'.
- 38. "כלפי תשעים ותשעה", מ"ב-מ"ג.
- 39. מארכיונו של א.צ. גרינברג כמכון "גנוים".

כאשר משורר שואל ומשיב: ".... — משורר פוליטי? חיי המונים? — כן!"³⁰ לא ייתכן לבחון את שירתו ולא כל שכן את כתביו העיוניים-פובליציסטיים כלי לבדוק את השקפותיו הפוליטיות ואת הסכיבה החברתית והפוליטית שבתוכה פעל. נראה לי שאין לעשות זאת אפילו לגבי יוצרים מנותקים יחסית מן ההווה השוטף שלהם, כגון דוד פוגל, או יעקב שטיינברג, אך בוודאי אסור לנהוג כך לגבי אורי צבי גרינברג שחי את המציאות הארץ-ישראלית ואת מפעל התחייה הלאומי, על הצלחותיו וכשלונותיו ברמ"ח אבריו ובשס"ה גידיו. בימי העלייה הרביעית (ולמעשה גם לאחר הצטרפותו לרביזיוניזם) ראה עצמו אצ"ג נאמן לציבור החלוצי ורב את ריבו כנגד הציבור הזעיר-בורגני שנתחזק במיוחד בימי אותה עליה: "[...] אכן מוטלת היא א"י שלנו בשפתיה אל הים ומחכה לבוא האוניות ולעם מתרונון. אבל זקוקה היא לעם עובד ולא לעם רוכלים, ורוב הכאים רוכלים, ורוכלים נינהו"³¹.

הוא הגן על ההתישבות הקולקטיבית שהותקפה קשות על ידי הימין בקונגרס הציוני הי"ד (1925), התקפה שהפכה לסכנה של ממש בקונגרס ה"ט"ו (1927): "והמשק החקלאי [...] עומד למרות כל החשבונות ליאוש, זהו נס, משום שחברי הקבוצות מסתפקים בגרושים אחדים ליום, כאוכל שאינו ראוי לכלב [...] משום שלפרדות ולסוסים יותר טוב בארץ-ישראל מאשר לעובדים עמהם בעמק יזרעאל — ומשום שעובדים אלו אולי יותר מדי אלוהיים"³². ובמידה שהוא מעריך את הפועלים-החלוצים הוא מתעב את האלמנט ה'בעל-בית': "אלו הלא הפריעו לנו עד כמה שאפשר היה בעבודת התחייה."

את זה עלינו לזכור בעבור אלמנט זה לא"י, שמתחיל להביט גם כאן במבט קלריקאלי מעליב, במבטו של 'פרנס-העיר', על החלוצים 'המופקרים' אוכלי לחמו, הגם ש'מופקרים' אלו יצקו לו את הכבישים למען יוכל ללכת בכל כבדו בשבתות, בא"י שלו, שלו — בלי חבלי לידה [...] ושלו — משום שיש לו כל האפשרויות הכספיות להיכנות כאן מתוך חרות ע"י עמלם האיום של אלו החלוצים היחפים"³³.

בתוך תנועת הפועלים היה אצ"ג חפשי ממרות של מפלגה ומתח ביקורת על כולן "[...] בודד, בלי מפלגה פוליטית מאחוריו"³⁴ ובכל זאת היה קרוב בתפיסתו היסודית ל"אחדות העבודה" (מה שלא הפריע לו למתוח ביקורת קטלנית על וועדת התרבות של ההסתדרות שנוהלה ע"י אנשי "אחדות העבודה") הוא היה שותף לביקורתה של אחה"ע על הנהגת "גידוד העבודה" והגורמים השמאליים (מה שלא הפריע לו לבקר את יחסה הנוקשה של אחה"ע לשמאל שב"גידוד העבודה"). התנופה של "אחדות העבודה" היתה קרובה ללכו ולא החששנות של "הפועל הצעיר"³⁵. יחד עם "אחדות העבודה" (ויותר ממנה) הוא תוקף את ההנהגה הציונית וויצמן בראשה.

בוועידה החמישית של "אחדות העבודה" (שאצ"ג הוזמן אליה) י"ח-כ"ו חשוון, תרפ"ז, טען בן-גוריון שיש להגביר את קצב הפעילות למרות המשבר: "יותר מכלל זמן אחר מתבלט לעינינו אמת אחת מברעת ותוקפת את כל ישותנו: אם לא נמהר לבצע את מפעלנו ההיסטורי בארץ כשנים הכי קרובות, מי יודע אם יבוצע"³⁶ ואצ"ג שותף לאותם חששות: כאב הידיעה של אי-אפשרות ההגשמה הממלכתית במהירות הרצויה ושל קושי התחייה העברית ככל המובנים הגופניים והנפשיים, הגיע לקרי-המשווה של הטירוף³⁷.

אותה "אחדות העבודה" חשבה על תיעוש הארץ ועל מפעלים משקים מודרניים גדולים כבר ב-

מזמור לדוד

מחזה עם פזמונים

תמיר גרינברג

הדמויות:

דוד — כבן עשרים ושש, מוצא מזרחי, חסון.
שי — בן שש עשרה וחצי, יפה תואר.
פנחס — כבן ששים, ניצול שואה.
לו — קוקסינל, באמצע שנות העשרים.
עמאר — ערבי, חסון, כבן עשרים ושמונה.
אורי — אשכנזי, מרכיב משקפיים, כבן שלושים וחמש.
ליצן — בן כלי גיל. על פניו איפור ליצני. לובש גלימה תכולה.
מורדי — פרחח כבן עשרים ושש. יגולם על-ידי הליצן, ללא הגלימה, עם האיפור.
מלצר — יגולם על-ידי הליצן, ללא הגלימה, עם האיפור.

מערכה ראשונה

במה: מימין — ביתו של דוד; ספה, שולחן, שלושה כיסאות. הריהוט מעוות מעט. לא טיבעי. בצד הכית, מאחורי תליה נדנדת הליצן, ולידה תיבת הבקרה של האורות והצלילים. ליד הנדנדה, למעלה, תלי מסך — שקופיות, שטוע מספר פעמים לאורכו. באמצע הבמה, מאחור, נמצא "המועדון": במה קטנה מוגבהת, ומספר שרפרפים צבעוניים. בשאר הבמה מפוזרים עצים צבעוניים מפלאסטיק וספסלים. זהו גן העצמאות. האווירה הכללית היא אווירה של זווהר מלאכותי.

תמונה 1

(חשיכה). נעימת פתיחה, שקטה משהו, מסתורית. אור על הגן. הליצן שעל הנדנדה נותר באפילה. נכנס דוד, בידו תיק נסיעות. מביט לכל העברים, מתיישב על ספסל. מוציא מכיס סיגריה מחפשו גפרורים. משמאל נכנס אורי, ניגש הישר אליו.)

אורי: סלח לי, אולי ראית פה...

דוד: (קוטע אותו) לא.

אורי: תראה, אין לי כוונה להטריד אותך. אני רק רוצה לשאול אם ראית משהו עם אופנוע.

דוד: לא.

אורי: אופנוע ב.מ.וו. כסוף. מבריק.

דוד: לא.

(שתיקה)

אורי: טוב... (יוצא מימין). משמאל נכנס פנחס. ניגש הישר אל דוד)

פנחס: אפשר לשבת? (מתיישב. דוד מתרחק. מוציא מכיס

חולצתו מסך ומסתרק. שתיקה.) חם אה?

(הפוגה)

אוגוסט השנה הוא ממש בלתי נסבל. הזיעה מחלחלת על כל הגוף ונדבקת לבגדים עד שכבר אי אפשר לתפקד.

אפילו הלילות חמים, במיוחד הלילה.

(הפוגה)

אתה חדש פה לא? עדיין לא ראיתי אותך. תמיד מעניין לפגוש פנים חדשות, כבר נמאס לראות לילה לילה אותם פרצופים. (תוך כדי דבריו מתקרב באיטיות אל דוד) אתה לא תל-אביב, נכון? לא קשה לראות. אפילו תיק נסיעות אני רואה. נו, אני חייב לציין שאתה זריז למדי, אם הגעת ישר לפה. (מניד כידו לביטול) אה, תאמין לי, אין מה למהר. אחרי ההתרגשות של הפעמים הראשונות זה הופך לשגרה משעממת. אקט טכני כמעט, כל ההליכה הזו, השוטטות האינסופית, אתה יודע. נו, בחור צעיר, כן כמה אתה? עשרים ושבע עד שלושים הייתי אומר. בנוי טוב. עוסק בעבודה פיסית, אני משער. מוכנאי רכב? נגר? אני אודה את משחקי הניחוש האלה. שלושים שנה של שוטטות הופכים אותך לחצי בלש. שרלוק הולמס כמעט.

פסטיבל עכו-86. "מזמור לדוד". משה איבגי.

אני כבר בן חמישים ושמונה פחות שלוש. (צוחק) לא, אל תטעה. לא חמישים וחמש. כמו שאמרתי, חמישים ושמונה פחות שלוש. אגב, שמי פנחס. (מושיט את ידו לחיצה. דוד מתעלם) נו, טוב, אני לא מבין. דיסקרטיות. כשהייתי בגילך גם אני שמרתי על דיסקרטיות. "הרמן" כיניתי את (ידו נוגעת ברכו של דוד. דוד קופץ ממקומו בעם. אווז את פנחס בחולצתו ומטלטל אותו.)

דוד: חתיכת מניאק. מצאת עם מי להתחיל מצאת, הא? למה מה אתה חושב אני, מזדיין כמוכם? אני עוד לא שתי דקות בגן המסריח שלך וכבר איזה עשרים מניאקים מנסים לשים עלי יד. אופנועים, הרמנים, למה מה קרה? דוד לא פרייר של אף אחד דוד. תשאל כל אחד בשאטה. אם עוד פעם אתה...

ליצן: קאט. (דוד ופנחס כפריזו. הליצן קופץ מן הנדנדה) מאסטר — מוסיקה. אקשן.

(פיצוץ: מוסיקת הרקע השקטה מתחלפת למוסיקת ריקודים קברטית. על העצים נדלקים אורות צבעוניים. משני העברים נכנסים בריקוד טנגו לו. עמאר ואורי. דוד משליך את פנחס בזעם. מתיישב ושם לחפשו גפרורים. אורי אוסף את פנחס. וגם הם רוקדים טנגו. מניפים רגליים, מתהללים. שורקים) ליידים אנד ג'נטלמנס, גבירותי ורבותי, אורחים ואורחות יקרים, ברוכים הבאים אל הקרקס הגדול ביותר בעולם — גן העצמאות. המקום החשאי ביותר בתל-אביב. המקום הרקוב ביותר בכל תל-אביב. תל-ברוך כלב לידו. רח' הירקון מוסד סיעודי לקשישים לידו.

רבותי היקרים, בשעה שאתם, אורחים הגונים, טובים, יפים ושומרי חוק סוגרים את היום ומתכוננים לשנת לילה נעימה, בשעה שמן הטלוויזיה בוקעים הצלילים האחרונים של התקווה היקרה שלנו, בדיוק כשגמרמת לעשות עם רעייחכם את המספר השבועי של יום ד' או יום ו', מותר לבחור, וראשוני החלומות מתחילים לרפרף בעדינות מעל עפעפכם הנעצמים, אז, רבותי, אז, הם מתעוררים. הם, נסיכי הביוב, מלכי החרא, רוזני סדום ועמורה. מכל קצות הארץ הם באים. בני כל הגילאים. בני כל השכבות. הם בני חמש-עשרה ובני חמישים. הם בני עשרים ושלוש וחצי ובני שבעים. הם קבלני בנין, טבחים, מהנדסים, טכנאים, בעלי מסעדות יוקרה, שחקנים, זמרים, כדורגלנים, כולם. כמו חברים בטכס סודי, כמו אבירים של מסדר חשאי-חשאי הם באים לפה, מחיפה ומצפת ומשכונת התקווה ומסביון, מאום אל פאחם ומרחוב ז'בוטינסקי שלושים. כל הנחמדים, כל הארורים, כולם.

את כל הגנים בעיר הם שדרו מאיתנו. את כל המקומות הירוקים והיפים שהעיריה שתלה במיוחד עבורנו, על-מנת שתהיה לנו פיסה של שקט בכרך הגדול הזה, על מנת שנוכל לטייל עם האשה והילדים, לחזות בשקיעה, לשבת על הדשא ולטגן קבב, את כל זה הם לקחו מאיתנו. מה זה לקחו? שדרו. כן רבותי, אני לא מגויס. שדרו. מתי היה לכם בפעם האחרונה אומץ לעבור בגן? זוועה. זוועה. באים, יושבים, שמים עליך יד... איך אפשר לחיות ככה? בכל מקום רק סוטים, וסוטים וסוטים. חול-ירוח, בוגדים. כן, כן, בוגדים. הם בוגדים בנשותיהם עם גברים. אני לא אתפלא אם יום אחד הם יבגרו גם במדינה. ימסרו סודות צבאיים לסוריה או למצרים. אני

לא מגויס רבותי, תאמינו לי. אני מכיר אותם. יותר מדי טוב. רק דבר אחד מעניין אותם: (באוסיות) הסטרן. לא אהבה, לא בית, לא משפחה, כלום. רק הסטרן. כעברית יפה יותר קוראים לזה זיון. ליידים אנד ג'נטלמנס: אוולואלה. (לו קד קידה תוך כדי ריקוד) עמאר. (עמאר קד קידה תוך כדי ריקוד). מוסיקה. (לו ועמאר רוקדים ושרים. הליצן שב אל הנדנדה) לו: הלו לכל הנוכחים, נעים מאד, היי הני, עכשיו הגעתי אל הגן

יודעים that we are gays אז אל נא, אל נא תשתנקו because of the way I dress לו ועמאר: כיום בלילה בלי לאות נבוא אל גן-העצמאות פה חתיכים נמצא לרוב להתחרמן ולאהוב. יש צעירים, יש זקנים, יש נשואים, יש רווקים, יש נשואים, יש רווקים. ואם לרגע נתעלם משעונונו בטוח שנמצא אחד לטעמנו. ליצן: פנחס, אורי.

פנחס: המשנתות, המחראות, צמרות העצים ואפילת הגן, פנים מעוותות, מגע חטוף, הבזק רגעי של סקס בוער, של גוף נדלק של פחד, של זרות, הכל הולך אצלנו כי אנחנו עליזים.

פנחס ואורי: כיום בלילה בלי לאות נבוא אל גן העצמאות...

ליצן: גם אני. (קופץ מן הנדנדה ושר).

הערב תחזו בחגיגה של מין אוראלי ואנאלי, כי זה אולי חיגעלו, אולי תרצו לברות, אולי גם תגרשו אותי מפה בכוח מותר לכם ללכת גם באמצע, לא נכעס, ומי שישאר נדאג כבר שיצא די מבואס. אבל אתם הרי שילמתם כסף טוב אז זה ממש בטוח שתשבו פה עד הסוף.

(מנצח על המקהלה)

לו, עמאר, פנחס, אורי: כיום בלילה בלי לאות נבוא אל גן-העצמאות...

(הליצן שב אל הנדנדה. מתרנד על תיבת הבקרה. מכבה את האורות הצבעוניים. המוסיקה נפסקת.)

ליצן: הלאה.

(לו ועמאר צונחים לספסל שמול דוד. אורי ופנחס מתיישבים על ספסל מרוחק יותר. מוסתר מעט)

לו: אתה חושב שכדאי לי? אתה חושב שכדאי לי?

עמאר: (בעייפות) מה יש לך לו? כבר חצי שעה את כבר ככה. בין כה את יודעת שאני לא מסכים שתעשי כלום. לו: אבל תראה אותו. מה אתה חושב, שרק להכניס אותו למיטה זה משהו? למרות שלא הייתי מתנגדת לאיזו שלישיה מרעננת, אתה יודע, אבל אתה בטח לא תסכים. אבל סתם להכירי כזה חתיך. מה יש? איפה אני, בגטו? **עמאר:** שלוש חודשים לא היה לך בעיה. או מה פתאום עכשיו יש? לא טוב לך איתי פתאום?

לו: (ברכות). נושקת על מצחו) אתה יודע שזה לא נכון. אתה יודע שאני לא מוכנה להחליף אותך באף-אחד. אבל...

דוד: הי, מניאק.

לו: הוא קורא לי, הוא קורא לי. אני רק מדברת איתו כמה מלים. (קם וניגש לדוד. הליכיתו מפתח. קול גרוני וחושני. מושיט את ידו לגשיקה)

הלו נסיך שלי... מאז שנכנסת לגן אני לא מסוגלת להוריד את העיניים ממך. לא בגלל משהו, אתה יודע, יש לי חבר, אבל אתה נראה כזה משהו מיוחד. אני אוולואלה.

דוד: יש לך אש?

לו: מה?

דוד: מה קרה לך, אתה לא שומע? שאלתי אם יש לך אש.

לו: יש לך אש.

דוד: בוא הנה, מה יש לך? אם היה לי הייתי מבקש ממך?

לו: ממך מותק, ממך.

דוד: בוא הנה, אל תשחק איתי את המשחקים שלכם יש או לא?

לו: אני בחורה, אז תדבר אלי כמו בחורה.

דוד: יאללה, לך מפה, לך.

(לו מוציא קופסת גפרורים מכיסו ומשחק איתה.)

נו?

לו: לא תציע לי סיגריה?

דוד: (דוד מודא שלא מביטם בו ומושיט לו סיגריה באי-רצון. לו מצית אש לשניהם. לו מתעורר)

לו: טוב, עכשיו כבר אפשר להגיד שהקשר הראשוני

בינינו היה ממש אש, אה? לא רע, נכון? כמו שאמרת
לך אני אוולואלה. המכרים שלי קוראים לי לואלה,
החברים הכי טובים שלי — לו. לך אני ארשה ישר
לקרוא לי לו. יש לי רושם שאנחנו הולכים להיות מותק
של חברים, מה אתה אומר?
דוד: תתחפף.

לו: צ.צ.צ. אם הייתי קצת יותר רגישה הייתי ממש
נפגעת וזוכה. תחבייש לך ככה מגיבים על קבלת פנים
כזאת נחמדה? לא נורא. אני אסלח לך הפעם, כי אתה
חדש, ושתדע לך שיש בדרך כלל לא סולחת. אז איפה
היינו? ושתדע לך שיש בדרך כלל לא סולחת. אז איפה
אוולואלה. היא היתה נסיכה. כן, כן. מה שאתה שומע.
(הפוגה). אתה לא מאמין, הא? טוב, נו, תמיד אני קצת
מגזימה, אבל אתה לא צריך לעשות כזה פרצוף חמוץ. כי
באמת היא היתה מקסימה. רזה כזאת, שתי עיניים
גדולות ושחורות; שיער חלק עד המתניים, צמיד קטן
מכסף על זרוע ימין, והעיקר — היו לה כנפיים. לא
איכפת לי אם אתה בכלל לא מאמין, אבל זאת עובדה;
היו לה כנפיים, שתי כנפיים דקות-דקות, שקופות עדינות,
כמו קורי-עכביש, אפילו יותר. תאר לך שביום היא לא
היתה מסוגלת לעוף, בגלל הלחץ של קרני השמש על
הכנפיים שלה, זה היה חזק מדי, אתה מבין, כי היא
היתה עדינה עדינה, אבל איך השמש היתה שוקעת,
היא היתה נעמדת על גבעה קטנה, פורשת את הכנפיים
שלה ועפה. עפה. אל השמיים השחורים, אל הכוכבים
הנוצצים, משוטטת עם רוחות השמיים כמו מלכה,
ומביטה מלמעלה למטה, אל בני האדם המוגבלים
והאוכלים... (מצצה בדיח) אתה לא האמנת שזה אמת,
נכון? בטח שזה לא אמת. מה חשבת? (הפוגה). ואז לעצמה
בלחש) אבל פעם זה אולי יקרה. אולי פעם יהיה לגמרי
אחרת. (לדוד) סילברבוך כתב את הסיפור הזה, "כנפי"
לילה" קוראים לו. זה כמעט התנ"ך שלי. אני ממש מתה
על מדע בדיוני, אתה יודע, ומאז שעזבתי את תל-ברוך
ועברתי לשרי במודע אני כבר פחות עייפה, כל היום
אני שוכבת במיטה וקוראת. עמאר מצייר ואני קוראת.
אני חושבת ש...
(דוד מונק ותופס אותו בחולצתו)

דוד: תשמע לי, מניאק. חור בראש עשית לי עם
הסיפורים שלך. תתחפף לפני שאני תופס גם עליך קריזה.
לו: (כארישות) סליחה מותק, אבל אתה מקמט לי את
החולצה. יקח לי עתידה לנהץ אותה. אמה שלי היתה
אומרת שכשהפסדת — תוותר. (משחררת כעדינה את ידו
ומתרחקת בגאווה) ביי הני.
(נעצרת. מסתובבת אליו בחזרה) ושתדע לך שהפסדת את התחת
הכי מבוקש בכל תל-אביב. אחר-כך גם אם הצטער
ותרצה אני לא יסכים. (שכה ומחייכת ליד עמאר)
ליצן: (מתגלגל מצחק) איוה פרייר, איוה פרייר. את הדבר
הכי טוב שהיה יכול לקרות לו בגן-העצמאות הוא
הפסיד. פסיכי, ממש פסיכי. (לדוד) אתה עוד יכול
להתחרט. לך אליה פסיכי. היא דלוקה עליך.
(אורי ופנחס קמים)

פנחס: אני מבין אותך. מה אני יכול להגיד. יכול להיות
שלו הייתי במקומך הייתי נוהג אחרת אבל זה לא אומר
כלום.
אורי: תראה, זה לא שאני ממשיך לשאול כל יום. אתה
בעצמך ודאי שמת לב שכבר המון זמן לא שאלתי.
פנחס: כן. לא רציתי לשאול. חשבת שאיבדת תקווה.
אורי: לפני שנה בערך כמעט שהפסקתי להאמין, אבל
אחר-כך הבנתי שאסור לי לוותר. אני פשוט לא יכול. אני
יודע שהוא יחזור, אם אני רואה פה פנים חדשות אני לא
מצליח לעמוד בפיתוי ושואל, אבל לא יותר מפעם-
פעמיים. כדי שלא יחשבו שאני משוגע או משהו.
פנחס: ואני יהיה יותר נכון לוותר.
אורי: לא לא יכול. אתה מבין אותי?

פנחס: (בכשק) כן. אני מבין. גם אני לא ויתרתי על שלוש
השנים שלי.
אורי: (צוחק) כל אחד והתסבכים שלו.
פנחס: כן, לפעמים נדמה שרק התסבכים הם אלה
שעושים אותנו.
אורי: טוב, כבר מאוחר. אשתי תדאג עוד פעם. כבר
נגמר לי כל התירוצים האפשריים. היא כבר לא מאמינה
לי. אני צריך להיזהר יותר. אני לא מוכן לוותר על
הילדים.
פנחס: אני חושב שאשאר עוד קצת. אולי יהיה משהו.
אורי: לילה טוב. (אורי יוצא. פנחס משוטט. מתרחק מדוד.
מתקרב אל לו ועמאר)
לו: אני לא יודעת מה השד הזה שכל פעם נכנס לי.
עושה להם את ההצגות האלה, מתנהגת בדיוק כמו שהם
מצפים שאני יתנהג ובסוף...
עמאר: אולי הגיע הזמן להפסיק לבוא לפה.
לו: אתה יודע שאי-אפשר, זה יותר גרוע מסמים.
עמאר: אני לא מפריע לי אם אני בא פה רק פעם
בהרבה זמן.
לו: לפעמים אני חושבת שבכלל לא איכפת לך שום דבר
חוץ מהציונים שלך.

עמאר: אז...
פנחס: אפשר להצטרף?
עמאר: שב פנחס, שב. מה איתך?
פנחס: הבחור הזה כמעט הרג אותי. ממש אלים. צריך
להיזהר.
ליצן: אבל לא היית מתנגד שיקרע אותך במקום אחר,
אה? צבוע זקן. תראה בן כמה אתה?
לו: אבל בכל זאת יש בו משהו מושך.

(הפוגה)
עמאר: אולי ממשכים בסיפור?
לו: (במרץ) יאללה. לשכב. (עמאר נשכב, ראשו על ברכיו של לו)
פנחס: עוד סיפור? טוב, נו. בין כך וכך אין לי מה
לעשות.
לו: איפה הגענו?
עמאר: בזה שהם הגיעו למקום הזה, עם כל הבתים
השבורים.
לו: אה, כן. טוב, אז הם עומדים שם, בפעם הראשונה
בכדור הארץ אחרי מאה שנה, ומביטים המומים על
חורבות וושינגטון די.סי. אלתה, הכימאי הצעיר ההוא,
זוכר?

עמאר: כן.
לו: אז אלתה (לפנחס) זה סיפור שאני המצאתי. אז אלתה
התחיל לכבות, כל המשפחה שלו, אשתו, הילדים, ה...
ליצן: סיפורים, סיפורים. כל הזמן סיפורים, נמאסתם.
(נוטל את המיקרופון אל פיו, ומשמיע קול חלש של נידת משטרה.
בקול הולך ומגבר, עד שהופך לצפירת נידת חזקה ומרהרת. דוד
לרצע כמעט ששוקץ, אבל אחר כך נרצע. עדיין יש לו זמן מספיק)
לו: אתם שומעים?
עמאר: (קופץ) משטרה. עוד פעם אני כלי תעודת-זהות.
לו: יאללה, בוא. (אוחז בורעו, גורר אותו אחריו בריצה. יוצאים)
פנחס: הם שוב ברחו לי, הנבלות האלה. היי, אלוהים,
אלוהים, מה אני יעשה? הם עוד פעם יחקרו אותי
ויאיימו שיספרו לקליינטים שלי. הו, לברוח מהר, לפני
ש...
דוד: (קופץ. לוקח איתו את החיק) בוא הנה, צא מהלחץ.
ליצן: (אל חוץ המיקרופון) רבותי, נא לא להיבהל. כאן
המשטרה. זו רק בדיקה שיגרתית, אין לנו כל כוונה
לבצע מעצרים. אתם מתבקשים להישאר במקומותיכם,
על-מנת שנוכל לסיים במהירות האפשרית.
דוד: בוא איתי, אני אלוף הבריחות.
(יש מתפרץ לבמה בפאניקה)

שי: קחו אותי איתכם, קחו אותי איתכם.
דוד: (המום) מאיפה אתה באת?
ליצן: אני חוזר, נא לא להיבהל. זו בסך הכל...
דוד: (יוצאים בריצה)
ליצן: ... בדיקה שיגרתית. כולם מתבקשים להישאר
במקומם על-מנת... (מניח את המיקרופון. קופץ מן הנוגדה)
בחיי כל כך מצחיק זה היה... הו, מזמן לא צחקתי כל
כך... הזקן הזה, לראות אותו רץ... והילד, אפילו לא
ידעתי שזה יצא כלי-כך מוצלח. כמו עכברים קטנים
ונפחדים שכורחים בפאניקה כשבעל-הבית בא. ראייתם??
ראיתם?? ראייתם הילוך חוזר? זה רואה שאתם לא
מתלהבים. טוב, איזו דווקא חושב שזה היה ממש מוצלח.
(שב ומטפס על הנוגדה. מתנדנד אל תיבת הבקרה. נשכב על גג ביתו
של דוד, ראשו על זרועו. מדליק אור ומציץ פנימה) הלאה.

תמונה 2

(אור על ביתו של דוד. פנחס ושי יושבים ליד השולחן. מתנשמים
ומתנשפים. קולו של דוד.)

דוד: כמה סוכר?
פנחס: סוכריות יש לך?
דוד: (נכנס עם מנעל. עליו שלוש כוסות חם. צוחק) למה, מה אני
נראה לך אחד שצריך דיאטה? הבאתי את הסוכר. שימו
בעצמכם. (מניח את המנעל) שכחתי נענע. רק רגע. (ניגש לחיק,
מוציא מתוכו חופן נענע) מזל שאמא שלי לא שכחה לשים לי
בתיק. אני לא יכול בלי נענע. מנקה את הראש. (מוציא
חפצים נוספים מהתיק) זה כבר הוצאתי, מה עוד יש פה?
בשר. סכבה. ומה זה? סלט, וזה? ברוקס. היא יודעת
שאני משוגע על זה, כל השנה אני אוכל את זה, אפילו
שזה אוכל של פסח. אני רק אשים את זה בפריג'ידר
שלא יתקלקל. כזה פריג'ידר קטן יש פה. כלום אי-אפשר
להכניס פנימה, אבל ככה היתר סכבה. בשביל מאה
שבעים נוספים מהתיק) זה ממש אחלה בית בעולם. (יוצא)
פנחס: אתה תמיד קודם כל כמעט הורג מישהו, ואחר
כך מציל אותו מהמשטרה?
דוד: (חייך) אני לא יתן לאף מניאק לשים עלי יד, גם אם
זה זקן, ואני אף פעם לא מרכיץ לא לזקנים ולא
לבתורות.

פנחס: אז למה לא עזבת אותנו וברחת?
דוד: (מחייך) מי שבורח מהמשטרה לא יכול להיות כל כך
גרוע. אפילו אם הוא מניאק.

פנחס: אני לא חושב שאני אוהב לשמוע את המלה
הזאת.
דוד: אבל זה מה שאתם.
פנחס: (מחייך) המממ... אני חושב שהייתי מעדיף את
המלה "הומר".
דוד: נו, טוב.
שי: ואתה לא מניאק?
דוד: בוא הנה ילד, שמור על הפה שלך.
פנחס: ובכל זאת, אם אתה לא הומוסקסואל, מה יש לך
לחפש בגן העצמאות בשעה כזאת?

דוד: סתם. באתי עם הבגדים האחרונים מדימונה, אתה
מבין, רק עכשיו עברתי לפה, ובדרך עישנתי קצת. אז
אמרתי ניכנס, נשב ננוח קצת. דפק לי את הראש הכיף
הזה.
פנחס: ולא היה לך מקום אחר לנוח?
דוד: תגיד, אתם הממ... ההומואים, כולם מכירים את
כולם? אני מתכוון כולם חברים כאלה?
פנחס: חלק כן, וחלק לא.
דוד: ואתם כל הזמן בגן?
פנחס: יש עוד מקומות רבים בתל-אביב.
דוד: וכל ההומואים, רק שם מסתובבים?
פנחס: תראה, אנחנו גם חיים חיים אחרים. אתה יודע.
זה שאנחנו הומואים לא אומר ש...
דוד: (בחוטר סבלנות) כן אני יודע, אבל ככה, כשאתם
מחפשים.

פנחס: כן.
שי: יש לך שאלות משונות ביחס לאחד שאומר שהוא
לא הומו.
דוד: בוא הנה, ילד. עוד מלה אחת ואני מחזיר אותך
לגן.
פנחס: בכל זאת, אתה לא שואל סתם.
דוד: אני מחפש מישהו אני. אולי אתם תעזרו לי.
פנחס: חבר שלך?
דוד: כעורך.
שי: עובד אותך?
דוד: כעורך. (מבין למה שי מתכוון) רגע, רגע, למה
התכוונת?
פנחס: סתם, סתם. מה אתה נכנס ללחץ. לא התכוונתי
לכלום.
דוד: אז תיזהר, אה? על דוד אף אחד לא מתלכלך.
תשאל כל אחד בשאטה.
פנחס: ישבת בכלא.

דוד: כן, ועכשיו השתחררתי. (מביט בפנחס) מפורד, אה?
פנחס: לא. אתה לא האסיר הראשון שאני פוגש. על מה
ישבת?
דוד: מה זה משנה? (הפוגה) שוד. הבנק של באר-שבע.
(בגאווה) בכל העיתונים זה היה. חלק הלך הכל. שתי
ניידות התהפכו במרדף אחריו התהפכו. אבל אני אלוף
העולם בנהיגה. כל הזמן על הגלגלים.
שי: (מרחק) אז איך נתפשת?
דוד: אחרי שבוע. מישהו השתנקר. נכנסו בשתיים
בלידה, חצרי בית שברו לי. אמא שלי התעלפה. אבא שלי
עמד והסתכל עלי ככה מבט. את הלב שברתי לו. חשב
שאני ילך לישיבה. דתי אבא שלי. הגבאי של הבית כנסת
בדימונה. טרוריסט זה. (צחק) יותר גרוע מחומייני. עד
היום אני מניח תפילין כל בוקר. אפילו בכית הסוהר
הייתי שם. הייתי עצור ארבעים ושמונה שעות, אחר כך
ישר לעמדה לדן. במשפט אכלתי חמש שנים, תאמין לי,
היה לי מזל. לא הסכמתי לשים כדורים באקדח. אני לא
אוהב את זה. אני יודע, אם מגיע הזמן שצריך להשתמש
עם כדורים, אז בין כה וכה נתפשים בסוף. אז למה
להסתבך? יכלו לתקוע לי עשיריה כמו כלום השופט
בומכן. מכיר אותו? הוא היה פעם גר פה, בתל-אביב.
כולם מכירים אותו. איך שלא יהיה, דפק אותי בשאטה,
באיקסים. אמרו שאני מסוכן. כל החמש שנים הייתי שם,
ואפילו את השליש לא נתנו לי המניאקים, לא נתנו.
שי: (מוקסם) אף פעם לא פגשתי אסיר אמיתי.
דוד: פגשתי, בטח פגשתי. מה אתה חושב. רק לא ידעת.
שי: אתצלכם זה מעניין כזה... אצלנו ממש משעמם.
דוד: תאמין לי, תהיה חצי שעה בדימונה תמות
משעמם.

שי: לא יותר גרוע מהבית שלי.
פנחס: עוד פעם ברחת מהבית, שי?
שי: הפעם זה סופי. בחיים אני לא חוזר לשם. נמאס לי
משני המדונות האלה. הוא קופץ לדום ברגע שהיא זורקת
לו מלה, והיא כל היום רצה אחרי, מחבקת אותי עד
שאני נמנע בין השדרים הגדולות והמגעולות שלה, מורחת
עלי את האהבה הדביקה שלה עד שבא לי
להקיא. לא רוצה להבין שאני כבר לא ילד.
דוד: איך אתה מדבר על ההורים שלך? להורים עושים
כבוד עושים.

שי: קודם תכיר, אחר כך תדבר.
פנחס: (נאנח) את כולם הוא משגע. מאז שהגיע לגן לפני
שנה הספיק לריב עם כולם. לפני חודש היה חולה. אימו
הביאה אותו אלי. אני נשכע לך שאם לא הייתי תוקע לו

את השפאדל לפה הוא היה פולט מלים לפני הפציאנטים. שי: אל תדאג, אל תדאג, אני לא כזה מטומטם.

דוד: (כבירה כבוד) מה, אתה רופא? איזה?

פנחס: אף, אוזן וגרון.

דוד: (באכזבה) אה, (הפוגה) אתה מתעסק גם עם המחלה הזאת איידס?

(המלה איידס לא הישמע במערכת ראשונה. במקומה ישמע צפצוף, כהוג כרדיו כאשר אומרים מלה גסה)

פנחס: (כמעט כבהלה) אני לא רוצה לדבר על זה בכלל. אל תזכיר את זה בכלל.

(הפוגה)

דוד: אתה נשוי?

פנחס: לא, לא. פעם חשבתי להתחתן. עכשיו כבר לא.

דוד: ואף פעם לא רצית ילדים?

פנחס: ילדים? כן, תמיד רציתי ילדים. אם היה לי ילד... ליצן? (קוטע אותו. בפאנוס מוגזם) הו, בדידותו של ההומוסקסואל. הזקן. מונולוג עצוב וקורע לבבות. הקשיבו, הקשיבו כמה הוא מסכן, כמה הוא סובל. רחמים, רבותי, קצת רחמים. כל-כך נוגע ללב. (מפעיל מוסיקה רע)

פנחס: ... היה יכול להיות בגילך... ואם היה לי נכד, הוא יכול היה להיות כמעט בגילך...

דוד: אבל הוא לא היה פושע כמוני.

פנחס: לא... הוא לא היה פושע... אולי היה כנר, אולי אפילו רופא, כמוני, מי יודע? רופא מנתח. לפעמים אני מצליח לדמיין אותו היטב. שיער בהיר, חלק, בלורית מתברלת על המצח, מסלפים זהובות ומסגרות... ומעליהן, מצח של אדם שלי, מצח של אדם החי עם עצמו בשלום. אולי אפילו מספר קמטים עדינים, המעניקים לפניו ארשת בריאות וטוב-לב. קמטים של צחוק... ואצבעותיו... אצבעותיו דקות ועדינות, אצבעות של פסנתרן, אצבעות היודעות להחזיק את הסקפלל ביד אמנה ובזכות. ולו ראתי איזה ספרים הוא קורא. אמנם הוא עסוק מאד במחקרים, כמוכן, אולם לקריאה הוא תמיד מוצא פנאי. ניטשה וריטגנשטיין לארוחת בוקר. טולסטוי בצהריים ובערב, בערב הוא מקנח בטי.אס. אליוט, אולי עזרא סאונד. כמוכן, הוא נשוי. רעייתו, כלתי. גם היא אקדמאית. הם מתווכחים שעות ארוכות על ההיסטוריה של המאה העשרים, על השואה, על עקרונות אי-הוודאות, על הכל... וכשמגיעה השעה תשע, הם משכיבים את בנם. את נכדי (מורה בלי משים על שיי) בן השלוש לישון, שרים לו שיר ערש עדין, וכשכבר נדמה להם שהוא נרדם, והם רוצים לצאת מן החדר, פוקח הקטן עיניים ושואל: "אבא, מה זה שמיים? ומה זה אלוהים? ולמה לי קריות? ואיך לובשים חגורה?" "חוגרים", מתקן אותו בני, "חגורה חוגרים, לא לובשים". אבל הקטן ממשיך ושואל "למה יש אבא אחד ואמא אחת? ומה זה חלום?... (הפוגה) כל הילדים שלי, כל הנכדים שלי, כל הנינים שלי, כל בני הנינים שלי. כולם רצים אחרי וצועקים: "הו, סבא, סבא, תראה איך אתה מבזבז אותנו כג'דהצמאות, תראה איך אתה שופך אותנו בין השיחים ומניח לנו להתקשר אט-אט בשמש בלוהטת. הו סבא, סבא, תן לנו חיים..."

ליצן: (בכבי מרומה) כל כך עצוב. הו, אני לא יכול יותר לעמוד בזה. אני נקרע לגזרים כשאני שומע את זה. איזה עולם אכזר. כמה חיים נוראיים. (מפסיק את המוסיקה, מתפלל) בום, בום, אולי יכול לסדר גשם להומואים יהיו ילדים? (צחק)

דוד: כל-כך יפה אתה מדבר...

פנחס: (מתעורר) תראה, זקן שוטה שכמוני, משתפך כפני זר אלים שפגש על הערב...

דוד: (שופח על כתפו) אנתנו נדיה חברים. אל תדאג. אנחנו נדאג אחד לשני. כמו אבא וכן נהיה. יהיו לי שתי אבהים. אחד בדימונה ואחד כתליאביב, הא? מה אתה אומר?

פנחס: (קם) כבר מאוחר. אני צריך ללכת. אתה בא, שי?

שי: לאיפה? אני ישאר פה עוד קצת.

פנחס: שכחתי. טוב, אני... (פוגה ללכת)

דוד: פנחס. (פנחס עוצר)

פנחס: מה?

דוד: אולי... אולי אתה מכיר איזה מישוה שמחפש עובד? אני תפרן מת. אני חייב למצוא עבודה דחוף.

פנחס: עבודה? כרגע לא עולה במוחי דבר. אולי מחר אני אמצא משהו.

דוד: (באכזבה) אבל אתה תחשוב? אני לא יכול בלי עבודה אני.

פנחס: אני אחשוב. אתה צריך בינתיים הלוואה?

דוד: (מתרגש) וואללה, פנחס, אני לא מבין אותך, רק היום פגשתי אותי וכבר לא איכפת לך הלוואה? ומה אני אברח?

פנחס: (מנחם) בוא נאמר שעל המכות כבר כיפרת. וגם אם תברח, אני לא אתמוטט מבחינה כלכלית. זה יספיק? (נותן לו כמה שטרות) והנה גם מספר הטלפון שלי.

דוד: בטח יספיק, עוד שבוע תקבל את זה, מקסימום. בראש שלך לבוא אייתי מחר קצת להסתובב?

פנחס: מחר לא, אני מקבל חולים, אולי מחרתיים. לילה טוב.

דוד: לילה טוב. (חוזר לשי) נו, מה עושים איתך?

ליצן: מזינים, אלא מה אפשר לעשות איתו? הוא משגע אותי. לא מבין אני.

שי: אני יכול להישאר פה, לישון אצלך?

דוד: ומחר?

שי: גם.

דוד: מה גם. מה אתה חושב, לא ראתי איזה תפרן אני?

שי: יש לי כסף. מספיק. (מביט בדוד כשואה אל שוה) לפני שהסתלקתי לקחתי את כל הכסף שמצאתי בבית. גם כמה חכשיטים.

דוד: (צחק) שד אתה, אה? ומה תעשה כשייגמר הכסף?

שי: אני אתחיל לקחת כסף.

דוד: איפה?

שי: בגן. כולם רוצים אותי, אני צעיר. אז למה לא לנצל את זה?

דוד: אתה רוצה להגיד לי שתמכור את התחת בשביל כסף?

שי: כן.

דוד: בוא הנה, אתה אתה תלך תגנוב, תפרוך, תשדוד, אבל אתה לא תמכור את התחת שלך. אין לך כבוד אתה? (יוצא. שב עם מצעים. פורש אותם על הרצפה) אתה תישן על המיטה ואני פה. ואם אתה רוצה לגור פה, אתה תעזור לי הא? (מתחילים להתפשט). אתה מכיר את כל המקומות של ההומואים, הא?

שי: בטח.

דוד: אז ממחר אנחנו מתחילים בסידור מודרך.

שי: (צחק) אתה ממש חרמן אתה. (למראה הכעזו של דוד) סליחה. לא התכוונתי (מתפשטים, נשכבים. דוד מכבה את האור)

דוד: לילה טוב. (הפוגה, ואז דוד קופץ ומדליק את האור) אבל אתה צריך ללכת לביצפר.

שי: מה?

דוד: ביצפר. ביצפר. ילד בגילך צריך ללמוד, שלא יצא כמוני.

שי: אבל עכשיו חופשי.

דוד: אה, לילה טוב. (מכבה את האור)

שי: גם למועדון נלך?

דוד: (מדליק את האור) לאיפה?

שי: למועדון. יש מועדון של הומואים.

דוד: ורק הומואים באים לשם?? (צחק) בחיי, סדום ועמורה הגענו. כן. גם למועדון. לילה טוב (מכבה את האור)

שי: דוד

דוד: (בעייפות) מה?

שי: בטח נורא אהבת אותו אם אתה כל כך מחפש אותו.

דוד: בוא הנה, אתה (שי מצחק)

תמונה 3

(הליצן מתרוצץ על הבמה בידו לוח שנה.)

מאמא'שלו טבעת יהלום סחב, וכשהפעמון צלצל, קרא חצות. העירה הוא יצא, להגשים ת'היות (המוסיקה ממשיכה לו מדברת) הלו, הלו רבותי! עלי! אני הכוכבת עכשיו! (בהתפנקות) אז מה, אני כוכבת יפה, נכון? (שריקות מחיאות כפיים) (מבליט את חזהו) תיראו איזה יופי! לא כמו של המקומטות שם בחוץ. הולכות עם הכלב שלהם, האף שלהן אני לא יודעת איפה, אבל החזה מטאטא את התיצה. כשאני רואה אותן ברחוב אני ממש נגעלת, איך הן לא מתביישות לצאת החוצה ככה? נכון, נכון, אצלן השדיים אמיתיות, ואצלי זה כסך-הכל חזיה, עם מילוי של צמר גפן, אבל עוד ממש יהיו לי שדיים אמיתיים! יזריקו לי הורמונים! כן, כן, מה שאתם שומעים! הם גם יחתכו לי את הדבר הזה שתלוי לי בין הרגליים ויסדרו לי במקומו נקב קטן וחמוד! (קריאת בקהל: "כה") יש לי כבר תור לניתוח, וחסרים לי לא יותר מחמש מאות דולר! הו, יש לי רעיון! מכירה פומבית! מכירה פומבית! אתם רואים את ההוא שם למטה? זה עמאר, החבר שלי, והוא מצעיר נהדר! מישוה רוצה לקנות? אני שומעת חמש מאות דולר? לא. אני לא שומעת. טוב, אולי אמא שלי תיקנה. (יורדת מן הבמה אל הקהל) כלללל אמא שלי ממש מתה עלי. מתה, עד שהיא ראתה אותי בשמלה, כן? אבל אני באמת מכינה אותה. בן קוקסינל זה לא טוב. אני יודעת מה אתה חושב! (מצביע על מישוה מהקהל) בטח מאיזה בית היא באה, עם הורים דפוקים לגמרי, אה? אז יש לי חדשות בשבילך! ההורים שלי הם הכי בעולם! אף פעם לא ראתי כזה זוג יפה. כשאמא שלי הולכת ברחוב כל הבחורים מנסים להתחיל איתה, ובכלל, אבא שלי משוגע עליה. יש למישוה סיגריה? אני יודעת, אני יודעת, אסור לעשן פה, אבל לכם אסור. לי מותר! אני מיוחסת עכשיו. תודה, איפה היינו? הורים, כן. אז זהו. הוא בכל שבוע מביא לה מתנות, וכשהם הולכים הם כל הזמן מחובקים, כאילו רק אתמול נפגשו. רומיאו ויוליה! יוליוס וקליאופטרה! דוד ויהונתן! הופ, זה אני, טעות. הם לא בעסק הזה מסכנים. חלמו שאני אהיה עורך-דין. אני לא יודעת. (מהדהדת) אולי אני עוד אהיה עורכת-דין. (לגבר מהקהל) נשיקה, מותק, רוצה? פה כמועדון לא מתביישים. חופשי חופשי. בוא מותק, בוא. לא בא לך? אולי נקבע לאחר-כך? מה? אשתך תכעס? מסכן, שפוט שלה. אם פעם תרגיש רע, בוא אלי, אני אעשה לך טוב. (נכנסים דוד ושי. מחייבים, פנחס מתיישב לידם) הופ! אני רואה שם חיילים! (שכה ועולה לבמה) אני מתה על חיילים! גברים כאלה, שריריים כאלה, מסתערים, צונחים, יורים! אני דווקא לא התגייסתי. בחייכם, מה כבר יכולתי להיות? פקידה פלוגתית? טוב, (הפוגה) זה הנאום הכי ארוך שאמרתי בחיים שלי, ובאמת שאין לי מה להוסיף. אז בפעם האחרונה: (שר) הוא היה הכי רגיש בעיר, אמרו עליו תיראו, הוא יהיה עוד משורר אבל הזמן עבר, וזה מה שיצא, רק קוקסינל ולא יותר.

(מחיאות כפיים סוערות. לו משתחוה ויורדת אל עמאר)

לו: איך היה, איך היה?

עמאר: (נושק לה) נהדרת, הם מתים עליך!

לו: נתתי להם את ההצגה המזוינת שהם רוצים ממני. יש משהו לשנות? מלצר!

עמאר: מה שאמרת קודם על ההורים שלך, זה באמת? **לו:** כטח, כל מלה. (למלצר) וויסקי, נקי. הם באמת נהדרים. (לדוד) הלו מותק. ידעתי שניפגש. (דוד מתעלם)

עמאר: כיף לך.

לו: שלא נדע מהכיף הזה. בוא לרקוד. (קמים לרקוד, מעתה ויאילן רוקדים טנגו נוקשה. סביב פנחס ודוד)

פנחס: לא?

דוד: כלום. עכשיו רק חסר לי שהדבר ההוא (מצביע על לו) יתחיל עוד פעם.

שי: כל השבוע הוא כזה עצבני. שיגע אותי, את כל הננים בעיר חרשנו, ועם אף-אחד הוא לא הולך. חשבתי שזה בגללי, אבל גם בי הוא לא נוגע, והכי גרוע זה שהוא לא מרשה לי ללכת עם אף-אחד! מאז שנכנסתי אליו לא הייתי עם אף אחד.

דוד: וגם לא תהיה, אם אתה רוצה לגור אצלי. (בועס)

ולא רוצה לשמוע את זה יותר!

פנחס: מה יש לך, דוד?

לו: (לעמאר) חזק.

דוד: לא יודע, עצבני. אני בלי עבודה לא יכול.

פנחס: אם אתה צריך הלוואה נוספת זה בסדר, באמת. **דוד:** לא, זה בסדר. (מודקף בכת-אחט כאילו ראה מישוה) מי זה?

פנחס: מי?

דוד: ההוא עם החולצה האדומה.

לו: חזק!

פנחס: זה? אולי מהקבועים.

דוד: (באכזבה) אה, דומה למישוה. (הפוגה) אנשים משתנים כחמש שנים. לך תדע אם אני בכלל אכיר אותו.

פנחס: אתה רוצה לספר לי עליו?

דוד: לא.

שי: גם לי לא, כלום. רק מסתובבים ומסתובבים. נמאס לי.

דוד: אז לך. אף-אחד לא מחזיק אותך. (שי עוכר בהפגנות לשכת ליד אורי)

ליצן: תשתו משהו?

דוד: תביא שתי בירות. מכבי.

פנחס: אני לא שותה.

דוד: (עושה תנועת ביטול בידו) פעם אחת לא זיק. לא, זה מנקה את הראש. מי זה?

פנחס: גם מהקבועים. דיל. (שי קם ורוקד עם אורי)

דוד: אה, חשבתי. (הפוגה) גם אתה היית כזה שד כמו שי כשהיית ילד?

פנחס: אף פעם לא הייתי בגיל שלו. אני קפצתי הישר מגיל חמש-עשרה לשמונה-עשרה. לא סיפרתי לך?

דוד: לא. איפה הוא? (מחפש את שי. רואה אותו ורוקד עם אורי וקופץ כועס מהסאט) (לשי) בוא הנה, אתה רגע לא מסתכלים עליך ואתה...

אורי: (כשקט) עזוב אותו. מה אתה רוצה ממנו?

דוד: אתה אל תתערב! (גורר את שי) בוא כבר, בוא. שי: לפני רגע סילקת אותי, ועכשיו פתאום איכפת לך? אני לא כובה שלך!

דוד: שתוק!

אורי: אני לא חושב שהוא רוצה ללכת איתך.

דוד: אז מה, הוא מחכה לאחד על ב.מ.ו. כסוף, הא? **פנחס:** כן.

דוד: (צוחק) מסכן. (מתיישבים על ספסל) בחיי. כבר התרגלתי לגן הזה. מרגיש פה בבית.

פנחס: מתרגלים מהר. האדם זו גם חיה שמתרגלת. שים אותנו כחרא עד הצוואר, ואחרי שעה נתרגל, ואפילו נכתוב שירים על הריח.

דוד: חזק!

פנחס: מה אמרת מקודם על שלוש שנים?

פנחס: ים לך קצת סבלנות? (דוד מהנהן) נו, בסדר. בזמן האחרון אני דווקא חושב על כך הרבה... הייתי בן חמש עשרה, בגרמניה, גרנו בעיר קטנה, ליד מינכן. דוד: זה סיפור על הנאצים.

פנחס: זה מה שמצחק, שזה לא סיפור על הנאצים. אני זוכר את שתי התמונות האלה כאילו קרו היום. רגע אחד הייתי בחדר, קורא ספר, אני אפילו זוכר את שמו, "מחניים", של מולנר, וברגע שאחריו — הייתי בן שמונה עשרה, בכ"ח בארץ ישראל. פוק! באמצע, שום דבר.

דוד: חזק!

דוד: אני לא מבין.

פנחס: גם אני. קראתי בספר, כבר ידעתי אותו כמעט כעל פה, מרוב פעמים שקראתי אותו. אמא ואבא התווכחו בחדר מגורים, אבא רוצה לברוח, אמא סירבה. לא הקשבתי במיוחד, הייתי שקוע בספר, אחר כך נשמעו צריחות מהרחוב, וזכיות נשברו, אנשים צעקו ובכו. קפצתי לחלון והבטתי למעלה. לא צריך לתאר מה ראיתי. אמא נבהלה, היא רצה אלי לחדר, החבאתי את הספר. מצחק. אתה יודע. ברגעים כאלה לא חושבים כהגיון. ההיסטוריה שלי היתה שלא יקחו לי את הספר, אחר כך הילת נפרצה, ואחר כך הייתי בישראל, והגוף הקטן פתאום התמתח בבת אחת, וגדלו לי שערות על החזה... כשמיששתי את הפנים ראיתי שמישהו דאג לגלח אותי בוקר בוקר. הידיים היו שריריות וחזקות. ו...

דוד: פנחס, אני פרימיטיבי?

פנחס: (בהפתעה) מה?

שי: אני עייף, אני הולך לישון. תן לי את המפתח. (דוד נותן לילה טוב.)

דוד: ואתה הולך ישר הביתה, הא?

דוד: לא, לא, תודה. לא בא לי.

פנחס: לילה טוב. (שי יוצא) ההמשך?

דוד: כן. אבל אני לא מבין איך זה יכול להיות.

פנחס: פשוט שכחתי. שלוש שנים נמחקו לי מהמוח. חקרתי את הורי יום ויללה מה אירע בשלוש השנים האלו, אבל הם סירבו לענות לי. הרמז היחיד ששמעתי היה כאשר פעם הם סברו שאינני בבית. אימי הזכירה לאבי את הרגע בו שוחררנו. מהסיפור הבנתי שברגע שראיתי את ראשון החיילים של בני-הברית עומד בפתח מתנה הריכוז צרחתי כמו מטורף והתעלפתי. מכאן הסקתי ששלוש השנים עברו עלינו במחנה-ריכוז. יותר מזה אינני יודע. למעשה את זה ניחשתי כבר קודם לכן, בגלל המספר. הורי לקחו את זה איתם לקבר. עד היום לא סלחתי להם בגלל זה. היתה תקופה שהייתי אחוז בולמוס קדחתי של חיפוש. קראתי את כל הספרים בנושא. נסעתי לגרמניה במיוחד, אולי אמצא בארכיונים הישנים אישיו רמז. לא מצאתי כלום. אבל אני יודע שיום אחד אוכר. לעיתים אני מתעורר בבקרים שטוף זעה ורועד, ובחדר יש מיני ריח משונה, כבד, מאיים, אז אני יודע שחלמתי על זה, אבל גם כאן, אינני זוכר דבר. אבל אינני מוכן לוותר, מישהו חייב לי דינ-וחשבון. מישהו חייב להחזיר לי את שלוש השנים ההם. בשלוש

שנים אפשר לעשות טיול מסביב לעולם, לבנות שכונת וילוח, לטוס לירח, אפשר לטגן שלוש כפול שתיים כפול שלוש מאות שישים וחמש יוצים, אפשר לצחצח שיניים שלוש כפול שלוש כפול שלוש מאות שישים וחמש. אדם כריא יכול להשתין חמש כפול שלוש כפול שלוש מאות שישים וחמש פעם ביום. אני לא מתכוון לוותר.

דוד: אני פרימיטיבי, נכון?

פנחס: (באנחה) דוד, דוד, לא הקשבתי לי.

דוד: אתה לא צריך לענות לי, אתה חושב שאני לא יודע?

פנחס: אלוהים, הריח הזה בבקרים, הריח הזה בבקרים. דוד: כבר שהייתי קטן ידעתי שאני לא חכם, כולם אמרו לי. ההורים, המורים, כולם. בכיתה אף פעם לא הסתדרתי, הייתי שונא לשבת על הספסל בלי לדבר, בלי לזוז, אם הייתי מדבר המורה היה מרביץ לי עם מקל של במבוק על האצבעות, עד שהייתי בוכה. אפילו ככלא לא עשו ככה. היה צועק שכולנו מטומטמים, שכלום לא ייצא מאיתנו, שכולנו פושעים. (הפוגה) הוא צדק, כולנו יצאנו פושעים.

פנחס: שלוש מאות שישים וחמש כפול שלוש כפול שכע שעות שנה, גם על זה אני לא מוותר.

דוד: אפילו עברית אני לא קורא כל כך טוב. אני שונא סרטים לא בעברית. אני אף-פעם לא מספיק לקרוא את כל התרגום. בקללות אני אלוף-העולם. אבל מלה אחת יפה אני לא יודע חוץ מ"אח". "אח" זה תנור ששמים בו עצים. אני אוהב את המלה הזאת.

דוד: חזק?

דוד: תראה את הקוקסינל הזה, בטח קורא בשבוע יותר ספרים ממה שאני קראתי בכל החיים שלי. שמעת כמה סיפורים הוא יודע? ככה נהיים גנבים, מה אתה חושב? כשאתה מלא עצבים על עצמך, אתה הולך ומוציא את זה על כל העולם. אתה יודע איזה שגיאות-כתיב יש לי? כמה אני כבר יכול לעבוד שכאפילו תפיסתי אני לא ממלא טוב? אולי אתה רוצה שאני יהיה מנהל בית-ספר? אולי ראש ממשלה? רק גנב. זה מה שאני יודע. ככה זה אצל הפרימיטיבים. ההוא צדק בכל מלה שאמר. (הפוגה) אבל הוא לא היה צריך להגיד. (קם ויוצא) לילה טוב פנחס.

פנחס: שלוש כפול שלוש מאות שישים וחמש כפול אחד קונצרט, אם אוהבים את זה במיוחד.

דוד: חזק! (נעצרים) מתנהגים כאילו אינם מודעים לריקוד שזה עשה רקוד. יוצאים)

ליצן: (קופץ מן הנרדף. בידו לוח השנה. חשיכה כשאר הבמה. ריקור — מעקב על הליצן. נוטל שני עצים ומשליך אותם מתוך לבמה. שב. קורע דפים מן הלוח) יום חמישי! חוף הילטון!

(בקצה הבמה עומד דוד. לידו שי, בכגר ים.)

דוד: אני חלמתי כל הזמן כשאני יצא... מי זה? (הפוגה) שכשאני יצא אני יבנה לי בית קטן בדימונה. ראס בן אמו אני יעשה את זה.

ליצן: יום שישי! בחזרה אל גן החשמל! שם דוד בוודאי מרגיש בבית!

(דוד עומד בקצה אחר של הבמה. לידו פנחס)

פנחס: אולי הגיע הזמן להפסיק עם כל החיפושים האלה? זה רגע מדכא בחוץ.

ליצן: יום שבת! דוד אינו שובת מכל מלאכתו, לא, לא. עדיין מובטל, בלי גרוש על התחת, אבל אינו מתייאש. גן העצמאות!

דוד: בערך בגובה שלי, אולי קצת יותר נמוך. יש לו קעקוע קטן של נחש על החזה, ועוד קעקוע על היד, פה, כמו זה. אתה רואה? שלוש נקודות. לא. זה לא ליופי. מי שעושה את זה זה אומר שהוא נגד החוק. מה נבהלת פתאום?

ליצן: יום ראשון! דוד שב אל המועדון. אוסרים עליו את הכניסה. דוד מתפרץ פנימה בכוח, כהרגלו. (דוד כושל אל המועדון, כאילו זה עתה פרח דלת. נעצר המום ברחבת הריקדים וקודקוד כמה נשים סלואו חושני. הוא אינו יודע להחליט אם אילו גברים או נשים. ניגש לאחת הרוקדות, נוגע באצבעו בשדה.)

דוד: (לא מבין) בחיי, זה אמיתי...

רקדנית: היי! מי הכניס אותך לפה? (הנשים סוגרות עליו באינס. דוד נסוג.) אתה לא יודע שביום שני יש ערב סגור ללסבינות? (כולן מנופפות באגרופים, חוץ כדי קריאות בנוסח "יוצאי! אתה מושג. ימה הוא עושה פה" וכו'. דוד נס על נפשו.)

ליצן: ואז מגיע יום שני הנפלא, יום שני המתוק, היום בו מתגשמות ההזיות! (ניגש אל חיבת המכשירים ומעמעם את האורות. נכנסים אורי ופנחס)

פנחס: הוא ממש נפגע. כל השבוע לא השיק לדבר על זה.

אורי: ממש נוגע לליבי. אני לא מבין מה מצאת בכרטי הזה.

פנחס: למרות החיצוניות, אני חושב שהוא אדם רגיש מאוד, טוב-לב וכהרבה יותר נכון מכפי שהוא נראה.

אורי: משגע אותי שאחרי כל-כך הרבה שנים אתה עדיין מחזיק במיתוס של הצ'ח'צ'ח התמים והנהדר. הגיע הזמן ש... (מקשים) אתה שומע?

פנחס: מה?

אורי: ... כלום. היה נדמה לי ששמעתי משהו.

פנחס: זה ברור לחלוטין שהוא אוהב את הילד, ולכן הוא מגיב כפי שהוא מגיב.

אורי: גם אם הוא... אתה לא שומע?

פנחס: מה?

אורי: טרטרור כזה מוזר. טרטרור של... אופנוע. (הליצן משמיע במיקרופון קול טרטרור חלש)

פנחס: זו יכולה להיות גם מכוננית, אפילו טרקטור.

אורי: מה יעשה פה טרקטור בשעה כזאת? (הטרטרור מתגבר. עתה הוא נשמע גם מתוך מחוץ לבמה.)

פנחס: אני לא רוצה לקלקל לך, אבל... (אל הבמה מתפרץ אופנוע ב.מ.ו. כסוף. עליו רוכב אופנוען חבוש קסדה הליצן מהבהב באורות)

פנחס: (המום) הכל בדיוק כפי שתיארת... (אורי ניגש אל האופנוען. הוא מתנשם בכבוד. כורע ברך ומלטף את חישוקי האופנוען. קם. מוציא ממתח לחולצתו רישקת צבאית. עונד אותה לצווארו של האופנוען)

אורי: שמרתי לך אותה...

(האופנוען מסיר את הקסדה. האורות מפסיקים להבהב. זהו דוד. אורי נסוג לאחור המום.)

אורי: בן זונה... בן זונה...

דוד: (באכזריות) דוד לא שוכח כלום. דוד לא נשאר חייב. **אורי:** (שחק. ואז) תביא את השרשרת! (דוד הודף אותו לאחור. מסיר את הריסקית. משליך אותה על אורי.) בן זונה... **דוד:** אתה רואה, גם אשכנזים יודעים לקלל. לא רק הפרימיטיבים. כנסף האחרון שהיה לי השכרתי את האופנוע. בעשרים חנויות להשכרה הסתובבתי עד שמצאתי כזה בדיוק, אבל אני לא מוותר. אם היית שם לי אגרופ, היית מקבל אגרופ. אבל אתה לא שמת אגרופ. אתה...

פנחס: אלוהים אדירים! דוד! איך יכולת להשתמש כמה שיספרתי לך בצורה כזאת?

דוד: שתוק! (עולה על האופנוע. ואז. כמעט ברכות) הוא לא היה צריך להגיד לי את זה. (מתניע ויוצא מן הבמה)

פנחס: אורי...

ליצן: קאט! חלומות ואכזבות, משחק מספר אחד. אקשן.

(מסך) (שקופיות השסוע יורד בחריקה. השקופיות, המוקנות על-ידי הליצן, כולן בשחור לבן, להוציא אלו שנכתב לידן אחרת. תוך-כדי דבריו: אורי נכנס ויוצא בין גיזרי הבר.)

אורי: הייתי בן שש עשרה. כיתה יוד. הוא היה ב"ב. חזק, יפה, כולם העריצו אותו אני הייתי סתם תלמיד, כמו כולם. לא חכם מידי ולא טיפש מידי. הלכתי למסיבות ביום שישי, התפלחתי לסרטים עם כל החברה. (שקופיות: תמונת מחזור. פניו של אורי מוקפות עיגול אדום) הכל היה בסדר. פעם, במישחק כדורגל, רכתי עם מישהו. ואז הוא קפץ להגן עלי לא יודע למה. אחר כך התחברנו. (שקופיות: שני החברים על שפת-הים, מחובקים וצוחקים למצלמה) הלכנו ביחד לבלות, לסרטים, לים. הוא עזר לי כשיעוריים, היה יופי. היינו חברים ממש טובים. אחר-כך הוא גמר ל"ב, ועמד לפני הגיוס. באותה תקופה שוחחנו הרבה. על המון דברים. על החיים, על קריירה, על שאיפות מהעתיד. חלמנו ביחד, צחקנו ביחד. (שקופיות: שני הנערים מתגוששים) יומיים לפני שהתגייס טיילנו ברחוב, ואז הוא שאל אותי מה הדבר שאני רוצה יותר מכל. אני לא יודע איך, אבל נפלתי. אמרתי לו שאני רוצה לשכב איתו. "על הכיפיק" הוא אמר. ההורים שלו היו בחו"ל. הלכנו אליו לחייה, ושם זה קרה בהפגם הראשונה. (שקופיות: חדר מגורים, מטבח, חדר ילדים. חדר שינה עם מיטה זוגית) היינו כמו בחלום. את שני הלילות שנותרו עד גיוסו בילינו במיטה ובמטבח. צחקנו הרבה. כל-כך הרבה אושר היה שם. אחר-כך הוא התגייס. נסעתי איתו ללישכת הגיוס. חייל נעל עלים צבאיות, חייל מנופף בריסקית. חייל עם קיטב) לא נתנו לי להיכנס לבקרים. חזרתי הביתה. בערב הוא התקשר ואמר ששולחים אותו לגולני. (שקופיות: תג יחידה) שאלתי אותו מתי יבוא, והוא אמר שאינו יודע. לאחר שבוע וחצי קיבלתי ממנו גלריה. הוא כתב שהטירונות קשה, (שקופיות: מסע אלונקות, ריצת לילה, חור לחדר האוכל, שני חיילים ישנים באוהל צוות) אבל הוא גאה להיות בגולני. כעבור שלושה שבועות הוא בא לחופשה. הוא בא ישר אלי. היינו מאופקים. אפילו להתחבק לא יכולנו, תמיד היה מישהו בסביבה. בערב נכנסנו לחדר שלי. (שקופיות: חדר של גימנזיסט) דיברנו ודיברנו ודיברנו. אחר כך שכננו. (שקופיות: תצלום מקרוב יותר של המיטה שבחדר) זהו. נכנסנו לשיגרה. אחת לשבועיים-שלושה הוא היה מגיע, ובשאר הזמן התגעגענו. ככה עברו שנתיים נפלאות, אחר כך גם אני התגייסתי. (שקופיות: צו גיוס) היתה לנו חפיפה של שנה אחת בשורות, וזו היתה שנה קשה מאד. (שקופיות: מסע אלונקות, ריצת לילה, חור לחדר האוכל, שני חיילים באוהל צוות) כמעט ולא התראינו. אחר כך הוא השתחרר, ואני הייתי זה שבא לחופשות. הוא מצא לו עבודה כמלאך, ושכר לו דירת חדר. (שקופיות: כניסה של בית משחק) כל חופשה הייתי בא לשם. הוא היה מבין לכבודי את הבית, מבקש מאימו שתאפה נוגות. (שקופיות: נוגות יום הולדת, חייל במדים נושף עליה. לידו בחור צוחק.) ככה עבר עלי

בחוררו לגוף הוא משמש כגיס חמישי לשאר המחלות. הוא מתייבש על תאים המכונים תאי טי. המהווים חלק חיוני במנגנון החיסוני. בהורסו אותם הוא מפקיר את הגוף פרץ לכל שאר המחלות. לא מתים מאידים: מתים משפעת, מטרטן, מנגרונת, מפצעים מוגלתיים על כל הגוף, וכל מחלה אחרת שניתן להעלות על הדעת. חלק מהחולים מתעוררים. לחלקם נושר שער הראש והגוף. (הפוגה). וכולי. וכולי. וכולי. וכולי...
ליצן: ליידיס אנד ג'נטלמן, גיבורתי ורבותי! אני מתכבד להזמין את כולכם לחוות בסצינה בצינה ארוטית נועזת (נכנסים בדממה לו ועמאר, הילוכם רובוטי. אורי ופנחס מפסיקים להקרי. הם מתקריים זה אל זה, ממתינים בתוך עיגול האור האדום) בפעם הראשונה על הבמה אורגיה הומוסקסואלית בעידן האיידס! אנשים אשר מבחינה מצפונית אינם רוצים לחוות בסצינה, מתבקשים לעזוב את האולם. דתיים, ילדים, אנשים עדיני רפוש. הקהל מתבקש לא להגיע לאורגזמה. תודה. אקשן! (פנחס. אורי ועמאר פושטים את החולצות. לו מרים את שמלתו. אורי עושה את כף ידו כאילו היתה אקדה. רולטה רוסי. הוא מסובב את תוף האקדה מספר פעמים. אחר כך מביא את האקדה אל רקתו).
אורי: פוף. (מעביר את האקדה לפנחס. פנחס שם על התהליך)
פנחס: פוף. (מעביר את האקדה לעמאר. וגו)
עמאר: פוף. (מעביר את האקדה ללו. וגו)
לו: כאנג!

(אור על ביתו של דוד. דוד טוען את האקדה בכדורים. הטלפון מצלצל. דוד אינו מתייחס אליו).
דוד: שני המאניאקים האלה. הם ימותו לפני. ימותו. כל היום וכל הלילה אני יחפש אותם בגן, במועדון, בכל מקום. הם מורדי מצאתי, וגם אותם אני ימצא. אני זוכר טוב טוב את הפרצופים שלהם. אחד אחד אני יענה אותם עד שזה שהרג אותי יודה. את העיניים אני יוציא לו. את כל המוסנית אני יגמור עליי. זה מוכרח להיות אחד משניהם. אני שכחתי רק איתם ועם שי ועם... (קופא לרגע. ואו. באישיות. חובב את האקדה לחגורתו לו).
 (אור על ביתו של לו. עמאר מצויר אותו)
לו: אני לא יודעת למה יומיים הוא כבר לא בא. פנחס אומר שהוא גמר עם שי, הוא פגש אותו ברחוב. את שי אני מתכוונת. צילצלתי אל דוד כמה פעמים ולא היתה תשובה. אולי הוא נסע הביתה. (נקישה בדלת. נכנס דוד. לו רוצה לקפץ ממקומו ולרוץ אליו)
עמאר: לא לזוז עכשיו! שלום דוד. בדיוק דיברנו עליו. לו דאגה לך.
לו: ממש התגעגעתי אליך! מה נשמע?
דוד: בסדר.
לו: שמעתי שגמרת עם שי.
דוד: כן, אנחנו כבר לא ביחד. (הפוגה)
עמאר: עוד מעט אני משחרר אותך. (הפוגה)
דוד: תגידי, לו, בקשר למחלה הזאת, איך קוראים לה?
לו: איידס? מה פתאום אתה שואל על זה?
דוד: אתמול קראתי על זה בעיתון והתבאסתי לאללה. צריך להיזהר עם מי שהולכים.
לו: בגלל זה אני עם עמאר, ולמרות זה, ליתר ביטחון, שינוי הולכים להיבדק כל חודש. אף-פעם אי-אפשר לדעת. כמו אחרי שאנסו אותי, למשל.
דוד: ו...?
לו: כלום, מה השתגעת? ראית איזה זהירה הייתי אפילו איתך. לא נתתי לך לגמור כפנים. (צוחק) איך התרגות!
דוד: גם אני עשיתי בדיקה. היום. גם לי אין כלום.
לו: אולי כדאי שתתחילי לבוא איתנו לבדיקה. אתה יודע, עכשיו שגמרת עם שי... (הפוגה)
דוד: לו. (הפוגה) את כאמת רוצה לעשות את הניתוח?
לו: (קופא) אני... לא יודעת.
דוד: אם תעשי את הניתוח אולי... אולי היית רוצה להיות אישית? (הפוגה) איתו אסור לך להתחתן. הוא ערבי. (הפוגה) אני יכנה לכו בית כמו שכל הזמן חלמתי. יהיו לנו ילדים.
עמאר: בסדר. מספיק להיום. את יכולה לזוז.
לו: (קופא) דוד... אתם אז בגלל שי, אני יכולה לדבר איתו. הוא רוצה לחזור אליך. (רוצה לחבק את דוד)
ליצן: (לא חוק המיקרופון. מדבר בקולו של הרופא) רצוני מאוד שלא לקיים כל מגע גופני עם בני-אדם
דוד: (קופץ ממקומו) אל תגעי בי! תתרחקי ממני! (רוץ החוצה)
לו: (מנסה לרוץ אחריו) דוד! דוד! (נתקל בכך הצויר. הצויר נופל)
דוד: (מבטו נופל על הצויר. קופא) אז בגלל זה לא נתתי לך לראות אותו עד שיהיה גמור...
עמאר: אל תסתכלי! אל תסתכלי! זה ככלל לא איך שזה יהיה בסוף, תני לי את זה.
לו: (צורח) אז אותו אתה רוצה? אוולואלה לא מספיק טובה? את מושיה אתה רוצה? את מושיה בתוך הקטן והמסכן? קח אותו! (משליך את הצויר על עמאר) קח אותו ולך! (עמאר נסוג אל הדלת) ואל תראה פה את הפרצוף המסריח שלך יותן! (עמאר יוצא. לו פוזץ בכניו מה קורה לכולם, אלוהים, מה קורה להם? (בועט בצויר בכעס) (ביתו של דוד. דוד יושב ליד השולחן. על השולחן בקבוקי משקה חריף. דוד

לוגם. קפ. כושל אל המראה. מוציא לשון).
דוד: אז מה, דוד הולכים למות, הא? (מגהק) טוב. הולכים למות. (נשמעות דפיקות בדלת. קולו של פנחס:)
פנחס: דוד! דוד! תפתח! אני יודע שאתה שם! בעבודה שלך גילו לי שכבר שבועיים לא באת לעבוד! הם יפטרו אותך! אני דיברתי עם שי, הוא יחזור! (דוד מנקה אל הדלת. נופל על הספה)
 (גן. רוח. גשם. אורי ועמאר על הספה)
אורי: אני אומר לך, זה רק בגלל ההרגל. אני בא לפה אולי פעם בחודש.
עמאר: אם אתה יכול, לך הביתה ואל תבוא פה יותר. (הפוגה) כוסי-אמו הגן. כוסי-אמו העולם. כוסי-אמו כל ההומואים. (הפוגה) אין אהבה בין הומואים, אין.
ליצן: (מתפרץ לעברם) קאט! (אורי ועמאר קופאים) סוף-סוף שומעים פה מלה אמיתית. שוב. אקשן!
עמאר: כוסי-אמו הגן. כוסי-אמו העולם. כוסי-אמו כל ההומואים. (הפוגה) אין אהבה בין הומואים, אין.
ליצן: קאט! אקשן!
עמאר: אין אהבה בין הומואים, אין.
ליצן: קאט! אקשן!
עמאר: אין.
ליצן: הלאה! אתה — החוצה! (אורי יוצא בדממה) אתה לבית — של פנחס!
 (עמאר קם וניגש אל הליצן)
ליצן: לבית של פנחס אמרתי!
עמאר: למה היית צריך לעשות לו ככה?
ליצן: (מפחע) אתה יכול לראות אותי!
עמאר: כן.
ליצן: ממתי?
עמאר: כל הזמן.
ליצן: (צוחק, משפשף ידיו בהנאה) ולא דיברת!
עמאר: לא היה לי מה להגיד.
ליצן: ועכשיו?
עמאר: עכשיו אני אומר לא היית צריך לעשות לו ככה.
ליצן: למי?
עמאר: לדוד.
ליצן: מאיפה אתה יודע מה יש לו?
עמאר: הרבה דברים אפשר לדעת רק מזה שמסתכלים.
ליצן: יפה יפה.
עמאר: אתה נהנה מזה, נכון?
ליצן: נהנה, לא נהנה, אלא מושגים שלכם, בני-האדם. אני רק מטיל את הקוביות ומקריא בקול את התוצאה. (עמאר פונה ללכת) עמאר! (עמאר עוצר) אם ראית אותי כל הזמן, למה צייית לי?
עמאר: גם אני. אותו דבר כמוך. זה המשחק שיש לי. אני לא מכיר את משחק אחר. (יוצא)
ליצן: (אור על ביתו של דוד. דוד יושב על המיטה. שקוע במחשבות. קופץ בכתי-אחת.)

דוד: זה טעות! זהו! רק ככה זה יכול להיות! הוא לקח בדיקת דם של מישוהו אחר! הוא התבלבל במדבקות! אני בריא, אני חזק! תראה איך השרירים שלי קופצים! זה גוף של חולה זה! (יורד לשכיבות סמיכה נמרצת. קם רץ כמקום) איזה תיאבון בא לי פתאום! איפה הכסף, איפה. נלך לאיזה סטקיה, נרכיץ חצי פרה על האש, מלפפונים חמוצים, בירה... (צוחק) איזה פסיכי הייתי שהאמנתי לו! אני יתקשר לשי והוא יחזור, אני יתקשר לעבודה ויגיד שהייתי חולה, אני יתחיל לחסוך בשביל לבנות את הבית שלי בתל-אביב! איזה מרץ פתאום בא לי לטרוף את העולם אני רוצה, לבלות בשביל כל הזמן שהייתי בכלא! אני יחזור לשכב עם בחורות! אני יעשה ילדים! אני יתרום כסף לצדקה! (נקישות על הדלת) אני יחזור בתשובה! (נקישות על הדלת. קולו של שי)
שי: דוד, דוד, תפתח, זה שי.
דוד: (פוחת את הדלת בכתי-אחת. מבחב את שי, מרים אותו באוויר) שי, עכשיו חשבתי עליך! אני בריא! זאת היתה טעות!
שי: מי אמר לך? היית אצל רופא?
דוד: לא הייתי, אבל מה זה משנה? הוא טעה, אני...
שי: (קוטע אותו) הוא לא טעה.
דוד: (קופא) מה?
שי: הוא לא טעה. אני הדבקתי אותך. (דוד המוס. נסוג לאחור. בועם) אתה חושב שאני רצינית את זה? אתה חושב שלא אהבתי אותך? מה רצינית שאני יעשה? כבר שנה אני לעשות בדיקה, עוד הרבה זמן לפני שפגשת מת, הלכתי רצינית, שאני יסגור את עצמי בכתי-שימוש אותה עשרים שנה עד שהמחלה התפוצץ לי בגוף? אתה חושב שלא חשבתי להתאכר? בטח שחשבתי. אבל כשהגעתי כבר לצעד האחרון, כשהכדורים כבר היו בפה שלי, חמישים ואילום, אם אתה רוצה לדעת, פתאום התחרטתי. מה פתאום שאני ימות? זה לא צודק. אני רק שבע-עשרה. שאחריים ימותו. (הפוגה) אני לא רצינית שתמות. אני אהבתי אותך. זה היה בלי כוונה. אבל כלילה ההוא, כשחזרת שיכור, גם אני נסחפתי, לא רק אתה. ככל שאר הפעמים

עונת התיאטרון נפתחת

מיכאל קולהאס

יצירת המופת של הסופר הגרמני היינריך פון קלייסט, זוכה לביקורות נלהבות של המבקרים הששים לשלוח גם את חבריהם לעבור חוויה תיאטרונית בעלת עושר יוצא-דופן: "הצגה פוליטית מאוד ומרשימה מאוד...איזה יופי! אני שולח לשם חברים".

תום שגב-כותרת ראשית

הצגה מרתקת, יפה מאוד לעין וגם לאוזן בשל התפאורה היפהפיה של רות דר, המוסיקה המעולה של דן הנדלסמן ותמונות ההמונים המרשימות שביים אילן רונן. הפקה מרשימה... הצגה יפה מרשימה ומומלצת. ד"ר שוש וייץ

קידוש

מאת שמואל הספרי ובבימויו כבר עברה את הצגות ה-100 בארץ ובספי יוצאת לסיור בחו"ל שמתחיל בניו-יורק וממשיך לפולין. "הצגה מבריקה. שלושה שחקנים מעולים ובימוי נכון". על-המשמר.

"הספרי מצייר על הבמה תמונת חיים השאובה ממצייאות קיימת בצורה משכנעת ואמינה. עדנה פלידל מעצבת בצורה מרטיטה דמות בתהליך של שגעון. יוסי גרבר משכנע, אמין ואף מרגש. משלים את המשולש המשפחתי הלא רומנטי והלא שגרתית הזה, דב נבון בהופעה מרשימה". הארץ

הקן

- בנוסח העברי של אהוד מנור ובבימויו של אהרון אלמוג פורשת את סיפורם רב התהפוכות של נהג משאית ואישתו הנאבקים במערכת שהפכה אותם ל"קופים מאולפים". הארץ
"ראויים לשבח שני השחקנים רבקה גוימן ויצחק חזקיה המשרטטים דמויות אנושיות מעריב ואמינות".

אני לא רפפורט

זכתה בניו-יורק לפרס ההצגה הטובה ביותר לשנת 1986 וכעת עולה על בימת הקאמרי. ההצגה מעלה בדרך משעשעת בעיה חברתית כאובה...

אופרה + תיאטרון במנוי אחד

לחידוש מרענן ויחודי זוכים שוחרי האופרה. מפעל המנויים המשלב אופרה + תיאטרון מציע את האופרות "נישואי פיגארו" - מוצרט - דה פונטה ו"עלייתה ונפילתה של העיר מהגוני" וייל - ברכט. בשילוב עם הצגות תיאטרון לבחירה.

תק הקאמרי

התיאטרון של תל-אביב

הזיות קמות במזרח

דניאל לנזיני

פסטיבל עכר'86. "הזיות קמות המזרח". מימין: יצחק גליקליך, אמנון ישראלי, רפי ברביבאי, אורית כרגל.

דליה: טוב... אז אני מתקנת? זייש, אתה אומר... איך כותבים את זה?
זייש: כמו ששרים את זה.
דליה: אתה מאוד לירי זייש, אתה שר?
זייש: לפעמים. אני בעיקר כותב.
דליה: כותב? מה אתה כותב?
זייש: שירה.
דליה: אתה מתכוון לומר שאתה משורר?
זייש: קצת, כן.
דליה: נעים מאוד. אתה יודע שאבי הוא חיים נורי?
זייש: חיים נורי... חיים נורי, המשורר... נכון?
דליה: כן. אתה מכיר את שיריו?
זייש: שמעתי עליו, הוא מפורסם פה, אבל לא קראתי.
דליה: יש לך שיר שאני יכולה לקרוא?
זייש: כאן לא, אבל אני יכול לכתוב לך עכשיו אחד.
דליה: עכשיו, מיד, כלומר ליצור שיר חדש?
זייש: כן. הנה:
 אשה
 משורר
 שאלה
 תשובה
 שאל המשורר
 בעניין זוג שדיים
 העיניים, הגבר
 האשה לכהר
 הכנדים והבושם
 מפורסם הוא
 אביה
 שאלון שכתבתי
 על נייר ממוספר
 ומספר של זהב
 לרגליך, ירכיב
 את גופך הנחשק
 מי יתבקו, אמרי
 מה הסיכוי שלי
 לאשה — משורר
 שאלה — תשובה;
 (שקט מתוח)

דליה: (נבוכה, פותחת את פיה ומנסה להוציא מלים, ולבסוף פולטת) מדוע הגשת בקשה לסעד? (מוסיקה — פתיחה לשיר מתוך שיר השירים שהמקהלה תשיר לאחר התמונה הבאה: עם הצליל החזק הראשון הסוגר את דבריה, מתוך האולם שחקן אחד ישימע את ההסבר על מושג "אהבה"):
 אהבה היא אחד מסוגי היפעלות הנפש: רגש אהדה עמוקה בין איש לרעהו, אחד הרגשות העזים ביותר, המתעורר כמשיכה חזקה אחר אדם שגרם תענוג ויכול, במעשיו או בנוכחותו, לחזור ולגרום תענוג.
 אהבה מינית היא כוח אדיר המניע ומכוון מעשי אדם, מחשבתו ושאיפותיו, משפיע השפעה עצומה על פעולותיו, ועתים גורם תוצאות מרחיקות לכת בחיי היחיד והחברה. בתוך היפעלות זו מתמזגים ומצטרפים אינסטינקטים פרימיטיביים ויחסים רוחניים עמוקים, כגון יצר המשיכה המינית, דרישה לסיפוק הדחף הטבעי, רגשי אהדה, התאמת דרכי התנהגות. ניתוח המרכיבים השונים של האהבה המינית מצוי יותר בחיבורי הסופרים והמשוררים מבספרי המדע.
 (בעת השמעת הטקסט, המקהלה תבצע תמונה ארוטית של התעללות בין זוגות, חושנית ואסתטית, שבמהלכה גם הבת והמשורר יעלמו לאט, כל אחד לדרכו, כשבמבטיהם זה בוי עד הסוף. בתום השמעת הטקסט, בתאימה עם המוסיקה המלווה, תשיר המקהלה במנגינה מעוררת חרדה, את השיר:)

פקיד: שם?
זייש: הא?
פקיד: שם!
זייש: זייש.
פקיד: משפחה?
זייש: הא?
פקיד: שם המשפחה!
זייש: דהן.
פקיד: כתובת?
זייש: (שהיה)... אל מגרב.
זייש: כתובת?
זייש: אל מגרב, מגרב, אל מלאח, מלאח, דרכ אל עניים, מרוקו, מרוקו, דיאלי, פין אואה? אימה, קויס דתי, יא וילדי, מסיק פרד! ריחות, בשמים וריחות, של נענע, של צואת חמורים ועזים, סמטאות צרות ואפלות, זוהמה וטינופת כחרן, ריחות של תבשילים מתובלנים בפנים הא, אימה, דאפינה, יא מאמה. מסעוד! גיב לי שי קרעה דל מחיה, נולד כן, מברק מסעוד, תבארק אלה, בחמסה, טפורטפור, תרכח, תרכח, תרכח! (כל הטקסט הזה נאמר כנשימה אחת. כדבריו כפוי)
פקיד: די! מה אתה נסחף? !
זייש: הא?
פקיד: נתחיל מהתחלה — שם?
זייש: (החל לזמזם מנגינה מזרחית)
פקיד: משפחה?
זייש: (מזמזם חזק יותר)
פקיד: כתובת?
זייש: (שלא הפסיק לזמזם עד עתה, פוצח בשיר)
 אנא, אנא
 אנא זייש, אנא
 זייש, אנא, וולה זייש
 וולה זייש, אנא
 אני זייש, מן אל מגרב
 אני זייש ליהוד
 בשמים נדירים ושכוחים
 מרדמים את פצעי הפתוחים
 וצלילים הולמים בליבי
 כל מלה תרקוד בקולי.
 אנא זייש...
פקיד: (קוטעו) תפסיק את זה!! תופסו כורעו ויוצא החוצה עמו. המקהלה חוזרת על השורות: "התרכובות הפרימיטיביות של ימינו..." שחקנית אחת יוצאת מתוכה, עולה לבמה, מציבה עליה כסא ושולחן ומתיישבת. היא כבת 20, נאה, עובדת סוציאלית.

תמונה 2 (הראיון)
 זייש נכנס, בהיסוס ניגש אל העובדת הסוציאלית. היא מבחינה בו, מחייכת אליו, הוא מחזיר לה חיוך, היא עושה לו סימן לשבת, הוא מחייש, בלי להרפות את מבטו ממנה.

העובדת: ובכן, אתה הגשת בקשה לסעד, ועלי לדעת כמה פרטים עליך (שקט)
זייש: אני... צריך לדבר?
העובדת: כן, ספר משהו עליך.
זייש: (שותק מתכווץ בה, בגופה, כהנאה גלויה) מה שמך?
העובדת: (נבוכה) דליה... ומה שמך?
זייש: זייש.
דליה: אבל כאן כתוב...
זייש: טעות! שמי הוא זייש.

פתיחה
 אולם ריק, מחולק למספר זירות-משחק מוגבהות, מתוחמות על-ידי מושבי הצופים. מעברים חופשיים בין הזירות השונות, לאפשר תנועה זורמת מכמה לכמה. בסמוך לאזורים המיועדים למקומות הלבשה, תלויים, גלויים ובעיני, כל התלבושות והאביזרים להצגה. על כמה אחת ובפינה, באפלה, נגנים מנגנים חרישית מוסיקה מזרחית. השחקנים במקומותיהם, מסתובבים, יוצרים קשר עם הקהל, כל אחד לפי תפקידו: זייש יחלק סוכריות ומאפה מזרחי תוך ברכות בערבית; הפקיד וראש-המקהלה, לסירוגין, יודיעו הודעות שונות לקהל כמו "מחזיקי הסכינים בקרב הצופים המרוקנים מתבקשים להפקידים במלתחה. תודה." או עוד: "מספר רוכלים מעדה פרימיטיבית הסתננו לאולם ומחלקים דברי מתיקה מפוקפקים, אין ההנהלה אחראית על כל נזק שייגרם לאיש כחוצאה מאכילתם; תודה." ברמקולים נשמע כל העת, קול המדקלם כמונוטוניות הרצאה על המושג: "פרימיטיבי" כשכל שחקני המקהלה הפזורים באלם חוזרים על הנאמר: "פרימיטיבי": ראשיתי, הנמצא על דרגת התפתחות ירודה, בראשית ההיסטוריה שלו, ירוד, מוגבל בשכלו, צר אופק.
 ב-1877 פירסם האנתרופולוג האמריקני לואיס הנרי מורגאן את ספרו "החברה העתיקה", בו קבע כי את כל "השכטים והעמים", בעבר ובהווה, אפשר למיין על-פי שלושה "מצבים": הפראות, הבארבאריות והציוויליזציה. אלה מייצגים שלבים נבדלים בתהליך ההתקדמות החומרית, ובמיוחד באופן השגת המחיה. בשלב הפראות, שהיא "ילדות המין האנושי", התפרנסו בני-האדם מן הטבע בלבד — תיות-בר, דגים וצמחים; בשלב הבארבאריות, עם התחלת מלאכת הקדרות, הם ייצרו את מזונם כעבדם את האדמה או בגדלם חיות-בית; בשלב הציוויליזציה, עם המצאת הכתב, הם שיכללו את הטכניקות היצרניות ופיתחו מסחר ותעשייה. שלושת השלבים "קשורים זה בזה ברצף טבעי והכרחי של קידמה". הפראות תמיד קדמה לבארבאריות, וזו לציוויליזציה, ואולם בשל גורמי אקלים וגורמים מקומיים אחרים לא היה קצב ההתפתחות אחיד: עמים רבים לא הגיעו עד היום הזה לשלב הציוויליזציה, מורגאן וכן חוקרים אחרים האמינו כי לא רק בהתפתחות אלא גם בקידמה החברתית. לדעתם עולה בלי-ספק בן-הציוויליזציה על הפראים והבארבארים, בהווה כבעבר. מורגאן הצביע על "נחיתותו השכלית והמוסרית של הפרא שהוא בלתי-מפותח, חסר-נסיון ומעוכב על-ידי תאוותיו הפחותות". רובם המכריע של האנתרופולוגים בימינו אינם מסכימים עם מורגאן וטיילור. התרכובות "הפרימיטיביות" של ימינו, הם מדגישים, הן — לפחות מבחינה היסטורית — תיקות כמו הציוויליזציות; ואם "פרימיטיביות" הן, אין זה מפני שנשארו בשלב אשר עמי הציוויליזציה כבר עברו אותו לפני אלפי שנים, אלא מפני שהן מאופיינות על-ידי כמה תכונות השונות מאלו שאנחנו כורכים כרגיל עם המושג "ציוויליזציה".

תמונה 1 (השאלון)
 (בהשמעת המלים: "אינם מסכימים עם מורגאן וטיילור", יופיע זייש על במה, לבוש "גלבייה", "כבושים" לרגליו, תרבוש לראשו, כאילו משהו דחפו בכוח לבמה. נכניחו מלווה בצליל מוסיקלי חז, רועם וקצר. כל האולם מחזיק חרן מזרחי של זייש. הוא סוקר את החלל בחשדנות. מעט אחריו יכנס הפקיד, זקוף, תיק בידו, ומחייש על כסא גבוה. מיד עם סיום טקסט הפתיחה:)

יש לי "זכות יתר"!

**משיכת יתר גבוהה
ללא ריבית חריגה.**

פנה לסניף שלך ובקש להצטרף למקבלי "זכות יתר"!

זכות יתר

**בנק לאומי
הולך איתך קדימה**

בנק לאומי

כליל החורש

מרים מיכאליס

במקרה הלכו שניהם בלי בני-הזוג לקונצרט שהתקיים באולם הקטן, הסמוך לחדר-האכילה של הקיבוץ. הוא ניגש אליה ושאל:

"המקום הוא פנוי?"

"כן", ענתה, "בבקשה!"

כאשר התיישב על ידה, שטף אותה גל של חום ושמחה. הם ישבו צד בצד עת הקשיבו לנגינת התזמורת ולשירת המקלה. זרועו היתה מונחת על מסעד הכיסא, סמוכה לזרועה; בלי לגעת. אך היא חשה את היחד: להיות קרובה לו, קרובה מאי-פעם בשעה של התרוממות הרוח. היא לא הפנתה את ראשה כדי להביט בפניו, על-אף רצונה העז לעשות זאת. שוב עלתה לנגד עיניה אותה תמונה שהקסימה אותה. שם התמונה היה: "כליל החורש". זמן קצר לפני הקונצרט, בראשית החורף, הוא ערך תערוכה של תצלומיו בבית-התרבות. היו אלה צילומים צבעוניים דמויי ציורי פסטל. בלי קווים חדים, בלי מתאר מדויק: מיזוג עדין של צבע בטבע. כל המוצגים היו תמונות טבע. "מעונן", "ים רגוע", "קני-סוף", "שלף", "פרח היקניטון", "ראשית הסתיו". מבין עשרים התמונות שהיא הציג, היתה בעיניה התמונה "כליל החורש" המושלמת מכולן: קומפוזיציה של צבעים מעטים, מתוכה עלתה התחושה של ראשית פריחה. הסגול בשפע גוונים, בהם שלט הסגול הבהיר, הסתיר את החום המרומז של ענפי העץ והתמוזג בכחול השמיים. זאת היתה תערוכתו הראשונה. כולם ידעו שהוא חובב צילום. הוא סגר את עצמו בשעות-ערב רבות אל-חוץ המעבדה אשר באחד המיקלטים. חשבו שהוא מצלם בשחור-לבן, כמו יתר הצלמים של הקיבוץ. רק למעטים נודע שהוא רכש לעצמו, אחרי מאמצים ודיונים קשים, ציוד מיוחד כדי לפתח צילומי צבע. ועתה ראו, מופתעים, שהוא מייצר דבר מיוחד, אמנות שמקומה בין ציור לצילום.

מאז בראו לקיבוץ היא שמה את ליבה אליו, דווקא אליו מבין כל הצעירים והצעירות שהצטרפו אחרי המלחמה כגרעין אל קיבוצה. היא שמחה לפגשו בחדר-האכילה, באסיפות, בחדר-הקריאה. — הנהו, צעיר זה אותו אני אוהדת. — כך במשך שנים רבות. היא ליוותה אותו במחשבותיה, והוא היה כבר לגבר במיטב שנותיו. אמנם מאז התעוררה, היא יודעת שהוא אמן, היה הכל אחר. האהרה הפכה להערצה רבה, לחיבה. לאהבה ניסתרת שאין לה הסבר הגיוני. בתום הקונצרט, שהתקיים זמן קצר אחרי נעילת תערוכתו, הלכה הביתה בהרגשה של מבוכה.

— מה קורה לי? — שאלה את עצמה.

באותו חורף אירגנו בקיבוץ חוגי לימוד שונים. "תורת החברה השיתופית", "ספרות", "מיקרא", "מלאכת הריקמה והמקמה", חברותיה השתוממו שהיא הצטרפה לחוג שנקרא "ציור, צילום, צבע". מה עשתה בחוג זה בו השתתפו בעיקר צעירים, ואילו היא אישה זקנה בעלת משפחה עניפה, ילדים, נכדים.

הוא הביא לחוג שפע של שקופיות, הסביר עשיית הצבעים מאז ציורי המערות בתקופה קדומה, דיבר על הציירים הגדולים, על הצילום בשחור-לבן, על הצילום בצבע שהלך והתפתח במהירות בשנים האחרונות, ועל היחס בין הצילום לבין הציור. הוא הדריך את שומעיו אל-חוץ העול הקסום של גווי-גונים. לא תמיד הקשיבה בעירנות, מחשבותיה הפליגו. הערגה למשוך את תשומת ליבו. להיות לו קרובה, הלכה והעמיקה; היא רצתה שהוא יפנה את מבטו אליה, אך לשווא. עיניו נדרו תמיד מעבר לקהל שומעיו לא-ישם. פעם, אחרי שהציג לפנייהם את תמונותיו של טינטורטו, אמן הצבעים הלוהטים והמתפרצים, היא שאלה אותו מדוע הוא לא היה לצייר אלא לצלם. הוא הופתע משאלה כה אישית, הביט בה ארוכות ומהורהר. אחר-כך ענה וסיפר. כילד אהב מאד לצייר. תיבת צבעי המים, שהוא קיבל ליום הולדתו העשירי, היתה אוצרו האהוב מבין כל צעצועיו. הוא צייר וצייר: את הדשא הירוק, את הבית עם גגו האדום, את השמיים הכחולים ואת השמש הצהובה, את הים ואת סירות המפרשים המפליגות על הגלים. ואז באה המלחמה. הוא נדד עם משפחתו ממיסטור למיסטור, לקח על עצמו תפקידים ושליחויות מסוכנים — והוא בן שלש עשרה. הוא הופרד מהוריו, נותר יתום במצוקות קשות. אחרי המלחמה לא חזר אל הציור. שנים עברו. בתום חינוכו בקיבוץ ואחרי שרותו בצבא התחיל לצלם. זמן רב צילם בשחור-לבן, ניסה לגוון את הכהה ואת הבהיר. אבל הצבעים אשר בטבע משכוהו. קרא חומר עיוני רב, השתתף בלימודי ערב בקורס שהתקיים בעיר, למד, יצר והנה התעוררה, פרי עמלו של חדשים רבים.

"העניתי על שאלתך?" שאל.

"כן, תודה", השיבה.

המשיכה אחריו הלכה וגברה. הביטה בו עת ישבו כשיחת הקיבוץ. ליווי, אישתי הצעירה, ישבה לצידי. לפעמים, בשעה מאוחרת, והדיונים נמשכים עד-איך-סוף, שמה ליווי, עייפה ותשושה, את ראשה על כתפו. בקינאה ארוילית חשבה: — להיות לו כה קרובה! — אין בה תשוקות; הרי היא אישה זקנה, אך הכיסופים לרכוש את אהדתו לא פסקו.

— מה אכזרי הצוותה היומיומי פה, בקיבוץ — חשבה לפעמים. — אינך יכול להימלט מפגישות מלאכות, אם זאת מתוך סלידה, אם זאת מתוך אהבה ניסתרת.

איביכה אורי, רישום, 1973

באחד הלילות, ואישה שכב בתרדמה עמוקה לצידה, נזכרה פתאום בסיפור-אגדה שקראה וחזרה וקראה כאשר היתה ילדה. שם הסיפור היה: "ראי הכלולות". וכך סופר באגדה: לאיש אחד היה ראי. לא היה זה ראי גילי אלא ראי-קסמים. כל מי שהביט בו לא ראה את דיוקנו עצמו אלא דיוקנו של הגבר המיועד או של האישה המיועדת. רע או רעה לכל החיים. אנשים רבים נהרו אל האיש למצוא בראי את החתן או את הכלה; כי רק אחד ויחיד מיועד לכל אחד בחייו. ראו כולם את בני-זוגם וחיכו בסבלנות ובציפיה מתוקה לפגישה הגורלית. פעמים רבות עמד הקווס לפני המראה, אך המראה נשארה ריקה ולא הופיעה בה דמות אישה. אין בכל העולם נערה המיועדת לו. עצוב היה האיש, אך הוא שמח בשמחת מבקריו. הוא חזל להתיצב לפני הראי. רק פעם אחת, והוא כבר זקן מופלג, נעמד שוב לפניו. והנה, הופיעה בו ילדה-נערה יפהפיה. הילדה בראי חיכה חיוך לכבי ועליו. ידע האיש שהוא נולד טרם זמנו. אף הוא ואף הנערה נדונו לכידדות עד סוף חייהם.

היא האמינה בכל ימי ילדותה באמיתות האגדה. רק איש אחד מיועד לך, ועליך לחכות לאותו איש. אחר-כך התבגרה; הסיפור נשכח מליבה. היא התאהבה, ושוב התאהבה, התאכזבה ושוב אהבה; נשאה לאיש והיתה מאושרת; ילדה ילדים וגידלה אותם בחיבה רבה ובחום. ובאותו לילה, אחרי יובל שנים, נזכרה פתאום שוב באותה אגדה, בתמימות ובכיסופים של ימים עברו. מה רבה ערגתה להיות קרובה לאותו גבר!

בסוף החורף, לקראת חג הפסח, הסתיימו החוגים. בפגישה האחרונה של החוג "ציור, צילום, צבע" הביא מדיריך החוג ציור צילומים. הוא אמר, שכל אחד ממשתתפי החוג יכול לבחור לעצמו תמונה. לשמחתה מצאה בין הצילומים את התמונה "כליל החורש". היא לקחה אותה אל ביתה.

"ראה", אמרה לאישה, "האין זה יפה?"

"זה יפה", ענה, "אבל אין רואים כביור שיש כאן עץ".

למחרת נסעה העירה כדי למסגר את התמונה. היא תלתה אותה על הקיר מול מיטתה. בשעת הצהריים, בזמן המנוחה, והיא שוכבת פרקדן על המיטה, הביטה בה וחשה את ראשית הפריחה. היא נתקפה אשד של אסוציאציות. האביב בא, שם, בארץ של ילדותה. ריח התיריות מתפשט ברחובות העיר. חמימות השמש אחרי חורף ארוך ומשולג. מותר כבר ללבוש גרביות קצרות ולחשוף את הברכיים ללטיפת הרוח הקלילה. פעימת הלב לקראת הטילולים אל היער, אל האגמים שעל חופם צומחים עצי הערבה וניצניהם רכים כמו קטיפה, כמו חתלתול. הסגול בגווניו, הסגול הבהיר המתמוזג בכחול השמיים. אשד של אסוציאציות. תיבת הצבעים, מכחול זעיר. הדשא הוא ירוק, הגג הוא אדום, השמיים הם כחולים והשמש היא זהובה. צבעים של ילדות. אשד של אסוציאציות. "דאר פויליון אום פורצלן". אותו שיר של לייטאי-פר-קלאבונד שכה אהבה בנעוריה. הביתן מחרסנה המשתקף במהופך במקווה המיים עליו פורחים פרחי הניפיאות. בביתן יושבים הידידים, שרים ושוחים וחוגגים את נעוריהם. אשד של אסוציאציות. הצבעים של טינטורטו המתפרצים בעוז. אשד של אסוציאציות. השמחה על הנריקס הראשון שפרח לא מכבר כגינתה לפני הבית. שוב בא האביב. הטילול אתמול, טילול עם נכדה, ידו הקטן, הרכה בידה; ההליכה דרך השרדה המובילה מן השער של הקיבוץ אל איזור המגורים, שדרת עצי כליל-החורש העומדים עתה שוב בפריחה מלאה. התחדשות.

היא חשה רגיעה עמוקה.

— איזה חסד — חשבה, — איזה חסד לחוות כל זה, לחוות את הראשית בעת סוף הדרך קרב ובא.

נורה מציתה סיגריה נוספת. השמיים כחולים, ללא רבב. צווחה מגיעה אלינו ממרחקים. אולי שחף עיף. אולי פנגוויק קיסרי שתעה בדרך. הצווחה קורעת את מישורי הקרח הדוממים.
 "אתה שומע?" שואלת נורה.
 "כן", אני משיב.
 "לא", אומרת נורה, "לא את הצווחה". היא מחייכת ונוטלת את כף ידי בידה, מניחה אותה בזדירות על חזה החם, מתחת למעיל. אני חופן את הלמות ליכה.
 "אתה שומע?" שואלת נורה ולחיייה לזהטות, "אתה מרגיש?"

4.

קו רוחב דרומי 70°.
 אנחנו בישימוך הלבן, הקפוא, הריק. אנחנו ריקים וקפואים. הקיץ רחוק. ערפל שחור נדחס לתוך ריאותינו הכואבות. סופה מלווה ורעה יורדת עלינו ברעם מן ההרים. הערבות הלבנות נאנקות. אנחנו גוררים את עצמנו בחזרה אל האוהל. האש בוערת עדיין. תחת כפות רגלנו פרושה מעטפת הקרח העבה ביותר בעולם. תשעים וחמישה אחחים מכל כמות הקרח בעולם נמצאת כאן עמו. סביבו גועשים ורוגשים אוקינוסים מטורפים. רוח קלה ותמימה הופכת בקלות לסופה מסמאת, מטמטמת, משחקת. הרוח הנוראה מתגלגלת מן ההרים במהירות של מאה וחמישים קילומטרים בשעה. היא מביאה עימה אל רצועת החוף מסך צהור של פתיחי קרחי כתושים לאבק דק.
 אני לא שומע עוד את קולך, נורה.
 השמש תשוב רק באוגוסט, נורה.
 דברי אלי, נורה.
 לבי קפוא.
 אני לא שומע את קולך.

5.

אנחנו מתבוננים ברומיה בפנגווינים הקיסריים. גם הם דוממים. אנטארקטיקה שותקת. מעל לראשינו להק רליל של ציפורים ארקטיות, משיטות דומם בשמיים הקפואים, נושקות את קו החוף ונעלמות מאחורי הרכס. בקיץ יגיעו לכאן עופות קטנים יותר, תיירים שבירים ועדינים מן הצפון, נושאי גנרועים.
 הצפון.
 כשאתה נמצא כאן, איטלקי מחורבן שכמותך, הצפון הוא כל מקום אחר. יותר הרי לא תוכל עוד להדרים. מה אתה מחפש עוד, לעזאזל? את הצפון לא תצליח לאכד אפילו אם תתאמץ.

6.

סחיו.
 הציפורים נוטשות אותנו. רק הפנגווינים הקיסריים הנאמנים יישארו עמו כאן. שותקים ומכונסים בתוך גלימותיהם הנוטריות, יהיה כאן עמו, בתוך הברידות הגדולה והלילה הארוך שיפרוש את כנפיו הקפואות על ערבות הקרח הנצחיות.
 לבי קפוא, איטלקי יקר שלי.
 דבר אלי.
 אני לא שומע את קולך עוד.
 אני רוצה לשמוע את הלמות לבך.

7.

אבל מתחת לקרח הכל הרי חי ותוסס. אנחנו יודעים ששם, למטה, מעבר למעטה הקפוא, הכל רוחש חיים. המעטפת הקפואה אינה צריכה להטעות אותך. בפנים הכל חי ופועם. כמו בעמק הקטן והקסום שמצאנו לא הרחק מכף האכזבה. ירדנו אליו בזדירות ממדף הקרח וראינו עצי אורן ואשוח, ופטירות יער ריחניות. נכון שהכל היה מאובן מזה כמיליון ומאתיים אלף שנה בלבד, אבל המראה הפיח בנו תקווה גדולה. ידענו שמתחת לאגם אפשר למצוא כוכבי ים ואלמוגים לא מעטים. חיפשנו חמורי ים שדמם עשיר בפרוטאונים ולכן אינו קופא לעולם. היינו מוכנים לשתות מן הדם החם הזה ובלבד שלא נקפא.
 ובלבד שלבנו לא יקפא, נורה. ובלבד שהלב לא יקפא.

8.

קו הרוחב הדרומי 89°. מאה קילומטרים מנקודת הקוטב. הקור בלתי נסבל עוד. אבל המסלול הכרחי הוא מוביל אותנו בנתיב הבלתי נמנע דרומה, דרומה. הנה אנחנו כבר כ-90°. הקו הזה הינו הקצר ביותר בעולם. הוא מורכב מנקודה אחת בלבד — אנתנו. אנחנו.

9.

נורה כותבת: "עוד לפני שהגיעו אליי חלמו על אודותיי ספנים אמיצים וצידי לוריתנים נועזים ולא מצאו לנפשם מגוח עד שידעו אותי. נוף הקרח הענק והריק לא הפחיד אותם. הם היו בטוחים כמון, איטלקי יקר שלי, שימצאו בי אצרות קסומים של יהלומים ומרגליות, של עצים משוכחים ושייש יקר. בין תקווה ליאוש נעו הנועזים

ומחושלי הלב לקראתי, מכותפים על ידי היופי הקחר שלי. הם נחתו על חופי ואכדו במרחביי. כמון, איטלקי יקר ואהוב שלי.
 לבי קפוא, אבל אין איש יודע.
 אנטארקטיקה זו אני".

10.

נורה ואני כותבים: "לאנטארקטיקה שתי ירעות קרח. האחת במזרח, האחרת במערב. שמירת הקרח המזרחית מכסה את האדמה בשלושת אלפים מטרים של קרח. השמיכה המערבית רובצת על קרקעית הים. שתי הירעות מסומרות לקרקע על ידי שכבות קרח צרות יותר, שבלעדיהם היו גולשות למים ומעלות את גובה פני האוקינוסים כששה מטרים בכל רחבי העולם. עלינו לעקוב איפוא בזדירות רבה אחר התנהגותן של שתי ירעות הקרח הללו. אין לתת בהן אמן רב. יש לכבדן ולחשוד בהן לא פחות. התנהגותן עשויה לספק לנו התרעה חשובה לאסון הממשמש ובא.

11.

אני כותב: "היה עלינו להרחיק עד אנטארקטיקה ואף מעבר לה כדי לגלות את הדבר הפשוט והברור הזה: אנחנו אנחנו, ולא שום דבר אחר. כל מה שלא הבנו קודם לכן, או שסירבנו להבין, היה ברור וחד באנטארקטיקה. אור שקוף שאין צלול ממנו עטף את הדברים. רוחות המלח העזות חידדו את הטעמים ופיזרו כל ספק. כן, היינו אנחנו ולא עוד מה שהחליט מישהו אחר. אנחנו באמת. הצרפתייה היתה נוף דור, הבלגי אָרְי בְרוֹק, הצייליאני חוסה ריקארדו מַגְנָדו, האנגליה ריטה לונְס, הגרמני רולף שְטֵיִנְגֶר ואני — אני".

נורה מוסיפה: "באנטארקטיקה לא יכולנו לאכד עוד את הצפון. הדרך היתה ברורה וידענו שאין אחרת. לא היה עוד צורך לבחור. הדברים היו ברורים וחוחכים. סוף סוף שוחררנו מן הצורך המאוס לבחור באפשרות הפחות גרועה. לא עוד הטילטול בין תקווה ליאוש. כאן החליטו הרוחות וקווי הרוחב שבבילנו. עלינו היה רק לשבת על הקרח ולהמתין".

אני ממשך: "בווד ומריר כמו קפטן סקוט כאוהל הקרוע, בדרך חזרה מן הגדולה באכזבות חייך, אתה ידע לפחות שזוהי האחרונה שבתן. יותר לא תהינה. שוב לא תגיע שני לעולם! זהו מצב שלא הכרתי עד כה. ללא צורך לשנות את עמדת התצפית עם כל אור שנדלק באחד החלונות בבניין שמנגד, ללא חשש ממה שעלולים לטמן בחוסם צילצולי הטלפון, בלי פירפורי הלב במעברי הגבולות. בדידות? כן. ללא קץ. ללא גבולות. גדולה ופעורה כמו חור במפתח הלב, מעל הקיבה הצורבת והמכורצת. אבל הפעם זוהי בדידות במצבה הסגולי הטהור, הוך והצלול ביותר. בדידות נטו. בלי תחרות המתקתקות, ללא רחמים עצמיים. בדידות קשה באמת, ללא ליטוף, ללא מגע עם איש, אף לא עם עצמך. בדידות קרה, חדה, פוצעת, כמו הקרח הצורב והרוחות המציפות. כמו הדממה".

12.

דרומית לאנטארקטיקה לא היתה לסוף כל משמעות. שם נמצאנו כבר מעבר לסוף וכל מה שיכול היה עוד להתרחש היתה רק התחלה נוספת. הידהרנו רבות בכל מה שקרה. בכלגי. בציליאני. באנגליה. בגרמני. ברוק. כולם היו חרוקים אבל קרובים ויקרים כל כך. ראינו את הבלגי לוגים בירה ומוחה זיעה כבדה ממצחו, עיניו התכולות מצופות בעצבות. מבטו נישא דאי לוגינגלים של קמרן שם נעלמה האנגליה שלו. ראינו את הצייליאני מחכה לטלפון, פניו קפואים והטלפון לא מצלצל. אנחנו רואים חיך של רוגע נפרש על פניו המתוחים, חיך כובש של בטחון.

הנה הרוקח. אדיש כביכול לנעשה סביבו אין הוא מחמיץ את הזעירה שבתנועות, אח המהיר במבטים, את הדק ברמוזים.

אנחנו רואים את האנגליה צדה בלהיטות של לידה כפרית את השבוללים הספונים בחמאת השום הריחנית הלוהטת. ניחוחות המסעדה קטנה שאהבנו מול הנוטרדאם מגיעים לאפנו עד כאן, בסוף העולם, ולדברי נורה אף מעבר לכך. את הדברים האלה בדיק רצינו לכתוב לנעם וליסמין, כל אחד בפפרד, אבל לא עמדו לנו כוחות הנפש. לכן כתבנו את הכל לעצמנו. כתבנו וכתבנו הכל על הקרח ומנח לנפשנו לא מצאנו. היינו כה קרובים זה לזו עד שלא יכולנו עוד לנגוע.

אינני בטוח שנורה הבינה אותי תמיד עד הסוף, ואני בוודאי שהבנתי רק מעט. רק ברכות הימים נדע אולי לאן הלכנו ועד לאן הגענו באמת. החל משלב מסוים של ההתרחשות כבר אין לידיעה הזאת כל חשיבות. בסופו של דבר עטפו אותנו שלוהה שקופה ושקט צלול. ישבו חבוקים בתוך ברעא אוויר מצופה שכבה דקיקה ושכירה מאוד של קרח. הרגשנו שדמנו קופא וידענו שבקרוב מאד נתמזג ברכות עם ירעת הקרח העוטפת את היבשת הקסומה הזאת כעטוף אם אוהבת את תינוקה הך. מה כל זה משנה, חשבתי בלבי. הרי מתחת לקרח הכל תוסס וחי. הקיפאון מצוי רק בדמיון המכונה בטעות מציאות. פעם שמעתי אפילו זמרת ציפורים, רכה ומתוקה, וראיתי את הקולות מעבר לאצות הכחולות והסלע השקוף, אבל לא סופרתי על כך לנורה וגם לא אספר לה לעולם. יש דברים שאליהם חייב להגיע כל אחד מאיתנו לבד. לבד.

* בתום מסע בין 81 יום באנטארקטיקה הגיעו דוברט סקוט ואנשיו לקוטב ומצאו שם את דגלו של ראלף אמַןדֶרסון, שהוקרם בחושה ימים ללא ידיעתם.

כל ילד מלך
בהצגת

המלך מתיא הראשון

הצגה לילדים ולכל המשפחה
מאת דבורה עומר ע"פ יאנוש קורצ'ק.
בימוי: אורי פסטר.
בהפקת ענק בהשתתפות שחקנים, רקדנים וילדים!
משתתפים (לפי סדר א-ב): ■ שייקה אופיר
■ יעל דרויאנוב ■ אליעזר יונג ■ שמואל עצמון
■ אברהם רונאי ■ ועוד 24 ילדים ורקדנים.

הבימה
התיאטרון הלאומי

כרטיסים להשיג
בקופות התיאטרון

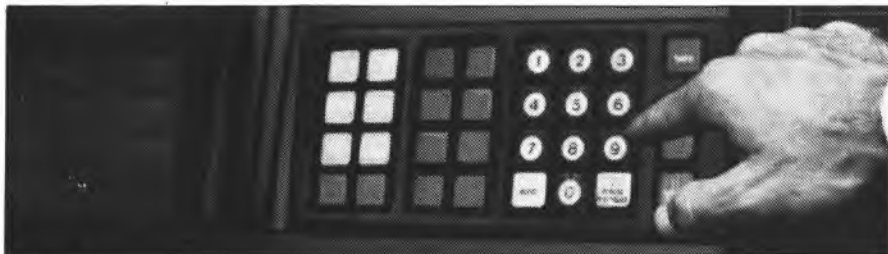
חוויה בלתי נשכחת!

ס. יעקב מיוז, א. ארמון

כל ילד מלך של עולם

שרות השקעות מקיף

שרות ישיר

שרות ערש

שרות עסקים

שרות סחר חוץ

השרות שאתה צריך במקום שאתה צריך

אתה מחפש שרות בנקאי כמו שצריך. לניהול החשבון השוטף, לבניית תכניות חסכון והשקעה, לעזרה בעסקים, לסיוע ביבוא ויצוא. היכנס לבנק הפועלים.

הבנק מעמיד לרשותך מגוון של שרותים מקצועיים שנועדו לספק תשובה הולמת לצרכים המיוחדים שלך, וליזום רעיונות חדשים לקידום ענייניך הכספיים.

פרישה ארצית רחבה של סניפי הבנק ושל מיכשור ואמצעים טכנולוגיים משוכללים, מאפשרת לך ליהנות משרות יעיל בסמוך למקום מגוריך, למקום עבודתך או לבית העסק שלך.

שרות ע"ש. שרות השקעות. שרות ישיר.
שרות עסקים. שרות סחר חוץ.
השרות שאתה צריך במקום שאתה צריך.

ההסתדרות שימשה מראשית הקמתה בית לכוחות היוצרים ככל התחומים. אנשי הרוח והספרות, החינוך והאמנות, המדע והיצירה חברו לאנשי הסדנא והשדה בתנועה ההוולונטרית של העובדים והיוצרים, שערכי חברה, אנוש ולאום משולבים בה ללא הפרד.

הוועידה קוראת ליוצרים בישראל בכל התחומים להיות שותפים בזכויות ובחובות, תוך הטלת מלוא משקלם, למפעלה של ההסתדרות למען יצירת עם עובד, למען עצוב דמותה של ישראל כמדינה מתקדמת לעיצוב אדם בונה חברה ומולדת ונאמן לקיומן

(מהחלטות הוועידה ה-14 של ההסתדרות)

המרכז לתרבות ולחינוך

ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ-ישראל הוועד הפועל

— הופיע

פוליטיקה 9

נובחים
ובוכים

התקשורת הישראלית

עורכים: עידית זרטל, יוסי שריד

משתתפים: אורי אבנרי, אמנון אברמוביץ, יעקב אחימאיר, דינה גורן, יצחק לבני, יוסף לפיד, דן מרגלית, חנוך מרמר, משה נגבי, זאב סגל, גדעון סמט, דני קרמן, סילבי קשת, דורון רוזנבלום, ויקי שירן.

בערות!

היום יוחר מתמיד, חשוב לעשות ביטוח
בחברה גדולה, בטוחה ואמינה -
בקבוצת הסנה. כדאי להיות בטוח:

**להיות
בטוח**
כי ביתך,
נכסך ורכושך
מבטוחים.

**להיות
בטוח**
כי עתידך
ועתיד משפחתך
מובטחים.

**להיות
בטוח**
שאתה מבטוח
בחברה בטוחה,
שאפשר לסמוך עליה.

עשה ביטוח בקבוצת הסנה,
קבוצת ביטוח גדולה, יציבה,
אמינה ומבוססת.

כי מה שבטוח-ביטוח ומה שביטוח-הסנה.

הסנה - חברה ישראלית לביטוח בע"מ
צור - חברה לביטוח בע"מ
שמרון - חברה לביטוח בע"מ
רוחם - חברה לביטוח בע"מ
שמיר - חברה לביטוח בע"מ
דקלה - חברה לביטוח בע"מ
החברה הישראלית לביטוח משנה בע"מ
עומר - קרן לביטוח הדדי
בירמן - חברה לביטוח בע"מ
חברה מסופת - החברה הישראלית לביטוח אשראי בע"מ

מחלקת הבנייה של הקיבוץ-הארצי

מברכת את
ציבור הסופרים
ושוחרי התרבות בישראל
בשנת יצויה
והתעשרות תרבותית

"תנובה" בע"מ

מברכת את "עתון 77"
ציבור קוראיו
ומשתתפיו
בשנת יצירה ושלווה.

הוצאת הקבוץ המאוחד

הספרייה

הוצאת הקבוץ המאוחד/ ספרי סימון-קריאה/ בית הוצאה כתר:
דוד גרוסמן: עיין ערך אהבה
וולדימיר נבוקוב: לוליטה
חנוך לוין: החולה הנצחי והאהבה
קולט: הולדת יום
יוסל בירשטיין: כתם של שקט
דוסטויבסקי: נייטוויקה, לילות לבנים
מלקולם לורי: מתחת להר הגעש

ט.ס. אליוט: חתולים שימושיים, ספרו של פוסום
דן ערמון: משך הזמן
ב. מרדכי: לפני המוסיקה
זרבבל גלעד: אור ההר
מבחר מן השירה הערבית החדשה. תירגם וערך: שמואל רגולנט.

המשביר המרכזי
 תל אביב, רחוב יואל אלון 76, טל' 03-389333, חיפה, טל' 04-662161, ירושלים, טל' 02-841411
 באר שבע, טל' 052-671011, מדרית שמונה, טל' 067-42671, אילת 059-78038

האגף החקלאי
 מסבוא ויבולים • זרעים • דשנים • חומרי הדברה • כימיקלים • דלק

האגף למכונות ולציוד
 מיכון חקלאי - טרקטורים • ציוד עפר • מכשירי כיבוי אש • גרטורים • מערכות משקיות • שינוע פנימי • צמיגים • משאיות ואוטובוסים

האגף הצרכני
 טקסטיל • נעלים ועורות • מכשירי כתיבה ונייר • ריהוט ביתי ומשרדי • צעצועים • ספורט

אגף חומרי גלם וחומרי בנין
 חומרי גלם: ברזל מקצועי • פחים • צנורות • עץ לבנין • לבידים • מחכות אל ברזליות • לוחות לכיסוי נגות • רעפים

אגף מזון וכלי בית
 מכולת • שימורים • בשר • דגים • חומרי ניקוי • כלי בית ומטבח

חומרי בנין פרזול לבניה ונגרות
 חומרי אינסטלציה • צבעים • רשתות • מוצרי דיג • אספקה טכנית: ציוד טכני • חשמל כללי • כלי עבודה • משאבות

תיאטרון בית לסין

יצרים

דרמת מתח חברתית בה הופך הנתקף לתוקף בשל אזלת ידו של החוק;

מאת: **ויליאם מאסטרוסימון**

נוסח עברי: **מרים קיני**

בימוי: **עמית גזית**

עיצוב: **אלי סיני**

קרבות במה: **פטר רוט**

תאורה: **שמעון ריכשטט**

משתתפים: **עמוס לביא, שרי צוריאל,**

אסתי קוסוביצקי, עירית פרנק.

המחזה עוסק בנושא של הישרדות בחברה אלימה ומעלה שאלות חברתיות מתחום חופש הפרט ומעמד האשה בחברה.

מה הן הסיבות לאונס?

האם קיים שיוויון בין המינים בפני החוק?

מה מידת הנאמנות בין נשים?

מה כוחו של הגבר למשול בהן?

אבל מעבר לכל, זהו מחזה מתח עוצר נשימה,

המוביל אל סוף מפתיע.

העיתון
שקורה
ספרות

עֵתוֹן 77

המתנה היפה ביותר לחגים.
עדיין במחיר הישן.
מנוי שנתי — עד ל-1.11.86

מיטב הספרות העברית
העכשווית.

תרגומים מספרות העולם.

מדור נרחב לביקורת ספרים.

חברה. תיאטרון. חינוך.

ברצונך להיות מעודכן?!

— חתום עוד היום על
"עיתון 77" —

עבורך,

עבור קרוביך וידידיך.

מה הסוד שלי? ... יוגורט דנונה שטראוס!

„איך אני שומרת על הופעה נאה ומטופחת גם כשאני לא על הכמה? טוב, אז הסוד שלי הוא „דנונה שטראוס“. „דנונה שטראוס“ הוא יוגורט טעים ובריא מאין כמוהו, סגולותיו תורמות הן לשמירה על כושר גופני והן למראה צעיר ורענן.“

גילה אלמגור

יוגורט טעים יותר ויעקובסון

דנונה שטראוס 100% בריאות.

